

วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน

JOURNAL OF RESEARCH AND DEVELOPMENT COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2
(กรกฎาคม - ธันวาคม 2568)

ISSN : 3057-093X (Print)
ISSN : 3057-160X (Online)

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สถาบันการพัฒนาชุมชน

โทร. 0 2141 6389

<https://www.cdd.go.th/>

Email: cddjournal67@gmail.com

วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน

JOURNAL OF RESEARCH AND DEVELOPMENT COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2
(กรกฎาคม - ธันวาคม 2568)

ISSN : 3057-093X (Print)
ISSN : 3057-160X (Online)

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สถาบันการพัฒนาชุมชน

โทร. 0 2141 6389

<https://www.cdd.go.th/>

Email: cddjournal67@gmail.com

วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน
ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2568

Journal of Research and Development,
Community Development Department
Vol. 1 No. 2 July - December 2025

ISSN: 3057-093x (Print)
3057-160x (Online)

ปีที่พิมพ์: กันยายน 2568

Year: September 2025

พิมพ์ที่: บริษัท นูปา คอมมิวนิเคชั่นส์ จำกัด

วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน

Journal of Research and Development, Community Development Department

วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน เป็นวารสารวิชาการที่มีมาตรฐานตามเกณฑ์วารสารวิชาการระดับชาติที่เผยแพร่ผลงาน บทความวิจัย (Research Articles) และบทความวิชาการ (Academic Article) ที่จัดพิมพ์เผยแพร่ โดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีผลงานวิชาการจากคณาจารย์ นักศึกษา นักวิชาการ ประกอบด้วยผลงานของบุคลากรกรมการพัฒนาชุมชนและภายนอกหน่วยงาน โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ (Peer Review) จำนวน 3 ท่านเป็นผู้ประเมิน เพื่อพิจารณาคุณค่าและความถูกต้องของผลงานตามหลักวิชาการ มีการกำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม - มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม)

วัตถุประสงค์ของวารสาร

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิจัยหรือผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพ
2. เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับเครือข่ายทางวิชาการทั้งภายในกรมการพัฒนาชุมชนและภายนอกหน่วยงาน
3. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการแลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะและข้อค้นพบ รวมถึงความคิดริเริ่มที่มีผลกระทบต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ข้อความและบทความในวารสารฉบับนี้เป็นแนวคิดของผู้เขียน การตีพิมพ์บทความนี้เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ กองบรรณาธิการ และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

กรมการพัฒนาชุมชน
Community Development Department

วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน
Journal of Research and Development, Community
Development Department

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2568)

ISSN: 3057-093X (Print)

3057-160X (Online)

ที่ปรึกษา

1. นายสยาม ศิริมงคล
2. นายวรงค์ แสงเมือง

อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน

รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน

หัวหน้ากองบรรณาธิการ นายสมาน พัวโพธิ์ ผู้อำนวยการสถาบันการพัฒนาชุมชน
บรรณาธิการ

1. นางสาวยุภารัตน์ พองคำมูล

ผู้อำนวยการกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
สถาบันการพัฒนาชุมชน

2. ดร.อณิษฐา หาญภักตินิยม

นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สถาบันการพัฒนาชุมชน

กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

1. รศ.ดร.พลอย สืบวิเศษ
2. รศ.ดร.อัษฎกรณ์ วงศ์ปรีดี
3. รศ.ดร.สมบูรณ์ ศิริสรหรือรอรอง
4. รศ.ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์
5. รศ.ดร.วีระ เลิศสมพร
6. รศ.ดร.วินิจ ผาเจริญ
7. รศ.ดร.โอฬาร ถิ่นบางเตียว
8. รศ.ดร.วสิน ปัญญาวุฒตระกูล
9. ผศ.ดร.กนกวรรณ พวงประยงค์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยพะเยา

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์

ป่วย อึ้งภากรณ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

10. ผศ.ดร.พิชิต รัชตพิบูลภพ

มหาวิทยาลัยบูรพา

11. ผศ.ดร.ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย

12. ผศ.วสันต์ ปวนปันวงศ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

13. ผศ.ชนิดาภา ชลอวงษ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

14. ดร.ชลิดา แยมศรีสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

1. นางสาวอาภรณ์ เพชรรัตน์

พัฒนาการจังหวัดอุทัยธานี

2. นายรังสรรค์ หังสนาวิน

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

การพัฒนาชุมชน สำนักเสริมสร้าง

ความเข้มแข็งชุมชน

3. ดร.สมชาย สุเทศ

ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบาย

และยุทธศาสตร์ สำนักงานกองทุน

พัฒนาบทบาทสตรี

4. ดร.สรฤทธ จันสุข

ผู้อำนวยการกลุ่มงานยุทธศาสตร์

การพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนา

ชุมชนจังหวัดราชบุรี

5. นางสาวนิชดา สร้อยมณี

ผู้อำนวยการกลุ่มงานประสานแผน

และยุทธศาสตร์ สำนักพัฒนาทุน

และองค์การการเงินชุมชน

6. นายรัฐปกรณ์ วรรณานธร

พัฒนาการอำเภอบางพลี

ฝ่ายพิสูจน์อักษร

1. นางสาวยุภารัตน์ ฟองคำมูล

ผู้อำนวยการกลุ่มงานวิจัยและ

พัฒนาสถาบันการพัฒนาชุมชน

2. นางสาวปัญพัช อังศุชัยกิจ

นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ

สถาบันการพัฒนาชุมชน

3. นางณิชาพัฒน์ ฤทธิเรืองเดช

นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ

สถาบันการพัฒนาชุมชน

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

1. นางสาวพรสุดา ณ สงขลา

นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ
รักษาการในตำแหน่ง พัฒนาชุมชน
ชำนาญการพิเศษ สถาบันการพัฒนา
ชุมชน

2. นางสาวปัญพัช อังศุชัยกิจ

นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ
สถาบันการพัฒนาชุมชน

ออกแบบ/จัดทำรูปเล่มบริษัท นูปา คอมมิวนิเคชั่นส์ จำกัด.....

พิมพ์ที่บริษัท นูปา คอมมิวนิเคชั่นส์ จำกัด.....

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	4
นายสมาน พัวโพธิ์ หัวหน้ากองบรรณาธิการ	
บทความวิจัย	
การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนฮักน้ำจาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง	7
ศรัณญา ปาปลุก	
แนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	25
ไวยวิทย์ หนูเอก	
รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชนชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	42
เมชยา ชวงค์สวัสดิ์, สุขามาศ อัมรินทร์ และ ภัทธิญา ดิกจินา	
การบริหารจัดการขวัญและกำลังใจของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว	60
ธีรวัฒน์ ชินสา	
การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนด้วยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนตามแนวเชิงพุทธวิถี	80
นพชัย ธีรทิตสกุล	
การพัฒนาแบบการจัดการฝึกรอบรมสำหรับหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี	92
ณัฐภูมิ เหมากระโทก	
การขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา	120
อุทัยพันธ์ สิงห์แก้ว	
การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุด โมเดล ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	143
นิภาพรรณ เทียมธรรม	

	หน้า
บทความวิชาการ	
กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองของเยาวชนเพื่อสังคมคุณภาพ พระนราธิเบศร์ นรวโร (กองมี้), กานต์สินี ชลปัญญาภรณ์, ศิววัฒน์ ชัยวงศ์, และ พัชรียา พองจันทา	165
แนวทางการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี สุพรรณษา สุเทศ	183

บทบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2568 มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ ทางด้านพัฒนาชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน ด้านการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ด้านรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ ด้านการบริหารจัดการองค์การภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคไม่แสวงหากำไร ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล ด้านนโยบายสาธารณะในประเด็นต่าง ๆ และด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ รวมถึงเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ข้อค้นพบข้อคิดเห็นทางวิชาการและวิจัยแก่เจ้าหน้าที่บุคลากรในสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ โดยวารสารฉบับนี้ประกอบด้วยบทความจำนวน 10 บทความ จำแนกเป็นบทความวิจัย จำนวน 8 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 2 เรื่อง ซึ่งบทความทั้งหมดเป็นบทความที่น่าสนใจ นำเสนอข้อค้นพบใหม่ ๆ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับศาสตร์ที่เกี่ยวข้องได้

ทั้งนี้ ผู้สนใจสามารถติดตามอ่านบทความของวารสารได้ทั้งฉบับตีพิมพ์ และฉบับออนไลน์ ซึ่งวารสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ประกอบด้วยบรรณาธิการบริหาร กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก ที่กรุณาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงบทความให้มีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพอีกทั้งขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่ให้ความสนใจ และส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน กองบรรณาธิการขอเชิญผู้สนใจทุกท่านร่วมส่งบทความวิจัยและบทความวิชาการ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารโดยไม่มีค่าใช้จ่าย และหากท่านมีข้อเสนอแนะหรือต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวารสาร สามารถติดต่อได้ที่ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนาสถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย หมายเลขโทรศัพท์ 0 2141 6272 กองบรรณาธิการยินดีน้อมรับข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงวารสารให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป

นายสมาน พัวโพธิ์
หัวหน้ากองบรรณาธิการ

บทความวิจัย

การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนฮักน้ำจาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ศรัณยา ปาปลุก*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น และจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีจำนวน 25 คน เป็นกลุ่มเกษตรกรกรบ้านนาคว้าวและเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนลำปาง โดยการสุ่มแบบเจาะจง ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง แบบสำรวจ และการสนทนากลุ่ม ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและในส่วนของการประเมินความพึงพอใจ มีจำนวน 20 คน เป็นกลุ่มเกษตรกรกรบ้านนาคว้าวโดยการสุ่มแบบเจาะจงเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. พืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่สำรวจพบในชุมชนฮักน้ำจาง จำนวน 200 ชนิด แบ่งเป็นไม้ล้มลุก 67 ชนิด ร้อยละ 33.5 ไม้พุ่ม 45 ชนิด ร้อยละ 22.5 ไม้ต้น 44 ชนิด ร้อยละ 22 ไม้เลื้อย 29 ชนิด ร้อยละ 14.5 ห้วไต่ดิน 13 ชนิด ร้อยละ 6.5 ไม้ 1 ชนิด ร้อยละ 0.5 และเฟิร์น 1 ชนิด ร้อยละ 0.5 ตามลำดับ โดยมีการนำพืชสมุนไพรแต่ละชนิด มาใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน ทั้งด้านยา อาหาร การใช้สอย และความเป็นพิษ
2. พืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง ที่พบจากการเรียนรู้ สำรวจ ทดลองใช้ และจัดการความรู้ได้จัดทำฐานข้อมูลที่แสดงข้อมูลพืชสมุนไพรและองค์ความรู้การอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาในพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการวางแผนทางเลือกและสร้างโอกาส การพัฒนาทุกมิติบนฐานทรัพยากรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พืชสมุนไพร, วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, ฐานข้อมูล

*นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนลำปาง,

Email: papl.saranya@gmail.com

Development of Indigenous Medicinal Plant Resource Diversity Database by Participatory Process in HUG NUM GANG Community, Mae Tha District, Lampang Province

Saranya Papluk*

Abstract

This research aims to study the diversity of indigenous medicinal plant resource and development of Indigenous medicinal plant resource diversity database by participatory process in HUG NUM GANG community, Mae Tha district, Lampang province. This is the participatory action research, with a key informant of 25 people, including farmers from Ban Na Kao and personnel of the Lampang community development study center, selected by purposive sampling. Data were collected by semi structure interview, surveys, and focus group discussion along with participant observation. Data were analyzed by using content analysis. In terms of satisfaction assessment, there were 20 people who were farmers from Ban Na Kao, selected by purposive sampling. The data were collected using questionnaires. Data were analyzed by using mean, and standard deviation. The result shows that; 1) There were 200 species of indigenous medicinal plant found in HUG NUM GANG community. The varieties of species as follows: 67 herbaceous plants (33.5%), 45 shrubs (22.5%), 44 trees (22%), 29 climbers (14.5%), 13 underground bulbous plants (6.5%), 1 bamboo species (0.5%), and 1 fern species (0.5%). Each of these medicinal plants is utilized for various purposes, including medicine, food, utilities, and toxicity. 2) This database showcases information about the medicinal plant, as well as the knowledge of conservation and the utilization of local wisdom. It is designed to response to the use of planning alternatives and create development opportunities in all dimensions, based on sustainable local resources.

Keywords: Medicinal Plant, Participatory Action Research, Database

*Human Resource Officer, Professional Level, Lampang Community
Development Learning Center, Email: papl.saranya@gmail.com.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุดแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศทางด้านความมั่นคงทางอาหาร สุขภาพ และการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพล้วน เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ของมนุษย์ทางปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามที่สร้างสรรค์และสั่งสมสืบทอดกันมาในรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านมาอย่างยาวนาน (ณรงค์มพรรณพ, 2558) แต่ปัจจุบันประเทศกำลังเผชิญอยู่ในยุคเสี่ยงของความหลากหลายทางชีวภาพและการล่มสลายของระบบนิเวศร่วมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพทางภูมิอากาศอย่างฉับพลัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของมนุษย์ รัฐจึงมีนโยบายด้านการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ ความตระหนัก และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเหมาะสมทั้งการขยายพื้นที่สีเขียวการจัดทำฐานข้อมูลและประชาสัมพันธ์ข้อมูลเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ระบบนิเวศแก่ประชาชนทั่วไป การศึกษาความหลากหลาย ทางชีวภาพของพืชในประเทศไทย พบว่ามีจำนวนพรรณไม้ประมาณ 12,050 ชนิด คิดเป็น ร้อยละ 3 ของพรรณไม้ทั้งหมดในโลก โดยในปี พ.ศ. 2563 ได้มีการประเมินสถานภาพชนิดพันธุ์พืชที่เฉพาะถิ่น และหายากพบชนิดพันธุ์พืชที่ถูกคุกคามเพิ่มขึ้นเป็น 999 ชนิด (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2566) แสดงให้เห็นถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมา ทั้งระบบนิเวศจากการเปลี่ยนแปลงสังคมของสิ่งมีชีวิต ระบบเศรษฐกิจของการสูญเสียทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่เดิม คุณภาพและปริมาณ ผลผลิตทางการเกษตร การเพาะขยายพันธุ์พืชเกิดการขาดแคลนพืชอาหารที่มี ผลต่อความมั่นคงทางอาหารลดลง

ชุมชนฮักน้ำจาง เป็นกลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพการทำเกษตรอินทรีย์ที่ดำเนินกิจกรรมมาเป็นระยะเวลากว่า 17 ปี ตั้งอยู่ที่บ้านนาแก้ว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 84 ครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่คือ กลุ่มเกษตรกรผู้สูงวัย ระดับการศึกษาปฐมนศึกษาตอนต้นมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะ การทำเกษตรอินทรีย์ว่าเป็นระบบที่คำนึงถึงสุขภาพและคุณค่าทางโภชนาการที่มีต่อ ผู้บริโภคตลอดจนรักษาสมดุลต่อสิ่งแวดล้อม (พรชนก ทองลาด และคณะ, 2566) นอกจากการทำเกษตรอินทรีย์แล้ว กลุ่มเกษตรกรยังได้นำวิถีชุมชนฮักน้ำจางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และวัฒนธรรมเชื่อมโยงกิจกรรมอื่น ๆ เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ภายใต้ร่มไม้ใหญ่ของคนทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชนที่ได้รื้อฟื้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้สู่การพัฒนาเชิงพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มปลูกผักอินทรีย์ กลุ่มเพาะกล้าพันธุ์ กลุ่มผลิตปุ๋ยหมัก กลุ่มเลี้ยงควาย กลุ่มผู้ผลิตเชียงดา

กลุ่มแปรรูปเชียงดา และกลุ่มท่องเที่ยวปราชญ์ชุมชน ทำให้สามารถเป็นพื้นที่เรียนรู้ของคนในชุมชน/อำเภอ/จังหวัด ไกล่เคียง ได้มาศึกษาเรียนรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ การปลูกและแปรรูปสมุนไพร ส่งเสริมการรวมกลุ่ม อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สร้างเสริมอาชีพและรายได้ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ทั้งนี้ พืชสมุนไพรพื้นถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นทรัพยากร ที่มีความน่าสนใจ ที่มีอยู่ในชุมชนที่ผ่านการสืบทอด และส่งต่อกันมาเป็นชุมชนที่มีองค์ ความรู้เรื่องการ ส่งเสริมสุขภาพด้วยการปลูกและแปรรูปพืช สมุนไพร การปลูกพืชผักอินทรีย์ แบบไม่ใช้สารเคมี ในพืชผักและสิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่ม HUGGREEN ถึงปัญหาในพื้นที่พบว่า ด้วยบริบทของชุมชนที่มีผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ กาลเวลาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้ผู้สูงอายุเริ่มทำการเกษตรไม่ค่อยได้มากเท่าเหมือนเมื่อก่อนสมัยเป็นหนุ่มสาว เนื่องจากปัญหาทางสุขภาพและความเหนื่อยล้าจากการทำงาน จึงทำให้ทางกลุ่ม HUGGREEN กลับมาพิจารณาว่า “อะไรที่จะสามารถทำให้กลุ่มเกษตรกรช่วงวัยนี้ยังคงสามารถทำการเกษตรต่อไปได้” มีพันธุ์พืชชนิดหนึ่งที่ถูกคัดเลือกมาตัวอย่างเช่น ผักเชียงดาเป็นพืชพื้นถิ่นที่นิยมปลูกในภาคเหนือมากมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ด้าน อาหารและยา สมุนไพรที่สำคัญคือสามารถปลูกรอบเดียวและเก็บเกี่ยวได้นานหลายปี ต่างจากพันธุ์พืชชนิดอื่น ๆ ที่ปลูกทั่วไปในชุมชน เพราะฉะนั้น หากพิจารณาถึงในชุมชนนี้มีพันธุ์พืชยืนต้นพืชพื้นถิ่น พืชสมุนไพรที่สามารถตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาประเด็นของผู้สูงอายุในชุมชนได้ด้วย อีกทั้งแนวคิดริเริ่มของกลุ่ม HUGGREEN ที่ก่อตั้งกันมาจนถึงปัจจุบัน เน้นในเรื่องของอาหารสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมมาก่อนสำหรับเรื่องของเศรษฐกิจ เป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังสามารถนำมาต่อยอดได้โดยเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาสานต่อหากแต่ยังขาดการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ในการจัดเก็บอย่างเป็นระบบจึงยากที่จะนำไปใช้ประโยชน์และอนุรักษ์มิให้สูญหาย ตลอดจนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สู่คนในชุมชนได้รับทราบถึงความสำคัญคุณค่าของทรัพยากร ซึ่งเป็นสินทรัพย์บนดิน ที่มีอยู่ในชุมชน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงความหลากหลายของทรัพยากร พืชสมุนไพรพื้นถิ่น โดยสำรวจความหลากหลายของพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาการใช้ ประโยชน์ด้านสมุนไพร นำข้อมูลมาจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้วางแผนพัฒนาทรัพยากร สร้างมูลค่าเพิ่ม และรักษาไว้ให้ยั่งยืน รวมถึงเป็นฐานในการต่อยอดให้หน่วยงาน/องค์กรภาคีการพัฒนาสามารถเข้ามาช่วยสนับสนุน และส่งเสริมนำเอาข้อมูล องค์ความรู้ไปขยายผลต่อในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างสรรค์เศรษฐกิจและสุขภาวะชุมชน จนสามารถพึ่งพาตนเองได้บนฐานทรัพยากร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

2. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น ชุมชนฮักน้ำจาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ชุมชนฮักน้ำจาง หมายถึง กลุ่มคนในชุมชนบ้านนาแก้ว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่ทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชน เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยหมายรวมถึงเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์กลุ่มฮักน้ำจาง และสมาชิกกลุ่ม HUGGREEN

2. ทรัพยากรสมุนไพรพื้นถิ่น หมายถึง พืชสมุนไพรที่มีอยู่ตามสภาพแวดล้อมชุมชน และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางด้านชีวภาพ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สืบเนื่องมาจากริเรียนรู้และประสบการณ์วิถีชุมชน

3. ฐานข้อมูล หมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กันจากแหล่งต่าง ๆ ให้มาอยู่ในที่เดียวกันอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงและใช้ข้อมูลร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ตั้งแต่ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินในทุกขั้นตอนจนเสร็จสิ้นโครงการ โดยสอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ และวิถีชีวิตของชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) เป็นโครงการที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระ บรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งทรงมีสายพระเนตรยาวไกล ทรงให้ความสำคัญและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยเป้าหมายหลักของโครงการ คือ เพื่อพัฒนาบุคลากร อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรพันธุกรรมพืชและทรัพยากร ให้เกิดประโยชน์ถึงมหาชนชาวไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของพันธุกรรมพืชและทรัพยากร 2) ให้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ จนเกิดประโยชน์ถึงมหาชนชาวไทย 3) ให้มีระบบข้อมูลพันธุกรรมพืชและทรัพยากร สื่อถึงกันได้ทั่วประเทศ จึงได้กำหนดแนวทางและแผนการดำเนินงานตามแผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ 5 ปีที่เจ็ด โดยมีกิจกรรม 8 กิจกรรม ที่อยู่ภายใต้ 3 กรอบการดำเนินงาน และ 3 ฐานทรัพยากร (ทรัพยากรกายภาพ ทรัพยากรชีวภาพ ทรัพยากรวัฒนธรรมและภูมิปัญญา) ได้แก่ 1. กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร ประกอบด้วย 1) กิจกรรมปกป้อง

ทรัพยากร 2) กิจกรรมสำรวจ เก็บรวบรวมทรัพยากร 3) กิจกรรมปลูกรักษาทรัพยากร
 2. กรอบการใช้ประโยชน์ ทรัพยากร ประกอบด้วย 1) กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์
 ทรัพยากร 2) กิจกรรมศูนย์ข้อมูลทรัพยากร 3) กิจกรรมวางแผนพัฒนาทรัพยากร
 3. กรอบการสร้างความจิตสำนึก ประกอบด้วย 1) กิจกรรมสร้างความจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร
 2) กิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากร (คณะทำงานจัดทำแผนแม่บท, 2564)

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมงานพัฒนาชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ
 ร่วมประเมินผลในทุกขั้นตอน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจน เสร็จสิ้น
 โครงการ ถือเป็นแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน
 (สนธยา พลศรี, 2547; มนัส สุวรรณ, 2549) โดยขั้นตอนของการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน ดังนี้
 ขั้น 1 การมีส่วนร่วมในการวางแผน ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เพื่อกำหนด
 ความ ต้องการและจัดลำดับความสำคัญ ช่วยให้ชุมชนเข้าใจปัญหาและเห็นความสำคัญ
 ของกิจกรรม ขั้น 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ชุมชนมีทรัพยากรที่สามารถลงทุน
 และปฏิบัติงานได้ เพื่อกำหนดวิธีการ/แนวทางการดำเนินงาน โดยเฉพาะจากปัจจัยภายใน
 ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ขั้น 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การกระจาย
 ผลประโยชน์ ทั้งทางบวกและลบ และต่อบุคคลและสังคม ขั้น 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล/สังคม จากความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง
 (Cohen, J.M., & Uphoff, N.T., 1981; อคิน รพีพัฒน์, 2527)

แนวคิดโมเดลเศรษฐกิจ BCG

BCG Model เป็นโมเดลเศรษฐกิจใหม่ในการขับเคลื่อนการเติบโตของเศรษฐกิจ
 และการพัฒนาสังคมด้วยการสร้างและใช้ความเข้มแข็งในระดับพื้นที่ขยายไปสู่ระดับประเทศ
 และเชื่อมโยงประเทศไทยสู่ประชาคมโลก โดยน้อมนำหลักการของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจ
 พอเพียง” เป็นหลักการพัฒนาสู่ “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทย
 อย่างเป็นรูปธรรม (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2562)
 เน้นการสร้างสมดุล ระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับความยั่งยืนของฐานทรัพยากร
 ธรรมชาติ โดยนำองค์ความรู้มา ต่อยอดฐานความเข้มแข็งภายในของประเทศไทย คือ
 ความหลากหลายทางชีวภาพและ ผลผลิตทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ พร้อมกับปรับเปลี่ยน
 ระบบการผลิตไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มี 3 รูปแบบ

1. เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) การพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์
 จากทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่าควบคู่กับการรักษาสมดุลทางสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยความ
 ก้าวหน้าทางเทคโนโลยีช่วยก่อให้เกิดนวัตกรรมจากการใช้ทรัพยากรที่สามารถปลูกทดแทน
 หรือนำกลับมาใช้ใหม่ได้ (renewable) มุ่งเพิ่มผลผลิต สร้างมูลค่าเพิ่ม และลดการปล่อย
 ก๊าซเรือนกระจกและของเสีย

2. เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) การส่งเสริมการใช้ซ้ำสร้างของเสียในปริมาณที่ต่ำที่สุด ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการของเสียจากการผลิต

3. เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) การพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล ผลิตเพื่อสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นปลอดภัย ตั้งแต่เริ่มผลิตถึงส่งต่อไปผู้บริโภค เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและแข่งขันได้ในระดับสากล (ประชาคมวิจัยด้านเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียนและเศรษฐกิจสีเขียว, 2561)

ระเบียบวิธีวิจัย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยนี้ ประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย คือ กลุ่มเกษตรกรบ้านนาแก้ว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 20 คน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนลำปาง จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 25 คน และ 2) กลุ่มตัวอย่างในการประเมินความพึงพอใจ คือ กลุ่มเกษตรกรบ้านนาแก้ว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 20 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure Interview) ในประเด็นบริบทชุมชนและความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น

2.2 แบบสำรวจความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น

3. การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 4 ระยะ เพื่อให้ได้มาซึ่งฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทชุมชนและทรัพยากรพืชสมุนไพร โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ระยะที่ 2 สำรวจความหลากหลายของทรัพยากรสมุนไพรพื้นถิ่น โดยใช้แบบสำรวจ ถ่ายภาพ การสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน/หมอชาวบ้าน ถึงการใช้ประโยชน์และภูมิปัญญาด้านสมุนไพร

ระยะที่ 3 ทดลองนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติการพัฒนาและต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน

ระยะที่ 4 การจัดการความรู้พืชสมุนไพร โดยใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค้นหาและออกแบบความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริง เพื่อเผยแพร่และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนด เพื่อหาข้อสรุปของข้อมูล

และวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น โดยใช้สถิติการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) กำหนดระดับคะแนนเฉลี่ยการแปลความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง ความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลอยู่ในระดับดีมาก

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง ความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลอยู่ในระดับดี

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง ความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลอยู่ในระดับน้อย

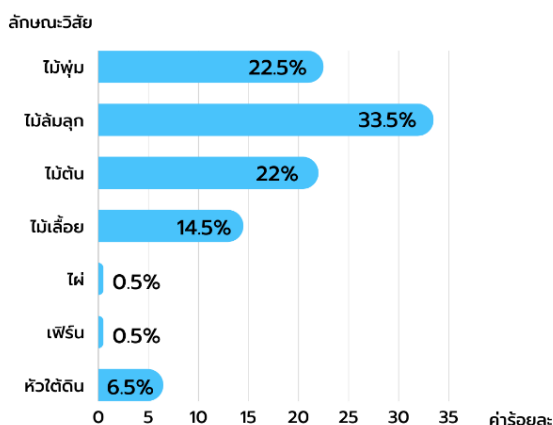
คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง ความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลอยู่ในระดับปรับปรุง

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง

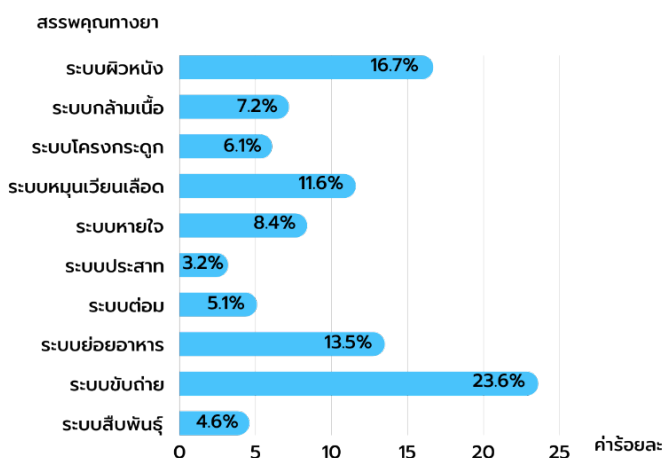
ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนและทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น พบว่าด้วยบริบทของชุมชนมีประชากรผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ทนุที่มีในชุมชนคือพืชผักพื้นบ้านที่เชื่อมโยงกับการทำเกษตรอินทรีย์และสามารถนำไปเป็นทั้งอาหารและพืชสมุนไพรได้ ซึ่งตลอดระยะเวลา 17 ปี ที่วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์กลุ่มฮักน้ำจางได้ก่อตั้งมาได้มุ่งพัฒนาเรื่องอาหาร สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมมาก่อน และเมื่อปี 2562 ได้คำนึงถึงเรื่องเศรษฐกิจที่สามารถต่อยอดสร้างรายได้ ซึ่งคนรุ่นหลังสามารถมาช่วยต่อยอดได้โดยนำภูมิปัญญาทางพืชสมุนไพรพื้นถิ่นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาสานต่อ เพราะฉะนั้น หากในชุมชนเกิดการนำพืชขึ้นต้นผักพื้นถิ่น หรือพืชสมุนไพรพื้นถิ่น ที่สามารถตอบโจทย์แก้ปัญหาเรื่องประเด็นผู้สูงอายุ จะเกิดผลกระทบเชิงบวกแก่ชุมชนต่อไป ปัจจุบันคนในชุมชนสามารถใช้พืชผักมาเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารซึ่งทุกครัวเรือนมีการปลูกพืชผักพื้นบ้าน รวมถึงกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์กลุ่มฮักน้ำจาง สามารถนำพืชผักที่มีอยู่มารวมกันจำหน่าย เกิดรายได้ทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น ทางผู้วิจัยจึงได้สำรวจความหลากหลายของทรัพยากรสมุนไพรพื้นถิ่นในชุมชนฮักน้ำจางบ้านนากว้าว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านก๊ว อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ร่วมกับคนในชุมชน พบว่ามีพืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่ได้จากการสำรวจรวมจำนวนทั้งสิ้น 200 ชนิด โดยสามารถจำแนกพืชสมุนไพรพื้นถิ่นตามลักษณะวิสัยประโยชน์ทางยา ประโยชน์ทางอาหาร ประโยชน์ทางการใช้สอย และความเป็นพืชได้ดังนี้

1.1 ลักษณะนิสัยของพืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่สำรวจ จำนวน 200 ชนิด พบมากที่สุด คือ ไม้ล้มลุก จำนวน 67 ชนิด ร้อยละ 33.5 รองลงมา คือ ไม้พุ่ม จำนวน 45 ชนิด ร้อยละ 22.5 ไม้ต้น จำนวน 44 ชนิด ร้อยละ 22 ไม้เลื้อย จำนวน 29 ชนิด ร้อยละ 14.5 หัวใต้ดิน จำนวน 13 ชนิด ร้อยละ 6.5 ไม้ จำนวน 1 ชนิด ร้อยละ 0.5 และเฟิร์น จำนวน 1 ชนิด ร้อยละ 0.5 ตามลำดับ

ภาพที่ 1 สัดส่วนข้อมูลลักษณะนิสัยของพืชสมุนไพรพื้นถิ่น

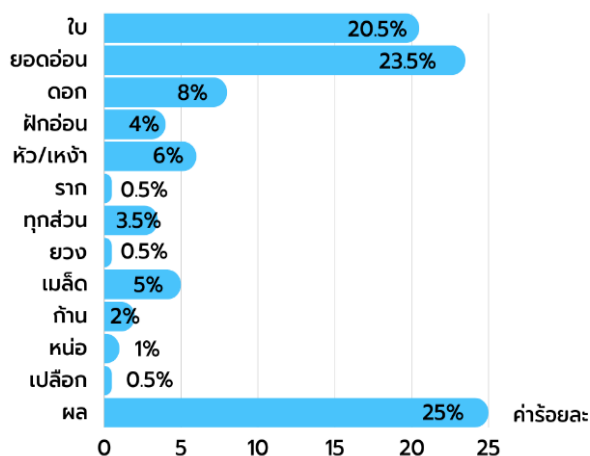
1.2 ประโยชน์ทางยาของพืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่สำรวจ จำนวน 200 ชนิด จำแนกสรรพคุณ ตามระบบร่างกายของมนุษย์แบ่งได้เป็น 10 ระบบ พบมากที่สุด คือ ระบบขับถ่าย ร้อยละ 23.6 รองลงมา คือ ระบบผิวหนัง ร้อยละ 16.7 ระบบย่อยอาหาร ร้อยละ 13.5 ระบบหมุนเวียนเลือด ร้อยละ 11.6 ระบบหายใจ ร้อยละ 8.4 ระบบกล้ามเนื้อ ร้อยละ 7.2 ระบบโครงกระดูก ร้อยละ 6.1 ระบบต่อม ร้อยละ 5.1 ระบบสืบพันธุ์ ร้อยละ 4.6 และระบบประสาท ร้อยละ 3.2 ตามลำดับ

ภาพที่ 2 สัดส่วนข้อมูลการใช้ประโยชน์ทางยาของพืชสมุนไพรพื้นถิ่น

1.3 ประโยชน์ทางอาหารของพืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่สำรวจ จำนวน 200 ชนิด จำแนกการนำส่วนต่าง ๆ ของพืชมาใช้ประกอบอาหารหรือรับประทาน พบมากที่สุด คือ ส่วนผล ร้อยละ 25 รองลงมา คือ ยอดอ่อน ร้อยละ 23.5 ใบ ร้อยละ 20.5 ดอก ร้อยละ 8 หัว/เหง้า ร้อยละ 6 เมล็ด ร้อยละ 5 ฝักอ่อน ร้อยละ 4 ทุกส่วนของพืช ร้อยละ 3.5 ก้าน ร้อยละ 2 หน่อ ร้อยละ 1 และราก เปลือก และยวง แต่ละสัดส่วนร้อยละ 0.5 ตามลำดับ

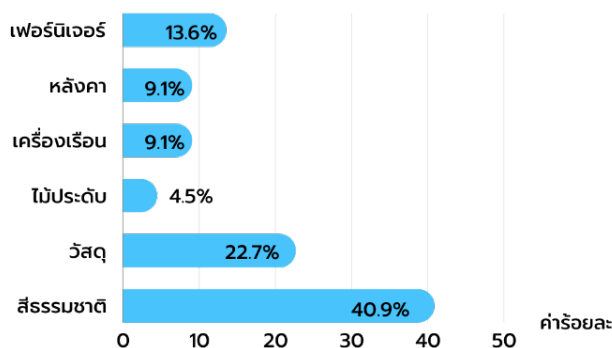
ส่วนที่ใช้ประกอบอาหาร

ภาพที่ 3 สัดส่วนข้อมูลการใช้ประโยชน์ทางอาหารของพืชสมุนไพรพื้นถิ่น

1.4 ประโยชน์ทางการใช้สอยของพืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่สำรวจ จำนวน 200 ชนิด จำแนกการนำไปใช้ประโยชน์ในแต่ละด้าน พบมากที่สุด คือ ใช้ย้อมสีธรรมชาติ ร้อยละ 40.9 รองลงมาคือใช้ทำวัสดุของใช้ ร้อยละ 22.7 ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ ร้อยละ 13.6 ใช้ทำหลังคา ร้อยละ 9.1 ใช้ทำเครื่องเรือน ร้อยละ 9.1 และเป็นไม้ประดับ ร้อยละ 4.5 ตามลำดับ

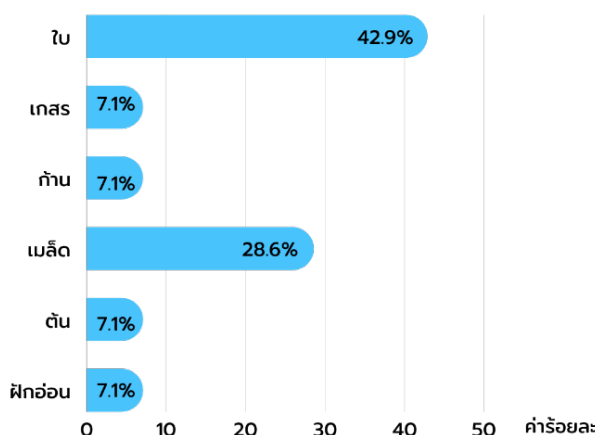
ประโยชน์ทางการใช้สอย

ภาพที่ 4 สัดส่วนข้อมูลการใช้ประโยชน์ทางการใช้สอยของพืชสมุนไพรพื้นถิ่น

1.5 ความเป็นพิษของพืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่สำรวจ จำนวน 200 ชนิด จำแนกส่วนต่างๆ ของพืชที่มีพิษหรือเป็นอันตรายต่อมนุษย์และสัตว์พบมากที่สุด คือ ส่วนใบ ร้อยละ 42.9 รองลงมา คือ เมล็ด ร้อยละ 28.6 ก้าน ต้น เกลสร และฝักอ่อน แต่ละสัดส่วนร้อยละ 7.1 ตามลำดับ

ส่วนของพืชที่มีพิษ/อันตราย

ภาพที่ 5 สัดส่วนข้อมูลความเป็นพิษของพืชสมุนไพรพื้นถิ่น

จากผลการสำรวจความหลากหลายของทรัพยากรสมุนไพรพื้นถิ่นในชุมชน นำมาสู่การทดลองนำพืชสมุนไพรพื้นถิ่นมาใช้ประโยชน์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาและต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยได้คัดเลือกกิจกรรมการทำขนมเทียนสมุนไพร (เชียงดา อักน้ำจาง) และการทำแชมพูสมุนไพร สูตรมะกรูด ว่านหางจระเข้ และดอกอัญชัน เป็นผลิตภัณฑ์ทดลองที่นำเอาพืชสมุนไพรพื้นถิ่นซึ่งหาได้ง่าย มีทุกครัวเรือนมาใช้ประโยชน์ ทั้งนี้ ในการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช จากการนำพืชสมุนไพรพื้นถิ่นในชุมชนมาปลูกและขยายพันธุ์ โดยการส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกและรักษาเมล็ดพันธุ์พืชเพื่อไม่ให้สูญพันธุ์ และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรพื้นถิ่นในการดูแลตัวเอง ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาที่สถานพยาบาล รวมถึงมีการใช้พืชสมุนไพรพื้นถิ่นให้หลากหลายในการประกอบอาหารรับประทานเอง เช่น แกงอ่อม แกงเชียงดา ลาบ น้ำพริก เป็นต้น

2. ผลการจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนอักน้ำจาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ผลการวิเคราะห์ความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนอักน้ำจางพบว่าในชุมชนมีความหลากหลายของพืชสมุนไพรพื้นถิ่นสูง ซึ่งแต่ละชนิดมีการใช้ประโยชน์ทางยา อาหาร การใช้สอย และความเป็นพิษ ที่แตกต่างกันไป ผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น จำนวน 200 ชนิด ที่ได้ทำการสำรวจ

ตารางที่ 1

ความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง

ประเด็น	ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม			หลังเข้าร่วมกิจกรรม		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
การศึกษาพืชพื้นถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน	3.30	1.38	ปานกลาง	4.40	0.68	ดีมาก
การสำรวจพืชพื้นถิ่นที่สามารถเป็นพืชเศรษฐกิจหรือพืชที่นำมาเป็นผลิตภัณฑ์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.15	1.14	ปานกลาง	4.35	0.75	ดีมาก
ฝึกปฏิบัติการกิจกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพืชพื้นถิ่น	3.25	1.12	ปานกลาง	4.35	0.75	ดีมาก
การจัดการความรู้การปลูก รักษาขยายพันธุ์และการนำไปใช้ประโยชน์ของพืชพื้นถิ่น	3.40	1.31	ปานกลาง	4.40	0.68	ดีมาก
ค่าเฉลี่ย	3.28	1.24	ปานกลาง	4.38	0.71	ดีมาก

จากตารางพบว่า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.28, S.D. = 1.24) และหลังเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.71) และเมื่อพิจารณารายการกิจกรรมในการประเมิน ความพึงพอใจหลัง เข้าร่วมกิจกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจากการมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูล จากมากไปน้อยสรุปได้ดังนี้ อันดับที่ 1 การศึกษาพืชพื้นถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และการจัดการความรู้ การปลูก รักษา ขยายพันธุ์ และการนำไปใช้ประโยชน์ของพืชพื้นถิ่น อันดับที่ 2 การสำรวจพืชพื้นถิ่นที่สามารถเป็นพืชเศรษฐกิจหรือพืชที่นำมาเป็นผลิตภัณฑ์ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และฝึกปฏิบัติการกิจกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพืชพื้นถิ่น

ผลสืบเนื่องจากการดำเนินกิจกรรม

ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง ในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) และจัดพิมพ์

เป็นรูปเล่มเอกสาร สำหรับเผยแพร่ความรู้และภูมิปัญญาทางระบบออนไลน์ บนเว็บไซต์ <https://training-lampang.cdd.go.th> และระบบออฟไลน์ เพื่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น หนุนเสริมการใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนา รักษา และขยายผลทรัพยากร พืชสมุนไพรพื้นถิ่น ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 QR Code แสดงฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น ชุมชนฮักน้ำจาง

การอภิปรายผล

1. การศึกษาความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง

ชุมชนฮักน้ำจาง อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง มีความหลากหลายของทรัพยากร พืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่พบรวม 200 ชนิด ซึ่งพบบริเวณบ้านเรือนและแปลงเพาะปลูกในชุมชน โดยปลูกเพื่อเป็นอาหารและยา จากการทำเกษตรอินทรีย์ที่คำนึงถึงการรักษาทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และวิถีชีวิตของคนในชุมชนทำให้มีทุนทางธรรมชาติที่หลากหลายและมีแนวโน้มที่สามารถ นำมาพัฒนาต่อยอดได้ในระดับการแปรรูป ทั้งนี้ เนื่องมาจากกลุ่มเกษตรกรวิสาหกิจชุมชน เกษตรอินทรีย์กลุ่มฮักน้ำจางในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีในพื้นที่ แปลงเพาะปลูก เพื่อสร้างอาหารและดูแลสิ่งแวดล้อม ทำให้สามารถอนุรักษ์ทรัพยากร และสร้างความสมดุลของระบบนิเวศได้ ประกอบกับความเข้มแข็งของกลุ่มที่มีแนวคิด ของการดำรงอยู่เป็นสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อหนุนกัน จากการมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้มีการปรึกษาหารือกัน ด้วยข้อมูลอย่างมีเหตุผลและประสบการณ์จากการลองผิดลองถูก

เกิดเป็นภูมิปัญญาที่นำมาใช้ พึ่งพาตนเองจากฐานทรัพยากรชุมชน ซึ่งสิ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาของชุมชนคือ “ผู้สูงอายุ” ผู้มากด้วยความรู้และประสบการณ์โดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกับคนรุ่นใหม่ รุ่นลูกหลานที่กลับบ้านเกิดมาพัฒนาชุมชน ประสานความคิด ร่วมกันขับเคลื่อน เรียนรู้และพัฒนา ให้เกิดประโยชน์จากสิ่งที่รู้และทุนที่มีในชุมชน โดยอาศัยการบูรณาการระหว่างชุมชน และภาคี เครือข่ายในพื้นที่เข้ามาสนับสนุน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระกิตติ์ เอกอัศวินจิตร และคณะ (2566) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากการระดมความคิดเห็นจากชุมชน ทำให้เกิดการแสดงความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือกัน ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง

2. การจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชน ฮักน้ำจาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 200 ชนิด ที่พบจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ลงพื้นที่สำรวจ ทดลองนำไปใช้ประโยชน์ และจัดการความรู้ เป็นข้อมูลพืชสมุนไพร ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อล้านนา ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ และการใช้ประโยชน์ ตลอดจนองค์ความรู้ การอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ ด้านภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นถิ่นและการจัดการความรู้พืชสมุนไพรพื้นถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัย ของ สุนทรี จินธรรม และคณะ (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความหลากหลายของพรรณพืชสมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า มีพืชสมุนไพรที่สำรวจพบในชุมชน จำนวน 150 ชนิด ได้จัดทำฐานข้อมูลที่นำเสนอเป็นรายชนิด ประกอบด้วย ชื่อพรรณไม้ ชื่อวงศ์ ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อสามัญ ชื่ออื่น ๆ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ การขยายพันธุ์ สภาพแวดล้อม และประโยชน์ และจากการประเมินความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนฮักน้ำจาง ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับดีมาก ทั้ง 4 กิจกรรม ได้แก่ การศึกษาพืชพื้นถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน การสำรวจพืชพื้นถิ่นที่สามารถเป็นพืชเศรษฐกิจหรือพืชที่นำมาเป็นผลิตภัณฑ์ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝึกปฏิบัติการกิจกรรมการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากพืชพื้นถิ่น การจัดการความรู้การปลูก รักษา ขยายพันธุ์ และการนำไปใช้ประโยชน์ของพืชพื้นถิ่น เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ กลุ่มฮักน้ำจาง และกลุ่ม HUGGREEN ได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจใช้ประโยชน์จากข้อมูลมาต่อยอดมองหาแนวทางการพัฒนาเพิ่มมูลค่าจากทรัพยากรที่มี ทำให้เกิดความรัก ความห่วงใย และเห็นคุณค่าของพืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่คนในชุมชน เป็นเจ้าของสินทรัพย์ บนดินร่วมกันสู่ การสร้างความตระหนักถึงการอนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ และคงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่นชุมชนอีกน้ำจาง อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบประเด็นที่น่าสนใจจากการปฏิบัติในพื้นที่ถึงผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชน โดยเริ่มจากสิ่งที่ชุมชนรู้ สร้างผลจากสิ่งที่ชุมชนมี ถ่ายทอดและแสดงให้เห็น ให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาไปสู่ข้อมูลการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทรัพยากรตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำถึงปลายน้ำ โดยใช้องค์ความรู้ทางความหลากหลายของทรัพยากรผสมผสานภูมิปัญญาในการวางแผนพัฒนา พื้นฟูสิ่งแวดล้อม และสร้างทักษะการเรียนรู้ พัฒนาคุณภาพชีวิตไปพร้อมกัน เป็นไปตามแนวคิด BCG Model (ประชาคมวิจัยด้านเศรษฐกิจ ชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียนและเศรษฐกิจสีเขียว, 2561) โดยการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลพืชสมุนไพรในชุมชนสามารถนำไปใช้ในการวิจัยและพัฒนา เพื่อเพิ่มมูลค่าการแปรรูปพืชสมุนไพร ยกระดับเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีมาตรฐาน (Bio Economy) และสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรพืชสมุนไพร ที่ชุมชนสามารถติดตามและวิเคราะห์สถานการณ์ภาพของพืชสมุนไพร บางชนิดที่อาจเสี่ยงต่อการใกล้สูญพันธุ์ เกิดการตระหนักถึงการใช้อย่างยั่งยืนที่ไม่เกินขีดจำกัดของธรรมชาติมีการปลูกรักษา และหมุนเวียน ทรัพยากรในระบบการทำเกษตรอินทรีย์ (Circular Economy) จนสามารถสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชนสามารถบริหารจัดการพืชสมุนไพรเป็นทุนชุมชนในทิศทางที่ไม่ทำลายความสมดุลของระบบนิเวศท้องถิ่น (Green Economy) ซึ่งถือว่า ฐานข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรพืชสมุนไพรพื้นถิ่น ชุมชนอีกน้ำจาง อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางการบูรณาการ องค์ความรู้และเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการส่งต่อข้อมูลเพื่อต่อยอดและนำไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงาน องค์การการพัฒนา ภาคีเครือข่าย หรืออื่น ๆ ที่สามารถเข้ามาช่วยสนับสนุนให้พืชสมุนไพรพื้นถิ่นกลายเป็นจุดแข็งและโอกาสของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมชุมชน ท้ายที่สุดจะเกิดการรับรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีที่คนในชุมชนรู้จักถึงการมีอยู่ รู้จักใช้ประโยชน์ และรักษาไว้ถึงคนรุ่นหลัง โดยที่มาขององค์ความรู้และภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นถิ่น จากผู้สูงอายุ เป็นโอกาสของการขับเคลื่อนสังคมที่ส่งต่อข้อมูลสู่สาธารณะ ให้คนรุ่นใหม่และบุคคล/หน่วยงานภายนอกได้รับรู้ และนำเอาความรู้สมัยใหม่ทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้สร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ลดการสูญเสียและฟื้นฟูความหลากหลายของทรัพยากรในพื้นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การประสานพลังภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาคศาสนา ภาควิชาการ และภาคสื่อสารมวลชน มีส่วนร่วมสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์และสร้างความยั่งยืนครอบคลุมตั้งแต่

ต้นน้ำ (สร้างการเรียนรู้ ศึกษาและคัดเลือกพืชสมุนไพรพื้นถิ่น) กลางน้ำ (สร้างแนวทางร่วม ต่อยอดพืชสมุนไพร อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรพื้นถิ่น One Tampon One Product) จนถึง ปลายน้ำ (สร้างมาตรฐาน ส่งเสริมการตลาด และระบบเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม) โดยเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลที่มีอยู่ ในการเพิ่มขีดความสามารถของการใช้ประโยชน์ของข้อมูลเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ควรมีการสร้างและพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศด้วยการนำเทคโนโลยี มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และเผยแพร่ข้อมูล รวมถึงการจัดเก็บข้อมูลทางภูมิศาสตร์ และองค์ความรู้ การแปรรูปของพืชสมุนไพรเศรษฐกิจ เพื่อหนุนเสริมให้บุคคล/หน่วยงาน ภายนอกนำข้อมูลไปใช้ได้ง่าย สามารถสืบค้นและรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ได้ อย่างรวดเร็ว สนับสนุนเป็นแนวทางเลือกต่อการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายสาธารณะ แบบมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการศึกษาและจัดเก็บข้อมูลทางด้านพืชสมุนไพรพื้นถิ่นในชุมชน การเข้าถึงข้อมูลและแหล่งที่มาของพืชสมุนไพรพื้นถิ่นบางชนิดที่มีเฉพาะถิ่น จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลความรู้จากบุคคลสมัยก่อนที่ทราบถึงประวัติวิถีชีวิตของชุมชน ประสบการณ์ การนำพืชสมุนไพรพื้นถิ่นไปใช้จริง ร่วมกับข้อมูลที่ผ่านการพิสูจน์และศึกษา จากเอกสาร หรือผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันการศึกษาควบคู่กัน ในการวิเคราะห์ความถูกต้อง และน่าเชื่อถือของข้อมูล ดังนั้น จึงควรขยายผลการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ฐานข้อมูล มีความสมบูรณ์ทันสมัย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2562). ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนา ประเทศไทย ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2569. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.).
- คณะกรรมการจัดทำแผนแม่บท. (2564). แผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ 5 ปีที่เจ็ด. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- ณรงค์ มหรรณพ. (2558). ความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรในประเทศไทย. สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้ และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- ประชาคมวิจัยด้านเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียนและเศรษฐกิจสีเขียว. (2561). BCG in Action การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมของประเทศไทย เพื่อเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจ หมุนเวียนและเศรษฐกิจสีเขียว Bio - Circular - Green Economy. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.).
- พรชนก ทองลาด และคณะ. (2566). กระบวนการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์สู่วิถีสังคมเอื้ออาทร โดยการมีส่วนร่วม ของกลุ่มคนทุกช่วงวัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- มนัส สุวรรณ. (2549). การจัดการสิ่งแวดล้อม: หลักการและแนวคิด. โอเดียนสโตร์.
- วีระกิตติ เอกอัครวิจิตร และคณะ. (2566). รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง. วารสารรักดีชุมชนพลปริทรรศน์. 1(1), 22-32.
- สนธยา พลศรี. (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2566). รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2566. <https://www.onep.go.th/ebook/soe/soereport2023.pdf>
- สุนทรี จินธรรม และคณะ. (2558). การศึกษาความหลากหลายของพรรณพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอมือง จังหวัดปราจีนบุรี. Interdisciplinary Research Review, 10(3), 1-8.
- อดิน รพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ศักดิ์โสภารการพิมพ์. Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies. Cornell University Press.

แนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ไวยทย์ หนูเอก*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 คน โดยเลือกแบบเจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา จากการศึกษาพบว่า สภาพการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ประกอบไปด้วย 1. ด้านเศรษฐกิจ ทำเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 2. ด้านสังคมพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยไม่หวังผล 3. ด้านสิ่งแวดล้อมเรียนรู้จัดการกับพื้นที่ตนเองและใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด 4. ด้านเทคโนโลยี ใช้ภูมิปัญญาของชุมชนดั้งเดิมปลูกพืชผักใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และปรับตัวใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยได้สรุปแนวทางการพัฒนาชุมชน ประกอบไปด้วย 1. ความพอประมาณ ปลูกพืชผักที่จะกิน และกินผักที่ปลูก 2. มีเหตุผล จัดตั้งกลุ่มของชุมชนบ้านบางเตาให้มีการประชุมในทุก ๆ เดือน รับฟังปัญหาและพร้อมกันช่วยแก้ไข 3. มีภูมิคุ้มกันที่ดี มีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ มาแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาชุมชน, เศรษฐกิจพอเพียง, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

*นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครศรีธรรมราช, Email: Cdd08ns@gmail.com

Guidelines for community development according to the Sufficiency Economy Philosophy of the Economic Village Sufficiency model of Ban Bang Tao Bang Sawan Subdistrict, Phra Saeng District, Surat Thani Province

Wiwit Nooake

Abstract

The objectives of this research are to study: 1) To study the conditions of community development according to the Sufficiency Economy Philosophy of the Sufficiency Economy Model Village, Ban Bang Tao. Bang Sawan Subdistrict, Phra Saeng District, Surat Thani Province 2) To study the community development guidelines according to the Sufficiency Economy Philosophy of the Sufficiency Economy Village Model Ban Bang Tao. Bang Sawan Subdistrict, Phra Saeng District, Surat Thani Province It is the qualitative research using content data analysis, interviews and non-participant observation from 5 key informants through purposive selection.

From the study, it was found that 1) the conditions of community development according to the Sufficiency Economy Philosophy of the model Sufficiency Economy Village, Ban Bang Tao. Bang Sawan Subdistrict, Phra Saeng District, Surat Thani Province Which includes: 1. Economic aspect: People in the community saw this problem and thought of solving the problem on their own. Villagers see that their community is outstanding in agriculture and preferred farming as the main focus. So, they initiated integrated farming according to the principles of sufficiency economy. 2. Social aspect: To be self-reliant according to the principles of sufficiency economy, they must be able to help each other. Therefore, it is not enough for them to be successful alone, but they must have relationships with others. So, they must help each other and help without expecting results. 3. Environmental aspect: It is necessary for villagers to see the importance of community resources as the invaluable assets of the community. Villagers have to learn how to manage their own area in order to make the most use of their own area. 4. Technological aspect: The community will use the traditional wisdom of the community such as the usage of fertilizer to grow vegetables; they will not use chemical fertilizer. However, they must adapt their wisdom to match the natural conditions which always keep changing and replace them with the appropriate local technology.

Guidelines for community development for self-reliance according to the principles of sufficiency economy in the Ban Bang Tao community. Bang Sawan Subdistrict, Phra Saeng District, Surat Thani Province Which consists of 1. Moderation in production, It is a suitable way to grow vegetables and fruits. Do not plant too much or plant too little. Moderation in consumption, it is the cultivation of vegetables to be consume. 2. Be reasonable, make reasonable decisions in setting up a group of the Ban Bang Tao community that will be a space for expressing opinions and exchanging problems. Every month there will be a meeting to share idea, opinions and also to discuss the problems and solve together 3. Have good immunity, having a good immune system is the third feature in the philosophy of Sufficiency Economy, ready to change in various areas. Villagers must always be ready for the future changes such as the changing in environment, The changing in weather conditions which affect the growth of plant. Therefore, there must be leaders and knowledgeable villagers to solve these potential problems

Keywords: community development guidelines / sufficiency economy / model sufficiency economy village /community

บทนำ

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาส่งเสริมในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในการขับเคลื่อน การดำเนินงาน การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงนี้ มีเกณฑ์การวัดประเมิน 6 ด้าน คือ 1. ด้านการลดรายจ่าย 2. ด้านการเพิ่มรายได้ 3. ด้านการประหยัด 4. ด้านการเรียนรู้ 5. ด้านการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และ 6. ด้านการเอื้ออารีต่อกันต่อมา มีการขยายผลการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน โดยให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2562) ในการขับเคลื่อนกระบวนการส่งเสริม การพัฒนาหมู่บ้านด้วยการสร้างความรู้ ความสามารถของผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อน การพัฒนาหมู่บ้าน สร้างความรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ชุมชน พัฒนาทักษะการดำรงชีวิตและขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้วยการมีส่วนร่วม ของชุมชนตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ แนวคิดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ได้เห็นถึงคุณประโยชน์อันมากล้นของปรัชญา ดังกล่าว ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานไว้ให้กับ ประชาชน ในประเทศไทย ซึ่งปรัชญาดังกล่าวเป็นปรัชญาที่สามารถนำมาใช้ได้จริง ในการดำเนินชีวิต ส่วนตัว ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ดังนั้น จึงทำให้ผู้วิจัย มีความสนใจที่จะศึกษา เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ในการพัฒนาชุมชน ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านต่าง ๆ คือ 1. ด้านความพอประมาณ 2. ด้าน ความมีเหตุผล 3. ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี 4. ด้านเงื่อนไขความรู้ และ 5. ด้านเงื่อนไข คุณธรรม โดยภาพรวมและในแต่ละด้านผู้นำชุมชน ผู้บริหารชุมชน และประชาชน มีความเข้าใจมากน้อย เพียงใด มีปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะใด เพื่อปรับปรุง และเพิ่ม ประสิทธิภาพในการ พัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียง เพื่อความ “อยู่เย็น เป็นสุข” ของประชาชนในชุมชน อย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่น ๆ ในการนำไปใช้ เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้ประสบความสำเร็จ มากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน อย่างสูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัด สุราษฎร์ธานี

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2550) กล่าวว่า ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดินเปรียบเสมือนเสาเข็ม ที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือน ตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป

สำนักงานส่งเสริมปลัดกระทรวงมหาดไทย (2560) กล่าวว่า ความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมานับตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำรงชีวิตโดยยึดหลักความพอเหมาะพอดี ความมีเหตุผล และความไม่ประมาท

ปิยาภรณ์ ครองจันทร์ และคณะ (2560) กล่าวว่า ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักความพอประมาณและความมีเหตุผล นอกจากนี้ ยังมีเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นปรัชญาชี้ถึง แนวทางการดำรงชีวิตตามเศรษฐกิจพอเพียงรู้จักพอเพียง พอดี พอประมาณ การดำรงอยู่ แบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ทุกระดับรวมทั้งการทำเกษตรพอเพียงเป็นการใช้ชีวิต ที่พออยู่พอกิน

องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง

ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2550) กล่าวว่า องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย คนทั่วไปมักจะนึกถึงความพอดี ความพอประมาณ แต่ตามปรัชญานี้ ความพอเพียงจะประกอบด้วยทั้งสาม ดังนั้น คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน

กาญจนา กำเนิดพันธ์ (2558) กล่าวว่า องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยความพอประมาณ ชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย โดยยึดหลักพอเพียง ทำให้ตนเอง และครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีการทำการเกษตรบนพื้นที่ ของตนเอง โดยเน้นการทำนาอย่างเพียงพอกับกำลังตนเองและครอบครัวและใช้วัสดุอุปกรณ์ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่พร้อมวางแผนทางพัฒนา

ตรีภูมิ สังข์ทอง (2559) กล่าวว่าองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง ความมีเหตุผลการตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณในชีวิตียึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงความมีเหตุมีผล มีความพอเหมาะ

ประเภทของเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการได้กล่าวถึงประเภทของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2550) กล่าวว่า ประเภทของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ต้องเข้าใจบริบททางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจในขณะที่มีพระราชกระแสรับสั่ง สะท้อนความห่วงใยที่พระองค์ทรงมีต่อสถานการณ์ในบ้านเมือง

กรณีการ์ ภิรมย์รัตน์ (2553) กล่าวว่า ประเภทของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัว และการทำงาน

รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร (2554) กล่าวว่า ประเภทของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติงานของประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยมีแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล 3) มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี 2 เงื่อนไข เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ประเภทของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย เข้าใจบริบททางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจและเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนา การพอประมาณ การมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี

ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

กาญจนา บุญยัง (2552) กล่าวว่า ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน และพระราชดำริเพื่อชี้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยและมีประโยชน์อย่างมาก ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ตลอดระยะเวลาที่ พระองค์ทรงครองราชย์ทรงได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในพระราชกิจจาวัดณ์ โดยทรงแสดงให้เห็นถึงความพอเพียง ความพอดีในความน้อย

เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ (2562) กล่าวว่า ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการอย่างเป็น

องค์กรที่มียึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปในทางสายกลาง

มูลนิธิชัยพัฒนา, ออนไลน์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้เกิดความเพียงพอตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ ซึ่งจะนำมาสู่ความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกัน ทั้งด้าน วัตถุนิยม บริโภคนิยมเมื่อคนเข้มแข็งก็จะเป็นจุดเริ่มต้นให้สังคมเข้มแข็งและขยายสู่รากฐานอันแข็งแรงของประเทศต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ เป็นแนวปฏิบัติ ควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวมที่ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทรงแสดงให้เห็นถึงความพอเพียงความพอดีในความเป็นอยู่

ลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

ทองทิพภา วิริยะพันธ์ (2550) กล่าวว่า ลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องคำนึงถึงหลักการดำเนินชีวิตหรือการดำเนินงานในลักษณะไม่เร่งรัดหรือเชื่องช้าจนเกินไป มีความพอดี อยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ ไม่หลงกระแส วัตถุนิยมมีอิสรภาพและมีความมั่นคงให้กับชีวิตทำให้สามารถพึ่งตนเองได้

สยามรัฐออนไลน์, ออนไลน์ (2559) กล่าวว่า ลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 มาตรฐานการครองชีพดีขึ้น มีการกระจายรายได้ที่ดี การมีงานทำการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการควบคุมการเกิดมลภาวะเป็นพิษที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2555) กล่าวว่า ลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย จึงเป็นเรื่องที่มีความน่าสนใจที่สถานการณ์ในปัจจุบันมีผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาประเทศต่อไป

ขวัญกมล ดอนขวา (2557) กล่าวว่า ลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง คือ นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์สามารถดำเนินไปบนพื้นฐานของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน

โครงสร้างและเนื้อหาของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติไปสู่ความสมดุล อันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืนโดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ (OKnation, 2555)

1. ความพอประมาณ หมายถึง การที่เรามีความพอเหมาะพอดีสมกับฐานะของเราโดยไม่ไปเบียดเบียนผู้อื่น ทั้งในด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผล ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ รู้จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดี และเหมาะสมมาประยุกต์ใช้

3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยงปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้นจะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตนดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, 2555)

1. มีคุณธรรม ทั้งนี้ บุคคล ครอบครัว องค์กร และชุมชนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา ตลอดจนการฝึกจิต ข่มใจของตนเอง

2. ใช้หลักวิชาความรู้ โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ ทั้งในขั้นการวางแผนและปฏิบัติด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง

3. ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ความอดทน มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจพอเพียงต้องนึกถึงหลักการดำเนินชีวิตในลักษณะที่ไม่เร่งรีบเกินไปและไม่ช้าเกินไปต้องมีความพอดี และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประกอบด้วยความพอประมาณบนพื้นฐานของความพอดี โดยคำนึงถึง ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ ความมีเหตุผลรองรับ โดยพิจารณาจากผลที่อาจเกิดขึ้นกับ ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม รวมถึงการมีภูมิคุ้มกันที่ดีด้วยการเสริมสร้าง ความรู้ ทักษะ และความเข้มแข็งจากภายใน

ระเบียบวิธีวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants)

ประกอบด้วย คณะกรรมการหมู่บ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 23 คน ผู้นำชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน ตัวแทนกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 1 คน อาสาพัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญา

ของเศรษฐกิจ พอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เก็บข้อมูลโดยมีวิธีการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ 1) ศึกษาเอกสารการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยอาศัยกรอบแนวคิดในการวิจัยและผลการสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ตามประเด็นการศึกษา เป็นลักษณะคำถามปลายเปิดเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ

2. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะใช้แบบบันทึกการสังเกตการณ์ในประเด็นสภาพการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ 4 ด้าน 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านสิ่งแวดล้อม 4) ด้านเทคโนโลยี และแนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้าน บางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล 3) มีภูมิคุ้มกันที่ดี

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้รับจากเอกสาร หนังสือ บทความ สื่อสารสนเทศ ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) 2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมด้วยวิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม 3) สร้างแบบแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล 4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือไป ยังผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก 5) กำหนดวันเวลาและสถานที่ เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก รวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ ตรวจสอบความครบถ้วน สมบูรณ์ของข้อมูล ถอดเทป และตรวจสอบความถูกต้อง 6) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตการณ์ในประเด็นที่กำหนด ณ บ้านบางเตา

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ดังนี้ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบว่าข้อมูล

ที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยแหล่งที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigation Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลในภาคสนามที่มีผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยหลังจากเก็บข้อมูลแล้วมาบันทึกข้อมูลด้วยกันและเห็นตรงกัน 3) การตรวจสอบ สามเส้าด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการรวบรวมข้อมูล หลายวิธี ทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตไม่มีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วมมาเรียบเรียงแล้ววิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอแบบพรรณนาความ

ผลการศึกษา

1.สภาพการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า สภาพการพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1.1 ด้านเศรษฐกิจ จากเดิมคนในชุมชนบ้านบางเตา ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ก่อนหน้านี้ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ชาวบ้านมีคนว่างงานเป็นจำนวนมากและรายจ่ายไม่เพียงพอในการใช้จ่ายในครัวเรือนและยังเป็นชุมชนที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากจากผลกระทบนี้ทางหน่วยงานรัฐไม่เห็นความสำคัญของปัญหาของคนในชุมชน แต่คนในชุมชนเห็นปัญหานี้เลยคิดแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองชาวบ้านเห็นว่าชุมชนตนเองเด่นเรื่องเกษตรและนิยมทำเกษตรเป็นหลัก จึงมีผู้นำกลุ่ม อสม. คิตรีเริ่มการทำเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การเริ่มจากปลูกผักสวนครัวเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อปลูกไว้กินแค่เล็กน้อย เพื่อที่จะลดการใช้จ่ายในครัวเรือน ในการสร้างกลุ่มแรก ๆ นั้น จะแจกจ่ายให้กับคนในกลุ่มเท่านั้น เพื่อที่จะนำไปปลูกที่บ้านตนเอง หรือการแลกเปลี่ยนกัน เพื่อประหยัดการใช้จ่ายลดรายจ่าย

1.2 ด้านสังคม คือ สภาพการพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเราต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ดังนั้น เราประสบความสำเร็จคนเดียวยังไม่พอ แต่เราจะต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันคือการช่วยเหลือกัน โดยไม่หวังผลและทุกคนจะแบ่งหน้าที่อย่างลงตัวและเป็นไปแบบมีระเบียบเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวและชุมชนบ้านบางเตา จากที่สังเกตอย่างเห็นได้ชัดคือชาวบ้านในชุมชนบ้านบางเตาจากเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่ ไม่ได้รับความสนใจ และได้ขยายแนวคิดนี้ไปทั่วหมู่บ้าน หลังจากนั้นชาวบ้านจะให้ความสนใจ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ในการที่จะจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาไม่สามารถทำขึ้นมาด้วยคน คนเดียวได้ ต้องใช้ความร่วมมือกัน คนในชุมชนบ้านบางเตา

เกิดความสนิทสนมกัน ทำให้ต่อการประสานติดต่อเพื่อขอความช่วยเหลือกันอย่างง่ายดาย ชาวบ้านทุกคนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือตลอดเวลา ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

1.3 ด้านสิ่งแวดล้อม คือ ในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนบ้านบางเตา คือ การที่จะต้องให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของทรัพยากรของชุมชนให้เป็นทรัพยากรที่มีค่ามาก ๆ ของชุมชน ชาวบ้านมีการเรียนรู้การจัดการกับพื้นที่ตนเอง เพื่อที่ใช้ประโยชน์กับพื้นที่ตนเอง ให้มากที่สุด จะให้ชาวบ้านวางแผนกับพื้นที่ตนเอง คือ การสำรวจพื้นที่ว่าพื้นที่ไหนควรปลูกอะไร การจัดสรรพื้นที่แต่ในการปลูกพืชผักและการเลี้ยงสัตว์จะเน้นการปลูกแบบผสมผสาน ปลูกหลายอย่างตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ปลูกกล้วยสัก 15 ต้น ปลูกผักสวนครัว สักนิดหน่อย ปลูกข้าวโพด ปลูกแตงกวา ปลูกถั่วฝักยาว ฯลฯ และจะปลูกเป็นสัดส่วน ๆ ที่ดูแล้วยเรียบร้อยสะอาดตา และสะดวกสบายต่อการใช้งาน แต่ที่สำคัญ คือ ชุมชนต้องเลิกนิสัยการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง คือ การเห็นคุณค่าของผลผลิต มีการจัดการสิ่งแวดล้อม เพราะในการที่จะต้องปลูกพืชผักก็ต้องใช้ความชำนาญ และการจัดการพื้นที่ให้กับการปลูก ถ้ามีการจัดสรรพื้นที่จะทำให้มีพื้นที่เหลือให้ทำอย่างอื่นอีก ในการปลูกไม้ใช้จะปลูกครั้ง ๆ เยอะได้เพราะจะทำให้พืชผักเหล่านั้นเหลือและไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์

1.4 ด้านเทคโนโลยี คือ ด้านเทคโนโลยีชุมชนบ้านบางเตาในส่วนของเทคโนโลยีของชุมชนจะใช้ภูมิปัญญาของชุมชนดั้งเดิม คือ ในการปลูกพืชผักต้องใช้ปุ๋ยเราจะไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ชาวบ้านจะช่วยกันทำปุ๋ยจากผัก ผลไม้เหลือ ๆ มาทำเป็นปุ๋ยหมัก การที่มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นควรมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้าน โดยการดัดแปลงแก้ไขความรู้พื้นฐาน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นประโยชน์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. แนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ของหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัด สุราษฎร์ธานี พบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

2.1 พอประมาณ คือ แนวทางการพัฒนาชุมชนในความพอประมาณของชาวบ้านใน ชุมชนบ้านบางเตา ดังนี้ คือมีความพอประมาณในการผลิตและการบริโภค เป็นการปลูกพืชผักผลไม้อย่างพอดี ไม่ปลูกมากเกินไป ไม่ปลูกน้อยเกินไป ปลูกแต่พอกิน ในการปลูกผักในชุมชนบ้านบางเตาจะปลูกในแบบที่จัดสัดส่วน ปลูกพืชผักที่จะกิน และกินผักที่ปลูก ปลูกไม่มากเกินไปไม่น้อยจนเกินไป เช่น การปลูกพริก จะไม่ปลูกเพียงสองสามต้นเพราะจะไม่พอต่อการใช้ เราจึงปลูกประมาณ 10 ต้น ไม่มากไปกว่านั้น ถ้าปลูกมากเกินไปทำให้ก็จะเหลือกินเหลือใช้และในการเก็บเกี่ยวผลผลิต จะไม่เก็บมากจนเกินไปจะเก็บแต่พอกินและพอขายเท่านั้น

2.2 มีเหตุผล คือ แนวทางการพัฒนาชุมชนในการมีเหตุผลของชาวบ้านในชุมชนบ้านบางเตา ดังนี้ การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการจัดตั้งกลุ่มของชุมชนบ้านบางเตามีที่ทำการหลัก คือ ที่ศาลาหมู่บ้านเขาวัด ศาลาจะเป็นพื้นที่ที่แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนปัญหากันในทุก ๆ เดือนจะมีการนัดประชุม รับฟังปัญหาและพร้อมกันช่วยแก้ไข และแลกเปลี่ยนเรื่องดี ๆ ซึ่งกันและกัน และการพิจารณาที่จะดำเนินงานใด ๆ ด้วยความรอบคอบ ความมีเหตุผล ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

2.3 มีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ แนวทางการพัฒนาชุมชนในการมีภูมิคุ้มกันที่ดีของชาวบ้านในชุมชนบ้านบางเตา ดังนี้ พร้อมทั้งจะรับผลกระทบ จากการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เป็นคุณลักษณะที่สามในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกเหนือจากคุณลักษณะด้านความพอประมาณและด้านความมีเหตุผล การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี จากเดิมชาวบ้านในชุมชน เป็นผู้สูงอายุเยอะจากที่ทำเกษตรแบบเดิมที่ดีอยู่แล้ว แต่ถ้าประยุกต์อีกสักนิดก็จะทำให้มีประสิทธิภาพขึ้นมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ชาวบ้านต้องมี ความพร้อมเสมอ ต่อการเปลี่ยนแปลงของอนาคตในการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คือ ด้านสิ่งแวดล้อม คือ สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงทำให้พืชบางชนิดปลูกไม่ได้ หรือปลูกได้แต่ไม่มีการออกผล จึงทำให้มีผลกระทบเกิดขึ้น จึงต้องมีผู้นำและชาวบ้านความรู้ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

อภิปรายผล

1.สภาพการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าสภาพ การพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้วยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ คือ คนในชุมชนเห็นปัญหานี้เลยคิดแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ชาวบ้านเห็นว่ชุมชนตนเองเด่นเรื่อง เกษตรและนิยมทำเกษตรเป็นหลักจึงริเริ่มการทำเกษตรผสมผสานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 2) ด้านสังคม คือ พึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเราต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ดังนั้น เราประสบความสำเร็จคนเดียวยังไม่พอแต่เราจะต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่นต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คือการช่วยเหลือกันโดยไม่หวังผล 3) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การที่จะต้องให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของทรัพยากรของชุมชนให้เป็นทรัพยากรที่มีค่ามาก ๆ ของชุมชน ชาวบ้านมีการเรียนรู้ การจัดการกับพื้นที่ตนเองเพื่อที่ใช้ ประโยชน์กับพื้นที่ตนเองให้มากที่สุด และ 4) ด้านเทคโนโลยี คือ ชุมชนจะใช้ภูมิปัญญาของชุมชนดั้งเดิม คือ ในการปลูกพืชผักต้องใช้ปุ๋ยเราจะไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และการที่มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิสรา ใจชื่อ (2557) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 1) ระดับความสำเร็จของการเป็นหมู่บ้าน

เศรษฐกิจพอเพียง 2) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 3) ปัญหาอุปสรรค ในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านสาละคักดี และหมู่บ้าน บ้านโคก มี 8 ปัจจัยเหมือนกัน ได้แก่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคม-วัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำหมู่บ้าน และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความก้าวหน้าควรต้องมีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนฝ่ายจัดการ คือ ผู้นำหมู่บ้านซึ่งมีส่วนผลักดันและสนับสนุนให้สมาชิกในหมู่บ้านดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสมาชิกในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ก็ต้องมีส่วนร่วมในการศึกษา และค้นหาปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงานพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสมาชิกในหมู่บ้าน เป็นส่วนสำคัญอย่างมากที่จะผลักดันให้หมู่บ้านประสบความสำเร็จและความร่วมมือของทุกฝ่าย เป็นแรงสำคัญที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืน

2. แนวทางการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ประกอบด้วย 1) พอประมาณ คือ ความพอประมาณในการผลิตเป็นการปลูกพืชผักผลไม้ อย่างพอดี ไม่ปลูกมากจนเกินไปไม่ปลูกน้อยเกินไป ความพอประมาณในการบริโภค เป็นการปลูกพืชผักที่จะกิน และกินผักที่ปลูก 2) มีเหตุผล คือ การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการจัดตั้งกลุ่มของชุมชนบ้านบางเตาจะเป็นพื้นที่ที่แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนปัญหากันในทุก ๆ เดือน จะมีการนัดประชุมรับฟังปัญหาและพร้อมกันช่วยแก้ไข และแลกเปลี่ยนเรื่องดี ๆ ซึ่งกันและกัน 3) มีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ พร้อมที่รับผลกระทบ การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเป็นคุณลักษณะ ที่สามในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ชาวบ้าน ต้องมีความพร้อมเสมอต่อการเปลี่ยนแปลงของอนาคตในการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คือ ด้านสิ่งแวดล้อม คือ สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงทำให้พืชบางชนิดปลูกไม่ได้ จึงต้องมีผู้นำและชาวบ้าน ความรู้เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิศรา จันทรเจริญสุข และคณะ (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนชุมชนตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง บ้านสันลมจอย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและค้นหา แนวทางและสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อแผนชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการและกิจกรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแนวทาง

และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแผนชุมชนของหมู่บ้านตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมุ่งเน้น 1) ผู้นำชุมชนจะต้องทำหน้าที่สร้างพลังชุมชน ความตั้งใจจริง โดยสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและความเชื่อมั่น ศรัทธาที่ต่อผู้นำและกลุ่มผู้นำ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านความคิด บนพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 2) สร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน โดยใช้หลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ยึดหลักความพอดีพอประมาณ มีเหตุมีผล โดยผลักดันให้ชุมชนปฏิบัติตามแผนของชุมชน ซึ่งยึดถือแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแผนชุมชนที่สร้างความยั่งยืนสมดุล และเกิดการพัฒนายอย่างต่อเนื่องและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอินทิรา ครองศิริ (2557) ได้ทำการ วิจัยเรื่อง การศึกษาตัวแบบการจัดการชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน : กรณีศึกษา ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี 1) เพื่อศึกษา สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี 2) เพื่อศึกษาการจัดการชุมชนและสภาพปัญหา การจัดการชุมชนตามแนวทาง ชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และ 3) เพื่อเสนอตัวแบบการจัดการชุมชนพึ่งตนเอง แบบยั่งยืนของกลุ่มชาติพันธุ์ ของตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การจัดการชุมชน พึ่งตนเองของกลุ่ม ชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) ผู้นำในชุมชน 2) การร่วมมือกันในชุมชน 3) การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชน 4) การฟื้นฟูภาษา และวัฒนธรรมท้องถิ่น 5) การถ่ายทอดความรู้ 6) การธำรง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ 7) กองทุนหมู่บ้าน และ 8) การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกระบวนการพัฒนายที่มีระบบที่เน้นความยั่งยืนจากภายในชุมชน ภายใต้ การขับเคลื่อนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานไว้ เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอย่างมั่นคงและยั่งยืนในทุกมิติ 1) ด้านเศรษฐกิจส่งเสริมการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ เน้นการทำเกษตรแบบผสมผสาน การปลูก พืชผักไว้บริโภคในครัวเรือน เพื่อสร้างความมั่นคงในระดับครัวเรือน ลดการพึ่งพา จากภายนอก 2) ด้านสังคม สร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน โดยการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม สร้างความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 3) ด้านสิ่งแวดล้อม เรียนรู้และเข้าใจการจัดการ ทรัพยากรในพื้นที่ของตน อย่างรู้คุณค่าเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว 4) ด้านเทคโนโลยีใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่กับเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและรักษาสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย

1.1 จากผลวิจัย พบว่า ประชาชนในชุมชนบ้านบางเตา ตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่ให้ความสนใจในด้านการสืบสานด้านการทำเกษตร เพราะเป็นอาชีพที่เหนื่อย ทำงานหนัก และเพราะรายได้น้อย ไม่คุ้มค่า อาชีพอื่นสามารถทำรายได้ได้มากกว่าอาชีพเกษตรกรรม เพราะไม่มีความรู้และประสบการณ์ ฉะนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนควรส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนมีความ ตระหนักที่จะสืบสานและสืบทอด โครงการเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองของในหลวงรัชกาลที่ 9 ให้ยังคงอยู่กับคนไปตลอดไป และให้มีการนำผู้มีความรู้ทางด้านนี้ให้ความรู้ชาวบ้าน ให้มากกว่านี้

1.2 จากผลวิจัย พบว่า เงินช่วยเหลือหรืองบประมาณไม่เพียงพอ พี่พ่อกสวนครัวบางชนิดต้องใช้เมล็ดในการปลูกและเป็นที่ต้องการของหลายครัวเรือนจึงมีงบประมาณไม่เพียงพอต่อบุคลากรกับคนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. ที่ว่าการอำเภอได้เข้าช่วยเหลืองบประมาณนี้เพื่อต่อยอดงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ให้กับคนรุ่นหลัง

1.3 จากผลวิจัย พบว่า ยังเป็นโครงการที่คนส่วนมากไม่เห็นความสำคัญ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อบต. ที่ว่าการอำเภอ ไม่เห็นความสำคัญของส่วนนี้เพราะอาชีพหลักของคนไทยส่วนมากเป็นอาชีพการเกษตร และเกษตรแบบพอเพียงและเกษตรผสมผสานเป็นอาชีพที่เลี้ยงปากท้องชาวไทยมาอย่างยาวนาน ควรใส่ใจมากกว่านี้ก่อนที่จะสูญหายไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเขตพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมความชัดเจนในภาพรวมที่กว้างขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องอื่น ๆ ในชุมชนบ้านบางเตา

2.3 ควรมีการถอดบทเรียนแนวปรัชญาที่เป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงบ้านบางเตาเพื่อจะได้นำมาเป็นแบบปฏิบัติและปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์. (2553). รายงานฉบับสมบูรณ์เรื่องพฤติกรรมการค้าเงินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- กาญจนา กำเนิดพันธ์. (2547). การจัดการความรู้และและพื้นฐานการประยุกต์ใช้. ธรรมการพิมพ์.
- ขวัญกมล ดอนขวา. (2557). แบบบ้านสองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการเศรษฐกิจของประเทศไทย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ณัฐพล ทองภักดี. (2550). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พีระพงศ์ เกษมศรี. (2542). เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง. ม.ป.ท.
- ทองทิพภา วิริยะพันธ์. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารขององค์กรธุรกิจ. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ. (2562). นวัตกรรมนโยบายสวัสดิการเพื่อผู้สูงวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออก. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิศรา จันทรเจริญสุข, ประภาพร หัสสรังสี และ รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2556). การพัฒนาแผนชุมชนตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง บ้านสันลมจอย ตำบลสุเทพอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *Suranaree J. Soc.Sci*, 7(1), 89-100.
- นิศรา ใจชื่อ. (2557). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง. *สุทธิปริทัศน์*, 30(96), 108 – 120.
- ปิยภรณ์ ครองจันทร์, ปรีชา กิจโมกข์ และฐิติเมธ โภคชัย. (2560). การวางแผนการเงินด้วยศาสตร์ของพระราชชา (พิมพ์ครั้งที่1). พรินซ์ดี.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. ม.ป.ป. เศรษฐกิจพอเพียง. <http://www.chaipat.or.th/chaipat/content/porpeing/porpeing.html> #porpeing3.
- รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร. (2554). การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สยามรัฐออนไลน์. (2559). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: มรดกอันล้ำค่าตลอดกาลแด่ชาวไทยและชาวโลก. <https://www.siamrath.co.th/n/5230>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ...กว่า 2 ทศวรรษ*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2562).

การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความสุขให้ชุมชน. กระทรวงมหาดไทย.
ศูนย์ เศรษฐ์บุญสร้าง. (2550). แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้น สู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง (พิมพ์ครั้งที่ 2).
ออกแบบสบายใจ.

อินธิรา ครองศิริ. (2557). การศึกษาตัวแบบการจัดการชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน : กรณีศึกษา
ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
(รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

OKnation. (2556). โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ “บ้านน้ำทรัพย์” เพชรบุรี.
<http://oknation.nationtv. tv/blog/>.

รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมชยา ชวงค์สวัสดิ์¹, สุทามาศ อัมรินทร์²,
ภัทธิญา ติกจิณา³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” (2) ศึกษาทุนชุมชนที่สนับสนุนการพัฒนา และ (3) สร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรบนฐานทุนชุมชน โดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผลสมผสานระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน ผลการวิจัย พบว่า ความต้องการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ มี 8 ประเด็น เช่น การพัฒนาองค์ความรู้ สภาพแวดล้อม พื้นที่ผลิต การจัดการความรู้และบทบาทของเยาวชน ทุนชุมชนที่ใช้ในการพัฒนา ได้แก่ ทุนมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ กายภาพ และทุนทางการเงิน รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก และมียุทธศาสตร์ประกอบ 5 ด้าน ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.6

คำสำคัญ: รูปแบบ, ศูนย์เรียนรู้เกษตร, สวนผักแบ่งปัน, ทุนชุมชน

¹ นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก, Email: -

² นักทรัพยากรบุคคล, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก, Email: capsutamas@gmail.com

³ นักทรัพยากรบุคคล, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก, Email: pattiya0201@gmail.com

Model for Developing an Agricultural Learning Center “Suan Pak Bang Pan” Vegetable Garden based on Community Funds, Thalung Lek Community Village No. 5, Tha Luang Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

Maychaya Chuwongsawad ¹, Sutsmas Amarin ²,

Pattiya Tikjina ³

Abstract

This study aimed to (1) examine the needs for developing the “Sharing Vegetable Garden” agricultural learning center, (2) explore the community capital supporting its development, and (3) create a development model for the center based on community capital. Participatory Action Research (PAR) was employed, integrating both qualitative and quantitative methods. The target group consisted of 15 stakeholders from the Ban Thalung Lek Community, Moo 5, Tha Luang Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province.

The findings revealed eight key development needs, including knowledge enhancement, improved environmental conditions, production space, knowledge management, and youth engagement. The types of community capital utilized in the development included human, social, natural, physical, and financial capital. The resulting development model consisted of four main steps and five key components. Expert evaluations indicated that the model was highly appropriate and beneficial, with an average rating of 4.6 out of 5.

Keywords: Model, development of agricultural learning center, “Bang Pan” vegetable garden, community capital

¹ Human Resources Officer, Nakhon Nayok Community Development and Learning Center, Email: -

² Human Resources Officer, Nakhon Nayok Community Development and Learning Center, Email: capsutamas@gmail.com

³ Human Resources Officer, Nakhon Nayok Community Development and Learning Center, Email: pattiya0201@gmail.com

บทนำ

กรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทยมีภารกิจในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถ และความเข้มแข็งของชุมชนและสนับสนุนและพัฒนาระบบสารสนเทศชุมชน ได้รับมอบหมายจากกระทรวงมหาดไทยให้ดำเนินการนโยบายสำคัญ ๆ ของรัฐบาล โดยขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ และสร้างความสุขของคนไทย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ ที่มีหลักการและแนวคิดที่จะสืบสาน รักษา ต่อยอดการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความสามารถในการ “ล้มแล้ว ลุกไว” ยึดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ SDGs มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่มบนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” และกรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดทิศทางขับเคลื่อนงาน ภายใต้วิสัยทัศน์ “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (กรมการพัฒนาชุมชน, 2563) ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนอย่างยั่งยืน ผลักดันให้เกิดกระแสเบียวาระแห่งชุมชนที่จะเร่งให้เกิดการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนโดยส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพในทุกหมู่บ้าน และเพื่อให้หมู่บ้านมีข้อมูลข่าวสาร ความรู้เพียงพอที่จะตัดสินใจในการทำแผนชุมชน จึงมีแนวคิดการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสนในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีความสนใจเป็นประโยชน์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนางานตนเอง และชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนเพื่อให้ชุมชนมีแหล่งรวบรวมและสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี เป็นแหล่งข้อมูลบรรจุข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ ๆ มีการจัดการความรู้ชุมชนจัดกิจกรรมเสริมทักษะสำหรับคนกลุ่มทุกวัยในชุมชน เป็นศูนย์กลางแห่งการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในและนอกชุมชน

ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ในเขตบริการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบล ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชนทำงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งประชากรในชุมชนมีทั้งประชากรที่อยู่ดั้งเดิมและประชากรแฝงเนื่องจากมีการก่อตั้งของโรงงานใกล้ชุมชน จึงทำให้เกิดการอพยพเข้ามาทำงานของคนต่างถิ่นวัยแรงงานส่วนใหญ่ในชุมชน จึงทำงานภาคอุตสาหกรรมมากกว่าทำเกษตรที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน อีกทั้งในชุมชนจะประกอบไปด้วย วัด โรงเรียน และสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและสำคัญ เช่น เชื้อนพระรามหก วัดสะตือ เป็นต้น และมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน คือ ศูนย์เรียนรู้

เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เป็นพื้นที่ ๆ ได้รับอนุญาตจากกรมชลประทานให้ใช้ประโยชน์ในการปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคและมีการดำเนินงานให้เป็นศูนย์เรียนรู้ภายในหมู่บ้าน ในปัจจุบันนี้ศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน มุ่งเน้นการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ เพื่อยังชีพภายในครัวเรือน มีการจัดสรรแบ่งพื้นที่ให้แก่คนในชุมชนเข้ามาส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ และร่วมพัฒนาพื้นที่ เป็นการสร้างแหล่งอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชน และมีภาคีเครือข่ายเข้ามาร่วมพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐราชการ ซึ่งศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายสำคัญของกรมการพัฒนาชุมชนในด้านการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนและการน้อมนำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สู่ปฏิบัติการปลูกผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารมาอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการพึ่งตนเองและสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน เป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือน และลดรายจ่ายในการดำรงชีวิตของประชาชน และสร้างวัฒนธรรมปลูกพืชผักประจำครัวเรือน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมประกวดผู้นำการเปลี่ยนแปลงดีเด่น ระดับเขตตรวจราชการ เนื่องจากผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาชุมชน กอปรกับศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญ เพราะนอกจากจะเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชนแล้ว ยังเป็นพื้นที่แห่งการสร้างความสัมพันธ์ สร้างวัฒนธรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แก่คนในชุมชน แต่ยังพบข้อมูลจากคนในชุมชนว่าพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าว มีอุปสรรคจากภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย ที่ส่งผลให้พื้นที่เสียหาย และมีจุดอ่อนในเรื่องการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในหลาย ๆ ด้านที่ไม่พร้อมสำหรับเปิดรับบุคคลภายนอก และภายในชุมชนเข้ามาเรียนรู้ศึกษาดูงาน

จากเหตุผลความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชนชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ ด้วยทุนชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการขับเคลื่อนงานและเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความพร้อมของศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยและการพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับประชาชนและผู้สนใจได้เรียนรู้

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

การพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรมีรูปแบบอย่างไร
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาทุนชุมชน ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

Khantavanh Phomlasaboud (2565) กล่าวถึงรูปแบบว่า สิ่งที่ได้แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ปัญหาและเข้าใจถึงสิ่งต่าง ๆ โดยองค์ประกอบของรูปแบบจะเปลี่ยนไปตามตัวแปรที่เกี่ยวข้องและต้องการจะทำการศึกษา ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของประสบการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการ โดยรูปแบบจะมีทั้งรูปแบบเชิงอุปมา เชิงภาษา เชิงแบบแผน เชิงคณิตศาสตร์ รูปแบบเชิงเหตุผล สำหรับคุณลักษณะของรูปแบบควรมีลักษณะที่นำไปสู่การทำนายผลความเป็นเหตุเป็นผลให้คำอธิบายและช่วยขยายความรู้ในแนวคิดรูปแบบใหม่ ซึ่งการสร้างรูปแบบเป็นการกำหนดมโนทัศน์เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่ารูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร และนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ ๆ และในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นหลักคิดในการวิจัย โดยนำเป็นกรอบและแนวทางในการสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนฐานทุนชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ปกรณ ปรียาร (2538) กล่าวถึงการพัฒนาว่า “การพัฒนา” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรือก้าวหน้าไปถึงขั้นอุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ และ “การพัฒนา” จากรูปศัพท์ภาษาไทย หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี “การพัฒนา” ที่เข้าใจทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์ คือ หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างมีระบบ โดยสรุปคำว่า “การพัฒนา” ในความหมายโดยทั่วไป จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้นำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนบนฐานทุนชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ชุมชน

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2560) ได้ให้ความหมายว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการ เรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำ แนวคิดดังกล่าวมาใช้โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำประเด็นข้อคำถามที่ เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน

วันชัย ธรรมสังการ และคณะ (2564) ได้กล่าวถึงทุนชุมชนว่า ทุนชุมชน หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมองภูมิปัญญา ที่มีมูลค่า หรือคุณค่าของมนุษย์ ทุนชุมชน มีบทบาทที่สำคัญอันเป็นผลสะท้อนให้เห็นถึง ศักยภาพในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นและสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยการดึงเอาศักยภาพของทุนชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนกายภาพ และทุนวัฒนธรรม รวมถึง “เงิน” ที่เป็นปัจจัย ทางเศรษฐศาสตร์ ที่มีมูลค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันด้วย ซึ่งในการวิจัย ครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำ ประเด็นข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชนและการสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฐานทุนชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมิน

โสภา แซ่ลี (2558) ที่ให้ความหมายการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการ ในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการและพิจารณาปัจจัยให้ทราบถึง จุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการอย่างมีระบบ แล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้น เพื่อการดำเนินงานต่อไป หรือ ยุติการดำเนินงานโครงการนั้นเสีย หรือนำข้อมูล ปัญหา อุปสรรคที่พบในการประเมินโครงการนำไปใช้เป็นแนวทางดำเนินโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียง กันต่อไป กล่าวคือการประเมินผล เป็นกระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็น ระบบ เพื่อพิจารณาระดับความสำเร็จของโครงการว่ามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากน้อย เพียงใด เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้หรือไม่ การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงาน

หรือไม่ รวมถึงมีอุปสรรคและผลกระทบ ด้านใดบ้างเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในประเด็นใด ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทาง ในการประเมินรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุวณี วรวิทย์พินิต และคณะ (2560) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบ การจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัย พบว่า 1) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแบบวิถีเมืองเพชรของจังหวัดเพชรบุรี ยังมีบทบาทในการ ให้ความรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่และนอกพื้นที่ 2) รูปแบบ การจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้น คือ “PETCH Model” มี 5 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ Participation (การมีส่วนร่วม) Evolution enough (ความพอเพียง) Technology (การนำเอาเทคโนโลยีและหลัก วิทยาศาสตร์มาปฏิบัติ) Community (ชุมชน) และ Harmony (ความกลมกลืน) 3) พบว่ารูปแบบการพัฒนาจะต้องดำเนินควบคู่ไปกับภูมิปัญญาเป็นความรู้ดั้งเดิม อันประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ทุกอย่าง มีความสัมพันธ์กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และ 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดการ ศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชรพบว่าภาพรวมอยู่ระดับมาก

เปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหาร จัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียน มัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการ ศูนย์การเรียนรู้ 2) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ 3) ตรวจสอบความ เหมาะสม ของรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน ของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) รูปแบบประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) ระบบงานและกลไก และ (4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ และ 3) รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ (2564) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ทุนชุมชนและศักยภาพ ในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ ทุนชุมชนและศักยภาพการจัดการตนเอง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นตำบล แห่งหนึ่ง ในอำเภอแฉ่ง จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษพบว่า 1) ทุนชุมชนที่มีผลต่อการ จัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และแรงงานในชุมชน (2) ทุนสังคม มีลักษณะความสัมพันธ์ แบบเครือญาติ (3) ทุนกายภาพ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดจากความร่วมมือระหว่าง

ภาครัฐและประชาชนจัดสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในลักษณะของโครงสร้างพื้นฐาน (4) ทุนธรรมชาติ ที่ดิน น้ำ ป่า อากาศ ที่สมบูรณ์ (5) ทุนการเงิน และ (6) ทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี และ 2) ศักยภาพในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย (1) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (2) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจ และ (3) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านสังคม

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำงานวิจัยดังกล่าวมาใช้โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาวางแผนและดำเนินการกระบวนการวิจัย รวมถึงเครื่องมือจากงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (ริถยานภิศ พละศึก และคณะ, 2561) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยผสมผสาน กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ เป็นบุคคลที่เข้าใช้ประโยชน์ด้วยการได้รับการจัดสรรพื้นที่ในการปลูกพืชผักสวนครัว และบุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีพื้นที่วิจัย คือ ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งวิธีการดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการและศึกษาทุนชุมชนในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้ประเด็นการสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีการกำหนดประเด็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ และทุนชุมชนในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ รวมถึงทุนชุมชน 5 ด้านของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน โดยการสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 คน ใช้การวิเคราะห์ และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัย เก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย ในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน โดยการสนทนากลุ่ม เพื่อร่างรูปแบบ การพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ของรูปแบบ หลักการของรูปแบบ ระบบงานและกลไก วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรม และเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ (วาโร เฟื่องสวัสดิ์, 2553) ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้แบบประเมินความเหมาะสมต่อรูปแบบ โดยคณะผู้วิจัย เก็บผลการประเมินจาก กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงาน หรือมีส่วนได้ส่วนเสีย ในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน และใช้การวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลการประเมินผลความเหมาะสมของรูปแบบโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา โดยการ แจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

ผลการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถ จำแนกผลการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

1. ความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” และทุนชุมชน ของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการศึกษาการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมายเป็นคณะกรรมการ และสมาชิกผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อทำการศึกษาข้อมูล พื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อธิบายดังนี้

1.1 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า (1) ปัญหาด้านสถานที่ ได้แก่ พื้นที่แปลงผักประสบปัญหาน้ำท่วมขัง และในทุกปีพื้นที่ จะประสบปัญหาน้ำแล้ง รวมถึงศูนย์เรียนรู้ชุมชนแห่งนี้ไม่มีอาคารที่เป็นโครงสร้าง

อย่างเป็นทางการ จะมีเพียงแต่จุดรวมพลได้ต้นไม้ใหญ่และอาคารเก็บของที่ถูกปรับมาจากเล่าไก่เดิมเท่านั้น (2) สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของศูนย์ฯ ที่ไม่มีแผนผังหรือแผนที่ ไม่มีป้ายองค์ความรู้ ไม่มีข้อมูลความรู้ที่เป็นรูปธรรม สำหรับคนที่เข้ามาเรียนรู้ มีเพียงบุคคลภายในเป็นผู้ให้ข้อมูลได้เท่านั้น (3) ไม่มีการจัดการความรู้ของสมาชิกและคณะกรรมการ กล่าวคือ ไม่มีการถอดบทเรียนและจัดรวบรวมข้อมูลความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ ไม่เป็นรูปธรรม (4) งบประมาณในการบริหารจัดการไม่เพียงพอต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ (5) กลุ่มผู้นำและประชาชนที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมหรือใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นวัยผู้สูงอายุ ซึ่งวัยแรงงานหรือวัยรุ่น เยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมน้อย (6) ไม่มีแผนการดำเนินงานประจำปีของศูนย์ฯ ที่เป็นรูปธรรม (7) คณะกรรมการและสมาชิก ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ยังขาดการได้รับความรู้ด้านเกษตรและการออกแบบพื้นที่ ที่ถูกต้องตามหลักการ และ (8) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่ต่อเนื่อง

1.2 ความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ดังนี้ (1) ความต้องการในการพัฒนาสภาพแวดล้อมพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์เรียนรู้ เช่น การจัดทำป้ายองค์ความรู้ ป้ายแผนผังศูนย์เรียนรู้ ป้ายชื่อพืชพันธุ์ของต้นไม้/ผักสวนครัว (2) ความต้องการในการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะของคณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ฯ ด้านการเกษตรปลอดภัย เช่น การทำปุ๋ยหมัก - น้ำหมักชีวภาพ การรักษาโรคพืชด้วยวิธีการธรรมชาติ (3) ความต้องการด้านการจัดการความรู้ โดยมีการถอดองค์ความรู้จากบุคคลภายในและภายนอกศูนย์ฯ เพื่อจัดทำชุดความรู้และจัดเก็บความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ (4) ความต้องการแก้ไขปัญหาน้ำแล้ง ให้ศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการน้ำไว้ใช้ตลอดทั้งปีอย่างเพียงพอ (5) ความต้องการในการพัฒนาอาคารสถานที่ให้สามารถรองรับคณะศึกษาดูงานได้ (6) ความต้องการ ในการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ ให้เกิดมูลค่า (7) ความต้องการในการได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนเต็มรูปแบบ และ (8) ความต้องการให้เยาวชนหรือกลุ่มคนในวัยแรงงานเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานของศูนย์ฯ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของศูนย์เรียนรู้ชุมชน (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2560) พบว่า ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ต้องการพัฒนาในทุกด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ด้านสถานที่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และด้านสื่อการเรียนรู้

1.3 ทุณชุมชนของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

1.3.1 ทุณมนุษย์ พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุณมนุษย์ที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ประกอบด้วย 1) ผู้นำท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้าน

2) อาสาพัฒนาชุมชน 3) ปราชญ์ชาวบ้าน 4) ประชาชนในชุมชนที่มีใจและความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” 5) ผู้นำท้องถิ่น 6) ผู้นำภาคศาสนา 7) ตัวแทนจากภาคเอกชน 8) ตัวแทนจากภาครัฐ และ 9) ตัวแทนจากภาคการศึกษา ที่เข้ามา มีบทบาทในการขับเคลื่อนและพัฒนาศูนย์ตามภารกิจและหน้าที่ของหน่วยงาน

1.3.2 ทุนสังคม พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุนสังคมที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” กล่าวคือชุมชนแห่งนี้ใช้กลไก “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก่อให้เกิดกระบวนการสร้างชุมชนคุณธรรมอย่างยั่งยืนในทุกพื้นที่ โดยวัดทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการ อีกทั้งคนในชุมชนแห่งนี้ มีวิถีชีวิตเป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการรวมกลุ่มอาชีพ และมีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและกลุ่มผู้นำ มีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนงานของชุมชน รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกพืชผักสวนครัวในพื้นที่ศูนย์ฯ

1.3.3 ทุนกายภาพ พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุนกายภาพที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ได้แก่ มีเส้นทางการคมนาคมขนส่ง 2 รูปแบบ คือ ทางถนนและทางเรือ มีศาสนสถาน 1 แห่ง คือ วัดถลุงเหล็กมีสถานศึกษา 2 แห่ง คือ โรงเรียนเทศบาลวัดถลุงเหล็ก (ปุนซิเมนต์ไทยอุปลัมภ์) และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลท่าหลวง รวมถึงมีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ได้แก่ วัดสะอาด เชื้อนพระรามหก และบริบทรอบพื้นที่ชุมชนพบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่หลายแห่ง

1.3.4 ทุนธรรมชาติ ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุนธรรมชาติที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” คือ ชุมชนเป็นพื้นที่ ๆ มีแม่น้ำ 2 สายไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำป่าสักและแม่น้ำชยันนาท อยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม และพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เดิมเป็นแม่น้ำ ทำให้สภาพดินในพื้นที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก

1.3.5 ทุนการเงิน พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุนการเงินที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนกลางพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน และรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ศูนย์ฯ เป็นต้น

2. รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คณะผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการระดมสมอง (Brainstorming) ซึ่งจากผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อธิบายการสร้างรูปแบบและรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกระบวนการการสร้างรูปแบบดังนี้ คือ 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐาน 2) กำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบ 3) กำหนดแนวทางการนำไปใช้ 4) การประเมินรูปแบบ

รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน เพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนและเพื่อให้ศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” เป็นศูนย์เรียนรู้เต็มรูปแบบตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับคนในชุมชน และเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทั้งสำหรับคนภายในและภายนอกชุมชน

2) หลักการของรูปแบบ ได้แก่ แนวคิดของรูปแบบ ได้สังเคราะห์รูปแบบจากแนวคิด ศูนย์เรียนรู้ชุมชน แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน และหลักการ “บวร” รวมถึงการระดมความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้สรุปเป็นแนวคิดของการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” ต้องได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้เต็มรูปแบบตามแนวทางศูนย์เรียนรู้ของกรมการพัฒนาชุมชน บนฐานทุนชุมชน

3) ระบบงานและกลไก ได้แก่ การใช้ทุนชุมชน 5 ด้าน คือ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม และทุนเงิน การเตรียมความพร้อมด้านทักษะและความรู้ ด้านการวางแผนการบริหารจัดการ ด้านการจัดแหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน ด้านการสร้างเครือข่าย

4) วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรมในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” โดยใช้ทุนชุมชนเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้ การประชุมคณะกรรมการและสมาชิก กำหนดแผนการพัฒนาร่วมกัน การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้กิจกรรม การพัฒนาทักษะและความรู้ผ่านการอบรม ศึกษาดูงาน และการลงมือฝึกปฏิบัติ กิจกรรมเอามื้อ

สมาคมปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ผ่านกิจกรรมจิตอาสาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของภาคราชการ และเอกชน กิจกรรมการจัดการความรู้ กิจกรรมการออกแบบและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ กิจกรรมการกำหนดและออกแบบฐานเรียนรู้ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์การประสานงาน ให้งานหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ

5) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ กล่าวคือ เงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ ประสบผลสำเร็จ คือ คณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ฯ และหน่วยงานที่เข้าสนับสนุนต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ และทำงานร่วมกันในรูปแบบภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง สร้างกลุ่มคนขึ้นมาทำงานร่วมกันด้วยหลัก “บวร” และข้อจำกัดในการใช้รูปแบบนี้ คือ ภาศิการทำงานที่เข้ามาร่วมทำงานกับศูนย์ฯ ไม่มีหน่วยงานไหนเป็นผู้รับผิดชอบหลักและไม่บูรณาการงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการทำงาน

3. การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ความเหมาะสมของการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุด พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็นประโยชน์ ค่าเฉลี่ย 4.6 และรองลงมา คือ ด้านความเหมาะสม ค่าเฉลี่ย 4.4

การอภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. จากการศึกษาความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” และทุนชุมชน ของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มีความต้องการ ที่จะพัฒนาศูนย์ 8 ด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาสภาพแวดล้อม พื้นที่ให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์เรียนรู้ 2) การพัฒนาองค์ความรู้และทักษะ 3) ความต้องการด้านการจัดการความรู้ 4) แก้ไขปัญหาน้ำแล้ง 5) การพัฒนาอาคารสถานที่ 6) การพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ 7) การได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน 8) ให้เยาวชนหรือกลุ่มคนในวัยแรงงานเข้ามามีบทบาท ในการขับเคลื่อนงานของศูนย์ฯ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทรงยศ สาโรจน์ (2564) เรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนในการจัดการตนเองตามศาสตร์พระราชา กรณีศึกษาชุมชนบางเลน จังหวัดนนทบุรี พบว่า 1. สภาพการณ์ศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีแนวทางการพัฒนาที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพของทุนในชุมชนและขยายผลการพัฒนาความรู้ของประชาชนมีกิจกรรมสร้างความยั่งยืนและมีการจัดการเรียนรู้ในการจัดการตนเอง

มีการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ 2. วิธีปฏิบัติการที่เป็นเลิศ พบว่า มี 3 วิธี คือ 1) การเสริมศักยภาพทักษะ สร้างความรู้ด้วยตนเองและการจัดการตนเอง 2) การพัฒนาองค์ความรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิต และ 3) เงื่อนไขการจัดการศูนย์ฯ ที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้บนฐานศาสตร์พระราชา 3. ปัจจัยที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ประสบความสำเร็จ พบว่า มี 4 ปัจจัย คือ 1) นโยบายและการบริหารจัดการ 2) การมีส่วนร่วมของศูนย์เรียนรู้ชุมชน 3) การพัฒนาความร่วมมือกับภายนอก 4) การพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง และ 4. สังเคราะห์รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน พบว่า มี 3 องค์ประกอบ คือ 1) ชีตความสามารถ 2) การบริหารจัดการและ 3) แนวทางการพัฒนาตามศาสตร์พระราชา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปราโมทย์ น้อยวัน และคณะ (2562) เรื่อง แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีการปฏิบัติที่ดี ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ จำแนกออกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานบุคคล ได้มีการกระจายอำนาจมีโครงสร้างการบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการและให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 2) ด้านการบริหารงบประมาณ มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย มีการรายงานงบประมาณให้แก่สมาชิกอย่างโปร่งใสและมีการขอสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างสม่ำเสมอ 3) ด้านการบริหารทรัพยากร มีการจัดซื้อจัดการวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักรต่าง ๆ ที่จำเป็นและมีการจัดสถานที่ สภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสมเป็นแหล่งเรียนรู้ และ 4) ด้านการบริหารจัดการเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนให้สมาชิกร่วมกันขับเคลื่อนพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้มีชีวิตชีวาเข้าไปเรียนรู้ เพื่อสร้างรายได้ของสมาชิกอย่างยั่งยืน

2. ผลการศึกษาทุนชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก มีทุนชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนเงิน ที่สามารถนำมาเป็นฐานในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ (2564) เรื่อง ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น พบว่า 1) ทุนชุมชนที่มีผลต่อการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และแรงงานในชุมชน 2) ทุนสังคม มีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ 3) ทุนกายภาพ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน จัดสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในลักษณะของโครงสร้างพื้นฐาน 4) ทุนธรรมชาติ ที่ดิน น้ำ ป่า อากาศ ที่สมบูรณ์ 5) ทุนการเงิน และ 6) ทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี

3. รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) หลักการของรูปแบบ 3) ระบบงาน

และกลไก 4) วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรม และ 5) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ เปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่า ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร และผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความสอดคล้องของรูปแบบ ได้ผลสรุป ดังนี้ รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ระบบงานและกลไก ได้แก่ ด้านการเตรียมความพร้อมในหลักแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการวางแผนการบริหารจัดการงบประมาณ ด้านการจัดแหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนด้านการสร้างอัตลักษณ์ของศูนย์การเรียนรู้ ด้านการสร้างเครือข่ายขยายผล ด้านการกำกับติดตาม ตรวจสอบ และ 4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ ชีรวัฒน์ นิเจนตร (2560) เรื่องการวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา พบว่า รูปแบบต้องมีองค์ประกอบ อย่างน้อย 6 ประการ คือ วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของรูปแบบ ตัวแปร หรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ระบบหรือโครงสร้าง กลไกหรือกระบวนการทำงาน ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีที่ใช้ในรูปแบบ และบริบทหรือสภาพแวดล้อมของรูปแบบ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่า รูปแบบประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) ระบบงานและกลไก และ (4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้และมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ความเหมาะสมของการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุด พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับเปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่า รูปแบบประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์

(3) ระบบงานและกลไก และ (4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้และมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1.1 ควรบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในพื้นที่ให้ร่วมกันสนับสนุนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

1.2 สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมพัฒนาศูนย์เรียนรู้เพื่อกำหนดนโยบายหรือแผนให้สอดคล้องกับภารกิจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน

1.3 หน่วยงานภาครัฐ ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีขั้นตอนการทดลองใช้รูปแบบเพื่อให้สามารถนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้และเกิดประโยชน์ได้จริง

2.2 ควรนำวิธีการวิจัยรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นการศึกษาเชิงทดลองโดยมีการพัฒนาด้านนวัตกรรมแล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2563). แผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของ กรมการพัฒนาชุมชน. <https://kanchanaburi.cdd.go.th/about-us/vision-mission>
- ชีรวัดน์ นิเจนตร. (2560). การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 4(2), 71 - 102. <https://e-journal.sru.ac.th/index.php/srj/article/view/726>
- ทรงยศ สาโรจน์. (2021). การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนในการจัดการตนเอง ตามศาสตร์พระราชากาณศึกษาชุมชนบางเลน จังหวัดนนทบุรี. *Journal of Roi Kaensarn Academ*, 6(1), 10 - 25.
- ปกรณ ปรียากร. (2538). *ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา* ใน อุทัย เลาหิเชียร (บ.ก.). การบริหารการพัฒนา (หน้า 18 - 65). สามเจริญพานิช.
- ปราโมทย์ น้อยวัน. (2554). *แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (รายงานการวิจัย)*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เปรม เดชแก้ว, ญาณิศา บุญจิตร และบรรจง เจริญสุข. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ของ โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*, 12(3), 72 - 80. <https://so03.tciorg/index.php/ajpbru/article/view/257779/176663>
- พัฒนา พรหมณี, ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์. (2560). แนวคิดการสร้างและพัฒนา รูปแบบเพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสำหรับนักสาธารณสุข. *วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*, 6(2), 128 - 135. https://apheit.bu.ac.th/journal/science-july-2560/13_04_guidline_proof2_formatted.pdf
- พันธ์ศักดิ์ แสนพรหม, สุชาติ ลีตระกูล, แสงระวี ณ ลำพูน และกัมพล ไชยนันท์. (2562). รูปแบบการบริหารจัดการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดพะเยา. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 11(2), 168 - 176.
- รติยานภิศ พละศึก,เบญจวรรณ ถนอมชยวัช และดลปภัฏ ทรงเลิศ. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: กระบวนการพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพชุมชนอย่างมีส่วนร่วม. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและสาธารณสุขภาคใต้*, 5(1),

- 211 - 223. <https://he01.tcithaijo.org/index.php/scnet/article/view/112995/87982>.
- วันชัย ธรรมสัจการ, อังคณา ธรรมสัจการ, พรนงค์พิเชฐ แห่งหน, พระวรรณไชย สิริวนโณ, และ วาสนา ม่วงแนม. (2565). ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 14(1), 23 - 32.
- วาโร เฟิงสวัสดิ์. (2553). การวิจัยพัฒนารูปแบบ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 2(4), 2 - 15. [file:///C:/Users/admin/Downloads/mrittirum,+Journal+manager,+1%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/mrittirum,+Journal+manager,+1%20(1).pdf)
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน*. <https://amnatcharoen.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน.pdf>
- สัญญา ยีอราน และ ศิวิไลซ์ วนรัตน์วิจิตร. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่ความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและสาธารณสุขภาคใต้*, 5(2), 288 - 300. <https://he01.tcithaijo.org/index.php/scnet/article/view/130891/98160>
- สุวุฒิ วรวิทย์พินิต, วรณวีร์ บุญคุ้ม และนรินทร์ สังข์รักษา. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10, 1657 - 1674.
- โสภา แซ่ลี. (2558). *การประเมินโครงการคืนครูให้นักเรียนโดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา).* มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- Khantavanh Phomlasaboud. (2565). *การพัฒนารูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนของเกษตรกรในเขตเมืองคำ แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

การบริหารจัดการขวัญและกำลังใจของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

ธีรวัฒน์ ชินสา*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน เทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เป็นวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง คือ พนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร รวมทั้งหมด 35 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบโดยใช้ t-test และ F-test แบบ One - Way ANOVA หากพบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญจะทำการ วิเคราะห์เป็นรายคู่ โดยวิธีของ LSD ผลการศึกษาพบว่าขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน $\bar{X} = 4.39$ รองลงมาคือ ด้านการปกครองบังคับบัญชา $\bar{X} = 4.39$ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านค่าตอบแทน และสวัสดิการ อยู่ระดับปานกลาง $\bar{X} = 3.21$ ส่วนผลการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลพบว่าแตกต่างกัน แต่มีขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ ขวัญและกำลังใจ/ การปฏิบัติงาน/ พนักงานเทศบาล

*นักวิจัยอิสระ, E-mail: teerawatv17@gmail.com.

Management of Employee Morale in Watthana Nakhon Subdistrict, Watthana Nakhon District, Sakaeo Province

Teerawat Chinsa *

Abstract

The objectives of this research were to study the level of factors affecting morale among employees in Watthana Nakhon Subdistrict, Watthana Nakhon District, Sa Kaeo Province and to compare those factors based on personal characteristics. This is a quantitative research study. The research tool was a questionnaire. The sample group consisted of 35 employees from Watthana Nakhon Subdistrict. The statistics used in the data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation. Hypothesis testing was conducted using the t-test and F-test through One-Way ANOVA. If significant differences were found, pairwise comparisons were analyzed individually using the LSD method. It was found that morale of the employees of Watthana Nakhon Subdistrict, Watthana Nakhon District, Sa Kaeo Province was, overall, at a high level. When considering each aspect, it was found that relationships with colleagues, administration, and policy were at a very high level; the working environment was at a high level; and compensation and benefits were also high. The results of the study comparing factors affecting the morale of employees based on personal factors found that participants with different educational levels showed significant differences in morale. Meanwhile, no significant differences were found among those with different gender, age, job position, status (marital status) and length of work (work experience).

Keywords Morale / Work / Municipal Employees

* Independent Researcher, E-mail: teerawatv17@gmail.com

บทนำ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและต่อเนื่อง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี องค์กรภาครัฐต้องปรับตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อรองรับต่อแรงกดดันจากนโยบายการปฏิรูประบอบราชการ การลดขนาดภาครัฐ และการขับเคลื่อนสู่การบริการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใสมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการให้บริการประชาชนในระดับพื้นที่ อีกทั้งต้องเผชิญกับความคาดหวังที่สูงขึ้นจากภาคประชาชนและการกำกับดูแลจากภาครัฐในระดับสูงจึงควรให้ความสำคัญต่อการ พัฒนาปรับปรุงและบริหารจัดการบุคลากรให้มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน เพื่อสร้างผลสัมฤทธิ์ ของภารกิจภาครัฐในภาพรวม ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศต้องเผชิญกับภาระงานที่ทวีความซับซ้อน ภายใต้งบประมาณที่จำกัด ส่งผลให้หลายองค์กรมีอัตราการลาออกของบุคลากรสูงและขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการจากการศึกษา ของ (สถาพร เหล่าจันทร์, 2566) พบว่าข้าราชการจำนวนมากรู้สึกเหนื่อยล้า ขาดแรงจูงใจและไม่เห็นโอกาสความก้าวหน้าในสายงานอย่างชัดเจนส่งผลให้ระดับขวัญและกำลังใจของบุคลากรลดลง จึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลาออกที่เพิ่มขึ้นของข้าราชการ

เทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาท สำคัญในการดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาล พบว่าต้องเผชิญกับแรงกดดันจากภาระงานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตเมืองที่เติบโตอย่างรวดเร็ว และการจัดบริการขั้นพื้นฐาน เช่น การสาธารณสุข การจัดการขยะ และการสนับสนุนกิจกรรมชุมชนภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณจากการสอบถามพนักงานในเทศบาลตำบลวัฒนานคร พบว่า ในพื้นที่มีภาระงานเกินสมรรถนะ มีการลาหยุดมากขึ้น และขาดแคลนกลไกสนับสนุนทางด้านจิตใจและกำลังใจ ส่งผลให้เกิดความเหนื่อยล้าในการปฏิบัติงาน อีกทั้งมีข้อจำกัดด้านโอกาสเติบโตในสายงาน และสวัสดิการที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน เทศบาลตำบล วัฒนานครไม่มีระบบที่ชัดเจนในการประเมินหรือพัฒนาขวัญ และกำลังใจของบุคลากร ทั้งในเชิงกลยุทธ์ และเชิงปฏิบัติประเด็นดังกล่าวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการขวัญและกำลังใจอย่างเป็นระบบและตรงจุด เพราะขวัญและกำลังใจมิใช่เพียงมิติของความรู้สึก แต่มีผลต่อประสิทธิภาพงานและความภักดีต่อองค์กร หากปล่อยให้ปัญหานี้ดำรงอยู่โดยไม่มีการจัดการ อาจส่งผลให้หน่วยงานประสบปัญหาในระยะยาว ทั้งในด้านคุณภาพการให้บริการความพึงพอใจของประชาชนและความเชื่อมั่นต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรวม

ดังนั้นการบริหารจัดการขวัญและกำลังใจของพนักงานจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการทำงาน ความพึงพอใจ และความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว เพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิต ในการทำงานลดอัตราการลาออกและรักษาพนักงานที่มีคุณภาพ อีกทั้ง สร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีเมื่อพนักงานรู้สึกว่างค์กรใส่ใจในความเป็นอยู่

และคุณค่าของตนเอง มักจะเต็มใจร่วมมือเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้องค์กรเติบโตและประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน ซึ่งหากองค์กรมีการบริหารจัดการขวัญและกำลังใจของพนักงานที่ดีจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยเสริมสร้างพลังให้บุคลากรและองค์กรพัฒนาไปพร้อมกันอย่างมั่นคง จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการบริหารจัดการขวัญและกำลังใจของพนักงาน เทศบาลตำบล วัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว โดยมุ่งหวังที่จะวิเคราะห์ระดับขวัญและกำลังใจ ของบุคลากรในมิติต่าง ๆ เปรียบเทียบ ตามปัจจัยส่วนบุคคล และเสนอแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายและการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาระบบบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ในระดับท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง ทนสมัย และตอบสนองต่อสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

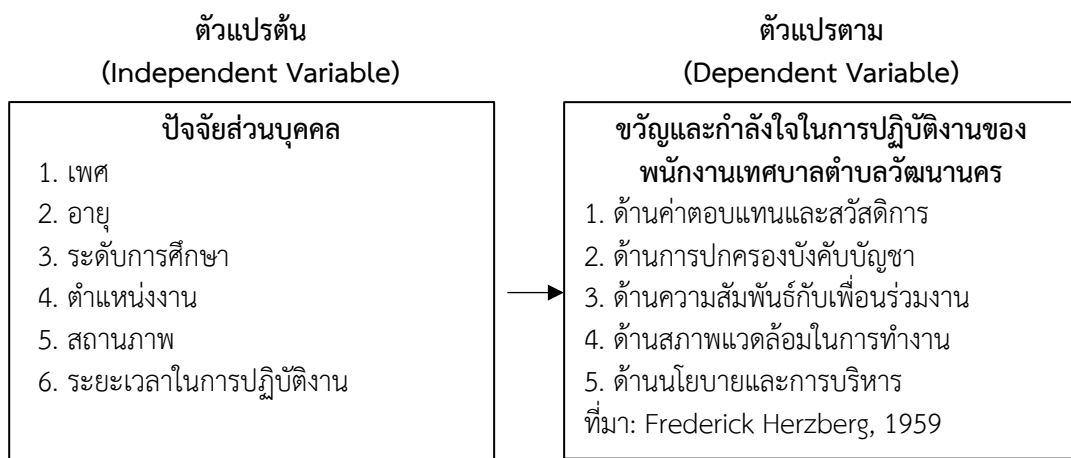
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบล วัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานการวิจัย

พนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน จะมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

1. ความหมายของขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน จากการศึกษา ค้นคว้า งานวิจัย และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “ขวัญและกำลังใจ” ไว้หลายความหมาย ดังนี้

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2554) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “ขวัญ” หมายถึง สติและความมีชีวิตชีวา ถ้าขวัญดี ขวัญจะอยู่กับตัวคนก็จะเป็นปกติสุข ควบคุมอารมณ์ได้ จิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ เรียกว่า ขวัญหายขวัญหนี เสียขวัญ เป็นต้น และ “กำลังใจ” หมายถึง แรงทางใจ เช่น หัวหนากองป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยส่งกำลังใจให้แก่พนักงาน ที่ปฏิบัติหน้าที่ระงับเหตุเพลิงไหม้

สมบัติ ปัญญาจิรพงศ์ (2556) กล่าวว่า ขวัญและกำลังใจ คือ สภาพจิตใจความรู้สึกนึกคิด และภาวะอารมณ์ โดยแสดงออกมาเป็นความตั้งใจ และยังรวมถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่วนรวม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม องค์กร

สมคิด บางโม (2545, หน้า 189) ให้ความหมายของขวัญและกำลังใจว่า หมายถึง ความตั้งใจในการปฏิบัติงานของบุคคลที่จะอุทิศทุกสิ่งทุกอย่าง เช่น สติปัญญา แรงกาย เวลา และทรัพย์สิน เพื่อสนองความต้องการและวัตถุประสงค์ขององค์กร

จากความหมายของขวัญและกำลังใจข้างต้น สรุปได้ว่า ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน คือ ความรู้สึกดี ที่มีต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นสภาพจิตใจส่วนบุคคลที่แสดงออกเป็นพฤติกรรม ดังนั้นขวัญและกำลังใจมีผลต่อการปฏิบัติงาน ในองค์กรจึงมีการสร้างขวัญและกำลังใจ เช่น การจัดกิจกรรมบุคลากรดีเด่นในการปฏิบัติงาน ในด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานในองค์กร

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจการปฏิบัติงาน ทฤษฎีการจูงใจของเฮอริชเบอร์ก (เบญจมาศ สมศรี, 2553 หน้า 24 - 29) ซึ่งได้เสนอทฤษฎี 2 ปัจจัย (two factors theory) เพื่อต้องการศึกษาว่าคนเราต้องการอะไร จากการทำงาน คำตอบที่ค้นพบ คือ คนต้องการความสุขจากการทำงานและองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดความสุข จากการทำงาน มีอยู่ 2 องค์ประกอบ 1. ปัจจัยจูงใจ (motivation factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับ งานโดยตรง เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานชอบและรักงาน ทำให้บุคคลในองค์กร การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประกอบด้วยปัจจัย 5 ประการ คือ 1.1 ความสำเร็จของงาน (Achievement) 1.2 การยอมรับนับถือ (Recognition) 1.3 ลักษณะของงาน (Work Itself) 1.4 ความรับผิดชอบ (Responsibility) 1.5 ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) 2. ปัจจัยค้ำจุน (Maintenance Factors) เป็นปัจจัยที่คงไว้ซึ่งแรงจูงใจในการทำงานของบุคคล ให้มีอยู่ตลอดเวลา ถ้าไม่มีหรือไม่สอดคล้อง กับความปรารถนาของบุคคลในองค์กรแล้ว จะเกิดการไม่ชอบงานขึ้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีอยู่ 5 ประการ 2.1 นโยบายและการบริหาร (Policy and Administration) 2.2 การปกครองบังคับบัญชา (Supervision) 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relations) 2.4 สภาพแวดล้อมในการทำงาน (Working Conditions) 2.5 เงินเดือนและผลประโยชน์เกื้อกูล (Salary and Fringe Benefit)

จากการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้นำทฤษฎี 2 ปัจจัย (Two factors Theory) (เบญจมาศ สมศรี, 2553) มาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จารุวรรณ สุภาภรณ์ (2562) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน กรณีศึกษาบุคลากร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านวุฒิการศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ และความมั่นคงในการทำงาน ล้วนมีผลต่อขวัญและกำลังใจของบุคลากรในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการศึกษาสูง มักมีระดับขวัญและกำลังใจสูงกว่างานวิจัยนี้ให้ข้อคิดที่สำคัญกับบริบทของเทศบาลว่า การพัฒนาคุณวุฒิ การสร้างความมั่นคงในอาชีพ และการดูแลรายได้ให้เพียงพอ เป็นกลยุทธ์สำคัญในการยกระดับขวัญและกำลังใจในองค์กรภาครัฐเช่นเดียวกัน

อนุพงษ์ สุขแปง (2562) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานของพนักงาน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดพะเยา วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยามีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานและเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชามีอิทธิพลสูงต่อขวัญกำลังใจของพนักงานการไฟฟ้าโดยเฉพาะในองค์กรที่มีการ บริหารผลการปฏิบัติงานและให้พนักงานมีส่วนร่วม แนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้กับพนักงานเทศบาลได้อย่างดี เนื่องจากการทำงานในภาครัฐต้องอาศัย ความร่วมมือภายในหน่วยงานเป็นอย่างมาก การส่งเสริมความสัมพันธ์ในทีม และการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ จึงควรได้รับความสำคัญ

สมพร จันตะวงศ์ (2560) การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของตำรวจ ชั้นประทวน กองบังคับการสืบสวนสอบสวนตำรวจภูธรภาค 6 มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน ของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล เพื่อศึกษา สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการ ตำรวจชั้นประทวนในสังกัดกองบังคับการสืบสวนสอบสวนตำรวจภูธรภาค 6 ผลการวิจัยพบว่า ขวัญและกำลังใจได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ความมั่นคงในตำแหน่ง และสุขภาพจิตใจของบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการทำงานของพนักงานเทศบาล ที่ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากประชาชนและผู้บังคับบัญชา การดูแลปัจจัยพื้นฐานทั้งด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน

และสุขภาวะจึงเป็นแนวทางที่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นควรใส่ใจให้ความสำคัญ เพื่อรักษาระดับขวัญและกำลังใจของบุคลากรไว้

ชลทิพย์ ทักท้วง (2560) การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร ในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข : กรณีศึกษาโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย 2) เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย 3) เพื่อหาความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยจิตใจและปัจจัยค้ำจุนกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร โรงพยาบาลศรีสังวร ผลการวิจัยพบว่า ขวัญและกำลังใจเกี่ยวข้องกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เช่น ความตั้งใจในการทำงานและการอุทิศตนเพื่อองค์กร ซึ่งอยู่ในกลุ่มของปัจจัยจิตใจ (Motivators) ตามทฤษฎีเฮิร์ซเบอร์ก ข้อมูลนี้สอดคล้องกับงานเทศบาลที่มีความคาดหวัง จากประชาชนสูง พนักงานจะมีขวัญและกำลังใจได้ดีเมื่อรับรู้ว่าคุณค่าตนมีบทบาทสำคัญในองค์กร และได้รับการยอมรับอย่างเหมาะสม

ศุภลักษณ์ สุขเกษม (2560) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่าสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่าสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยจิตใจกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่าสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) และศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยความต้องการกับขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านความภูมิใจในองค์กร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรู้สึกภูมิใจ ในหน้าที่ มีความสัมพันธ์ต่อขวัญกำลังใจในระดับสูง ข้อมูลนี้มีความเกี่ยวข้อง โดยตรงกับพนักงานเทศบาลที่ต้องทำงานใกล้ชิดกับชุมชน การสร้าง วัฒนธรรมองค์กรที่กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงาน จะช่วยส่งเสริมให้พนักงานมีความมุ่งมั่น และมีขวัญกำลังใจที่มั่นคง

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำนวน 35 คน กลุ่มตัวอย่าง เป็นพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร (ในส่วนของพนักงานส่วนท้องถิ่น 10 คน ลูกจ้างประจำ 1 คน พนักงานจ้างตามภารกิจ 1 คน พนักงานจ้างทั่วไป 23 คน) ทั้งหมด 35 คน ซึ่งได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยศึกษาเต็มจำนวนประชากร ได้คิดเป็นร้อยละ 100

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้รูปแบบแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน สถานภาพ และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ของพนักงาน เทศบาลตำบล วัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ 2) ด้านการปกครองบังคับบัญชา 3) ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน 4) ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน 5) ด้านนโยบายและการบริหาร มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ โดยถือเกณฑ์การประเมินเป็นคะแนน ดังนี้ คะแนนเฉลี่ย แปลความหมาย 4.51 - 5.00 เหมาะสมมากที่สุด 3.51 - 4.50 เหมาะสมมาก 2.51 - 3.50 เหมาะสมปานกลาง 1.51 - 2.50 เหมาะสมน้อย 1.00 - 1.50 เหมาะสมน้อยที่สุด (Best, 1977, pp. 174)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน สถานภาพ และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ (Percentage) 2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ประกอบด้วย ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงาน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ 2) ด้านการปกครองบังคับบัญชา 3) ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน 4) ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน 5) ด้านนโยบายและการบริหาร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้ค่าสถิติ t - test และ F - test เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม 3. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความแตกต่างหรือไม่ของความคิดเห็นของพนักงานที่ปฏิบัติงาน ในเทศบาลตำบลวัฒนานครต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ซึ่งจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลที่มีตัวแปรต้น 2 กลุ่ม ได้แก่ เพศ โดยใช้สถิติการทดสอบค่า t - test 4. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความแตกต่าง หรือไม่ของความคิดเห็นของ พนักงานที่ปฏิบัติงานในเทศบาลตำบลวัฒนานคร ต่อขวัญและ กำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบล วัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนก ตามปัจจัยส่วนบุคคลที่มีตัวแปรต้นมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน สถานภาพ ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน โดยใช้สถิติการทดสอบค่า F - test แบบ (One - Way ANOVA) โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติ .05 และหากพบความ แตกต่าง

ที่มีค่านัยสำคัญดังกล่าว จะทำการวิเคราะห์เป็นรายคู่ โดยวิธีของ Least Significant Difference (LSD)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบล วัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว สรุปได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า พนักงานที่ปฏิบัติงานในเทศบาลตำบลวัฒนานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 42.90 และเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.10 มีอายุ 21 - 30 ปี และ 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.60 มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษา หรือ ปวช. คิดเป็นร้อยละ 40.00 มีตำแหน่งพนักงานจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 60.00 มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 48.60 และส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 1 - 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.30

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

ผลการศึกษาพบว่าขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ($\bar{x}$ เท่ากับ 4.01) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ($\bar{x}$ เท่ากับ 4.39) รองลงมาคือ ด้านการปกครองบังคับบัญชา ($\bar{x}$ เท่ากับ 4.35) ด้านนโยบายและการบริหาร ($\bar{x}$ เท่ากับ 4.29) ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ($\bar{x}$ เท่ากับ 3.78) และด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ($\bar{x}$ เท่ากับ 3.21) ตามลำดับ ปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ของพนักงานเทศบาล ตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร		N = 35		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลความ	อันดับ
1. ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ	3.21	.954	ปานกลาง	5
2. ด้านการปกครองบังคับบัญชา	4.35	.527	สูงมาก	2
3. ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน	4.39	.655	สูงมาก	1
4. ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน	3.78	.936	สูง	4
5. ด้านนโยบายและการบริหาร	4.29	.631	สูงมาก	3
ภาพรวม	4.01	.623	สูง	

ผลการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้ตั้งผลการทดสอบสมมติฐาน ปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
	ยอมรับสมมติฐาน	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
สมมติฐานย่อยที่ 1 พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานครที่มีเพศต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน		✓ Sig = .265
สมมติฐานย่อยที่ 2 พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานครที่มีอายุต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน		✓ Sig = .337
สมมติฐานย่อยที่ 3 พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานครที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน	✓ Sig = .014*	
สมมติฐานย่อยที่ 4 พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานครที่มีตำแหน่งงานต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน		✓ Sig = .546
สมมติฐานย่อยที่ 5 พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานครที่มีสถานภาพต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน		✓ Sig = .622
สมมติฐานย่อยที่ 6 พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานครที่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงานต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน		✓ Sig = .776

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

อภิปรายผล

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบล วัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

จากผลการวิจัย พบว่า ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า **ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ** จากผลการวิจัยพบว่า ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน เทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชลทิตย์ ทักท้วง (2560) ที่ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข : กรณีศึกษาโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการอยู่ในระดับปานกลาง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุพงษ์ สุขแปง (2562) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจ ในการทำงานของพนักงาน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดพะเยา พบว่า ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานเทศบาลตำบลวัฒนานครพึงพอใจในสิทธิการเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาล รวมถึงการปรับขึ้นของเงินเดือนสอดคล้องกับปริมาณงานที่ได้รับมอบหมาย ส่งผลให้เงินเดือนและค่าตอบแทนได้รับเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน และมีเงินเพียงพอให้เหลือเก็บออม **ด้านการปกครองบังคับบัญชา** จากผลการวิจัยพบว่า ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ด้านการปกครองบังคับบัญชา ภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวไม่สอดคล้อง กับผลการวิจัยของ อนุพงษ์ สุขแปง (2562) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญ และกำลังใจในการทำงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดพะเยา พบว่า ด้านการปกครองบังคับบัญชาอยู่ในระดับปานกลาง และไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมพร จันดีวงศ์ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของตำรวจชั้นประทวนกองบังคับการ สืบสวนสอบสวนตำรวจภูธรภาค 6 พบว่า ด้านการปกครองบังคับบัญชาอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจาก การมอบหมายงานของผู้บังคับ บัญชาเป็นไปตามขั้นตอน รวมถึงให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงาน และติดตามดูแลให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะพร้อมรับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และยอมรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้ใต้บังคับบัญชา **ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน** จากผลการวิจัยพบว่า ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก ซึ่งผลการวิจัย ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนุพงษ์ สุขแปง (2562) ที่ศึกษาเรื่อง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญ และกำลังใจในการทำงานของพนักงาน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดพะเยา พบว่า ด้านความสัมพันธ์ กับเพื่อนร่วมงาน อยู่ในระดับสูงมาก และไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมพร จันตะวงศ์ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของตำรวจชั้นประทวน กองบังคับการสืบสวนสอบสวน ตำรวจภูธรภาค 6 พบว่า ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจาก เพื่อนร่วมงานมีความเคารพซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจ มีการให้กำลังใจต่อกัน ยอมรับฟังความคิดเห็น และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้ปฏิบัติงานกับเพื่อนร่วมงาน ได้อย่างราบรื่น และมีความสุข ส่งผลให้เพื่อนร่วมงานในหน่วยงานให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการปฏิบัติหน้าที่

ด้านสภาพแวดล้อม ในการทำงานจากผลการวิจัย พบว่า ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ด้านสภาพแวดล้อม ในการทำงาน ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ซึ่งผลการวิจัย ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชลทิตย์ ทักท้วง (2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ ของบุคลากรในโรงพยาบาลสังกัด กระทรวงสาธารณสุข : กรณีศึกษาโรงพยาบาล ศรีสังวรสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย พบว่าด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานอยู่ในระดับมาก และไม่สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ อนุพงษ์ สุขแปง (2562) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจ ในการทำงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดพะเยา พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมใน การทำงาน อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจาก มีวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้เพียงพอต่อความต้องการในการปฏิบัติงาน สถานที่ทำงานมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีความปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีห้องน้ำและสถานที่รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ บรรยากาศภายในและภายนอกสถานที่ทำงานมีความสงบ และมีห้องพักและห้องปฏิบัติ ศาสนกิจเป็นส่วนตัว

ด้านนโยบายและการบริหาร จากผลการวิจัย พบว่า ขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ด้านนโยบายและการบริหาร ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ซึ่งผลการวิจัย ดังกล่าวสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ชลทิตย์ ทักท้วง (2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในโรงพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข : กรณีศึกษา โรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า ด้านนโยบายและการบริหาร อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจาก มีการกำหนดกฎเกณฑ์ กฎระเบียบ และแนวทางของการปฏิบัติงานของพนักงานไว้อย่างชัดเจน มีการจัดโครงสร้างการแบ่งสายงานการบังคับบัญชาในองค์กรอย่างเหมาะสม อีกทั้งยังมีนโยบายสนับสนุน และส่งเสริมให้พนักงาน เทศบาลตำบลพัฒนานคร ได้ศึกษาอบรมพัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน รวมถึงการสื่อสารในองค์กรมีความชัดเจน เข้าใจง่าย ส่งผลให้ระบบการปฏิบัติงานมีความคล่องตัว และมีประสิทธิภาพต่อการปฏิบัติตามหน้าที่

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน สถานภาพ และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน พบว่าพนักงานเทศบาลที่มี เพศ อายุ ตำแหน่งงาน สถานภาพ และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ไม่แตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (ไม่ยอมรับสมมติฐาน) ส่วนระดับการศึกษา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 นำเสนอการอภิปรายผลในแต่ละกลุ่มดังนี้ **เพศ** จากการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ของพนักงานเทศบาล ตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามเพศ พบว่าพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร จะมีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ สุภารณ์ (2562) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน กรณีศึกษาบุคลากร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 รวมถึงงานวิจัยของสมพร จันตะวงศ์ (2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานของตำรวจชั้นประทวน กองบังคับการสืบสวนสอบสวนตำรวจภูธรภาค 6 และงานวิจัยของ ชลทิตย์ ทักท้วง (2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ ของบุคลากรในโรงพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข : กรณีศึกษาโรงพยาบาล ศรีสังวรสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย **อายุ** จากการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงาน ของพนักงานเทศบาล ตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามอายุ พบว่าพนักงานเทศบาล ตำบลพัฒนานคร จะมีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลทิตย์ ทักท้วง (2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ ของบุคลากรในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวง สาธารณสุข : กรณีศึกษาโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย และงานวิจัยของศุภลักษณ์ สุขเกษม (2560) ที่ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน ของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านป้องกัน รักษาป่าและควบคุมไฟป่า สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) **ระดับการศึกษา** จากการศึกษาเปรียบเทียบ ความคิดเห็นต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงาน ของพนักงานเทศบาล ตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานครจะมีระดับความคิดเห็น แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร จันตะวงศ์ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานของตำรวจชั้นประทวนกองบังคับการสืบสวนสอบสวนตำรวจภูธรภาค 6 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลทิตย์ ทักท้วง (2560) ที่ทำการวิจัย

เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข : กรณีศึกษาโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ตำแหน่งงานจากการศึกษา เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามตำแหน่งงาน พบว่า พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร จะมีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ สุภาภรณ์ (2562) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน กรณีศึกษาบุคลากร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 และผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลทิตย์ ทักท้วง (2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข : กรณีศึกษาโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

สถานภาพ จากการศึกษ เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามสถานภาพ พบว่า พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร จะมีระดับความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร จันตะวงศ์ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของตำรวจชั้นประทวน กองบังคับการสืบสวน สอบสวน ตำรวจภูธรภาค 6 และผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ สุภาภรณ์ (2562) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน กรณีศึกษาบุคลากร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18

ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน จากการศึกษ เปรียบเทียบความคิดเห็น ต่อขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล ตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามระยะเวลาในการปฏิบัติงาน พบว่า พนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร จะมีระดับความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ สุภาภรณ์ (2562) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงาน กรณีศึกษาบุคลากร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 และผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลทิตย์ ทักท้วง (2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร ในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข : กรณีศึกษาโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลพัฒนานคร อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว มีข้อเสนอแนะจากข้อค้นของงานวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ จากผลการวิจัย ควรผลักดันการกำหนดโครงสร้าง

ค่าตอบแทน ที่สะท้อนต้นทุนชีวิตจริงของพนักงานในพื้นที่ชนบท และเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถ เบิกจ่ายหรือสนับสนุนสวัสดิการเพิ่มเติม จากงบประมาณขององค์กรในรูปแบบที่ยืดหยุ่น เช่น เบี้ยขยัน, ค่าพาหนะ และค่าตอบแทนควรได้รับเพียงพอให้เหลือเก็บออม

ด้านการปกครองบังคับบัญชา จากผลการวิจัย ควรจัดให้มีการฝึกอบรมทักษะภาวะผู้นำยุคใหม่ที่มุ่งเน้นการฟังอย่างลึกซึ้ง และการสื่อสารอย่างเปิดกว้าง เพื่อส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างหัวหน้าและลูกน้องในหน่วยงาน โดยเฉพาะในเทศบาลที่มีโครงสร้างขนาดเล็ก ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีผลโดยตรงต่อบรรยากาศการทำงานและขวัญกำลังใจ

ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน จากผลการวิจัย ควรมีการบรรจุกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ในองค์กร ไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น เช่น โครงการพัฒนาทีมงาน และวันรวมใจพนักงานเทศบาลประจำปีเพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่สร้างความเข้าใจกันนอกเหนือจากงานประจำ และลดช่องว่างความแตกต่างระหว่างรุ่นหรือฝ่ายงานที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง

ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน จากผลการวิจัยควรมีการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในที่ทำงานของพนักงานเทศบาล อาทิ ห้องพักผ่อน ห้องอเนกประสงค์ หรือพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา เพื่อส่งเสริมสุขภาวะทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยรวมไว้ในแผนการจัดสรรงบประมาณประจำปี และได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ด้านนโยบายและการบริหาร จากผลการวิจัย ควรส่งเสริมให้เทศบาลมีการประเมินประสิทธิภาพ ของระบบงานและขั้นตอนการปฏิบัติงานภายในอย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และสร้างความคล่องตัวในการให้บริการสาธารณะ รวมถึงการสื่อสารนโยบายให้พนักงานทุกระดับเข้าใจตรงกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ จากผลการวิจัย ควรมีการจัดทำแบบสอบถามความต้องการสวัสดิการรายปี เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากพนักงานโดยตรง และนำมาวางแผนโครงสร้างสวัสดิการรูปแบบใหม่ เช่น “กองทุนออมเพื่อพนักงาน” หรือ “ระบบสวัสดิการตามอายุงาน” รวมถึงการพิจารณาค่าใช้จ่าย ด้านพลังงานหรืออาหารกลางวันในพื้นที่ให้สอดคล้องกับค่าครองชีพที่ปรับสูงขึ้น เพื่อปรับฐานรายได้ หรือสวัสดิการในรูปแบบไม่เป็นตัวเงิน

ด้านการปกครองบังคับบัญชา จากผลการวิจัย ควรส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดโอกาสให้พนักงาน สะท้อนความคิดเห็น ผ่านการประชุมหน่วยงานประจำเดือน พร้อมจัดกิจกรรมเวิร์กช็อปเรื่อง “ผู้นำแบบให้เกียรติ” เพื่อฝึกอบรมหัวหน้างานและปลูกฝังแนวคตินำองค์กรแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช้การบังคับบัญชา แบบเคร่งครัดเกินความจำเป็น

ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน จากผลการวิจัยควรจัด “กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ข้ามกอง” เช่น โครงการจิตอาสา หรือโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ระหว่างพนักงาน กองคลังกับพนักงานกองช่าง เพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ซึ่งกันและกัน ลดการเกิดความรู้สึกแบ่งฝ่าย และเสริมสร้างพลังใจ ในการทำงานร่วมกัน

ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน จากผลการวิจัย ควรให้มีการสำรวจ ความพึงพอใจของพนักงานต่อพื้นที่ปฏิบัติงาน เช่น ความเพียงพอของพื้นที่ เช่น ห้องประชุม ห้องสุขา เป็นต้น พร้อมกำหนดแผนปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดสรรพื้นที่ส่วนตัวเพื่อพักผ่อนในช่วงว่างเว้นจากการทำงาน หรือการจัดโซนปลอดเสียง รบกวนสำหรับงานที่ต้องใช้สมาธิ

ด้านนโยบายและการบริหาร จากผลการวิจัย ควรเน้นการสื่อสารภายในที่มีประสิทธิภาพ เช่น จัดทำ คู่มือกระบวนการปฏิบัติงานประจำของพนักงาน และใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น Google Workspace ในการแจ้งเปลี่ยนแปลงนโยบาย และงานเร่งด่วน เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจบทบาท ของตนเองได้อย่างรวดเร็ว และลดปัญหาการตีความคลาดเคลื่อน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเปรียบเทียบขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานเทศบาลในจังหวัด เพื่อจะได้ทราบว่าเทศบาลในจังหวัดสระแก้วจะมีขวัญและกำลังใจอย่างไร และหาแนวทางพัฒนาต่อไป

2. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาตัวแปรอื่น ๆ เช่น คุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของพนักงาน เทศบาลตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพของเทศบาลตำบลวัฒนานคร

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ สุภาภรณ์. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน:
กรณีศึกษาบุคลากรโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18.
(สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ).
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชลทิพย์ ทักท้วง. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรใน
โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข : กรณีศึกษาโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย
จังหวัดสุโขทัย. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาการบริหารการจัดการภาครัฐ). มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- เบญจมาศ สมศรี. (2553). แนวทางการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของ
พนักงานราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาการบริหารนโยบายและสวัสดิการสังคม). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภลักษณ์ สุขเกษม. (2560).
ปัจจัยที่สัมพันธ์กับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน
ด้านป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่าสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย).
(การศึกษาอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทั่วไป).
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สถาพร เหล่าจันทร์. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจโอนหรือลาออกของข้าราชการ
ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
(การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สมคิด บางโม. (2545). องค์การและการจัดการ. สำนักพิมพ์ วิทยพัฒน์.
- สมบัติ ปัญญาจิรพงศ์. (2556). ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของกำลังพลชั้นประทวน
พลทหารและอาสาสมัครในพื้นที่ปฏิบัติงานของกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรี
และตราด. (งานนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารธุรกิจ,
บัณฑิตวิทยาลัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- สมพร จันตะวงศ์. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของตำรวจ
ชั้นประทวน กองบังคับการสืบสวนสอบสวนตำรวจภูธรภาค 6. (การศึกษา
อิสระรัฐประศาสนศาสตร, มหบัณฑิต, สาขาการบริหารจัดการภาครัฐ).
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*.
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- อนุพงษ์ สุขแบ่ง. (2562). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานของพนักงาน
การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดพะเยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยพะเยา.
- Best. (1977). *Research in Education*. New Jersey:Prentice Hall, Inc.1977.

การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืนตามแนวเชิงพุทธวิถี

นพชัย ถิรทิศสกุล*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน เพื่อ ความยั่งยืนของ ทรัพยากรธรรมชาติ 2) เพื่อการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนา ในการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนเพื่อความยั่งยืน ของทรัพยากรธรรมชาติ 3) เพื่อสร้างความตระหนักรู้ ในการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ตามแนวเชิงพุทธวิถีเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนมีบทบาทสำคัญ ในการเสริมสร้างความยั่งยืน ของทรัพยากรธรรมชาติและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ ดำเนินการโครงการช่วยให้เกิดผลสำเร็จที่ยั่งยืนในระยะยาวชุมชนจะมีความเหมาะสมที่จะใช้ พลังงานทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานจาก เศษอาหาร เศษไม้ และกะลา 2) การสร้างความตระหนักรู้โดยใช้แนวเชิงพุทธวิถีช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ และการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการใช้พลังงานทดแทนอย่างมีสติ มีความรับผิดชอบและส่งเสริมการพัฒนา ที่ยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ 3) การประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาด้วยสติ การแบ่งปัน ความร่วมมือ และมีความรับผิดชอบต่อชุมชน โดยมีวัดไร่ขิง เป็นศูนย์กลางการยึดเหนี่ยวทางจิตใจ การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 มาส่งเสริมในชุมชนยึดปฏิบัติตามสามารถสร้างให้ เกิดความยั่งยืน ของการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนได้ดี

คำสำคัญ: การจัดการพลังงานทดแทน, การพัฒนาที่ยั่งยืน, สังคหวัตถุ 4

*สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย Email : Noppachath@gmail.com

Renewable Energy Management for Sustainable Use of Natural Resources in the Community: A Buddhist Perspective

Noppachai Thiratitsakun*

Abstract

This research aimed to study the management of renewable energy in the community for the sustainability of natural resources, to apply the principles of Buddhism in the management of renewable energy in the community for the sustainability of natural resources, and to create awareness of renewable energy management in the community for the sustainability of natural resources according to the Buddhist way. This was a participatory action research study. Data were collected through in-depth interviews with 30 key informants. Data were analyzed using content analysis within the context. The research results found that (1) the management of renewable energy in the community plays an important role in enhancing the sustainability of natural resources; community participation in project implementation contributes to achieving long-term sustainability. Rai Khing Municipality Community, Sam Phran District is suitable for using renewable energy such as solar energy, energy from biogas (food waste), and biomass (wood chips and shells). (2) Creating awareness of the management of renewable energy in the community using the Buddhist way helps to enhance awareness and community participation in the conscious and responsible use of renewable energy, promoting sustainable development of natural resources. (3) Applying Buddhist principles in the sustainable management of renewable energy in the community involves mindfulness, sharing, cooperation, and community responsibility. Rai Khing Municipality, Sam Phran District has Rai Khing Temple as the center of spiritual support. Applying the principles of Sangahavatthu 4 to promote adherence within the community can foster sustainable renewable energy management.

Keywords: Renewable energy management, sustainable development, Sangahavatthu 4

* Department of Social Development, Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Email : Noppachaih@gmail.com

บทนำ (Introduction)

จากสถานการณ์การใช้พลังงานในประเทศไทยสูงขึ้นทุกปี โดยมีการใช้พลังงานสิ้นเปลือง เช่น ก๊าซธรรมชาติ การใช้น้ำมัน การใช้ถ่านหิน การใช้ถ่านหิน ซึ่งพลังงานเหล่านี้กำลังจะหมดไป การหาแหล่งพลังงานหมุนเวียนในการผลิตไฟฟ้า เพื่อรองรับความต้องการที่มากขึ้นในอนาคต โดยพลังงานที่ได้รับความสนใจในปัจจุบันเป็นพลังงานทั่วไปตามธรรมชาติและสามารถทดแทนได้ ไม่จำกัด เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานน้ำ พลังงานความร้อนใต้พิภพ พลังงานจากกระบวนการชีวภาพพลังงานจากขยะ (สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, 2566)

การใช้พลังงานส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหลายรูปแบบและระดับความรุนแรงที่ต่างกัน โดยพลังงานจากแสงอาทิตย์ถือว่ามีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ส่วนการใช้ฟืนและถ่านส่งผลกระทบโดยตรงต่อทรัพยากรป่าไม้ ในขณะที่การใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล เช่น ถ่านหิน ก๊าซธรรมชาติ และผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การสำรวจ ขุดเจาะ ขนส่ง แปรรูป ไปจนถึงการใช้งานผลกระทบต่อเหล่านี้รวมถึงการปนเปื้อนในแหล่งน้ำ สูญเสียสัตว์น้ำและพื้นที่ป่า ตลอดจนการปล่อยก๊าซพิษ เช่น ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไนโตรเจนออกไซด์ และคาร์บอนไดออกไซด์ นอกจากนี้ การลำเลียงวัสดุพลังงาน และการส่งกระแสไฟฟ้าผ่านพื้นที่ป่าทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล ทั้งทางบกและทางน้ำ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในระยะยาว (สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, 2565).

การบริหารจัดการพลังงานชุมชนอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่ชัดเจน และสามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยกระบวนการสำคัญประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การขึ้นน้ำ (ภาวะผู้นำและการจูงใจ) และการควบคุมองค์กร ทั้งนี้ ยังต้องเสริมด้วยกิจกรรมสนับสนุนด้านการตัดสินใจ การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การบริหารกลุ่มและการจัดการสิ่งแวดล้อมภายนอก เพื่อเสริมให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและเกิดผลสัมฤทธิ์ นอกจากนี้ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ถือเป็นหัวใจสำคัญ โดยการจัดทำแผนพลังงานชุมชนร่วมกันจะช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนา และนำไปสู่ระบบการจัดการพลังงานที่มีความยั่งยืนอย่างแท้จริง (สุสิทธิ์ สุทิน, 2562)

การใช้พลังงานโดยเฉพาะจากเชื้อเพลิงฟอสซิลส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหลายด้าน เช่น การปล่อยก๊าซเรือนกระจกซึ่งเป็นสาเหตุของภาวะโลกร้อน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง และการทำลายระบบนิเวศจากโครงการพลังงานขนาดใหญ่ รวมถึงมลพิษทางน้ำที่กระทบต่อสุขภาพมนุษย์ เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ควรส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างยั่งยืนผ่านการอนุรักษ์พลังงาน การเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พลังงาน และการหันมาใช้พลังงานหมุนเวียน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ลม และน้ำ ซึ่งเป็นทางเลือกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนผ่านนี้จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ลดต้นทุนพลังงาน

สร้างความมั่นคงด้านพลังงาน และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว (สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.), 2566)

สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงทั้งปัญหาเชิงโครงสร้างและโอกาสในการพัฒนาระบบการจัดการพลังงานในชุมชน โดยสามารถจัดจำแนกออกเป็นหัวข้อหลักได้ดังนี้ 1. ปัญหาเชิงโครงสร้างความล้มเหลวของโครงข่ายพลังงาน การขาดแคลนงบประมาณและทรัพยากร การเข้าถึงเทคโนโลยีที่ยังไม่ทั่วถึงปัญหาการจัดการและบำรุงรักษาระบบ 2. โอกาสในการพัฒนาการส่งเสริมพลังงานหมุนเวียน (เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ลม) การพัฒนาระบบ Smart Grid และ การบริหารจัดการพลังงานแบบดิจิทัล ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน การเสริมสร้างศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน การเข้าถึงแหล่งทุนและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ (สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2565)

ภาวะโลกร้อนและการทำลายสิ่งแวดล้อมส่งผลให้ชุมชนต้องปรับตัวและพัฒนา ซึ่งอากาศร้อนขึ้นสุขภาพคนในชุมชนเสี่ยงโรคระบาดเพิ่มน้ำท่วมฝนตกหนักหรือแล้งจัด, เกษตรกรรมเสียหาย, ขาดแคลนน้ำความหลากหลายทางชีวภาพลดลง, ทรัพยากรธรรมชาติลด, ระบบนิเวศพัง, คุณภาพชีวิตแย่ลง, มลพิษทางอากาศ, น้ำเสีย, ขยะล้น แนวทางปรับตัวและพัฒนาของชุมชน คือ 1. ปรับตัวเรื่องสิ่งแวดล้อมปลูกต้นไม้เพิ่มในชุมชน เพื่อลดอุณหภูมิจัดการน้ำ เช่น เก็บน้ำฝน, ทำแก้มลิง, สร้างคันกันน้ำท่วมใช้พลังงานสะอาด เช่น ติดโซลาร์เซลล์, ลดการใช้พลังงานฟอสซิล 2. ปรับตัวเรื่องเศรษฐกิจและสังคมปรับรูปแบบการทำเกษตร เช่น ปลูกพืชใช้น้ำน้อย, ทำเกษตรผสมผสานสนับสนุนงานสีเขียว (green jobs) เช่น งานซ่อมแซม, งานรีไซเคิล, งานอนุรักษ์สร้างเครือข่ายคนในชุมชน ช่วยกันแบ่งปันทรัพยากรและความรู้ 3. เสริมความรู้และความพร้อมจัดอบรมหรือเวิร์กช็อปเรื่องการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสร้างแผนชุมชนรับภัยพิบัติ เช่น แผนหนีน้ำท่วม, แผนรับมือไฟป่า ปรณรงคิให้ทุกคนลดการสร้างคาร์บอน เช่น ลดการใช้รถยนต์, ลดขยะ, ใช้ของซ้ำ

แนวคิดการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน

แนวคิดการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรพลังงานจากธรรมชาติที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานชีวมวล และพลังงานจากขยะ เพื่อลดการพึ่งพาพลังงานจากฟอสซิลที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมความมั่นคงทางพลังงานและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแนวคิดหลักของการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ และประเมินผล การใช้พลังงานทดแทน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและการดูแลรักษาระบบอย่างต่อเนื่อง การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (Local Resource Utilization) การจัดการพลังงานควรเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เช่น เศษวัสดุทางการเกษตร ขยะอินทรีย์ หรือแสงแดด เพื่อสร้างพลังงานทดแทน การพึ่งตนเองและเศรษฐกิจพอเพียงแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริม

ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในด้านพลังงาน ลดค่าใช้จ่าย และสร้างรายได้เสริม การส่งเสริมความรู้ และการเรียนรู้ร่วมกัน (Capacity Building) การให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตพลังงาน การดูแลระบบและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการแบบบูรณาการ (Integrated Management) เชื่อมโยงการจัดการพลังงานกับมิติอื่น ๆ เช่น การเกษตร การจัดการขยะ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาสังคม เป็นต้น

บ้านเล็กในป่าใหญ่ (ดอยฟ้าห่มปก) อาชีพหลักคือการทำไร่กาแฟ ถ้าไฟดับเศรษฐกิจก็อยู่ไม่ได้แต่บางคนก็มีเครื่องปั่นไฟในการไม่กาแฟเป็นทางออกในชุมชน ส่วนการบริหารจัดการพลังงานทดแทนจากพลังงานน้ำขึ้นอยู่กับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุนพลังงานขนาดเล็ก พลังงานที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเพียงพอต่อความต้องการในชุมชนแล้ว ดีกว่าเก่ามาก พลังงานน้ำเป็นพลังงานที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในชุมชนไม่มีความต้องการพลังงานอื่น พลังงานทดแทนที่ใช้อยู่ปัจจุบันก็เพียงพอต่อการใช้ในครัวเรือน ไม่มีความต้องการเพิ่มเติม แนวคิดความต้องการพลังงานทดแทนพลังงานที่ใช้อยู่เพียงพออยู่แล้ว เพราะส่วนใหญ่การใช้พลังงานทดแทนขึ้นอยู่กับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ชาวบ้านไม่มีแนวคิดหรือต้องการที่จะนำพลังงานอื่นมาใช้เพราะพลังงานที่มีอยู่ก็ดีมากแล้ว แนวคิดและกระบวนการใช้พลังงานทดแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ การบริหารจัดการพลังงานทดแทนจากพลังงานน้ำขึ้นกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุนพลังงานขนาดเล็ก และการผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำยังก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ลดการเกิดไฟป่า สามารถป้องกันน้ำท่วม ใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค เพื่อการเกษตร และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ และพืชน้ำ สำหรับการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตพลังงานทดแทนในแต่ละพื้นที่ โดยมีการนำเอาวิถีชีวิตความเชื่อมาช่วยผลักดันการผลิตแล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่และการนำพลังงานทดแทนมาใช้ในพื้นที่ รวมถึงฝายชะลอน้ำในชุมชนโดยวิทยากรในด้านพลังงานทดแทน และการผลิตพลังงานน้ำในพื้นที่นั้นเกิดจากพลังงานทดแทนที่มีอยู่ในพื้นที่และเทคโนโลยีที่นำมาผสมผสานให้เหมาะสมตามสภาพพื้นที่

แนวคิดการพัฒนาความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ

การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า (Efficient Resource Use) หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ไม่ทำลายสมดุลของระบบนิเวศ และคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาวต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการกล่าวถึงโดย Daly (1996) ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเน้นให้เกิดการใช้ทรัพยากรภายใต้ขีดจำกัดของธรรมชาติและไม่ล้ำเส้นเกินศักยภาพของระบบนิเวศการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือ กระบวนการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งเป็นคำจำกัดความที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากรายงานของคณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on

Environment and Development [WCED], 1987) แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) การออกแบบระบบเศรษฐกิจที่ลดของเสียและใช้ทรัพยากรให้หมุนเวียนกลับมาใช้ซ้ำให้มากที่สุด (Ellen MacArthur Foundation, 2013) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เน้นการดำเนินชีวิตอย่างพอดี พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย [สกว.], 2561) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร (Community-Based Resource Management) เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเองอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนโดยงานวิจัยของ Elinor Ostrom (1990) ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนสามารถมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้ หากมีการออกแบบกฎเกณฑ์ที่ชุมชนยอมรับและมีส่วนร่วม

แนวคิดการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน

การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนสามารถดำเนินไปอย่างยั่งยืน หากมีการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยเฉพาะหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การรู้จักประมาณ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และการมีสติในการใช้ทรัพยากร ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ในหลายมิติของการจัดการพลังงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) สนับสนุนความร่วมมือในชุมชนผ่านการให้ การสื่อสารที่ดี การช่วยเหลือเกื้อกูล และความเสมอภาคการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาเช่นนี้ จะช่วยสร้างจิตสำนึกในการใช้พลังงานอย่างรับผิดชอบ พัฒนาความร่วมมือในระดับชุมชน และวางรากฐานสำหรับการจัดการพลังงานที่ไม่เพียงแต่ยั่งยืนในทางเทคโนโลยี แต่ยังยั่งยืนในมิติของจริยธรรมและวัฒนธรรมอีกด้วย (วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มจร. (2563)

พลังงานชุมชนจะยั่งยืน สิ่งสำคัญ คือ การบริหารจัดการพลังงานชุมชนเพื่อก่อให้เกิดพลังงานอย่างยั่งยืนได้นั้น ควรสร้างแนวทางการบริหารจัดการพลังงานชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และเห็นผลในเชิงประจักษ์ โดยอาศัยกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์กร การขึ้นนำ (ภาวะผู้นำและการจูงใจ) และการควบคุมองค์กร นอกจากกิจกรรมหลักทางการจัดการทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการจัดการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น การตัดสินใจ การจัดการเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การบริหารกลุ่ม และการจัดการสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ เป็นต้น ทั้งนี้ กิจกรรมการจัดการหลักและกิจกรรมที่สนับสนุนการจัดการจะก่อให้เกิดการจัดการพลังงานได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังต้องอาศัยการสนับสนุนจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ตลอดจนแผนพลังงานชุมชนที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นซึ่งจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาพลังงานและเกิดการจัดการพลังงานชุมชนอย่างยั่งยืน

การจัดกิจกรรมตามหลักสังคหวัตถุ 4 เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการร่วมทำเวิร์กช็อป เพื่อผลิตพลังงานหมุนเวียน เป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมความสามัคคีภายในชุมชน และสามารถลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากความแตกต่างทางความคิดเห็นในกระบวนการจัดการพลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิรัตน์ วัชรเศรษฐกุล, 2563)

แนวความคิดสร้างความตระหนักรู้ในการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน

การให้ความรู้ (Knowledge Awareness) ส่งเสริมความรู้เรื่องพลังงานทดแทน โดยผ่านการอบรม เวทีชุมชน เน้นผลกระทบจากการใช้พลังงานที่ไม่ยั่งยืน เพื่อกระตุ้นการตระหนักรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน และลงมือทำ เช่น ติดตั้งโซลาร์เซลล์ หรือผลิตก๊าซชีวภาพ เพื่อกระจายความรู้และเข้าถึงง่ายการเชื่อมโยงศาสนาและวัฒนธรรม (Cultural Integration) ประยุกต์ใช้หลักธรรม สังคหวัตถุ 4 เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและความร่วมมือในชุมชน ซึ่งได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกพันธุ์ โลกุลวงศ์ (2562) การประยุกต์รูปแบบการพัฒนาแหล่งพลังงานในแต่ละภูมิภาคแบบที่ผสมผสานเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในแต่ละชุมชน ในการเพิ่มศักยภาพของการพึ่งพาตัวเองได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการนำหลักทางพระพุทธศาสนา ในการกล่อมเกลাজิตใจและนิสัยของคนไทย การบริการ ความต้องการของสังคมในการอยู่ร่วมกัน โดยใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตมา มาเป็นหลักในการประยุกต์การบริหารจัดการชุมชน เพื่อให้การบริหารจัดการชุมชนขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นชุมชนที่น่าอยู่ (ภัสลดา สุวรรณวล, 2564) แนวทางการจัดการพลังงานทดแทนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบโรงไฟฟ้าเขื่อนภูมิพล โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูล จากประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยพบว่า การให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดการพลังงานทดแทน การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษา และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านพลังงานทดแทนเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความตระหนักรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพลังงานทดแทนอย่างยั่งยืน (วิษณุ บัวเทศ, 2563) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนของประเทศไทย โดยพบว่า การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของประชาชน เป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่ประสบความสำเร็จ การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน การระบุผู้รับผิดชอบ และการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมในการถ่ายทอดความรู้ช่วยส่งเสริม การพัฒนาทรัพยากรพลังงานอย่างยั่งยืนในชุมชน การศึกษาการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานทดแทนจากแสงอาทิตย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านลำพูก จังหวัดสุรินทร์เพื่อสร้างการจัดการความรู้ในการบริหารจัดการพลังงานทดแทนเพื่อลดค่าใช้จ่ายระบบพลังงานไฟฟ้าของชุมชนและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานทดแทนจากแสงอาทิตย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกิจกรรมการวิเคราะห์ระบบพลังงานทดแทนปัจจุบันและความ

ต้องการของชุมชน การถ่ายทอดความรู้ในการบริหารจัดการพลังงานทดแทน และการออกแบบ การบำรุงรักษาที่ทุกคนมีส่วนร่วม (ศิวพร แนนหนาและคณะ, 2567)

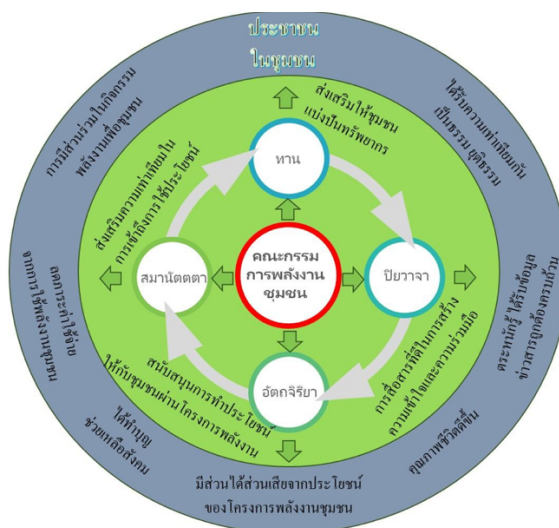
แนวความคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวเชิงพุทธวิถี

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมมุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง เพื่อสร้างความสมดุลและความยั่งยืน ในทุกมิติของชีวิตการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง เน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญาผ่านหลักธรรม เช่น ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในตนเองและโลก ความพอดี และความพอเพียงยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการดำเนินชีวิต อย่างพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ และไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ อย่างกลมกลืน สนับสนุนการเคารพและอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล มองธรรมชาติและมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบเดียวกันการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนส่งเสริม การเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาจิตใจและความเข้าใจหลักธรรม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และทัศนคติให้เอื้อต่อความยั่งยืน (วสันต์ สร้อยพิสุทธิ์, 2553) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตามแนวเชิงพุทธวิถี ในชุมชนชนบทชี้ให้เห็นว่าหลักสังคหวัตถุ 4 เมื่อถูกรวมเข้ากับแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงและพลังงานหมุนเวียน จะช่วยยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ พลังงานอย่างยั่งยืน (จิราภรณ์ พรหมทอง, 2564)

สรุปองค์ความรู้

ชุมชนเทศบาลเมืองไผ่เชิง สามารถพัฒนาระบบการจัดการพลังงานทดแทนอย่างยั่งยืน โดยใช้ หลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน, ปิยวาจา, อตถจริยา, สมานัตตตา) เป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้เกิดการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และมีจริยธรรมควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้/นวัตกรรมจากการวิจัย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในพลังงานชุมชน โดยมีการประยุกต์ใช้ หลักสัจพจน์ 4 ได้แก่ ทานปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนผ่าน คณะกรรมการพลังงานชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ที่ชัดเจน มีคณะกรรมการ พลังงานชุมชน เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนและจัดการเรื่องพลังงานในระดับชุมชน มีหน้าที่ ประสานงานกับประชาชน หน่วยงานรัฐ และองค์กรอื่น ๆ เพื่อพัฒนาและดูแลโครงการพลังงาน ชุมชน ด้วยหลักสัจพจน์ 4 (เป็นแนวทางการทำงานของคณะกรรมการฯ) การเชื่อมโยงกัน ทั้ง 4 หลัก สื่อถึงความสัมพันธ์แบบหมุนเวียนที่สนับสนุนกันและกันในการดำเนินงาน ของคณะกรรมการฯ ศูนย์กลางและวงจรการทำงานเชื่อมโยงกันทั้งหมด เพื่อให้เกิดความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในโครงการพลังงานชุมชน เป็นแนวทางในการมีปฏิสัมพันธ์กับ ประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของโครงการพลังงาน ซึ่งจะนำไปสู่ ผลลัพธ์ที่ดีทั้งด้านความพึงพอใจ ความยั่งยืน และความเป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ ด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง “หลักสัจพจน์ 4” กับ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ด้านพลังงาน” โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่สอดคล้องกันอย่างชัดเจน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนในด้านพลังงานชุมชน จำเป็นต้องอาศัยกรอบคิดที่มีรากฐานทางจริยธรรม โดยหลักสัจพจน์ 4 ถือเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความร่วมมือและความยั่งยืนในระดับ ชุมชน ดังนี้

1. ทาน (การให้) ความหมายทางธรรม: การเสียสละ แบ่งปันทรัพยากร การนำไปใช้ ในพลังงานชุมชนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนแบ่งปันแรงงาน ความรู้ หรือวัสดุเหลือใช้เพื่อใช้ ในการผลิตพลังงาน เช่น การรวบรวมเศษอาหารไปผลิตพลังงานชีวมวลจัดตั้งกองทุนหรือ สนับสนุนทรัพยากรเพื่อพัฒนาโครงการพลังงานร่วมกัน

2. ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) ความหมายทางธรรม: การใช้วาจาที่สุภาพ สร้างความเข้าใจ การนำไปใช้ในพลังงานชุมชน: ใช้การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ในการรณรงค์ด้าน พลังงานประชุม ปรัชญาหรือโดยเปิดใจรับฟังความคิดเห็นอย่างจริงจัง สร้างบรรยากาศแห่ง ความไว้วางใจสื่อสารข้อมูลโครงการอย่างโปร่งใส เป็นธรรม

3. อตถจริยา (การช่วยเหลือ) ความหมายทางธรรม: การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น การนำไปใช้ในพลังงานชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมลงแรง ร่วมคิด ร่วมทำในกิจกรรม เช่น การติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ หรือเตาชีวมวลในครัวเรือนสนับสนุนกลุ่มเปราะบางในชุมชน เช่น คนพิการ หรือผู้สูงอายุ ให้สามารถเข้าถึงพลังงานทางเลือกได้

4. สมานัตตตา (การวางตนเสมอกัน) ความหมายทางธรรม: การเคารพความคิดเห็น ไม่ ถืออำนาจหรือสถานะเหนือผู้อื่น การนำไปใช้ในพลังงานชุมชน เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มในชุมชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เช่น เด็ก เยาวชน ผู้นำศาสนา หรือกลุ่มสตรี ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกันข้ามวัย ข้ามกลุ่ม เพื่อสร้างฉันทามติในการจัดการพลังงานร่วมกันอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

สรุปความสัมพันธ์ หลักสัจพจน์ 4 ทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดเชิงคุณธรรม

ที่ช่วยเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการจัดการพลังงานในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ยั่งยืน และมีจริยธรรมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนด้วยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนตามแนวเชิงพุทธวิถีด้วยการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนด้วยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนตามแนวเชิงพุทธวิถี มาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม พลังงานชุมชน เป็นวิธีการที่ผสมผสานทั้งมิติทางจริยธรรม สังคม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมกัน ร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมดูแลพลังงานของตนเองอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กนกพันธุ์ โลภุตรวงศ์. (2562). แนวคิดรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาแหล่งพลังงาน
แบบผสมผสานในแต่ละภูมิภาค ของประเทศไทย. *สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*, 8(1).
- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.). (2565). *รายงานโครงการส่งเสริม
การใช้พลังงานทดแทนระดับชุมชน*.
- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (2565). *แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วม
ของชุมชนในการจัดการพลังงานทดแทน*.
- จิราภรณ์ พรหมทอง. (2564). “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแนวเชิงพุทธวิธี
ในชุมชนชนบท”. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2564). *ผลกระทบของการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลต่อคุณภาพอากาศ
ในกรุงเทพมหานคร*. คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัชดา สุวรรณนวล และพระปลัดระพิน พุทธิสารโ. (2564).
การบริหารจัดการชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4. *วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์*, 8(2).
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2563). *การเปรียบเทียบผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการใช้พลังงาน
ชีวมวลและฟอสซิลในภาคเกษตรกรรม*. ภาควิชาวิศวกรรมพลังงาน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วารสารพุทธศิลปกรรม. (2563). “การพัฒนาที่ยั่งยืนในทัศนะทางพระพุทธศาสนา”.
วารสารพุทธศิลปกรรม, 27(2), 45-59.
- วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มจร. (2563). “การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน,” *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มจร*. 27(2).
- วิรัตน์ วัชรเศรษฐกุล และคณะ. (2563). “รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ
พลังงานทดแทน โดยใช้หลักพระพุทธศาสนา”. *การประชุมวิชาการระดับชาติ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- วิชญ บัวเทศ. (2563). “การจัดการพลังงานทดแทนโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนรอบ
โรงไฟฟ้าเขื่อนภูมิพล” คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
วารสารเทคโนโลยี และนวัตกรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 3(2).
- ศิวพร แนนหนา และคณะ. (2567). “การศึกษาการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานทดแทน
จากแสงอาทิตย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านลำพูก จังหวัดสุรินทร์”.
*วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรม และวิศวกรรมมหาวิทยาลัย
ราชภัฏพิบูลสงคราม*, 6(1).

เศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการพลังงานทดแทน. (2562). *บทความในวารสารวิชาการพลังงานเพื่อชุมชน*.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *การพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable Development*. มูลนิธิพุทธธรรม.

สุสิทธิ์ สุป็น. (2562). การจัดการพลังงานชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนนาเหลือง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. *วารสารพัฒนาลังคม*, 21(2).

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (2561). *การจัดการพลังงานโดยชุมชน: การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น*.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (2561). *การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน: แนวทางสู่ความยั่งยืน*.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). (2566). *รายงานพลังงานแห่งชาติ*.

สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. (2565). *ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการผลิตพลังงาน*.

สำนักนโยบายและแผนพลังงาน. (2562). *แผนพลังงานชุมชน (พ.ศ. 2561 – 2580)*.

สำนักนโยบายและแผนพลังงาน. (2562). *แผนพลังงานชุมชน (พ.ศ. 2561 – 2580)*.

เอกสารนโยบายที่สนับสนุนการสร้างความรู้ผ่านการเรียนรู้และการฝึกอบรมระดับท้องถิ่น.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (2561). *การจัดการพลังงานโดยชุมชน: การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น*.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (2561).

แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.

United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*.

Daly, H. E. (1996). *Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development*. Boston: Beacon Press.

DEDE. (2564). *คู่มือการจัดการพลังงานในชุมชน*. กระทรวงพลังงาน.

Ellen MacArthur Foundation. (2013). *Towards the Circular Economy*.

Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press.

World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press.

การพัฒนารูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี

ณัฐวุฒิ เหมากระโท*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการฝึกอบรมหลักสูตร 2) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลการทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม 3) เพื่อกำหนดรูปแบบ การจัดฝึกอบรม ที่เหมาะสม ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิจัย โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต และการอภิปรายกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 645 คน 2) บุคลากรที่รับผิดชอบงานฝึกอบรม จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า ผลประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดโครงการฝึกอบรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านวิทยากร อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการให้บริการอยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งสอดคล้องกับผลวิเคราะห์ข้อมูลทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม ภาพรวมพบปัญหาเกี่ยวกับด้านหลักสูตรใช้การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ และด้านให้บริการ พบว่า มาตรฐานความสะอาดของอาคารสถานที่ยังไม่ผ่านมาตรฐานรูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กำหนดเป็นรูปแบบการจัดฝึกอบรม 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ก่อนดำเนินการ 2) ระหว่างดำเนินการ 3) หลังดำเนินการ 4) ติดตามประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรม สรุปรูปแบบการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสม แบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1. ขั้นเตรียมก่อนจัดฝึกอบรม 2. ขั้นแต่งตั้งมอบหมาย ผู้รับผิดชอบงาน 3. ขั้นติดตาม ให้เกิดความประทับใจ 4. ขั้นตรวจตราทบทวนหลังการปฏิบัติงาน 5. ขั้นติดตาม เป็นขั้นวิเคราะห์ผลประเมินความพึงพอใจ และ 6. ขั้นตามดูหลังจากผ่านการ ฝึกอบรม 3 เดือน

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบการจัดฝึกอบรม, รูปแบบการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสม, หลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง

*นักวิจัยอิสระ, E-mail: nattawutcdd@gmail.com

Developing a Training Model Based on the Curriculum for Change Agents in Strategic Transformation Leadership: A Case Study of the Community Development and Study Center , Udonthani

Nattawut Maokrathok*

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the training process; 2) analyze data for after-action review (AAR); and 3) define the development of a training model. This research used a mixed-methods approach, combining quantitative and qualitative research. The process included document analysis, interviews, observations, and group discussions. The target groups and key informants included a total of 645 trainees and 15 training facilitators selected through purposive sampling. The results led to the following findings: Overall evaluation results were at the highest level. The aspect with the highest average score was the speaker's performance, while the service aspect received the lowest average score but was still rated at the highest level. This is consistent with the results of the After-Action Review (AAR). The development of a training model found that there is a plan to control quality using the PDCA (Plan-Do-Check-Act) cycle. An appropriate training model can be defined in four main phases: 1) Before, 2) During, 3) After, and 4) Follow-up and Evaluation. The model is further detailed into six practical steps, as follows: 1. Prepare: Pre-training preparation in five key areas. 2. Appointing: Assign responsibilities through an official appointment order. 3. Make an Impression: Foster a positive initial impression for trainees. 4. Examine: Review and inspect training activities. 5. Follow-up: Analyze trainee satisfaction and evaluation outcomes. 6. Visit for Consultation: Conduct monitoring and consultation three months post-training.

Keywords: Training Model Development, Appropriate Training Format, Curriculum for Change Agents, Strategic Transformation Leadership

* Independent Researcher, E-mail: nattawutcdd@gmail.com

บทนำ

กรมการพัฒนาชุมชน มีบทบาทภารกิจในการพัฒนาคนและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ประเด็นการพัฒนาผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนและเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการบริหารจัดการของประชาชนในพื้นที่ และเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของผู้นำชุมชนในการพัฒนาให้สามารถเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อบรรลุภารกิจและวิสัยทัศน์กรมการพัฒนาชุมชน “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มียุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม ที่ให้ความสำคัญในการดึงเอาพลังของภาคส่วนการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ท้องถิ่นและประชาชนมาร่วมขับเคลื่อน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง ให้สอดคล้องกับแผนแม่บทประเด็นพลังทางสังคม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 - 2570 ที่เน้นเศรษฐกิจสร้างคุณค่า สังคมเดินหน้าได้อย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ของประเทศให้มีสมรรถนะสูง (สถาบันการพัฒนาชุมชน, 2567)

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี มีวิสัยทัศน์ “ศูนย์ฝึกอบรมทรัพยากรบุคคลในงานพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน” มีภารกิจและหน้าที่จัดฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการ บุคลากร กลุ่มองค์กร ภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาชุมชน ให้บริการทางวิชาการ ศึกษาและวิจัย พัฒนาระบบการจัดการความรู้พัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการ ด้านพัฒนาชุมชน ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่จังหวัดในเขตพื้นที่บริการ 8 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น บึงกาฬ เลย สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู และอุดรธานี ซึ่งในปี พ.ศ. 2567 สถาบันการพัฒนาชุมชนมอบหมายให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี ดำเนินการจัดฝึกอบรมโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาและสร้างทีมผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมย่อยที่ 2.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างครู ข เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้เข้าอบรมในระดับตำบล รูปแบบ Blended Learning จำนวน 5 รุ่น โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิบรรยายในรูปแบบ Onsite ผ่านระบบ Zoom Cloud Meetings สำหรับคณะวิทยากรศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ และฝึกปฏิบัติการ (Work shop) ในรูปแบบ Onsite แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศยุคใหม่ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน แผนปฏิรูปนโยบายกระทรวง และโครงการสำคัญ รวมถึงการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาพื้นที่อำเภอและตำบล

ตลอดจนกระบวนการคิดเชิงออกแบบและหลักการทำงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาปรับใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้แก่พี่น้องประชาชน รวมถึงการปลูกฝังค่านิยมการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนำไปสู่การขับเคลื่อนและสร้างกลไกการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายในกิจกรรมการพัฒนากิจกรรมสาธารณประโยชน์ ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนตำบลเข้มแข็ง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม 7 ภาคีเครือข่าย (สถาบันการพัฒนาชุมชน, 2567)

ดังนั้น การจัดฝึกอบรมจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน และการดำเนินงานโครงการดังกล่าวมีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า การพัฒนารูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตร ผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี เป็นกระบวนการหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดรูปแบบการจัดฝึกอบรมที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน สามารถเป็นต้นแบบในการจัดฝึกอบรม ในปีงบประมาณ ถัดไปได้หรือสามารถเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำไปจัดการฝึกอบรมให้เกิดประสิทธิภาพและได้มาตรฐานการฝึกอบรมของสถาบันการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ยังเป็นไปตามข้อกำหนด มาตรฐานระบบการจัดการความรู้ ISO 30401: 2018 ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง
2. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลการทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม (AAR) หลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง
3. เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

หลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การจัดการฝึกอบรม ตามโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาและสร้างทีมผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมย่อยที่ 2.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างครู ข ที่ดำเนินการจัดฝึกอบรม ให้เป็นไปตามข้อกำหนด ของมาตรฐานระบบการจัดการความรู้ ISO 30401: 2018 และมาตรฐานการฝึกอบรมของสถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน

รูปแบบการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสม หมายถึง การจัดการฝึกอบรมโครงการเชิงปฏิบัติการพัฒนา และสร้างทีมผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมย่อยที่ 2.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างครู ข ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของมาตรฐานระบบการจัดการความรู้ ISO 30401: 2018 และมาตรฐาน การฝึกอบรมของสถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน

แบ่งเป็น 3 กระบวนการ ได้แก่ 1) การดำเนินการก่อนการฝึกอบรม 2) การดำเนินการระหว่างฝึกอบรม 3) การดำเนินการหลังฝึกอบรม

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการฝึกอบรม สถาบันการพัฒนาชุมชน (2567) กำหนดมาตรฐานการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาบุคลากรและ หน่วยงานภายในสถาบันการพัฒนาชุมชนให้มีมาตรฐานเดียวกัน 3 มาตรฐาน ประกอบด้วย 1) มาตรฐานการฝึกอบรม 2) มาตรฐานนักทรัพยากรบุคคล 3) มาตรฐานการให้บริการ โดยมาตรฐานการฝึกอบรมเป็นมาตรฐานหนึ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งหมายถึง ข้อกำหนดในการจัดการฝึกอบรมตามแผนปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 มีคะแนนเต็ม 40 คะแนน หากได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 24 คะแนน ถือว่าผ่านเกณฑ์มาตรฐานและกำหนดตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินมาตรฐานแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 การดำเนินการก่อนการฝึกอบรม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 1) การเตรียมความพร้อมการฝึกอบรม 2) การคัดเลือกวิทยากร 3) การเตรียมสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ 4) การบริหารจัดการความเสี่ยง

1.2 การดำเนินการระหว่างฝึกอบรม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้การจัดกิจกรรมระหว่างอบรม

1.3 การดำเนินการหลังฝึกอบรม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 1) การรายงานผลการฝึกอบรม 2) การติดตามและประเมินผลหลังการอบรม 3) การใช้ประโยชน์ผลการประเมินโครงการและติดตามผล

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโครงการฝึกอบรม กองฝึกอบรม กรมที่ดิน (2562) อธิบายไว้ว่า การบริหารเป็นขั้นหนึ่งของการจัดการฝึกอบรม หรือเรียกว่าขั้นการดำเนินการฝึกอบรม ซึ่งการจัดการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีหลักสูตรฝึกอบรมที่เหมาะสมและมีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ รวมถึงยังจำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจัดการฝึกอบรมที่เข้าใจหลักการบริหารงาน หลักการจัดการฝึกอบรมทั้งช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการดำเนินการฝึกอบรมนั้นเจ้าหน้าที่โครงการหรือผู้จัดโครงการฝึกอบรมจะต้องมีบทบาทหลักที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับวิทยากรในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เข้าอบรมทั้งในด้านสถานที่ โสตทัศนูปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์การฝึกอบรม ยานพาหนะ อาหารและอาหารว่าง รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งพัสดุและการเงินซึ่งต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกโครงการทำหน้าที่ควบคุมให้การฝึกอบรมดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น และบรรลุวัตถุประสงค์โครงการ จัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรนันทนาการเพื่อสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย และเอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ให้ได้มากที่สุด นอกจากนี้ยังต้องสามารถติดตามวัดผลการประเมินความพึงพอใจ ทบทวนผลที่เกิดขึ้นหลังจากการฝึกอบรม และวิเคราะห์ประเมินผลโครงการฝึกอบรม

3. ข้อกำหนดมาตรฐานระบบการจัดการความรู้ ISO 30401:2018 บริษัท บีเอสไอ กรุ๊ป (ประเทศไทย) จำกัด (2565) สรุปข้อกำหนดที่สำคัญของมาตรฐาน ISO 30401: 2018 ไว้ดังนี้

3.1 บริบทองค์กร มีความเข้าใจในบริบทขององค์กร โดยพิจารณาปัจจัยภายนอก และภายในที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ขององค์กร และมีผลกระทบต่อความสามารถในการบรรลุผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ เข้าใจถึงความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย กำหนดขอบเขตระบบการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใช้ โดยต้องพิจารณาถึงบริบทองค์กร ความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย กิจกรรมที่เกี่ยวกับการทำงานตามแผนดำเนินการ ถ่ายทอดแปลงองค์ความรู้ เครื่องมือการจัดการความรู้ ส่งเสริมวัฒนธรรมการจัดการองค์ความรู้ทั่วทั้งองค์กร

3.2 การวางแผน ได้แก่ การประเมินความเสี่ยง วิเคราะห์สภาพแวดล้อม กำหนดวัตถุประสงค์ และวางแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแนวคิดทฤษฎีวงจรเดมมิง (Deming Theory) หรือที่เรียกว่า PDCA ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ (ตรรกพร สุขเกษม, 2563)

- 1) P - Plan คือ การวางแผน เป็นขั้นวิเคราะห์ปัญหาแล้วจึงกำหนดแผนดำเนินงาน
- 2) D - DO คือ การปฏิบัติตามแผน เป็นขั้นพัฒนาทางออกและดำเนินการตามแผน
- 3) C - Check คือ การตรวจสอบ เป็นขั้นประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน
- 4) A - Act คือ การปรับปรุงการดำเนินการเป็นขั้นปรับปรุงแก้ไขและวางแผนใหม่

3.3 การดำเนินงาน ได้แก่ การวางแผนและควบคุมการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนด ด้วย PDCA เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงที่วางแผนไว้ และทบทวนผลของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นไปตามแผน

3.4 การประเมินผลการดำเนินงาน ได้แก่ การติดตาม วัดผล วิเคราะห์ ตรวจสอบ ประเมินผล การดำเนินงาน การตรวจประเมินภายในองค์กร และการทบทวนของฝ่ายบริหาร จากนั้นต้องปรับปรุง และจัดการกับความไม่สอดคล้องตามข้อกำหนด และการดำเนินการแก้ไขการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กองบริหารทรัพยากรบุคคล กระทรวงแรงงาน (2564) ศึกษาเรื่องคู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการจัดฝึกอบรม

ชุดิกายจน์ ทักโลวา และวันทนา อมตารียกุล (2564) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21

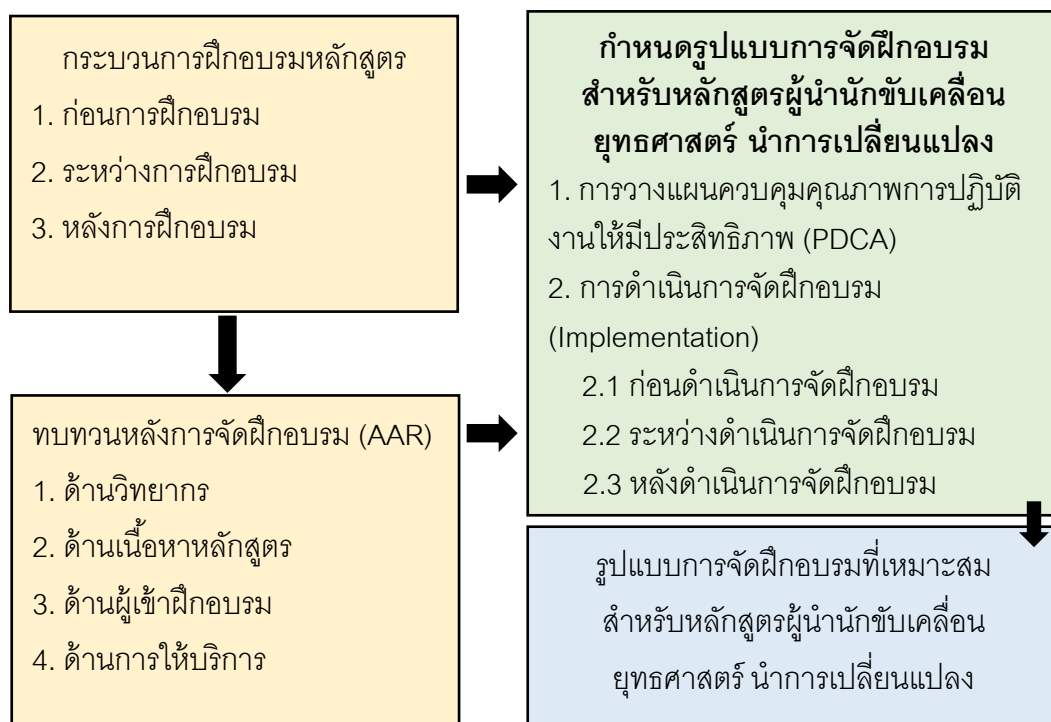
สนธยา หลักทอง และเพชฌิณ กิจระการ (2564) ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการฝึกอบรมแบบผสมผสานตามหลักการนำตนเองเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการรู้ดิจิทัลสำหรับครู ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เกษทิพย์ ศิริชัยศิลป์ และพิชชชา ฅนอมเสียง (2566) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรผ้าทอที่ตำบลน้ำหลง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์มาจากมาตรฐานการฝึกอบรมของสถาบัน การพัฒนาชุมชน และข้อกำหนด ISO 30401: 2018 ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. **วิธีการวิจัย** ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods research) ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษารายงานผลการฝึกอบรม แบบประเมินโครงการ การสัมภาษณ์ การสังเกต และอภิปรายกลุ่ม แบ่งขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) เดือนธันวาคม 2566 ดำเนินการศึกษาระบวนการฝึกอบรมที่จัดการฝึกอบรมจำนวน 5 รุ่น

2) เดือนมกราคม 2567 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม (AAR) ที่ได้จากสรุปผลแบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม

3) เดือนกุมภาพันธ์ 2567 ดำเนินการกำหนดรูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตรสร้างทีมครู ข ผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง เป็นไปตามระเบียบวิธีการปฏิบัติงานด้านการจัดฝึกอบรม (QP-KM-01) ที่กำหนดไว้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานระบบการจัดการความรู้ ISO 30401:2018

2. กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย

- 1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างครู ข จำนวน 645 คน
- 2) บุคลากรที่รับผิดชอบงานฝึกอบรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี จำนวน 15 คน

3. **เครื่องมือการวิจัย** ใช้การศึกษาจากคู่มือวิทยากร แบบบันทึกข้อสังเกต แบบประเมินของผู้เข้าฝึกอบรม แบบสัมภาษณ์จากผู้บริหารโครงการทั้ง 5 รุ่น และแบบบันทึก AAR แบ่งขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นศึกษากระบวนการฝึกอบรมที่จัดการฝึกอบรม ใช้การสังเกตและรายงานผลกระบวนการฝึกอบรม

2) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลการทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม (AAR) ใช้การอภิปรายกลุ่มเพื่อสรุปผลการทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม ที่ได้จากสรุปผลแบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม

3) ขั้นกำหนดรูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง ใช้การอภิปรายกลุ่มวิเคราะห์ผลในขั้นตอนที่ 1-2 เพื่อกำหนดรูปแบบที่เหมาะสม โดยใช้ประเด็นสำคัญตามกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นกรอบสำหรับกำหนดรูปแบบการจัดฝึกอบรม

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกำหนดค่าการวัดแบบมาตรฐาน ส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ท ส่วนวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา สรุปและเขียนบรรยายเชิงพรรณนาผลการวิจัย และเรียบเรียงข้อมูล เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตร ผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลงต่อไป

ผลการศึกษา

โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาและสร้างทีมผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมย่อยที่ 2.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างครู ข มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เสริมสมรรถนะผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลงในการนำโครงการกิจกรรมตามแผนพัฒนาตำบลที่ประยุกต์ใช้หลักการทรงงานและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ในการปฏิบัติงานและขยายผลในพื้นที่ 2) สร้างทีมผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง ขับเคลื่อนงานตามนโยบายด้านบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนและงาน ของกระทรวงมหาดไทยร่วมกับทุกภาคีเครือข่ายในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผู้แทนตำบลที่เป็นเป้าหมายการขับเคลื่อนตำบลเข้มแข็งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ในเขตพื้นที่บริการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี 8 จังหวัด (จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น บึงกาฬ เลย หนองคาย

หนองบัวลำภู อุดรธานี และสกลนคร) โดยมีผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 645 คน รวมทั้งสิ้น 129 ตำบล แบ่งเป็นตำบลละ 5 คน แบ่งตามตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.) ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนตำบล ผู้นำสตรีตำบล และผู้นำหมู่บ้านศีลธรรม หรือผู้นำหมู่บ้านยั่งยืน หรือผู้นำทางศาสนาและพระสงฆ์ ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดังนี้

1. ผลการศึกษากระบวนการฝึกอบรม ดำเนินการจัดฝึกอบรมแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 การดำเนินการก่อนการฝึกอบรม พบว่า มีการประชุมวางแผนและมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบดำเนินการ จัดทำระเบียบวาระการประชุมและคำสั่งคณะทำงาน จัดการฝึกอบรม จัดเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรกระบวนการและเจ้าหน้าที่โครงการวางแผนการจัดโครงการฝึกอบรม จัดทำแผนปฏิบัติงานประจำวัน และศึกษาเอกสารคู่มือวิทยากร แผนการสอน รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เตรียมเอกสารประกอบการฝึกอบรมแบบประเมินโครงการและรายวิชา ใบงานที่ใช้ประกอบการเรียนรู้ เตรียมสไลด์ทัศนูปกรณ์ ระบบถ่ายทอดสัญญาณทางออนไลน์ จัดทำสื่อการเรียนรู้ เตรียมความพร้อมด้านอาคารสถานที่ อาหาร ที่พัก ห้องฝึกอบรม และการประเมินความเสี่ยง

1.2 การดำเนินการระหว่างการฝึกอบรม พบว่า มีการประสานงานกลุ่มเป้าหมาย ผู้เข้าฝึกอบรม สร้างกลุ่มไลน์เจ้าหน้าที่ของแต่ละจังหวัด และในขั้นตอนนี้เป็นการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ดำเนินการในรูปแบบผสมผสาน (Blended Learning) โดยวิทยากรบรรยาย และ Work Shop แบบ Onsite และ Online ผ่านระบบ Zoom Cloud Meetings ดำเนินการจัดฝึกอบรมรุ่นละ 3 วัน แบ่งเนื้อหาการฝึกอบรมได้ 10 วิชา ดังนี้

วันที่ 1 เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในกระบวนการขับเคลื่อนงานและ บทบาทการเป็น วิทยากร ครู ข และให้ทราบแนวทางแก้ไขแนวปฏิบัติที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนงาน ตำบลเข้มแข็งได้เป็นรูปธรรม แบ่งเป็น

- 1) วิชา ทิศทางการขับเคลื่อนผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปี 2567
- 2) วิชา กรอบแนวทางโครงการเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง ระดับตำบล
- 3) วิชา เทคนิคการจัดทำยุทธศาสตร์ : ฝึกปฏิบัติวิเคราะห์ปัญหาด้วยแผนภูมิต้นไม้
- 4) วิชา MOI ONE การขับเคลื่อนงาน “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน (รู้เรา)
- 5) วิชา แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ Workshop MOI ONE : Change into the Future ศึกษาวิเคราะห์/ถอดบทเรียนการปฏิบัติงานที่ผ่านมา (รู้เขาและรู้ปัญหา)

วันที่ 2 เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้ประสบการณ์การขับเคลื่อนงานตามแนวพระราชดำริสู่รูปธรรมความสำเร็จของการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่จากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อถ่ายทอดกลไกการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ หรือกลไก 3 5 7 ลงสู่ระดับตำบล และเพื่อทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง

6) วิชาประสบการณ์การขับเคลื่อนงานตามแนวพระราชดำริสู่รูปธรรมความสำเร็จของการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ (รู้วิธี)

7) วิชาแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ การประยุกต์ใช้กลไกการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ หรือกลไก 357 ในบริบทของการขับเคลื่อนงาน “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน (ได้เครื่องมือการทำงาน)

8) วิชาการจัดทำแผนปฏิบัติการ หรือ Action Plan ขับเคลื่อนผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลงระดับตำบล (จัดทำ Action)

วันที่ 3 เพื่อนำเสนอแผนปฏิบัติขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง

9) วิชาแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ นำเสนอแผนปฏิบัติการ หรือ Action Plan ขับเคลื่อนผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังข้อเสนอแนะ โดยนำเสนอเป็นรายตำบล

10) วิชาแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ สรุปทบทวนผลการนำเสนอแผนปฏิบัติการ หรือ Action Plan ขับเคลื่อนผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง (ผู้นำ ครู ข)

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่ กิจกรรมนันทนาการและปรับฐานการเรียนรู้ร่วมกัน กิจกรรมหน้าเสาธง และกิจกรรมประกาศเจตนารมณ์วันดินโลก จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าฝึกอบรม พบว่า ส่วนใหญ่ให้ความสนใจตลอดระยะเวลาการบรรยายของวิทยากร มีส่วนร่วมในการจดบันทึกตามสื่อการเรียนรู้ของวิทยากร และร้อยละ 95 ของผู้เข้าฝึกอบรมมีส่วนร่วมในการแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ จัดทำใบงานในรายวิชาต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจและตั้งใจที่จะเรียนรู้ซึ่งผู้เข้าฝึกอบรมทุกตำบลส่งใบงานการฝึกปฏิบัติครบถ้วน ทั้ง 129 แผนงาน

1.3 การดำเนินการหลังการฝึกอบรม พบว่า มีการทบทวนกิจกรรมประจำวัน (AAR) ทุกครั้ง พร้อมทั้งสรุปเนื้อหาบรรยายวิชาและผลการดำเนินกิจกรรมฝึกอบรม ประเมินผลรายวิชาและภาพรวมโครงการ โดยสร้างและใช้เครื่องมือประเมินผล การฝึกอบรมแบบมาตรฐาน ส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ท สร้างแบบประเมินออนไลน์ด้วย google form หลังจากการฝึกอบรมเสร็จสิ้น กำหนดให้มีการติดตามผลกลุ่มเป้าหมายที่ผ่านการฝึกอบรม ใช้การติดตามรวบรวมข้อมูลผ่านทางกลุ่มไลน์ “ศูนย์ประสานผู้นำ ศพช.อุดรธานี” และทีมวิทยากรของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนอุดรธานี ลงพื้นที่สนับสนุนกิจกรรมขยายผลครู ข ระดับตำบลในพื้นที่จังหวัดเลยและหนองคาย จากนั้นดำเนินการรายงานผลการดำเนินงานฝึกอบรมในภาพรวมเสนอต่อผู้บริหาร และจัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินโครงการฝึกอบรม

2. ผลวิเคราะห์ข้อมูลการทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม (AAR) จากผลการประเมินโครงการภาพรวมของผู้เข้าฝึกอบรม จำนวน 645 คน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดประเด็นประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดโครงการฝึกอบรมใน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านวิทยากร

ด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านผู้เข้าฝึกอบรม และด้านการให้บริการ ผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.38 , S.D. = 0.47) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้านตามประเด็นทั้ง 4 ด้าน สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดโครงการฝึกอบรม

n = 645

ประเด็นการประเมิน	Mean	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. ด้านวิทยากร	4.42	0.47	มากที่สุด	1
2. ด้านเนื้อหาหลักสูตร	4.38	0.61	มากที่สุด	3
3. ด้านผู้เข้าฝึกอบรม	4.40	0.61	มากที่สุด	2
4. ด้านการให้บริการ	4.27	0.68	มากที่สุด	4
รวม	4.38	0.47	มากที่สุด	-

จากผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดโครงการฝึกอบรม พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านวิทยากร อยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.42 , S.D. = 0.47) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการให้บริการ อยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.27 , S.D. = 0.68) สอดคล้องกับผลวิเคราะห์ข้อมูลทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม (AAR) อธิบายได้ดังนี้

2.1 ด้านวิทยากร ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหามีดังนี้

1) ครู ก ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนที่เข้าใจเนื้อหาหลักสูตร และใบงานของวิทยากรมีเพียง 3 คน แต่การแบ่งกลุ่มและจำนวนผู้เข้าฝึกอบรมมีจำนวนมาก ทำให้การให้คำแนะนำ ปรีกษา และชี้แจงขั้นตอนแบ่งกลุ่มทำใบงานไม่ชัดเจนและไม่ทั่วถึง แนวทางแก้ไข คือ ทำหนังสือประสานครู ก จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดในเขตพื้นที่บริการ 8 จังหวัด มาช่วยอำนวยความสะดวกและร่วมเป็นวิทยากรกระบวนการทั้ง 5 รุ่น

2) เจ้าหน้าที่ให้บริการงานฝึกอบรม เกิดอาการเหนื่อยล้า เนื่องจากมีการฝึกอบรมติดต่อกันไม่ได้หยุดพักผ่อน สาเหตุมาจากการเร่งดำเนินการฝึกอบรมพร้อมกันถึง 3 โครงการ แนวทางแก้ไข คือ แบ่งเวรวิทยากรประจำวัน จัดสรรเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ชัดเจน

2.2 ด้านเนื้อหาหลักสูตร ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหามีดังนี้

1) เนื้อหาวิชาสำหรับการฝึกปฏิบัติไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าฝึกอบรม เนื่องจากมีคำอธิบายเชิงวิชาการมากเกินไป รวมทั้งผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนที่ยังไม่ผ่านการฝึกทักษะการคิด วิเคราะห์ และกระบวนการทัศนภาวะผู้นำทำให้การจัดทำ

ใบงานฝึกปฏิบัติยังติดกรอบงานเดิมที่เคยทำอยู่แล้ว ยังขาดการคิดออกแบบงานใหม่ ๆ แนวทางแก้ไข คือ จัดทำใบงานพร้อมคำอธิบายที่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่เป็นวิชาการ

2) การเรียนรู้ผ่านระบบ Zoom Cloud Meeting เมื่อกลุ่มเป้าหมายฟังบรรยายติดต่อกัน หลายชั่วโมงทำให้รู้สึกเบื่อ ไม่มีสมาธิ และขาดแรงจูงใจในการเรียน แนวทางแก้ไข คือ จัดกิจกรรมสร้างบรรยากาศผ่อนคลาย ด้วยกิจกรรมนันทนาการ และใช้กระบวนการแบบมี ส่วนร่วมทั้งผู้เข้าฝึกอบรมและทีมวิทยากร

2.3 ด้านผู้เข้าฝึกอบรม ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา มีดังนี้

1) กระบวนการฝึกอบรมแต่ละวันค่อนข้างยาวนานเกินไป เพราะเริ่มตั้งแต่วันที่ 8.00 - 23.00 น. ผู้เข้าฝึกอบรมต้องนั่งและทำกิจกรรมภายในห้องอบรมตลอดเวลา ไม่ได้ ผ่อนคลาย ทำให้บางคนเกิดอาการเครียด และเบื่อหน่าย ไม่ให้ความร่วมมือหรือมีอาการเจ็บป่วย แนวทางแก้ไข คือ กำชับให้เจ้าหน้าที่โครงการดูแลอย่างใกล้ชิด และประสานหน่วยปฐมพยาบาล อำนวยความสะดวกตลอดหลักสูตรการฝึกอบรม

2) ผู้เข้าฝึกอบรมบางตำบล เดินทางมารายงานตัวล่าช้ากว่าที่กำหนด วิเคราะห์ได้หลายสาเหตุ เช่น ไม่ให้ความสำคัญต่อการอบรม ติดภารกิจเร่งด่วนในพื้นที่การสื่อสารของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่กับกลุ่มเป้าหมาย แนวทางแก้ไข คือ เน้นย้ำไปยังผู้รับผิดชอบของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกำชับให้กลุ่มเป้าหมายมาตามกำหนด

3) ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถจัดทำแผนปฏิบัติการระดับ ตำบลได้ แต่ยังติดกรอบการออกแบบโครงการกิจกรรมแบบเก่าที่เคยทำ แนวทางแก้ไข คือ ควรเพิ่มวิชาการคิดเชิงออกแบบในหลักสูตร

2.4 ด้านการให้บริการ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา มีดังนี้

1) ไม่มีเอกสารประกอบการฝึกอบรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม แนวทางแก้ไข คือ รวบรวมไฟล์เอกสาร สื่อการสอนของวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ส่งให้ผู้เข้าฝึกอบรมทางกลุ่มไลน์แต่ละรุ่น และสร้างลิงก์ QR CODE ให้สำหรับใช้ทบทวนบทเรียนในแต่ละรายวิชา

2) ความสะอาดของอาคารสถานที่ ห้องพัก ห้องฝึกอบรม และห้องอาหาร ยังไม่ผ่านมาตรฐาน เนื่องจากมีการใช้สถานที่ต่อเนื่องเป็นเวลา 1 เดือน ทำให้เจ้าหน้าที่ดูแลอาคารสถานที่ ไม่สามารถทำความสะอาดให้เรียบร้อยทันที่กำหนด แนวทางแก้ไข คือ จัดตารางเวรเจ้าหน้าที่หมุนเวียนเข้าดูแลอาคารที่ใช้จัดฝึกอบรม จัดทำแผนเข้าทำความสะอาด และจัดทำตารางติดตามการทำความสะอาด มอบให้งานอำนวยการเป็นผู้รับผิดชอบ

3. รูปแบบการจัดฝึกอบรมหลักสูตร ผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ นำการเปลี่ยนแปลง จากผลการศึกษาข้างต้น นำมาวางแผนควบคุมคุณภาพการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ (PDCA) ดังตาราง

ตารางที่ 2 แผนควบคุมคุณภาพการปฏิบัติงานฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพ (PDCA)

ขั้นตอนและแผนการดำเนินงาน	รายละเอียดที่ต้องปฏิบัติงาน
1. ขั้นวางแผนงาน (Plan)	- บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อสร้างครู ก ในการถ่ายทอดเนื้อหาตามหลักสูตร - กำหนดวางแผนการดำเนินงานด้านการฝึกอบรม (ก่อน-ระหว่าง-หลัง) - ประชุมวางแผนการจัดการฝึกอบรมให้เป็นไปตามแนวทางของหลักสูตร - บุคลากรศึกษาแผนการฝึกอบรม คู่มือหลักสูตร การฝึกอบรม - จัดทำคำสั่งคณะทำงานโครงการ และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ - จัดทำแผนปฏิบัติงานฝึกอบรมและกำหนดการประจำวัน - จัดเตรียมแบบฟอร์มเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ วิชาการ และประเมินหลักสูตร - เตรียมทีมวิทยากร ชักซ้อมเนื้อหาตามแผน การสอน - เตรียมความพร้อมด้านโสตทัศนูปกรณ์อาคาร สถานที่
2. ขั้นดำเนินการ (DO)	- การลงทะเบียนรายงานตัว ลงทะเบียนเข้าที่พัก สแกน QR Code กลุ่มไลน์ - จัด Welcome drink หรือผลไม้ต้อนรับผู้เข้า อบรม - ปฐมนิเทศหลักสูตร แนะนำวิทยากร - พิธีเปิดการฝึกอบรม - กิจกรรมเช้คอิน/ปรับฐานการเรียนรู้ - ดำเนินการฝึกอบรมตามเนื้อหาวิชา - กิจกรรมเสริมหลักสูตร - จัดเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก - จัดเตรียมชุดปฐมพยาบาลเบื้องต้น - บริการอาหาร/อาหารว่าง/เครื่องดื่ม - ประเมินรายวิชา ประเมินโครงการ - พิธีปิดการฝึกอบรม - ถ่ายภาพหมู่ร่วมกัน - กิจกรรมอำลา

	- จัดทำข่าวประชาสัมพันธ์โครงการฝึกอบรมผ่านช่องทางออนไลน์ - สร้างอัลบั้มพร้อมนำภาพกิจกรรมส่งให้ผู้เข้า อบรม
3. ขั้นติดตามประเมินผล (Check)	- จัดประชุมทบทวนหลังการฝึกอบรม (AAR) - จัดทำรายงานผล สรุปผลเนื้อหาวิชา/ข้อสังเกตการณ์
4. ขั้นปรับปรุงหลังการติดตามประเมินผล (Act)	- วิเคราะห์ผลดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค พร้อมแนวทางการแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้น - รายงานผลการดำเนินงานฝึกอบรมในภาพ รวมต่อผู้บริหาร - จัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินโครงการฝึกอบรม

จากตารางที่ 2 การวางแผนควบคุมคุณภาพการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ (PDCA) ผู้วิจัยสามารถนำมากำหนดเป็นขั้นตอนการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสม แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน (ก่อน ระหว่าง หลัง และติดตาม) โดยกำหนดเป็นรูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตร ผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง ดังตาราง

ตารางที่ 3 รูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการจัดฝึกอบรม	รายละเอียดของงาน	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
ก่อนดำเนินการจัดฝึกอบรม ↓	1. ด้านธุรการ ทำการขออนุมัติโครงการ เขียน โครงการหมวด 300 ทำหนังสือเชิญ ประธาน ทำหนังสือเชิญวิทยากร ทำหนังสือแจ้งผู้เข้าอบรม จัดทำป้ายชื่อผู้เข้าอบรม จัดทำแบบฟอร์มเกียรติบัตร จัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน จัดทำแบบลงทะเบียน จัดทำแบบประวัติ เตรียมกระเป๋า ปากกา ฟลิปชาร์ต ปากกาเคมี กระดาษขาว สมุดจดบันทึก 2. ด้านงบประมาณ จัดทำขออนุมัติ งบประมาณ ประมาณการค่าใช้จ่าย จัดทำขออนุมัติยืมเงินราชการ ทำบันทึก	- เอกสารโครงการ 300 - หนังสือเชิญ - แบบตอบรับ วิทยากร - เอกสารด้านการเงิน - เอกสารด้านพัสดุ - แบบฟอร์ม เช่น แบบลงทะเบียน แบบประวัติ แบบประเมิน - แบบขออนุมัติ ดำเนินโครงการ

	ขออนุมัติจัดซื้อจัดจ้าง และรายการวัสดุ อุปกรณ์ฝึกอบรม 3. ด้านวิชาการและประเมินผลทำเอกสารประกอบการฝึกอบรมทำแบบประเมินวิทยากรรายวิชาทำแบบ ประเมินภาพรวมโครงการ ทำแบบฟอร์มสำหรับสรุปเนื้อหาวิชา 4. ด้านโสตทัศนูปกรณ์ใช้ความพร้อมสื่อ Notebook จอฉายโปรเจคเตอร์เครื่องเสียง สร้างกลุ่มไลน์ ผู้เข้าอบรม 5. ด้านสถานที่ เตรียมห้องอบรม ห้องจัดกิจกรรม ห้องรับรองวิทยากร ห้องอาหารที่พัก จุดสาธิต/ ฝึกปฏิบัติ 6. ด้านวิทยากร เตรียมวิทยากร พิธีกร ทบทวนตาราง ฝึกอบรม ชักซ้อมกระบวนการพิธีเปิด-ปิด ชักซ้อม เนื้อหาวิชาการ 7. ด้านบริหารจัดการ จัดประชุมเตรียมความพร้อมก่อนจัดการฝึกอบรม เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าการจัดเตรียมงานของแต่ละด้านให้เรียบร้อย	- เอกสารประกอบ การฝึกอบรม - คู่มือวิทยากร (ตารางฝึกอบรม แผนการสอน - แผนปฏิบัติการฝึกอบรมประจำวัน ที่แสดงถึงขั้นตอนปฏิบัติงานแต่ละวัน พร้อมทั้งระบุหน้าที่ความรับผิดชอบ - คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานโครงการ ฝึกอบรม - ตารางตรวจสอบเช็คความพร้อมของงานที่เกี่ยวข้องทุกด้าน
ระหว่างดำเนินการจัดฝึกอบรม	1. ลงทะเบียนรายงานตัวของผู้เข้าอบรม 2. มอบเอกสารการฝึกอบรม กระเป๋า สมุดปากกา และป้ายชื่อ 3. ลงทะเบียนเข้าที่พัก จองห้องพัก 4. บันทึกแบบประวัติ ผู้เข้าอบรม และถ่ายภาพจัดทำทำเนียบรุ่น 5. จัด Welcome drink ทั้งนี้ ให้มีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ทราบขั้นตอนการลงทะเบียน/รายงานตัวด้วย 6. ปฐมนิเทศหลักสูตร โดยผู้อำนวยการหน่วยฝึกอบรม หรือผู้บริหารโครงการ แนะนำสถานที่ แนะนำหลักสูตร	- แบบลงทะเบียน ผู้เข้าอบรม - กระเป๋าเอกสาร การฝึกอบรม - ป้ายชื่อผู้เข้าอบรม - แบบประวัติ วิทยากร - ทะเบียนรายชื่อผู้เข้าอบรม - สื่อที่ใช้ปฐมนิเทศ - คำกล่าวรายงาน และคำกล่าวประธานในพิธีเปิด

	7. พิธีเปิดการฝึกอบรม เริ่มจากพิธีกรกล่าวต้อนรับ เชิญประธานจุดธูปเทียนกล่าววัตถุประสงค์โครงการ และประธานกล่าวเปิดโครงการฝึกอบรม 8. แนะนำวิทยากร ทีมเจ้าหน้าที่โครงการฝึกอบรมทุกฝ่ายโดยใช้การเปิดตัววิทยากรด้วยคลิปแนะนำตัว และให้เข้าไลน์กลุ่ม 9. กิจกรรมเช้คอิน โดยมีการปรับฐานการเรียนรู้ร่วมกัน ละลายพฤติกรรมนันทนาการกลุ่มสัมพันธ์โดยใช้เพลงเกมสนุกสนาน 10. ดำเนินการฝึกอบรมตามเนื้อหาวิชาของหลักสูตร ที่กำหนดไว้ในตารางฝึกอบรมหรือกำหนดการฝึกอบรม 11. กิจกรรมเสริมหลักสูตร ในที่นี้อาจจะมีกิจกรรมเสริม เช่น ประกาศเจตนารมณ์วันดินโลก กิจกรรมหน้าเสาธง 3 ชุมพลัง 12. ระหว่างการฝึกอบรม ให้มีเจ้าหน้าที่โครงการที่คอยอำนวยความสะดวก เช่น จัดเวรยามดูแล เวรวิทยากรให้คำแนะนำวิทยากร/พี่เลี้ยงประจำกลุ่ม 13. ระหว่างการฝึกอบรมให้มีการจัดเตรียมชุดปฐมพยาบาลเบื้องต้น ประสานหน่วยพยาบาล รพ.สต. อำนวยความสะดวกและเตรียมยานพาหนะไว้รองรับสถานการณ์ฉุกเฉิน	- สื่อที่ใช้กิจกรรมเช้คอินละลายพฤติกรรม - สื่อการเรียนรู้ของแต่ละรายวิชา - ใบงานที่ใช้ในวิชาที่แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ - ตารางการฝึกอบรม - แผนการสอนของแต่ละรายวิชา - คู่มือจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร - ตารางตรวจสอบความสะอาดของสถานที่ - แบบประเมินรายวิชา - แบบประเมินภาพรวมโครงการ - วุฒิบัตร/เกียรติบัตร - ทะเบียนรายชื่อผู้ผ่านการฝึกอบรม - แบบทดสอบหลังฝึกอบรม - คำกล่าวพิธีปิดการอบรม
ระหว่างดำเนินการจัดฝึกอบรม (ต่อ)	14. ระหว่างการฝึกอบรมตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้าย จำเป็นต้องมีบริการ เรื่องอาหาร อาหารว่าง เครื่องดื่มให้มีความพร้อมเหมาะสม และครบมือ ทั้งนี้ตามวงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรร 15. ประเมินวิทยากรรายวิชา ให้มีการทำแบบประเมินทุกครั้งหลังเสร็จแต่ละวิชา	* สิ่งที่เป็นต้องมีได้แก่ 1) แผนปฏิบัติงานจัดการฝึกอบรมประจำวัน ระบุขอบเขตหน้าที่ที่ต้องทำ การจัดสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้

	16. ประเมินภาพรวมโครงการหลังเสร็จสิ้นกระบวนการฝึกอบรมในรายวิชาสุดท้าย * สำหรับแบบประเมินสามารถใช้วิธีการทำประเมินออนไลน์ Google Forms ได้ 17. กิจกรรมเช็คเอาท์ เปิดใจผู้เข้าอบรมหลังจากได้ผ่านหลักสูตร พร้อมทั้งขอบคุณขอโทษ ขออภัยกัน 18. พิธีปิดการฝึกอบรม เริ่มจากพิธีกรแนะนำประธานในพิธี เปิดชมคลิปประมวลภาพกิจกรรมการฝึกอบรมเชิญผู้บริหารกล่าวสรุปผลการฝึกอบรมประธานมอบเกียรติบัตร และให้โอวาทพร้อมกล่าวปิดการฝึกอบรม 19. ถ่ายภาพหมู่ร่วมกัน 20. กิจกรรมอำลา เปิดเพลงที่ให้กำลังใจทีมวิทยากร เจ้าหน้าที่ตั้งแถวยืนบริเวณทางออก และกล่าวอำลาผู้เข้าอบรม	2) กำหนดการฝึกอบรมที่ระบุกิจกรรมประจำวัน ระยะเวลาการแต่งกายของผู้เข้าอบรม
หลังดำเนินการจัดฝึกอบรม	1. จัดประชุมทบทวนหลังการฝึกอบรม (AAR) ค้นหาสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข 2. สรุปผลการประเมินรายวิชา และประเมินภาพรวมโครงการ 3. จัดทำรายงานผล สรุปผลเนื้อหาวิชา ข้อเสนอแนะ และการประเมิน 4. รายงานผลการดำเนินงานฝึกอบรมในภาพรวม เสนอผู้บริหารทราบทันที 5. จัดทำหนังสือขอบคุณวิทยากร/องค์กร หนังสือส่งตัวผู้เข้าอบรมกลับต้นสังกัด 6. สร้างอัลบั้ม และนำภาพกิจกรรมตลอดระยะเวลาการฝึกอบรมส่งเข้ากลุ่มไลน์ให้ผู้เข้าอบรม 7. จัดทำข่าวประชาสัมพันธ์โครงการฝึกอบรมผ่านช่องทาง เช่น กลุ่มไลน์ของผู้บริหาร Facebook เว็บไซต์หน่วยงาน	- เอกสารสรุปการประเมินรายวิชา ประเมินภาพรวมโครงการ - เอกสารรายงานผลการดำเนินงานฝึกอบรมเบื้องต้น - หนังสือราชการ เช่น หนังสือขอบคุณ วิทยากรหนังสือส่ง รายงานผลต่อผู้บังคับบัญชา - แบบฟอร์มรูปเล่มเอกสารรายงานผลโครงการฝึกอบรม - รายงานการเดินทาง

	8. จัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินโครงการฝึกอบรมเพื่อเสนอต่อผู้บริหารสถาบันการพัฒนาชุมชน ทราบภายใน 15 วัน หลังจากเสร็จสิ้นโครงการ 9. เจ้าหน้าที่การเงิน จ่ายค่าพาหนะเดินทางให้ผู้เข้าอบรม (ถ้ามี)	- แบบลงชื่อรับเงิน ค่าพาหนะเดินทาง
ติดตาม/ประเมินผล ผู้ผ่านการฝึกอบรม รายงานผลต่อ ผู้บริหารองค์กร	1. ติดตามประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรมภายหลังจากการฝึกอบรมผ่านไป แล้ว 3 เดือน เพื่อประเมินผลที่เกิดขึ้น ผลลัพธ์ที่ได้จากการฝึกอบรม 2. วิเคราะห์ข้อมูล พร้อมทั้งประมวลผล และสรุปผลตามแบบรายงาน 3. จัดทำเอกสารสรุปและรายงานผล เพื่อนำเสนอต่อผู้บริหาร เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมต่อไป	- แบบสอบถาม บันทึกการติดตาม ประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรม - เอกสารสรุปรายงาน ผลติดตามและสนับสนุนการดำเนินงาน - แบบบันทึกการ สัมภาษณ์ ข้อคิดเห็น และข้อสังเกต - แบบรายงานภาพ ถ่ายผลงานที่เกิดขึ้น หลังฝึกอบรม
	- จัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินโครงการฝึกอบรม (ฉบับสมบูรณ์)	- รายงานผลฝึกอบรมฉบับสมบูรณ์ - บันทึกเสนอผู้บังคับบัญชา

การอภิปรายผล

1. การศึกษากระบวนการฝึกอบรม แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ก่อนการฝึกอบรม พบว่า มีการประชุมวางแผนและมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบดำเนินการ คำสั่งคณะทำงานจัดการฝึกอบรม เตรียมความพร้อมทีมวิทยากรกระบวนการและเจ้าหน้าที่โครงการวางแผนการจัดโครงการฝึกอบรม จัดทำแผนปฏิบัติงานประจำวัน และศึกษาเอกสารคู่มือวิทยากรแผนการสอน รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เตรียมเอกสารประกอบการฝึกอบรม แบบประเมินโครงการและรายวิชา ใบงานที่ใช้ประกอบการเรียนรู้ เตรียมสื่อนวัตกรรมระบบถ่ายทอดสัญญาณทางออนไลน์ จัดทำสื่อการเรียนรู้ เตรียมความพร้อมด้านอาคารสถานที่ อาหาร ที่พัก ห้องฝึกอบรม และการประเมินความเสี่ยง 2) ระหว่างการฝึกอบรม พบว่า

มีการประสานงานกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าฝึกอบรม เพื่อจัดกิจกรรม การฝึกอบรมในรูปแบบผสมผสาน (Blended Learning) โดยวิทยากรบรรยาย และ Work Shop แบบ Onsite และ Online ผ่านระบบ Zoom Cloud Meetings ดำเนินการจัดฝึกอบรมรุ่นละ 3 วัน แบ่งเนื้อหาการฝึกอบรมได้ 10 วิชา วันที่ 1 สร้างความตระหนักรู้ในกระบวนการขับเคลื่อนงานและบทบาทการเป็นวิทยากร ครู ข วันที่ 2 เรียนรู้ประสบการณ์การขับเคลื่อนงานตามแนวพระราชดำริ สู่รูปธรรมความสำเร็จของการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ ถ่ายทอดกลไกการขับเคลื่อนสืบสาน ศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูป และจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ นำการเปลี่ยนแปลง และวันที่ 3 นำเสนอแผนปฏิบัติขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ นำการเปลี่ยนแปลง 3) หลังการฝึกอบรม พบว่า มีการทบทวนกิจกรรมประจำวัน (AAR) สรุปเนื้อหารายวิชา ประเมินผลรายวิชาและภาพรวมโครงการ ติดตามผลกลุ่มเป้าหมายที่ผ่านการฝึกอบรม จากนั้นดำเนินการรายงานผลการดำเนินงานฝึกอบรมในภาพรวมเสนอต่อผู้บริหารและจัดทำ รายงานผลการดำเนินโครงการฝึกอบรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกษทิพย์ ศิริชัยศิลป์ และ พิซชชา ฌอนมเสียง (2566) พบว่า การออกแบบหลักสูตรที่มาจากความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย จะส่งผลให้การกำหนดวัตถุประสงค์โครงสร้างหลักสูตร และระยะเวลาในการจัดประสบการณ์ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สนธยา หลักทอง และเพชฌู กิจระการ (2564) พบว่า การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมแบบผสมผสานมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การเรียนรู้แบบนำตนเองและการรู้ดิจิทัล มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการรู้ดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีขั้นตอนการฝึกอบรมที่ตอบโจทย์จุดมุ่งหมาย และมีผลสำเร็จเกิดขึ้น โดยมีการแบ่งขั้นตอนเป็น 3 ช่วง 7 ขั้นตอน ได้แก่ ช่วงก่อนฝึกอบรม ช่วงระหว่างฝึกอบรม และช่วงหลังฝึกอบรม

2. การวิเคราะห์ข้อมูลการทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม (AAR) จากผลการประเมินโครงการภาพรวมของผู้เข้าฝึกอบรม พบว่า มีประเด็นประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดโครงการฝึกอบรมใน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านวิทยากร ด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านผู้เข้าฝึกอบรม และด้านการให้บริการ ผลการประเมินภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และผลการทบทวนหลังปฏิบัติงานจัดฝึกอบรม แบ่งเป็น 1) ด้านวิทยากร พบปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับจำนวนวิทยากรครู ก ทำหน้าที่จัดกระบวนการไม่เพียงพอ แนวทางแก้ไข คือ ประสานวิทยากรครู ก จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด มาช่วยอำนวยความสะดวกและร่วมเป็นวิทยากรกระบวนการ 2) ด้านเนื้อหาหลักสูตร พบปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับเนื้อหาการฝึกปฏิบัติไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าฝึกอบรม ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนที่ยังไม่ผ่านการฝึกทักษะการคิด วิเคราะห์ และกระบวนการทัศนภาวะผู้นำ ทำให้การจัดทำใบงานฝึกปฏิบัติยังติดกรอบงานเดิมที่เคยทำอยู่แล้ว ยังขาดการคิดออกแบบงานใหม่ ๆ แนวทางแก้ไข คือ จัดทำใบงานพร้อมคำอธิบายที่ใช้ภาษาที่ไม่เป็นวิชาการเกินไป เติมองค์ความรู้ กระบวนการทัศนภาวะผู้นำและการคิดเชิงออกแบบ และจัดกิจกรรมสร้างบรรยากาศ ผ่อนคลายโดยใช้กิจกรรม

นันทนาการ 3) ด้านผู้เข้าฝึกอบรม พบปัญหากระบวนการฝึกอบรมแต่ละวันค่อนข้างยาวนานเกินไป ผู้เข้าฝึกอบรมต้องนั่งและทำกิจกรรมภายในห้องอบรมตลอดเวลา ไม่ได้ผ่อนคลาย ทำให้บางคนเกิดอาการเครียด และมีอาการเจ็บป่วย แนวทางแก้ไข คือ ประสานหน่วยปฐมพยาบาลอำนวยความสะดวกตลอดหลักสูตรการฝึกอบรม 4) ด้านการให้บริการ พบว่าไม่มีเอกสารประกอบการฝึกอบรม แนวทางแก้ไข คือ รวบรวมไฟล์สื่อการสอนของวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ สร้างลิงก์ QR CODE ให้ผู้เข้าฝึกอบรมทบทวนบทเรียนในแต่ละรายวิชาได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล และคณะ (2565) พบว่า แนวทางการพัฒนาระบบไอซีทีเพื่อการจัดการนวัตกรรมการศึกษาสำหรับสถาบันการ อาชีวศึกษาในประเทศไทย คือ การออกแบบและใช้งานให้ตอบสนองต่อการทำงาน ใช้วิธีการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ สร้างสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ควบคู่ไปกับเทคโนโลยีทั้งในส่วนของ ครูผู้สอน บุคลากร และผู้เรียน นอกจากนี้สอดคล้องกับชุดิกายุจน์ ทักโลวา และวันทนา อมตารียกุล (2564) อธิบายว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ควรเกี่ยวข้อง กับด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และด้านคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

3. รูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์
นำการเปลี่ยนแปลง จากผลการศึกษาข้อ 1 และ 2 สามารถนำมาวางแผนควบคุมคุณภาพ การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ (PDCA) แบ่งเป็น 1) ขึ้นวางแผนงาน (Plan) 2) ขึ้นดำเนินการ (DO) 3) ขึ้นติดตามประเมินผล (Check) 4) ขึ้นปรับปรุงหลังการติดตามประเมินผล (Act) กำหนดเป็นขั้นตอนการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสม แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน (ก่อน ระหว่าง หลัง และติดตาม) โดยกำหนดเป็นรูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตรสร้างทีมครู ข ผู้นำ นักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ 1) ก่อนดำเนินการจัดฝึกอบรม ประกอบด้วย รายละเอียดเกี่ยวกับงานธุรการ งบประมาณ วิชาการและประเมินผล โสตทัศนูปกรณ์ อาคารสถานที่ บริหารจัดการ วิทยากรและเจ้าหน้าที่โครงการ 2) ระหว่างดำเนินการ จัดฝึกอบรม เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนลงทะเบียนรายงานตัว บันทึกประวัติผู้เข้าฝึกอบรม แนะนำตัววิทยากร ปฐมนิเทศโครงการ พิธีเปิดและพิธีเปิด การดำเนินกิจกรรมฝึกอบรมตามแผน การสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมจบหลักสูตรฝึกอบรม 3) หลังดำเนินการ จัด ฝึกอบรม เกี่ยวข้องกับทบทวนหลังฝึกอบรม (AAR) ค้นหาข้อปรับปรุงแก้ไข สรุปผลประเมิน รายวิชาและภาพรวมโครงการ สรุปผลเนื้อหาวิชา ข้อเสนอแนะการจัดทำข่าวประชาสัมพันธ์ โครงการฝึกอบรม และรายงานผลการดำเนินโครงการฝึกอบรม เพื่อเสนอต่อผู้บริหารสถาบัน การพัฒนาชุมชน ทราบภายใน 15 วัน หลังจากเสร็จสิ้นโครงการ 4) ติดตามประเมินผล ผู้ผ่านการฝึกอบรมหลังจากการฝึกอบรมผ่านไปแล้ว 3 เดือน เพื่อประเมินผลผลลัพธ์ที่ได้จากการ ฝึกอบรม และรายงานผลเสนอต่อผู้บริหาร สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การประเมินมาตรฐาน การพัฒนาทรัพยากรบุคคล สถาบันการพัฒนาชุมชน (2567) สอดคล้องกับกองฝึกอบรม

กรมที่ดิน (2562) อธิบายไว้ว่า การบริหารการจัดการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีหลักสูตรฝึกอบรมที่เหมาะสม และมีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ รวมถึงยังจำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบที่เข้าใจหลักการบริหารงานหลักการจัดการฝึกอบรมทั้งช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับบริษัท บีเอสไอ กรุ๊ป (ประเทศไทย) จำกัด (2565) ประเด็นข้อกำหนดที่สำคัญของมาตรฐาน ISO 30401: 2018 ด้านการวางแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแนวคิด ทฤษฎีวงจรเดมมิง (Deming Theory) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (ตรรกพร สุขเกษม, 2563) 1) Plan คือ การวางแผน เป็นขั้นวิเคราะห์ปัญหาแล้วจึงกำหนดแผนดำเนินงาน 2) DO คือ การปฏิบัติตามแผน เป็นขั้นพัฒนาทางออกดำเนินการตามแผน 3) Check คือ การตรวจสอบ เป็นขั้นประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน 4) Act คือ การปรับปรุง การดำเนินการ เป็นขั้นปรับปรุงแก้ไขและวางแผนใหม่ต่อไป

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับคู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการจัดฝึกอบรมของกองบริหารทรัพยากรบุคคล กระทรวงแรงงาน (2564) กล่าวถึงขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่จำเป็นต้องเตรียมการก่อนการฝึกอบรมด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านวิทยากร ด้านแหล่งงบประมาณ ตลอดจนการจัดสถานที่ให้พร้อมสำหรับการจัดฝึกอบรม รวมถึงในระหว่างดำเนินการฝึกอบรมให้มีการจัดทำคำสั่งแต่งตั้งเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาจัดกิจกรรม ส่วนขั้นหลังการฝึกอบรมให้จัดทำสรุปผลการฝึกอบรมตามหลักสูตร เพื่อรายงานผลต่อผู้บังคับบัญชาทราบต่อไป และเมื่อดำเนินการจัดฝึกอบรมแล้ว 3 เดือน ผู้รับผิดชอบโครงการควรติดตามประเมินผลกับผู้ผ่านการฝึกอบรม เพื่อประเมินสมรรถนะที่เปลี่ยนแปลงไป และวิเคราะห์ข้อมูลการนำความรู้ไปปรับใช้หลังจากผ่านการฝึกอบรม ในขั้นตอนสุดท้ายก่อนปิดโครงการ คือ ควรถอดบทเรียนสิ่งที่ทำได้ดี สิ่งที่ต้องแก้ไข เพื่อใช้ดำเนินการในครั้งต่อไป

จากการอภิปรายผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดเป็นรูปแบบการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง แบ่งเป็น 6 ขั้นตอนสำคัญ หรือเรียกว่า เทคนิค 6 Step อธิบายดังนี้

1. เตรียม เป็นขั้นการเตรียมการก่อนจัดฝึกอบรม ศึกษารายละเอียดหลักสูตรจากส่วนกลาง วางแผนดำเนินงาน แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านธุรการ ด้านงบประมาณ ด้านสถานที่ และด้านการให้บริการ
2. แต่งตั้ง เป็นขั้นการแบ่งงานผู้รับผิดชอบด้วยคำสั่งแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่เป็นวิทยากร เจ้าหน้าที่โครงการ เจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาจัดโครงการฝึกอบรม
3. ติดตาม เป็นขั้นดำเนินการที่สำคัญ โดยหลักสูตรนี้จัดฝึกอบรมระยะเวลา 3 วัน กำหนดให้ผู้จัดการโครงการมีระบบควบคุม กำกับดูแลให้ผู้รับผิดชอบตามคำสั่ง ดำเนินการ

ให้เป็นไปตามแผนดำเนินงานจัดฝึกอบรมที่วางไว้ทั้ง 5 ด้าน เพื่อบรรลุเป้าหมายตัวชี้วัดของโครงการ และสร้างความประทับใจให้แก่ผู้เข้าอบรม

4. ตรวจตรา เป็นขั้นดำเนินการหลังจัดฝึกอบรม กำหนดให้มีการทบทวนกิจกรรมหลังฝึกอบรมทุกครั้ง ซึ่งให้ดำเนินการหลังจากจัดกิจกรรมเสร็จสิ้นในแต่ละวัน และทบทวนภาพรวมหลังจกดำเนินโครงการแล้วเสร็จ เพื่อค้นหาปัญหา/อุปสรรค สิ่งที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวัง และสิ่งที่ทำได้ดี เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ ขึ้นติดตามประเมินผลต่อไป

5. ติดตาม เป็นขั้นการวิเคราะห์ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม วิเคราะห์ผลดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค พร้อมแนวทางแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้น สำหรับขั้นนี้จะทราบผลการดำเนินงานโครงการทั้งหมดแล้ว ดังนั้นต้องจัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินโครงการให้ผู้บริหารทราบเบื้องต้น

6. ตามดู เป็นขั้นการติดตามประเมินผลหลังจากผ่านการฝึกอบรมไปแล้ว 3 เดือน เพื่อประเมินสมรรถนะของผู้ผ่านการฝึกอบรมด้านการนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ ให้คำแนะนำการใช้เครื่องมือที่ได้รับจากการฝึกอบรม และติดตามผลการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ชุมชน/ตำบลของผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง

เมื่อดำเนินการตามกระบวนการทั้ง 6 ขั้นตอนแล้ว จัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินโครงการฝึกอบรม (ฉบับสมบูรณ์) เพื่อรายงานผลต่อผู้บริหารองค์กร ดังนั้นผู้วิจัยสรุปการพัฒนา รูปแบบการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับหลักสูตรผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ นำการเปลี่ยนแปลง ด้วยเทคนิค 6 Step หรือ 6 ต ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสม (เทคนิค 6 Step)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 มาตรฐานการฝึกอบรมของสถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน ควรกำหนดรูปแบบการจัดฝึกอบรม และบริหารโครงการฝึกอบรมให้ครบทั้ง 4 ขั้นตอน 1) ก่อนดำเนินการจัดฝึกอบรม 2) ระหว่างดำเนินการจัดฝึกอบรม 3) หลังดำเนินการจัดฝึกอบรม 4) ติดตามประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรม ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นเกณฑ์การประเมินมาตรฐานทรัพยากรบุคคลของหน่วยงานในสังกัดสถาบันการพัฒนาชุมชน ควรปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถช่วยควบคุมคุณภาพและประสิทธิภาพการดำเนินโครงการฝึกอบรมได้

1.2 พัฒนาและนำรูปแบบการจัดฝึกอบรมสำหรับหลักสูตรสร้างทีมครู ข ผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลงไปใช้จริงในปิงปวงประมาณถัดไป

1.3 นำรูปแบบการจัดฝึกอบรมนี้ไปปรับปรุงและประยุกต์ใช้การบริหารจัดการฝึกอบรมในหลักสูตรผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกรมการพัฒนาชุมชนในปิงปวงประมาณถัดไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน และหน่วยงานในสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน สามารถนำรูปแบบการจัดการฝึกอบรมสำหรับผู้นำชุมชนไปใช้ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และใช้เป็นแนวทางการดำเนินการจัดการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพได้

2.2 เนื้อหาวิชาในหลักสูตรสร้างทีมครู ข ผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าฝึกอบรม ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเรื่องของการจัดทำแผนปฏิบัติการ

ฝึกทักษะการคิดเชิงออกแบบ การคิดเชิงวิเคราะห์ กระบวนการทัศนภาวะผู้นำ และจัดกิจกรรมสร้างบรรยากาศผ่อนคลายด้วยกิจกรรมนันทนาการ โดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมทั้งผู้เข้าฝึกอบรมและทีมวิทยากร

2.3 การจัดการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีหลักสูตรฝึกอบรมที่เหมาะสม และมีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ รวมถึงยังจำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจัดการฝึกอบรมที่เข้าใจหลักการบริหารงาน หลักการจัดการฝึกอบรมทั้งช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้จัดโครงการฝึกอบรมจำเป็นต้องมีบทบาทหลักที่จะช่วยสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้เข้าอบรมทั้งในด้านสถานที่ โสตทัศนูปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์ การฝึกอบรม ยานพาหนะ อาหารและอาหารว่าง รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งพัสดุและการเงิน ซึ่งต้องทำหน้าที่ควบคุมให้การฝึกอบรมดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น และบรรลุวัตถุประสงค์โครงการ จัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร นันทนาการเพื่อสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย และเอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ให้ได้มากที่สุดนอกจากนี้ยังต้องสามารถติดตามวัดผลการประเมินความพึงพอใจ ทบทวนผลที่เกิดขึ้นหลังจากการฝึกอบรม และวิเคราะห์ประเมินผลโครงการฝึกอบรมด้วย

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรประเมินผลและถอดบทเรียนความสำเร็จของการขับเคลื่อนโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาและสร้างทีมผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมย่อยที่ 2.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างครู ข โดยใช้วิธีการประเมินผลและติดตามผลการขับเคลื่อนงานในระดับพื้นที่ตำบล โดยใช้เทคนิคการจัดการความรู้เพื่อค้นหาผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลงต้นแบบระดับตำบล

3.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโครงการฝึกอบรม และหลักสูตรของสถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนให้ครอบคลุมทุกประเด็นงานตามภารกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักสูตรเสริมสมรรถนะบุคลากรกรมการพัฒนาชุมชน หลักสูตรผู้นำกลุ่มองค์กรในงานพัฒนาชุมชน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานจัดการความรู้ สถาบันการพัฒนาชุมชน. (2564). *คู่มือขับเคลื่อนโครงการจัดการความรู้
งานพัฒนาชุมชน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. สถาบันการพัฒนาชุมชน.
- กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สถาบันการพัฒนาชุมชน. (2566). *การพัฒนารูปแบบระบบเศรษฐกิจ
แบบองค์รวม ในการพัฒนาพื้นที่นำร่องต้นแบบ ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน
จังหวัดนครปฐม*.
- สถาบันการพัฒนาชุมชน. กองบริหารทรัพยากรบุคคล กระทรวงแรงงาน. (2564).
คู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการจัดฝึกอบรม. กระทรวงแรงงาน.
- กองฝึกอบรม กรมที่ดิน. (2562). *คู่มือกระบวนการบริหารโครงการฝึกอบรม (ฉบับปรับปรุง).*
กรมที่ดิน.
- เกษทิพย์ ศิริชัยศิลป์, และพิชชา ถนอมเสียง. (2566). การพัฒนาหลักสูตรผ้าทอการค้า
บ้านน้ำหลง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*,
43(4), 52 - 64.
- ชุดิกาญจน์ ทักโลวา และวันทนา อมตาริยกุล. (2564). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการ
เปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
เขต 21. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 15(41), 310 - 325.
- บริษัท บีเอสไอ กรุ๊ป (ประเทศไทย) จำกัด. (2565). *TRAINING COURSE*.
สถาบันมาตรฐานอังกฤษ บริษัท บีเอสไอ กรุ๊ป (ประเทศไทย) จำกัด.
- สถาบันการพัฒนาชุมชน. (2566). *แนวทางการดำเนินงานโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนา
และสร้างทีมผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมย่อยที่ 2.2
ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างครู ข*. สถาบันการพัฒนาชุมชน.
- สถาบันการพัฒนาชุมชน. (2567). *มาตรฐานการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ประจำปี 2567*.
สถาบันการพัฒนาชุมชน.
- สนธยา หลักทอง และเผชิญ กิจระการ. (2564). การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมแบบผสมผสาน
ตามหลักการนำตนเองเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการรู้ดิจิทัลสำหรับครูในสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนครพนม*, 11(2). 197 - 209.
- สรารุณี พันธุงค์. (2562). *เอกสารประกอบการสัมมนาแนวทางการจัดการความรู้ที่ได้มาตรฐาน
ระดับสากล*. [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แห่งชาติ.

สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล, ตรุณี ปัญจวัตนากร, ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์วิ, สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์,
 พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ, และชัยยงค์ พรหมวงศ์รี. (2565). แนวทางการพัฒนาระบบ
 ไอซีทีเพื่อการจัดการนวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับสถาบันการอาชีวศึกษาใน
 ประเทศไทย. *วารสารบริการวิชาการสถาบันอุดมศึกษาไทยรับใช้สังคม*, 3(2), 44 - 67.

อาทิตยา โปณะทอง ชัยณรงค์ สุวรรณสาร และกาญจนา ภัทราวิวัฒน์. (2562).
 การพัฒนาหลักสูตรอบรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักศึกษา
 สถาบันอุดมศึกษา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 7(2). 333-347.

การขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

อุทัยพันธ์ สิงห์แก้ว*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา 2) เพื่อศึกษาการดำเนินการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา และ 3) เพื่อถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จของชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า เป็นวิถีชุมชนโบราณที่ผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิม มีผู้นำ 4 เสาหลัก และคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นกลไกขับเคลื่อนหลักที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการชุมชนบูรณาการการดำเนินงานเป็นรูปธรรม ภายใต้กรมการพัฒนาชุมชนและภาคีภาครัฐ ร่วมขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ให้มีการจัดตั้งรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างรายได้อย่างยั่งยืน มุ่งเน้นให้ครัวเรือนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งพาตนเองได้ ส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติ จนเป็นวิถีชีวิตการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร การสร้างสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญชุมชนสองวิถีบ้าน หน้าถ้ำ คนในชุมชนมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน เพราะเกิดจากทุนเดิมของชุมชนแบบเครือญาติ สามัคคี เอื้ออาทร ช่วยเหลือ เกื้อกูล อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ สันติสุข ในสังคมระหว่างสองวิถีและสองศาสนา

คำสำคัญ : การขับเคลื่อน, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง, สองวิถี

*นักทรัพยากรบุคคล, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนยะลา, E-mail: utaiphun@gmail.com

Driving Sufficiency Economy Villages in a Two-Religion Community Ban Na Tham Subdistrict, Mueang District, Yala Province

Utaiphun Singkaew*

Abstract

This research aims to: 1) examine the context of the two-religion community in Ban Na Tham, Mueang District, Yala Province; 2) analyze the operation of the self-sufficient village project “Living in Peace and Happiness” in Ban Na Tham; and 3) identify lessons learned from the success factors of this community. The findings reveal that Ban Na Tham is an ancient community where the cultures of Thai Buddhists and Thai Muslims are harmoniously integrated. Four main leaders, together with the village committee, serve as the key driving mechanisms that strengthen the community. Community management integrates activities in a tangible manner under the Department of Community Development and other government sectors, jointly driving the self-sufficient village “Living in Peace and Happiness” by establishing occupational groups that generate sustainable income. The focus is on ensuring that households in the community enjoy a good quality of life and are self-reliant. The initiative encourages villagers to adopt the philosophy of the sufficiency economy in their daily lives, fostering food security, a sustainable environment, and a sense of responsibility for resource and environmental conservation. Importantly, the people of this two-religion community actively participate with one another, drawing on the community’s original social capital-kinship, unity, kindness, mutual assistance, and support-to live together peacefully in a society embracing two cultures and two religions.

Keywords: Driving, Sufficiency Economy Village, Two Religions, Community Development

Human Resource Officer, Community Development Learning Center, Yala, E-mail:
utaiphun@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาเป็นเวลากว่า 30 ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้ในหนังสือ “ใต้เบื้องพระยุคลบาท” พระองค์ทรงรับสั่งเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และประโยคหนึ่งที่ทรงอธิบายว่าหัวใจของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือคำว่า “พอ” คุณจะมีชีวิตที่ตั้งอยู่บนมาตรฐานความพออย่างไร ความพอก็คือคำว่า “พอประมาณ” ความพอประมาณ พระองค์ขยายความต่อไปอีก พอประมาณ คือ พอแต่จำเพาะตัวเองที่หากินได้อย่างมีเหตุ มีผลด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จึงไม่ต้องไปเบียดเบียนคนอื่นเขาแน่นอนมาตรฐานแต่ละคนไม่เหมือนกัน ไม่ใช่ทุกคนจะให้เหมือนกันหมด แต่ทุกคนต้องมีมาตรฐานเส้นระดับพอดีของตัวเอง คือ ต้องสร้างมาให้ได้แล้วยึดตรงนั้นเป็นหลัก ซึ่งภาษาทางพุทธเราก็สอนอยู่แล้วเส้นทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลาง ไม่หย่อน ไม่ตึงเกินไป เหมาะสมแต่ละคน การจัดทำแผนพัฒนาประเทศของไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องภายใต้สถานการณ์ เงื่อนไข และการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญ กับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ต่อมาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้อัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนา และบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนา แบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) เพื่อการพัฒนาที่สมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

กรมการพัฒนาชุมชน ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน ตั้งแต่ปี 2549 เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกระบวนการสร้างและพัฒนาผู้นำชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต และในปี 2549 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานชื่อหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และไล่พระราชทานให้กับหมู่บ้านที่มีการพัฒนาตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และยึดหลักการพัฒนาชุมชน พันความยากจน

และให้พสกนิกรร่วมสืบสานปณิธาน ตามรอยพระยุคลบาท “เศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่อง ยั่งยืน โดยกรมการพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินการประกวดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเกณฑ์การวัด 6 ด้าน คือ 1. ด้านการลดรายจ่าย พิจารณาจากครัวเรือนทำสวนครัว ครัวเรือนปลอดอบายมุข 2. ด้านการเพิ่มรายได้ พิจารณาจากครัวเรือนมีอาชีพเสริม ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม 3. ด้านการประหยัด พิจารณาจากครัวเรือนมีการออมทรัพย์ ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ 4. ด้านการเรียนรู้ พิจารณาจากชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน 5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พิจารณาจากชุมชนใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นหมู่บ้านน่าอยู่ 6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน พิจารณาจากชุมชนดูแลช่วยเหลือคนจน ผู้ด้อยโอกาส โดยกรมฯ จัดให้มีการคัดสรรกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นและเชิดชูเกียรติผู้นำ กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่าย และชุมชน ที่มีผลการดำเนินงานดีเด่นตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงโดดเด่น เป็นที่ประจักษ์และยอมรับของสาธารณชน เพื่อเข้ารับโล่รางวัล รวมทั้งเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นประจำทุกปี ในปี 2566 กรมการพัฒนาชุมชน กำหนดให้มีการคัดสรร กิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น จำนวน 4 ประเภทรางวัล รวม 380 รางวัล ประกอบด้วย 1) หมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” จำนวน 76 รางวัล 2) ผู้นำอาสา พัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.) ชายและ หญิง จำนวน 152 รางวัล 3) กลุ่ม/องค์กรชุมชนแกนหลักสำคัญ ในการพัฒนาหมู่บ้าน จำนวน 76 รางวัล และ 4) ตำบลเข้มแข็งตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 76 รางวัล และได้จัดทำแนวทางการดำเนินงานและเกณฑ์การคัดสรรฯ เพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอ ในการดำเนินการคัดสรรฯ ให้ได้มาซึ่งต้นแบบ การพัฒนาชุมชน (Community Development Model) ที่สามารถ เป็นแบบอย่างได้จริง

โดยในการดำเนินงานโครงการดังกล่าว ส่งผลทำให้ปัจจุบันมีหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ ได้รับการยกย่องให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างที่สามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบได้หลายแห่ง ซึ่งบ้านหน้าถ้ำ หมู่ที่ 1 ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่มีความสำเร็จในการดำเนินงาน จนได้รับรางวัลชนะเลิศ การยกย่องให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบด้วย โดยปัญหาของคนในชุมชนก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการ คือ การที่ประชาชนมีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันสูง ผลผลิตทางการเกษตรมีสารพิษตกค้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะดิน และปัญหาสุขภาพ เป็นต้น ทำให้รายได้ไม่เพียงพอและมีหนี้สินทั้งในและนอกระบบ บางครัวเรือนต้องขายที่ดิน เพื่อปลดหนี้ ในปี พ.ศ. 2555 ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อลูกหลานในอนาคต จึงได้มีการรวมกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น และหาแนวทางการแก้ไขร่วมกัน โดยลำดับแรกเห็นว่าควรแก้ไขปัญหาการใช้

สารเคมีก่อน เนื่องจากมีผลกระทบหลายด้าน เช่น ด้านผลผลิต ด้านสุขภาพ เป็นต้น โดยมีชาวบ้านสนใจเข้าร่วมจำนวนมากแต่การรวมตัวกันในระยะแรกไม่ราบรื่น เนื่องจากมีความคิดเห็นหลากหลายไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (ภพสม.) ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากการเข้าร่วมเวทีเครือข่ายพลังชุมชน พลังแผ่นดิน เพื่อเอาชนะยาเสพติด อย่างยั่งยืน และได้รับความรู้จากวิทยากรเกี่ยวกับการลดต้นทุนการผลิต ลดผลกระทบจากการใช้สารเคมี และแนะนำแนวทางการทำปุ๋ยชีวภาพ ได้เป็นแกนนำรวบรวมสมาชิกที่มีความเห็นสอดคล้องกัน จัดตั้งเป็นกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ และเมื่อเข้าร่วมโครงการหมู่บ้าน จึงได้จัดให้มีการบริหารจัดการคณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านหน้าถ้ำ โดยกำหนดให้มีการประชุม ประชุมหมู่บ้าน ทุกวันที่ 2 ของเดือน เพื่อชี้แจงข่าวสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งเปิดให้สมาชิกในชุมชนนำเสนอปัญหาและหาวิธีการแก้ไขร่วมกันในเบื้องต้น หากปัญหาใดไม่สามารถแก้ไขด้วยชุมชนเองหรือต้องใช้งบประมาณก็จะเสนอขอบรรจุไว้ในแผนพัฒนาของ อบต. หรือประสานหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหา และมีการติดตามความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ โดยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และแกนนำชุมชน จากความมุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้เอง ทำให้หมู่บ้านได้รับรางวัล คือ รางวัลพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” และรางวัลผู้ใหญ่บ้านแทนทองคำจากกระทรวงมหาดไทยในปี พ.ศ. 2565

บ้านหน้าถ้ำ เป็นชุมชนสองวิถีที่มีประชาชนนับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ถือเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านหน้าถ้ำทำให้ทราบว่า ชุมชนสองศาสนานี้มีประวัติทางประเพณี วัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะความสมานฉันท์ในชุมชน ถือเป็นจุดเด่นและเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างชุมชนสู่ความเข้มแข็ง ในการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้ความแตกต่างของชุมชนเรื่องการนับถือศาสนาและชุมชนสามารถสร้างอัตลักษณ์บางอย่างเพื่อสร้างพื้นที่ของตนเองออกสู่สาธารณะ เช่น การจัดงานพื้นบ้าน จัดงานประเพณีสองศาสนา การสร้าง ป่าชุมชน รวมทั้ง การจัดตั้ง องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งขึ้นที่สำคัญ คือ ชุมชนที่มีความแตกต่างกันในการนับถือศาสนามีความร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างเข้มแข็ง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข ภายใต้บริบทของความแตกต่างทางศาสนา จนกระทั่งทำให้คนในชุมชนนี้ที่นับถือศาสนา แตกต่างกันได้ สามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ ซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่แนบแน่น และสามารถสร้างองค์กรชุมชนให้เกิดขึ้นจนเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับและได้รับรางวัล

การคัดสรรกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ประจำปี 2566 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสรรหาและคัดเลือกกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นระดับจังหวัดยะลา ที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อน การพัฒนาตำบลให้มีความเข้มแข็ง และมีผลงานโดดเด่นเป็นประจักษ์แก่สาธารณชน พร้อมเข้ารับรางวัลเชิดชูเกียรติและเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทสมเด็จพระ

พระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประเภทหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” รางวัลชนะเลิศ ประเภทหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัดยะลา ได้แก่ บ้านหน้าถ้ำ หมู่ที่ 1 ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนยะลา จึงต้องการศึกษาการดำเนินงานการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จของชุมชนสองวิถีในวิถีต่างศาสนา วัฒนธรรม สังคม เชื้อชาติ วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้นแบบ และองค์ความรู้ในงานพัฒนาชุมชน เพื่อเผยแพร่และขยายผลการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็ง และยั่งยืนให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
3. เพื่อถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จของชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิด ทฤษฎี ความหมายเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) ได้ประมวลและกลั่นกรอง พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ และได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 และได้เชิญมาเป็นประธานนำทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับ มีความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีความหมาย ดังนี้ “เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็น ที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้

ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และรอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

สุเมธ ตันติเวชกุล (2551) ได้สรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานต่อปวงชนชาวไทยเป็นแนวทางที่เน้นการปฐาฐาน ในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและความเป็นไทย เนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ คือ ความพอประมาณ ที่ตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความมีปัญญามีเหตุมีผล ซึ่งทำให้ไม่ขาดสติ มีความรอบรู้ รอบคอบ และรู้รักสามัคคี ซึ่งเกิดจากความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกันอันเกิดผลในทางสร้างสรรค์ต่อสังคม

ปริญญช พิบูลสรารุช (2550) กล่าวว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลัก พิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควร จะเป็นโดยมีพื้นฐานจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

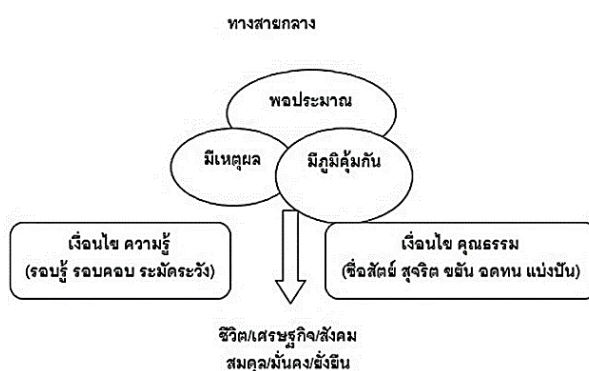
2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภค ที่อยู่ในระดับพอประมาณ **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียง นั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึง ถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึง ความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องการอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ และ**เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลางที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางมีความพอเพียงและมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงการประหยัดแต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืนเพื่อให้ สามารถอยู่ได้ แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูงและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

แผนภาพแสดง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

น้ำฝน ผ่องสุวรรณ (2553) แนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1. ระดับบุคคลและครอบครัว เริ่มต้นจากการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และคุณธรรม ดำเนินชีวิต อย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน สร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองเมื่อปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง จะสามารถเป็นที่พึ่งให้กับผู้อื่นได้ด้วย 2. ระดับชุมชน เกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคล/ครอบครัวที่มีความพอเพียง แล้วดำเนินกิจกรรมร่วมกันตามภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ ใช้ทรัพยากรชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมความสามัคคีและภูมิคุ้มกันของชุมชนพัฒนาต่อเนื่องสู่เครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน 3. ระดับประเทศ นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาประเทศส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีความเข้าใจและปรับใช้ในองค์กรของตน สร้างการทำงานแบบเชื่อมโยงร่วมมือกันนำไปสู่ความมั่นคงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับชาติ

ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่บุคคลจนถึงระดับประเทศและธุรกิจ โดยมีแก่นหลัก คือ ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัว ภายใต้พื้นฐานของความรู้และคุณธรรม เพื่อสร้างการพัฒนาที่สมดุล มั่นคง และยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2556) ได้ให้ความหมายของการผสมผสานทางวัฒนธรรม หมายถึง การเชื่อมต่อและก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมแต่ละฝ่ายขึ้นกลายมาเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่ยอมรับใช้ร่วมกัน การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อทางวัฒนธรรม เป็นผลมาจากการที่ปัจเจกชนหรือกลุ่มคนต่าง ๆ รับเอาวัฒนธรรมอื่น ๆ มาเป็นของตน เช่น กรณีการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ กระบวนการร่วมของกลุ่มคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทางสังคม ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จนเกิดความสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรมอันนำไปสู่การเชื่อมต่อและรับเอาวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้อย่างไว้วางใจ และสมานฉันท์ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งมีขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา โดยวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาจากแผนพัฒนาตำบล ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการดำเนินงานการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากรางวัลที่ได้รับในการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา คือ พัฒนารับผิดชอบตำบล และผู้นำ 4 เสาหลัก (ผู้นำศาสนาพุทธ ผู้นำศาสนาอิสลาม ผู้นำท้องถิ่น (กำนัน) ผู้นำท้องที่ (ผู้ใหญ่บ้าน) และผู้นำตามธรรมชาติของชุมชนสองวิถี) จำนวน 6 คน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 ถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จของชุมชนสองวิถีกับการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยใช้เกณฑ์คัดเลือกคณะกรรมการหมู่บ้าน ครุวัเรียน ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน

และครัวเรือนต้นแบบ จำนวน 30 คน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. บริบทชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

จากผลวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า เป็นบริบทชุมชนสองวิถีที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิม มีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในชุมชน มีการจัดเวทีประชาคมทุกเดือน และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน มีข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน จัดทำข้อปฏิบัติตามกฎระเบียบเป็นลายลักษณ์อักษร หรือจารีตวัฒนธรรม ประเพณีที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาทั้งสองวิถีวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดความสงบ ของคนในชุมชน และคนในชุมชนปฏิบัติตามข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน เน้นมีกองทุนในรูปแบบสวัสดิการ แก่สมาชิก โดยมีกองทุนในรูปแบบสวัสดิการ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และสมาชิกในชุมชน มีโอกาสได้รับการบริการจากกองทุนครบทุกคน แต่คนยากจน คนด้อยโอกาส และคนที่ประสบปัญหา ได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนสวัสดิการ มีคุณธรรมจริยธรรม คนในหมู่บ้านมีการปฏิบัติทั้งสองศาสนกิจร่วมกันเป็นประจำ และมีกิจกรรมประกาศเกียรติคุณบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีต่อคนในชุมชน มีความเชื่อมั่นในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เอาใจสามัคคี และมีการส่งเสริมให้ครัวเรือนหลักนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติครบทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน และมีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน โดยมีการรวมกลุ่มอาชีพการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ที่มาจากรธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์สีมายา การแปรรูปไข่เค็มสีมายา ซึ่งมีการพัฒนาทักษะด้านการประกอบอาชีพ มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ การอบรมพัฒนาฝีมือของสมาชิกในกลุ่มและพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP

2. การดำเนินงานการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

จากการวิจัย พบว่ากระบวนการและผลการดำเนินงานการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา มีดังนี้

2.1 การส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหาร จากการวิจัย พบว่ามีการส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อใช้ประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน ลดค่าใช้จ่าย

ในครัวเรือน ทุกครัวเรือนมีการปลูกผักสวนครัวร้อยเปอร์เซ็นต์ ครัวเรือนปลูกผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีถนนกินได้ปลอดภัยไร้สารพิษ และด้านการสร้างสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จากการวิจัย พบว่ามีการจัดทำโครงการครัวเรือนคัดแยกขยะต้นทาง มีการอบรมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการขยะให้หมู่บ้าน โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการจัดการขยะในครัวเรือนในหมู่บ้านได้อย่างคุ้มค่า เพื่อจัดการระบบนิเวศในหมู่บ้าน เช่น การคัดแยกขยะ ซึ่งในชุมชนได้มีการบริหารจัดการขยะแต่ละครัวเรือนมีการคัดแยกขยะตามหลัก 3 R (Reduce Reuse Recycle) แยกประเภทขยะก่อนทิ้ง การทำปุ๋ยหมักอินทรีย์จากเศษพืชและเศษอาหารในครัวเรือน และด้านการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม จากการวิจัย พบว่า การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมมีการปฏิบัติศาสนกิจพิธีและความเชื่อเป็นประจำ มีการแบ่งปันเอื้อเฟื้อ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.2 มีระบบการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ จากการวิจัย พบว่า มีกลไกขับเคลื่อนการบริหารจัดการชุมชนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพ มีผลการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการชุมชนเป็นที่ยอมรับ การบริหารจัดการชุมชนบ้านหน้าถ้ำที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ มีการบริหารองค์กรและกลไกขับเคลื่อนการบริหารจัดการชุมชนในระดับหมู่บ้าน มีการบริหารหมู่บ้านอย่างมีส่วนร่วม ได้แก่ การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยพบว่าข้อมูลชุมชนเพื่อการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนมีการใช้ข้อมูลชุมชน เพื่อการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนจากผลการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชข. 2ค) ทั้งนี้พบว่ามีและใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือ ในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน โดยเป็นแผนชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมและสามารถ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านที่ครอบคลุมทุกมิติ มีแผนงานบูรณาการโครงการ เพื่อการพัฒนาคูณภาพชีวิต การวิเคราะห์ปัจจัยภายในหรือสภาพแวดล้อมภายใน (จุดอ่อน จุดแข็ง) ซึ่งพบว่าด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน มีการใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบูรณาการวางแผนงาน (CIA) และพบว่าสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมวางแผน ตัดสินใจ มีระบบการบริหารจัดการชุมชน ที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ซึ่งบ้านหน้าถ้ำเป็นหมู่บ้านที่เน้นการทํากิจกรรมร่วมกัน มีสภาผู้นำที่เข้มแข็งและประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เพื่อความเจริญที่ยั่งยืน

2.3 มีระบบเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง จากการวิจัย พบว่า มีกลุ่มอาชีพ/ผู้ประกอบการชุมชนที่ขยายผลสู่สมาชิกในชุมชน มีกลุ่มอาชีพ/ผู้ประกอบการชุมชน มีระบบเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งที่ขยายผลสู่สมาชิกในชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์สียมายา & ไชเค็มสียมายา ผ้ามัดย้อม “สียมายา” โดยอดีตนายกรัชมณตริ์นายเศรษฐา ทวีสิน สวมใส่ผ้าสียมายา ผ้ามัดย้อมด้วยสีธรรมชาติทั้งผืน มีกองทุนชุมชนตามหลักธรรมาภิบาล มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านหน้าถ้ำ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีการจัดสวัสดิการเพื่อสาธารณประโยชน์ และพบว่ามีประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ มีเงินทุนหมุนเวียนพัฒนาอาชีพแบบยั่งยืน

2.4 มีโครงการ/กิจกรรมริเริ่มสร้างสรรค์หรือเป็นนวัตกรรมในการพัฒนาหมู่บ้าน จากการวิจัยพบว่า มีโครงการ/กิจกรรมดังกล่าว โดยเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน โครงการ/กิจกรรม การบูรณาการแผนพัฒนาหมู่บ้าน โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ

3. ถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จของชุมชนสองวิถีกับการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

พบว่า ความสำเร็จของชุมชนสองวิถีกับการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนสองวิถี ดังนี้

3.1 ด้านการลดรายจ่าย พบว่า ชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ ทุกครัวเรือนสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีถนนกินได้ปลอดภัยไร้สารพิษ ปลูกพืชผักสวนครัว ปลอดภัยและเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคภายในครัวเรือน เน้นการเกษตรแบบอินทรีย์ โดยทำน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และสารสกัดฆ่าแมลงจากธรรมชาติทดแทนการใช้สารเคมี

3.2 ด้านการเพิ่มรายได้ พบว่า ชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ ทุกครัวเรือนมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ หรือ “ปุ๋ยหมัก” ในการเพาะปลูกและได้ผลผลิตคุ้มค่า การปลูกผักปลอดสารพิษ การใช้พลังงานทดแทนจากการค้าขายพืชผักสวนครัวที่ปลูกเอง ทำให้เกิดความคุ้มค่าและประหยัด ปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อนำมาบริโภคเป็นอาหารยังสามารถจำหน่ายส่วนเกินซึ่งเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน จนทำให้คนในชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีด้านการเพิ่มรายได้ด้านอื่น ๆ มีการรวมกลุ่มอาชีพและนำผลิตภัณฑ์จากกลุ่มอาชีพจำหน่าย เช่น กลุ่มแม่บ้านทำไข่เค็ม การทำสะตอดอง การแปรรูปผลไม้ หุเรียนการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำยาเอนกประสงค์ กลุ่มบ้านชาสมุนไพรตำบลหน้าถ้ำ กลุ่มปุนขาวสารพัดนึก และกลุ่มผลิตภัณฑ์สีมายา & ไข่เค็มสีมายา

3.3 ด้านการประหยัด พบว่า ชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ มีการออมเงินไว้กับกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนทุกเดือนและนำไปปล่อยกู้ให้กับสมาชิกที่ได้รับความเดือดร้อนในอัตราดอกเบี้ยต่ำ มีการรับฝากเงินกับสมาชิก โดยประชาชนในแต่ละหมู่บ้านมีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ครอบคลุมทุกครัวเรือน เพื่อสร้างทุนหมุนเวียนกันในกลุ่ม รวมทั้งยังมีการจัดสรรเงินเพื่อออมทรัพย์เป็นภูมิคุ้มกันในอนาคตอีกด้วย

3.4 ด้านการเรียนรู้ พบว่า ชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาเป็น “ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหน้าถ้ำ” ช่วยให้ชาวบ้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร มีการประชุมประจำเดือน ทุกเดือนเพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ให้กับคนในชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้คนในชุมชนสามารถยึดหลักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักพุทธศาสนา “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”

3.5 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พบว่า ชุมชนสองวิถึบ้านหน้าถ้ำมีการร่วมกิจกรรมเพื่อสืบทอดประเพณี มีการถ่ายทอดอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน ปลูกต้นไม้ในแหล่งน้ำสาธารณะของหมู่บ้านและบวชป่าชุมชนทุกปี โดยจะจัดกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนในวันสำคัญของชาติ เช่น จิตอาสาวันสำคัญมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนทำให้คนในชุมชนมีความตื่นตัวในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง

3.6 ด้านการเอื้ออาทรต่อกัน พบว่า ชุมชนสองวิถึบ้านหน้าถ้ำ มีการช่วยเหลือคนจนครัวเรือนตกเกณฑ์ ผู้สูงอายุ คนพิการ โดยจัดสวัสดิการให้กับคนพิการนอกจากที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐ มีกองทุนด้านการศึกษาให้กับเยาวชนที่มีฐานะยากจนและครอบครัวในชุมชนที่มีความเดือนร้อนจากภัยธรรมชาติ จะมีการนำเงินจากกองทุนต่าง ๆ นำไปช่วยเหลือในเบื้องต้นก่อนที่จะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ เปิดโอกาสให้คนมีรายได้น้อยเข้ามาเรียนรู้กับศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านการฝึกอาชีพ และมีชมรมผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้มีการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามในอดีตไว้ เช่น กิจกรรมเอามื้อสามัคคี เป็นการแสดงออกถึงความเอื้ออาทร ความสามัคคี ความมีน้ำใจ การแบ่งปันของคนในชุมชนที่สำคัญชุมชนสองวิถึบ้านหน้าถ้ำมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเกิดจากทุนเดิมของชุมชนที่มีความสามัคคี เอื้ออาทรเกื้อกูลกัน ในการทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านหน้าถ้ำ ส่วนที่ออกไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่ก็มีแนวความคิดในการพัฒนาตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกันกับผู้นำชุมชนและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

การอภิปรายผล

1. บริบทชุมชนสองวิถึ บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

จากการวิจัย พบว่า บริบทชุมชนสองวิถึบ้านหน้าถ้ำเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม มีพื้นฐานจิตใจที่รักความสงบและช่วยเหลือเกื้อกูลปรองดองกันระหว่างสองศาสนาที่มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนที่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น มีกลุ่มอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้ชาวบ้าน มีปราชญ์ชุมชนทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เพื่อต่อยอดอาชีพ มีแกนนำช่วยประสานงาน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีจิตอาสาช่วยขับเคลื่อนกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย มีเวทีประชุม แลกเปลี่ยนข้อมูล และมีกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกัน รวมถึงมีผู้นำ 4 เสาหลัก ที่หัวใจสู้ มีจิตเสียสละรับนโยบายจากภาครัฐมาแล้ว ปฏิบัติโดยยึดหลักประชาธิปไตยในการบริหารและขับเคลื่อนงาน ภายใต้แนวคิดของการมีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจ

พอเพียงบนพื้นฐานระบบเครือญาติ วัฒนธรรมประเพณีสองวิถีที่สืบทอดกันมาอย่างเหนียวแน่น อีกทั้งมีทรัพยากรในรูปแบบที่ไม่ใช่ตัวเงิน คือ ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิม ดังนั้นทรัพยากรที่อยู่ในแต่หมู่บ้าน จึงมีการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ คุ่มค่ามากที่สุด รวมถึงการนำทรัพยากรนั้นมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่หมู่บ้าน โดยกระบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะใช้รูปแบบ การขับเคลื่อนการพัฒนาของพลังชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนพร้อมด้วยพลังของภาคีการพัฒนา พลังของครัวเรือนพัฒนา และพลังของคนในชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับที่ เกษม วัฒนชัย (2558) ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหาร ประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ซึ่งตรงกับที่หมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงต้นแบบนำแนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ในการดำรงชีวิต มีการพัฒนาคน พัฒนาพื้นที่ พัฒนา แหล่งรายได้ และพัฒนาแผนชุมชน

2. การดำเนินงานการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

จากการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต การสร้างความมั่นคงทางอาหาร การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม การสร้างสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน มีระบบการบริหารจัดการชุมชน ที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ มีกลไกขับเคลื่อนการบริหารจัดการชุมชนปฏิบัติ ตามบทบาทหน้าที่ ได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งมีผลการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการชุมชน เป็นที่ยอมรับข้อมูลชุมชนเพื่อการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน มีแผนชุมชนเป็นเครื่องมือ ในการบูรณาการ บริหารจัดการและพัฒนาชุมชน การใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการ และพัฒนาชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมวางแผน ตัดสินใจ มีระบบเศรษฐกิจ ชุมชนเข้มแข็ง มีกลุ่มอาชีพ/ผู้ประกอบการชุมชนที่ขยายผลสู่สมาชิกในชุมชน มีกองทุนชุมชน ตามหลักธรรมาภิบาล มีการจัดสวัสดิการเพื่อสาธารณประโยชน์ มีโครงการ/กิจกรรมริเริ่ม สร้างสรรค์หรือเป็นนวัตกรรมในการพัฒนาหมู่บ้าน จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้นำชุมชน ได้รับการพัฒนายกระดับการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง จากการได้เข้าร่วมประชุม การศึกษา จากเอกสาร การทัศนศึกษาดูงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่างชุมชน ชุมชนจึงสามารถบริหารจัดการโดยชุมชน มีงบประมาณของชุมชนเอง และการประสานกับงบประมาณจากหน่วยงาน โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทยที่มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน (สร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยงบประมาณประชาชน) และทำให้เกิดการบูรณาการการทำงานระหว่างภาคี สอดคล้อง กับเสน่ห์ จินะ (2551) ที่ศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน บ้านตาแว่น ตำบลเรอู่ง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ของคนในชุมชน ควรเป็นกระบวนการเรียนรู้ในแบบดั้งเดิม หรือตามธรรมชาติโดยเป็นการสืบทอดการดำรงชีวิตตามแนวคิดภูมิปัญญาของคนในชุมชน ให้สอดคล้องกับแนวคิดตามแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนั้นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จากหน่วยงานองค์กรภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน เช่น การอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน การทดลองการปฏิบัติการ การจัดค่ายสำหรับเยาวชน และการจัดการเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เสียสละ และมีความคิดสร้างสรรค์ เช่น มีผู้นำ 4 เสาหลัก และผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ชุมชนมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือกับผู้นำเป็นอย่างดี และความสามารถของผู้นำชุมชนที่สามารถประสานสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีพัฒนาส่วนต่าง ๆ ให้การสนับสนุน ทั้งด้านวิชาการและงบประมาณ พร้อมทั้งให้ความร่วมมือและเป็นที่ปรึกษาเป็นอย่างดี

3. ถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จของชุมชนสองวิถีกับการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี บ้านหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

จากการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ปัจจัยความสำเร็จของชุมชนสองวิถีกับการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนสองวิถี ตามตัวชี้วัด 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งแนวคิดของชุมชนสองวิถี อยู่เย็น เป็นสุข คือ ต้องเป็นชุมชนที่มีสุขภาวะที่ดี มีระบบเศรษฐกิจเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง ครอบคลุมรอบอุ้นสถานะแวดล้อมที่ดี คนในชุมชนมีความสมานฉันท์ เอื้ออาทร เกื้อกูล สามัคคี ซึ่งองค์ประกอบเพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข ประกอบด้วย 1. ด้านการลดรายจ่าย ทุกครัวเรือน มีการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง 2. ด้านการเพิ่มรายได้ ลดต้นทุนและเพิ่มรายได้ ทำให้เกิดความคุ้มค่า 3. ด้านการประหยัด มีการออมทรัพย์ สร้างทุนหมุนเวียน 4. ด้านการเรียนรู้ สืบสานประเพณีวัฒนธรรม ถ่ายทอดสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การดูแลรักษาป่าชุมชนในพื้นที่การบวชป่า การบริหารจัดการน้ำ การจัดระเบียบการจัดการขยะมูลฝอยหน้าบ้านให้สะอาดและ 6. ด้านเอื้ออาทรต่อกัน ผู้นำในชุมชนร่วมกันดูแลช่วยเหลือคนจน ครัวเรือนตกเกณฑ์ คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหาในชุมชน มีการจัดสวัสดิการสำหรับคนจน ครัวเรือนตกเกณฑ์ คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา และที่สำคัญมีผู้นำชุมชนซึ่งมีความเป็นผู้นำและเข้มแข็ง รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของคนในชุมชน ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับ อำพล เสนาณรงค์ (2552) ที่กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้พอมีพอกิน โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้ของจากที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือในประเทศมากที่สุด พยายามก่อหนี้ให้น้อยที่สุด และควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอใจในสิ่งที่ได้รับ

มาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ่มเฟือย เพื่อให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ และเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยไม่มองเฉพาะเศรษฐกิจอย่างเดียว ต้องมองสังคมและสิ่งแวดล้อมพร้อม ๆ ไปด้วยการพัฒนา โดยการพัฒนาต้องมองรอบด้าน เรียกว่าบูรณาการรวมถึงการพึ่งตนเอง พึ่งเงินออม สติปัญญา และการตลาด โดยอาศัยปัจจัยในการพัฒนา คือคนและเป้าหมายของคน ก็คือ อยู่ดี กินดี มีสุขทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาคุณธรรม เศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดี นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดอยู่เย็น เป็นสุข ของ ประเวศ วะสี (2548) ได้อธิบายว่าหลักสำคัญของการสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข คือการพัฒนาสังคมส่วนต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กันทั้งสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต สุขภาพสังคม และสุขภาพปัญญา ซึ่งต้องมีความเชื่อมโยงกับความมั่นคงในด้านต่าง ๆ ด้วยการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ผู้คนเห็นคุณค่าทางจิตใจ อนุรักษ์สืบสาน ศิลปะและวัฒนธรรม มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวและชุมชน สร้างสวัสดิการและหลักประกันในชีวิต ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นสร้างรายได้ และยกระดับมาตรฐาน การครองชีพ ความอยู่เย็นเป็นสุขจะเกิดขึ้นได้ ต้องใช้สติและปัญญา ในการครองตนให้มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจภายใต้สภาพแวดล้อมและสังคมที่ดีงาม ความอยู่เย็นเป็นสุขนับเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาสังคม โดยต้องมีการพัฒนาส่วนต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน และมีความเชื่อมโยงกันไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม โดยกระบวนการพัฒนาเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม และต้องอยู่บนพื้นฐานของชุมชนให้ชุมชนเป็นผู้กำหนด แนวทางในการพัฒนาตามบริบทและวัฒนธรรมของชุมชน และยึดหลักการพัฒนามาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” ของชุมชนสองวิถีบ้านหน้าถ้ำนั้น เป็นชุมชนสองวิถีที่เข้มแข็ง ปรากฏจากความขัดแย้งด้วยพลังต้นทุนของชุมชน การรวมตัวกันของชุมชนที่เข้มแข็ง เอื้ออาทร มีน้ำใจซึ่งกันและกัน เกื้อกูล ช่วยเหลือ สร้างความมั่งคั่งให้เศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ความสามัคคี การรวมตัวกันของคนในชุมชนให้เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทร เกื้อกูล ช่วยเหลือกัน ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งทุกคนในชุมชนคือพี่น้องกันแบบเครือญาติ โดยใช้กลไกของผู้นำชุมชน ในการขับเคลื่อนในการนำประชาชนในชุมชน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้วางแผนทำกิจกรรมเพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรืออาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ส่งเสริมให้ผู้นำจัดกระบวนการทำแผนชุมชน ในการคิด ตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายการทำงานโดยคนในชุมชนนำชุมชนเอง ผลักดันสร้างความรับผิดชอบให้เกิดกับบุคคลในชุมชนในการดำเนินการบริหารจัดการในกิจกรรมตามแผนงานการพัฒนา บูรณาการกับหน่วยงานภาคี กิจกรรมต่าง ๆ จากทุกหน่วยงานสู่การเสริมสร้างพลังชุมชนเป็นชุมชนต้นแบบที่มีพลังเข้มแข็งและสมานฉันท์ ชุมชนเศรษฐกิจฐานรากมั่นคงสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จึงได้ถอดบทเรียนเพื่อเป็นแบบ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาชุมชนที่มีการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ในชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือชุมชนศาสนาเดียวหรือพหุศาสนาด้วย เพื่อให้ได้ผลการวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสามารถนำมาเปรียบเทียบหาข้อบกพร่องได้มากขึ้นเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย. (2565). *การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความสุขให้ชุมชน*. สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- คณะกรรมการอำนวยการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (2551). *แนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. สุภชินัญค์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด. คู่มือการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village).
- https://www2.narathiwat.go.th/nara2016/files/com_order/2023-06_a08ce2cc8aaea86.pdf.
- จำรัส โคตะยนต์ และ วิไลวรรณ สมโสภณ. (2554). *ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข”*. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- น้ำฝน ผ่องสุวรรณ (2553). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน จังหวัดสมุทรสงคราม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปริญญช พินุลสรวรุ. (2550). *การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานงาน กลางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษา.
- ประสิทธิ์ พันธวงษ์, ดร.สามารถ บุญรัตน์ และบุญรัตน์ ครุฑคง. (2561). *รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวพุทธและมุสลิม ใน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. ห้องเรียนวิทยาเขตนครศรีธรรมราชมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. 2548. *การจัดการความรู้: กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพและความสุข*. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- วันทนิย์ ไพโรเพชรธร, ไพศาล พากเพียร และจิตรกร โพธิ์งาม. (2566). *บทบาทของผู้นำชุมชน ในการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ “อยู่เย็น เป็นสุข”*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2556). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางการศึกษาวิเคราะห์และวางแผน*. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน. (2556). *คู่มือการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ การประเมินความ “อยู่เย็น เป็นสุข”*.
- สุเมธ ตันติเวชกุล (2551). *เศรษฐกิจพอเพียง*. *วารสารศึกษาศาสตร์*. 19,3 (มิถุนายน - กันยายน) 1-6.

สุธาวี กลิ่นอุบล. (2562). การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความสำเร็จในการพัฒนา
ชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
อำพล เสนาณรงค์ (2552). การเกษตร ทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ. ปากับชุมชน: 4-9.

การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุด โมเดล ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นิภาพรรณ เทียมธรรม*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุด โมเดล ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วม ผลการดำเนินงานและ ปัญหา อุปสรรค ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ท้องถิ่นอำเภอ เกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ ภาควิชาในพื้นที่ และตัวแทน ครุเรือนเกษตรกรในพื้นที่อำเภอดอนพุด จำนวน 20 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยวิเคราะห์ เนื้อหา ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า 1) รูปแบบการดำเนินงานดอนพุด โมเดล เป็นแนวทางในการ แก้ไขปัญหาด้วยความร่วมมือกันของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการแก้ไขที่ยั่งยืนและเป็นการ ดำเนินงานเชิงบูรณาการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเชิงเดี่ยวไปสู่เกษตรมูลค่าสูง 2) การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุดโมเดล ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาชน และเปิดโอกาสในการถ่ายทอดให้กับผู้สนใจที่ต้องการจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม 3) ผลการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรค เนื่องจากงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ เป็นข้อจำกัดสำคัญ ในการแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะปัญหาเชิงพื้นที่ จึงทำให้เกิดการแก้ไข ปัญหาพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน และลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร ในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ ด้านการตลาด (ผลผลิตบาง แปลงมีการรับซื้อไม่ตรงเวลา) โดยวิธีแก้ไขคือ ต้องทำปฏิทินการเพาะปลูกให้ชัดเจน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, วิสาหกิจเพื่อสังคม, ดอนพุด โมเดล

¹ นักทรัพยากรบุคคล, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี สถาบันการพัฒนาชุมชน,
Email:game.kitsada55@gmail.com

² นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี, E-mail:
jeab.cindy1212@hotmail.com

³ นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี, E-mail:
phongsomboon@hotmail.com

⁴ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี, E-mail:
nipapum0409@gmail.com

Participation in Driving Don Phut Model Based on the Philosophy of Sufficiency Economy.

Nipaparn Thiamtham*

Abstract

The purpose of this research was to study the participation in driving the Don Phut Model under the Philosophy of Sufficiency Economy. The study aimed to: (1) examine the Don Phut Model; (2) explore participation in driving the model; (3) analyze its performance, problems, and obstacles; and (4) evaluate the level of participation. This research employed a qualitative approach using purposive sampling. Key informants included local administrators (sheriff, bailiff, district officers), community development officers, local network partners, and 20 representatives of farming households in Don Phut District. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using content analysis. The findings revealed that

- 1) The Don Phut Model serves as a guideline for solving local problems through collaboration among multiple sectors, leading to sustainable and integrated development. It was developed as a social enterprise to address income inequality by promoting high-value agriculture. The model shifts single-crop farming toward organic, innovative, and value-added farming across the upstream, midstream, and downstream processes, thereby enhancing both product value and quality of life.
- 2) Participation in driving the Don Phut Model involves all sectors, especially the public sector, where most participants are local farmers. Farmers experiment with high-value crops, particularly moringa, supported by Don Phut Enterprise Co., Ltd. and partner agencies that provide technical advice, quality standards, and market linkages. This fosters agricultural confidence and creates opportunities for future farmers.
- 3) Performance and obstacles include budget limitations of government agencies, marketing issues (delayed or insufficient product purchases), product standard concerns, and farmers' lack of confidence in market demand. Additional challenges involve low income compared to regular household and market access expenses, as well as limited stakeholder knowledge and understanding of the model. Suggested solutions include establishing clear planting calendars,

strengthening market systems, and enhancing stakeholder awareness. Despite these challenges, the model contributes to sustainable local development by reducing household expenses, improving health, and supporting community initiatives such as scholarships, scout uniforms, and medical equipment for Don Phut Hospital.

Keywords: Participation, Social Enterprise , Don Phut Model, Sufficiency Economy

*Human Resources Officer, Saraburi Community Development and Study Center,
Email: game.kitsada55@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง มีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อเสริมสร้างความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ (2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายสำคัญคือ เพื่อต่อยอดอดีตปรับปัจจุบันสร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต (3) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและ เสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อพัฒนาคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ (4) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อดึงเอาพลังของทุกภาคส่วนมาร่วมขับเคลื่อน (5) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ (6) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม

แผนปฏิบัติราชการกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ. 2563 - 2565) กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประชาชนมีรากฐานการดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุลตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีประเด็นยุทธศาสตร์ จำนวน 5 ประเด็น โดยประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายใน มีเป้าหมาย คือ สังคมมีความสงบเรียบร้อยและปลอดภัย โดยกำหนดกลยุทธ์ ได้แก่ การธำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบันหลักของชาติ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การเสริมสร้างความสุขของชุมชนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มีเป้าหมาย คือ ชุมชนมีความสุข โดยกำหนดกลยุทธ์ ได้แก่ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เสริมสร้างความสุขของชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (แผนปฏิบัติราชการกระทรวงมหาดไทย, 2563)

กระทรวงมหาดไทย ในฐานะที่เป็นหน่วยงานในการ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” ให้กับพี่น้องประชาชนรวมถึงเป็นหน่วยงานในการบูรณาการกับภารกิจกับกระทรวงกรม โดยเฉพาะการนำนโยบายจากแผนในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล ตลอดจนแผนปฏิบัติราชการกระทรวงมหาดไทยไปสู่การปฏิบัติหรือการพัฒนาในระดับพื้นที่ (Area Based) ร่วมกับการทำงานกับภาคีเครือข่าย 7 ภาคี ได้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพี่น้องประชาชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดความยากจน ในปี 2565 อำเภอดอนพุด ร่วมกับภาคีเครือข่าย 7 ภาคี ระดับอำเภอ เข้าร่วมอบรม “โครงการอำเภอนำร่อง “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” แบบบูรณาการ และสร้างนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กระทรวงมหาดไทย” ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี เพื่อกลับมาแก้ไขปัญหากับ

ประชาชนในพื้นที่ได้มากที่สุด ซึ่งโครงการดังกล่าวจึงเปรียบเป็นสารตั้งต้นให้เกิดดอนพุดโมเดลแห่งนี้นี้อขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ซึ่งมีหลายมิติ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตร ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน และปัญหาประชาชนมีรายได้น้อย ในการดำเนินการนั้นหน่วยงานภาครัฐส่วนภูมิภาคต้องการให้ดอนพุดโมเดลสามารถแก้ไขปัญหาประชาชนให้มากที่สุดและมีความยั่งยืน โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุด โมเดล อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี

ดังนั้น การทำวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัย จึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษาบริบทพื้นที่ และการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุด โมเดล ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการประเมินผลการมีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อน ดอนพุด โมเดล อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี โดยสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาพัฒนาพื้นที่อำเภอดอนพุดและพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบ ดอนพุด โมเดล
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุด โมเดล
3. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงาน และปัญหา อุปสรรค ของรูปแบบดอนพุด โมเดล

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff (1977, 1980) ได้ศึกษาวิจัยในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนพร้อมได้เผยแพร่รายงานการศึกษาวิจัย ได้แบ่งโครงสร้างพื้นฐานของการมีส่วนร่วมซึ่งจำแนกได้ 3 มิติ (Dimension)

มิติที่ 1 มีส่วนร่วมในเรื่องอะไร (What participation are we concerned with?) หรือที่ Cohen and Uphoff เรียกว่า ประเภทหรือลักษณะของการมีส่วนร่วม (Kinds of participation) ทั้งนี้ นักวิชาการทั้งสองท่านแบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ กลุ่มที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in decision – making) กลุ่มที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Participation in implementation) กลุ่มที่ 3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Participation in benefits) กลุ่มที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation)

มิติที่ 2 ใครที่เข้ามามีส่วนร่วม (Who participation are we concerned with?) ในส่วนนี้มีคำที่ใช้ในความหมายกว้างอีกคำ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน (Popular participation) จะมีกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม แบ่งได้ 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น (Local residents or local people) กลุ่มที่ 2 ผู้นำท้องถิ่น (Local leaders) กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่ของรัฐ (Government personnel) กลุ่มที่ 4 คนต่างชาติ (Foreign) จากกลุ่มบุคคลทั้ง 4 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมย่อมมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันล้วนส่งผลต่อการมีส่วนร่วม เช่น อายุ เพศ สถานภาพของครอบครัว ระดับการศึกษา

การแบ่งกลุ่มในสังคม (กลุ่มชนชาติ เผ่า เชื้อชาติ ศาสนาที่นับถือ ชั้นวรรณะ ภาษาที่ใช้ แหล่งกำเนิด) อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน ระยะทางที่ตั้งของโครงการที่มีส่วนร่วม สถานภาพการถือครองที่ดิน และสถานภาพของการได้รับการจ้างงาน

มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นอย่างไร (How is participation occurring with in the project?) มีประเด็นที่ควรพิจารณาอยู่ 4 ประเด็น ได้แก่ 1) พื้นฐานการมีส่วนร่วม จะพิจารณาเกี่ยวกับแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ที่มาจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง แรงจูงใจที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมาจากแหล่งที่ใดบ้าง 2) รูปแบบของการมีส่วนร่วม จะพิจารณาเกี่ยวกับรูปแบบขององค์การและการมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม 3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม จะพิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วมและขอบเขต ของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม 4) ประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม จะพิจารณา เกี่ยวกับการมอบอำนาจแก่บุคคลและการปฏิสัมพันธ์ในคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในแต่ละครั้ง

แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2565)

แนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคม

แนวความคิดวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เป็นแนวคิดของศาสตราจารย์ มุฮัมหมัด ยูนุส (Muhammad Yunus, 1970) เริ่มต้นขึ้นในยุค 1970 ในประเทศบังคลาเทศ วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามศาสตราจารย์ มุฮัมหมัด ยูนุส ได้ดังนี้

1. ธุรกิจที่ไม่สูญเสียเงินต้นและไม่ปันผลกำไร (non-loss, non - dividend) คือ รูปแบบของการมุ่งแก้ไขปัญหาทางสังคมเป็นหลัก การถือหุ้นเป็นในลักษณะของนักลงทุนหรือบุคคลธรรมดา และนำกำไรที่ได้กลับมาทำธุรกิจพัฒนาและขยายธุรกิจ ต่อเจ้าของธุรกิจหรือผู้ถือหุ้นนั้นสามารถรับได้แค่เงินลงทุนที่เป็นเงินต้นคืนเท่านั้น ไม่สามารถ รับเงินปันผลได้

2. ธุรกิจที่แสวงหาผลกำไรและสามารถปันผลได้ คือ การแสวงหากำไรของธุรกิจ และสามารถปันผลได้ ภายใต้เงื่อนไขที่เจ้าของธุรกิจหรือผู้ถือหุ้นนั้นเป็นบุคคลยากจน หรือเป็นผู้ด้อยโอกาส เนื่องจากการปันผลนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดความยากจน และเป็นการแก้ไข ปัญหาทางสังคม โดยแบ่งประเภทวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็น 2 ประเภทหลัก คือ ประเภทที่ 1 กิจกรรมที่มุ่งเน้นเรื่องเป้าหมายทางสังคม และประเภทที่ 2 กิจกรรมที่เน้น เรื่องเป้าหมายทางสังคม ที่มีกำไรหรือมีคนจนหรือผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคมนั้น ๆ ได้รับเงินปันผล หรือได้รับผลประโยชน์ ในรูปแบบต่าง ๆ จากการดำเนินกิจการ

ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญของวิสาหกิจเพื่อสังคม

ตามแนวคิด Maryam (2012) กล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญของวิสาหกิจเพื่อสังคม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ภาวะความเป็นผู้นำที่ต้องแข็งแกร่ง คือ จะต้องเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นและเสมอต้นเสมอปลายและสามารถประสานงานกับวิสาหกิจเพื่อสังคมได้ เกิดการกระจายทักษะและความรับผิดชอบให้แก่สมาชิก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำให้กิจการมีความยั่งยืนในระยะยาว
2. ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ (Partnership) ทั้งความร่วมมือจากองค์กรอื่น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน
3. การดำเนินการวิสาหกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ และมีกรอบความคิดใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้และปฏิบัติได้จริง อีกทั้งช่วยในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดได้
4. มีการจัดทำแผนธุรกิจและการตลาด รวมถึงมีผู้เชี่ยวชาญ และมีการบริหารจัดการงานที่ดี
5. มีการวางแผนเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางสังคมขององค์กรได้
6. สมาชิกในการดำเนินการต้องมีแรงบันดาลใจรวมถึงมีความมุ่งมั่นในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวของการดำเนินการวิสาหกิจเพื่อสังคม
7. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการของวิสาหกิจเพื่อสังคม
8. การดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมต้องมีความเป็นอิสระจากการแทรกแซงการดำเนินงานของทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง
9. ดำเนินการเป็นไปตามสภาพแวดล้อม กฎหมาย และข้อบังคับ ในการดำเนินการวิสาหกิจเพื่อสังคมมีความเหมาะสมกับประเทศไทยโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท เนื่องจากช่วยในการสร้างรายได้ให้ประชาชนในพื้นที่ สร้างอาชีพ และสร้างความเข้าใจ ความต้องการของประชาชนในชุมชนและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐและที่เกี่ยวข้องสามารถทำงานร่วมกับประชาชนในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บริบทของอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี

อำเภอดอนพุดเดิมเป็นที่รู้จักในชื่อ บ้านดอนพุด อยู่ในเขตการปกครอง ของอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี สมัยก่อนพื้นที่ดอนพุดเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง มีต้นพุทเกิดขึ้นอยู่มาก จึงเรียกท้องถิ่นนี้ว่าดอนพุท ชาวดอนพุทมีเชื้อสายลาวพวน อพยพมาครั้งแรกได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านบาลกลุ่ม และบ้านเลื้อในเขตอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาได้อพยพมาอยู่ที่บ้านหนองมน ตำบลบ้านหลวง ต่อมาเกิดไฟไหม้ใหญ่ที่บ้านหนองมน ราษฎรส่วนหนึ่งของบ้านหนองมนได้อพยพมาอยู่ที่บ้านหนองกะทะ ตำบลดอนพุดในปัจจุบัน กระทั่งเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2514 ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยให้แยกตำบลดอนพุด ตำบลไผ่ลือ ตำบลบ้านหลวง และตำบลดงตะงาว ออกจากการปกครองของอำเภอบ้านหมอ รวมตั้งเป็นกิ่งอำเภอดอนพุด จนกระทั่งเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 จึงมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็น อำเภอดอนพุด จนถึงปัจจุบัน อำเภอดอนพุดตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้ (อำเภอดอนพุด, 2567)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอเมืองลพบุรี (จังหวัดลพบุรี)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอหนองโดน และอำเภอบ้านหมอ (จังหวัดสระบุรี)
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอบ้านหมอ อำเภอท่าเรือ อำเภอนครหลวง และอำเภอบางปะหัน (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอมหาราชและอำเภอบ้านแพรก (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 2 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลตำบลดอนพุด ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลดอนพุด ตำบลไผ่ลือ และตำบลบ้านหลวง
2. องค์การบริหารส่วนตำบลดงตะงาว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลดงตะงาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุด โมเดล ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ตามลำดับ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยนี้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

ประชากรในการศึกษาวิจัย คือ ผู้ให้ข้อมูลจากหน่วยงานปกครองส่วนภูมิภาค ในอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี และประชาชนในพื้นที่อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้อง ในเรื่องของ**การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน** ดอนพุด โมเดล ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี จำนวน 20 คน โดยมีกระบวนการคัดเลือกที่สำคัญ ดังนี้

1.1 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย จำนวน 10 คน แบ่งเป็น

1) นายอำเภอดอนพุด	5) พัฒนาการอำเภอดอนพุด
2) ปลัดอำเภอดอนพุด	6) เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอดอนพุด
3) ท้องถิ่นอำเภอดอนพุด	7) ผู้แทนภาคีเครือข่ายในพื้นที่ จำนวน 4 คน
4) เกษตรอำเภอดอนพุด	

1.2 ตัวแทนครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่อำเภอดอนพุด จำนวน 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะวิจัยใช้เครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัย แบ่งตามกระบวนการ PAR ดังนี้

2.1 ขั้นวินิจฉัย เป็นการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - structure interview protocol) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเน้นสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth interviews) เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างได้เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดมากขึ้น

2.2 ขั้นวางแผนปฏิบัติการ เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เครื่องมือที่ใช้ คือ ใบบางวางแผนฝึกปฏิบัติ (Action Plan)

2.3 ขั้นลงมือปฏิบัติการ เป็นการลงมือปฏิบัติจริง (Workshop) ของการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มของผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และกลุ่มของผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกต

2.4 ขั้นการประเมินผลการปฏิบัติการ เป็นการติดตามและประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นแผนปฏิบัติการ ซึ่งประเมินผล**การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน** ดอนพุด โมเดล โดยกิจกรรมการทำผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติจากผักโมโรเฮยะ ที่เป็นพืชเศรษฐกิจมูลค่าสูงของอำเภอดอนพุด นำมาสร้างรายได้เพิ่มจากผักที่มีอายุเกินกว่าจะนำมาใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อทราบผลว่า ผักโมโรเฮยะย้อมสีได้หรือไม่ ด้วยว่าได้ผลเป็นอย่างไรและเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ตามแผนหรือไม่ การประเมินในขั้นตอนนี้จะทำให้ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวและจะนำมาเป็นบทเรียน (Lessons learned) ที่จะช่วยในการตัดสินใจสำหรับแนวทางใหม่ ๆ รวมทั้งการปรับปรุงแนวทางซึ่งมีลักษณะเหมือนหรือใกล้เคียงกับแนวทางที่ได้ทำการประเมินผลนี้ โดยใช้การประชุมระดมสมอง (Brain Storming) เครื่องมือที่ใช้

คือ ประเด็นคำถามที่ใช้ประเมินแนวทางเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาพื้นที่อำเภอดอนพุด และพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) โดยการกำหนด กรอบคำถาม สำหรับการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของดอนพุดโมเดล ในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุดโมเดล ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและนำไปสัมภาษณ์เชิงลึกโดยทั้งหมดเป็น คำถามปลายเปิดที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 คณะวิจัยทำการขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลโดย ทำหนังสือประสานขอความอนุเคราะห์ไปยังสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสระบุรี และสำนักงาน พัฒนาชุมชนอำเภอดอนพุด ในการอำนวยความสะดวกสำหรับการลงพื้นที่วิจัย เพื่อดำเนินการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) พร้อมอธิบายเหตุผล ในการเข้าเก็บข้อมูลเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้รับข้อมูลที่ชัดเจนและให้ข้อมูลที่ตรงประเด็นในการ สัมภาษณ์ตามประเด็นคำถามของแนวคำถามกึ่งโครงสร้างและควบคุมไม่ให้มีการสัมภาษณ์นอก ประเด็น โดยการบันทึกข้อมูลด้วยวิธีการเขียน ใช้เครื่องบันทึกเสียง

ขั้นตอนที่ 4 คณะวิจัยทำการรวบรวมแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดที่ได้รับกลับมาเพื่อตรวจสอบ ความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาทำการสรุปผล ข้อมูล และวิเคราะห์ตามแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้กำหนดไว้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) คณะวิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview protocol) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เน้นสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth interviews) มาตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

2) ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสนทนา

3) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากการถอดบทเรียนจากการจัดกลุ่มสนทนา โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลและการ ตีความข้อมูลแบบอุปนัย (analytic induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลรูปธรรม หรือ ปรากฏการณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ซึ่งสามารถตอบ วัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อได้

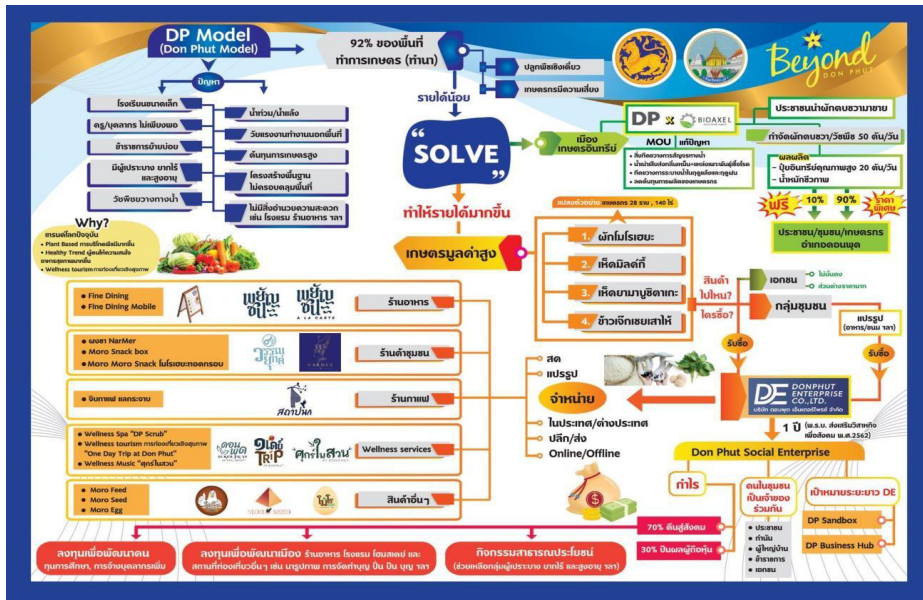
ผลการวิจัย

1. รูปแบบ ดอนฟุต โมเดล

จากการสัมภาษณ์ข้าราชการอำเภอดอนฟุต พบว่า รูปแบบดอนฟุตโมเดล “Donphut Model” สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) เป็นแผนระดับที่ 2 ที่แปลงยุทธศาสตร์ชาติไปสู่การปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อพลิกโฉมประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” นโยบายของรัฐบาลมีเป้าหมายสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก โดยเน้นการส่งเสริมการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และขยายโอกาสให้แก่ประชาชนในระดับชุมชนผ่านการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนตลอดจนแผนปฏิบัติราชการกระทรวงมหาดไทย ในด้านการทำงานระดับพื้นที่ (Area Based) ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ร่วมกับการทำงานกับภาคีเครือข่าย 7 ภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐในทุกหน่วยงานในอำเภอดอนฟุต บริษัทเอกชน ผู้ประกอบการ ชุมชน วัด โรงเรียน และสถานศึกษา ได้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพี่น้องประชาชน ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดความยากจน โดยเฉพาะการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อคุณภาพชีวิต โดยปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เป็นผู้นำนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ นำการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 กระทรวงมหาดไทย จึงได้จัดทำ “โครงการอำเภอนำร่อง “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” แบบบูรณาการ และสร้างนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กระทรวงมหาดไทย” ในการดำเนินการอำเภอดอนฟุต ร่วมกับภาคีเครือข่าย 7 ภาคี ระดับอำเภอ ในปี 2565 เข้าร่วมอบรม “โครงการอำเภอนำร่อง “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” แบบบูรณาการ และสร้างนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กระทรวงมหาดไทย” ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนสระบุรี เพื่อกลับมาการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่ได้มากที่สุด ซึ่งโครงการดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของดอนฟุตโมเดล “Donphut Model” โดยเริ่มต้นจากการตั้งทีมขับเคลื่อนระดับอำเภอลงสู่ระดับตำบล หมู่บ้าน จากที่ได้ร่วมกันสำรวจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในอำเภอของประชาชน

แนวคิดดอนฟุตโมเดล “Donphut Model” เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอดอนฟุต จังหวัดสระบุรี มีการตั้งทีมขับเคลื่อนระดับอำเภอลงสู่ระดับตำบล หมู่บ้าน จากที่ได้ร่วมกันสำรวจสภาพปัญหา พบว่าอำเภอดอนฟุตมีปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง ว่างงานทำงานนอกพื้นที่ ต้นทุนการเกษตรสูง โครงสร้างพื้นฐานไม่ครอบคลุม ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โรงแรม ร้านอาหาร มีโรงเรียนขนาดเล็ก ครู-บุคลากรไม่เพียงพอ ข้าราชการย้ายบ่อย ผู้เฒ่าเฒ่า ยากไร้และผู้สูงอายุ พื้นที่ทำนา เมื่อมีปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง จึงได้ผลผลิตน้อยทำให้ประชาชนมีรายได้น้อย จากปัญหาดังกล่าว จึงเป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาภายใต้แนวความคิดการสร้างธุรกิจวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในการแก้ไขปัญหารายได้ของประชาชนในพื้นที่อำเภอดอนฟุต

ด้วยการพัฒนาพื้นที่ในทุกมิติทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเชิงเดี่ยวไปสู่เกษตรมูลค่าสูง โดยใช้นวัตกรรมอินทรีย์ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

ภาพที่ 1 แนวทางการดำเนินการดอนฟุตโมเดล

2. การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนฟุตโมเดล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลภาคประชาชน พบว่า เนื่องจากตนเองเป็นเกษตรกรที่ทำนาปลูกผักเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อได้ทราบข่าวนโยบายดอนฟุตโมเดล ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ปลูกพืชผักมูลค่าสูง ก็จึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นส่วนช่วยในการทดลองการปลูกพืชผักชนิดนี้ เพื่อจะได้มีโอกาสถ่ายทอดให้กับผู้สนใจที่ต้องการประกอบอาชีพดังกล่าวในอนาคต ได้มีจุดตัวอย่าง มีแนวทางในการดำเนินงานปลูกผักโมโรเฮยะ ให้ประสบความสำเร็จต่อไป โดยไม่ต้องเกิดการลองผิด ให้ลองทำในสิ่งที่ถูกต้องได้เลย มีส่วนร่วมหลักในการทดลองปลูกผักโมโรเฮยะ โดยใช้เนื้อที่ ประมาณ 1 ไร่ ในการดำเนินงานครั้งแรก ปลูกพร้อมกันทั้ง 1 ไร่ ผลผลิตที่ได้ต้นสูง ยอดสวย ตัดขายได้ดี แต่เมื่อถึงเวลาที่ผลผลิตล้นตลาด ต้องได้ทำการตัดทิ้ง ไถกลบแล้วดำเนินการปลูกใหม่ในรอบที่สอง โดยในรอบนี้ได้วางแผนการปลูก แบ่งเป็น 3 รุ่น ในพื้นที่ 1 ไร่ ให้การเจริญเติบโตงอกงาม ได้ระดับเรียงไปมีผลให้ผลผลิตที่ได้ สามารถป้อนสู่ตลาดได้อย่างต่อเนื่อง ไม่เป็นภาระของผู้ปลูก ดูแลรักษา ตัดเก็บผลผลิตได้สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้นกว่าเดิม

กลุ่มผู้ร่วมวิจัยภาคราชการและภาคีเครือข่าย พบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนดอนฟุตโมเดล โดยการสร้างความเชื่อมั่นบริษัท (Donphut Enterprise) กับคนในพื้นที่ ด้วยการสร้างโปรดักส์ที่ผลิตสู่ตลาดอย่างน้อย 2 - 3 ชนิด มีตลาดรองรับแล้วจึงกระจายโอกาสสู่ชุมชน

ประกอบกับนโยบายในด้านการส่งเสริมการปลูกผักมูลค่าสูง ดูแลง่าย ไม่มีขั้นตอนยุ่งยาก และสามารถเสริมสร้างรายได้ให้กับประชาชนได้อีกทางหนึ่ง จึงได้เข้าร่วมขับเคลื่อนงานดอนพุดโมเดลในครั้งนี้ โดยเข้าร่วมงานขับเคลื่อนงานของดอนพุดโมเดลในขั้นตอนของการปลูกและขั้นตอนการขอรับมาตรฐาน โดยการส่งเสริมการปลูกผักโมโรเฮยะ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริหารจัดการแปลงผักการติดต่อขอมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้กับเกษตรกรผู้ปลูกผักโมโรเฮยะ ได้แก่ ช่องทางการอำนวยความสะดวกในด้านการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในด้านอาคารสถานที่ บริเวณแปลงปลูกผัก เอกสารการจดบันทึก รวมถึงเอกสารที่จะต้องติดต่อยื่นขอมาตรฐาน ให้เป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว ถูกต้อง ครบถ้วน มีผลให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

3. ผลการดำเนินงาน และปัญหา/อุปสรรค ของรูปแบบดอนพุด โมเดล

การดำเนินงานกลุ่มผู้ให้ข้อมูลภาคประชาชน พบว่า การส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่อำเภอ ดอนพุด จังหวัดสระบุรี ให้การสนับสนุนการปลูกผัก ให้ความรู้กับการปลูกพืชทางเลือก เช่น ผักโมโรเฮยะ เห็ดมวกี๊ เป็นต้น ส่วนใหญ่ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ในพื้นที่อำเภอดอนพุดทั้งการเข้าร่วมอบรมการรับเมล็ดพันธุ์พืชสำหรับปลูกสร้างรายได้ การเข้าร่วมแก้ไขปัญหาพื้นที่ที่หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่อำเภอดอนพุด มีการแลกเปลี่ยน และช่วยเหลือการทำงาน และข้อมูลร่วมกันส่วนหนึ่งมาจากการเป็นหน่วยงานส่วนภูมิภาค ในการช่วยเหลือประชาชนตามบทบาทความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสำรวจ และให้ความช่วยเหลือประชาชนในชุมชน โดยที่ว่าการอำเภอเป็นผู้ประสานงาน และเป็นหน่วยงานกลางในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เป็นต้น ในการดำเนินงานโครงการดอนพุดโมเดลในพื้นที่มีบริษัทที่ดำเนินการวิสาหกิจเพื่อสังคม ผลผลิตทางการเกษตรที่ปลูกได้ส่งขายให้กับบริษัท เป็นการปลูกพืชชนิดตามความต้องการของบริษัทเพื่อช่วยให้ผลผลิตออกมาคุณภาพดี เช่น ผักโมโรเฮยะ เห็ดมวกี๊ เป็นต้น

กลุ่มผู้ร่วมวิจัยภาคราชการและภาคีเครือข่าย พบว่า การดำเนินงานของดอนพุดโมเดล บริษัท ดอนพุด เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ประชาชนมีสุขภาพที่ดีขึ้นสามารถนำสิ่งดี ๆ คืนกลับสู่สังคม โดยการให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน สนับสนุนชุดลูกเสือ สนับสนุนเครื่องมือทางการแพทย์ให้กับโรงพยาบาลดอนพุด ถือได้ว่าสามารถเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะเป็นการขับเคลื่อนโดยมีหน่วยงานระดับพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง การขับเคลื่อนหลัก ๆ คือ ภาคราชการผ่านการสร้างการรับรู้ให้กับหัวหน้าส่วนราชการ ต่าง ๆ ในพื้นที่ ตลอดจนการสร้างเชื่อมั่น โดยนายอำเภอเป็นหน่วยงานกลางในการดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งความช่วยเหลือในเรื่องของบุคลากร อุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น และหน่วยงาน หลักที่มีความร่วมมือในปัจจุบัน คือ สรรพากรอำเภอ สำนักงานสรรพากรพื้นที่ และพัฒนาการอำเภอ กรมการพัฒนาชุมชน โดยกลไกที่สำคัญคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากร

ทุกภาคส่วน ทุกหน่วยงานในพื้นที่ร่วมกันขับเคลื่อน เชื่อมโยงการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหา การประสานงาน ในการดำเนินงานของบริษัท เป็นการประสานกับเจ้าหน้าที่ในอำเภอดอนพุด และประชาชนในพื้นที่ การประสานงานหลักคือ การเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ การดูแล และส่งมอบผลผลิตให้กับบริษัท ดอนพุด เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด

ปัญหาและอุปสรรค

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลภาคประชาชน พบว่า ด้านการตลาด (ผลผลิตบางแปลงมีการรับซื้อไม่ตรงเวลา) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะในช่วงแรก ๆ ระยะเวลาทดลอง ประชาชนขาดความเชื่อมั่น ถ้าในกรณีที่ความต้องการซื้อเพิ่มมากขึ้น จะผลิตสินค้าไม่ทัน และผู้นำชุมชนบางคน ไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าร่วม เพราะชาวบ้านยังไม่เข้าใจระบบธุรกิจ และที่สำคัญแรงงานหายาก แนวคิดวิธีแก้ไขของเกษตรกรคือ ต้องทำปฏิทินการเพาะปลูกให้ชัดเจน ต้องกำหนดออเดอร์การรับซื้อให้ชัดเจน และต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางส่วนที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโมเดลวิสาหกิจเพื่อสังคม

กลุ่มผู้ร่วมวิจัยภาคราชการและภาคีเครือข่าย พบว่า การดำเนินงานวิสาหกิจเพื่อสังคม ผลผลิต คือ ผลิตภัณฑ์จากการดำเนินงาน ซึ่งปัญหาหลักที่พบ คือ การขอมาตรฐานต่าง ๆ อาทิ

1) มาตรฐาน GAP ให้กับผลผลิตทางการเกษตรซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยาก ต้องใช้เวลานาน และต้องให้ส่วนกลางลงมาตรวจแปลงเท่านั้น

2) รายรับไม่เพียงพอ การดำเนินธุรกิจมีรายละเอียดหลายขั้นตอน และมีรายจ่ายประจำที่ต้องใช้จ่าย วิสาหกิจเพื่อสังคมยังขาดในเรื่องของการเข้าถึงตลาดในวงกว้างจึงทำให้รายรับมีน้อยเมื่อเทียบกับรายจ่าย

3) การควบคุมคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์

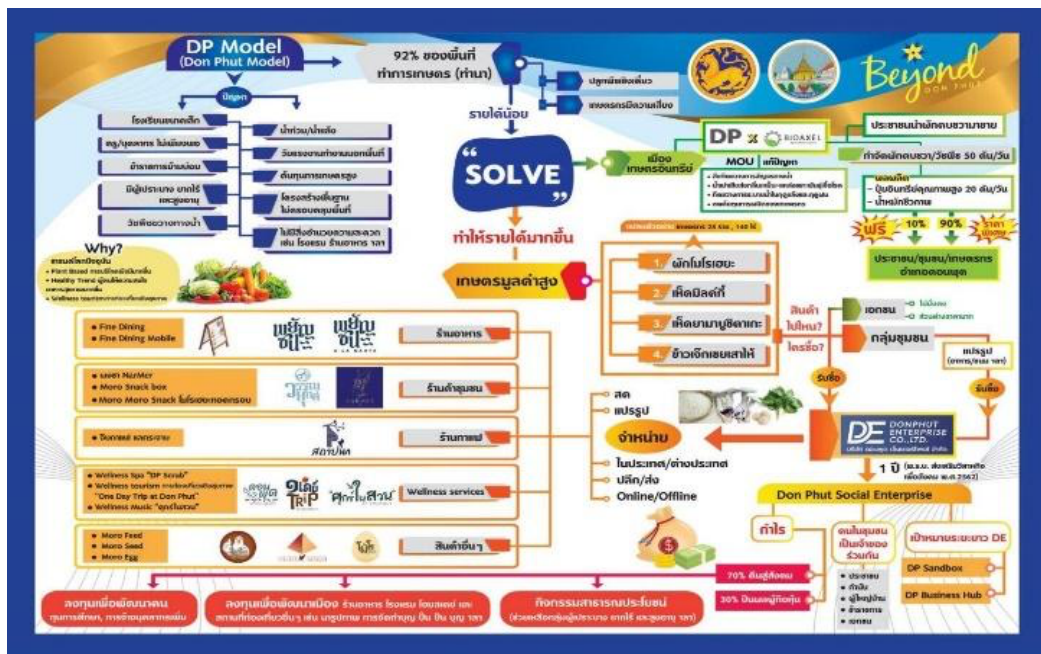
4) การสร้างการรับรู้ให้กับประชาชนวงกว้างเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รับรู้ประโยชน์ของผลิตภัณฑ์

5) บุคลากรในดอนพุดโมเดลขาดความรู้เรื่องภาษี หรือการเตรียมเอกสารต่าง ๆ ทั้งเรื่องภาษีหัก ณ ที่จ่าย หรือภาษีมูลค่าเพิ่ม มีผลต่อการดำเนินงานเรื่องภาษีของดอนพุดโมเดล

6) หน่วยงานหรือบุคลากรไม่ทราบแนวทางการดำเนินงานที่ถูกต้อง อาทิ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ถูกต้อง เป็นต้น

7) ปัญหาการตลาด หาช่องทางการขายได้ยาก เนื่องจากสินค้ายังไม่เป็นที่รู้จัก การซื้อ มีปริมาณน้อย

การอภิปรายผล

ภาพที่ 2 แนวทางการดำเนินการดอนพุตโมเดล

รูปแบบดอนพุตโมเดล เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอดอนพุต จังหวัดสระบุรี มีการตั้งทีมขับเคลื่อนระดับอำเภอ ลงสู่ระดับตำบล หมู่บ้าน จากที่ได้ร่วมกันสำรวจสภาพปัญหา พบว่า อำเภอดอนพุตมีปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง ภัยแรงงานทำงานนอกพื้นที่ ต้นทุนการเกษตรสูง โครงสร้างพื้นฐานไม่ครอบคลุม ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โรงแรม ร้านอาหาร มีโรงเรียนขนาดเล็ก ทรัพยากรไม่เพียงพอ ข้าราชการย้ายบ่อย ผู้เปราะบาง ยากไร้และผู้สูงอายุ เมื่อมีปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง จึงได้ผลผลิตน้อยทำให้ประชาชนมีรายได้น้อย แนวคิดดอนพุตโมเดล จึงเป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาภายใต้แนวความคิดการสร้างธุรกิจวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในการแก้ไขปัญหารายได้ของประชาชนในพื้นที่อำเภอดอนพุต ด้วยการพัฒนาพื้นที่ในทุกมิติ ทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเชิงเดี่ยวไปสู่เกษตรมูลค่าสูงโดยใช้นวัตกรรมอินทรีย์ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ การดำเนินการตัวอย่างของดอนพุตโมเดล บริษัท ดอนพุต เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด จัดการต่อข้อขัดแย้งอย่างชาญฉลาดและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดการเผาที่นำมาสู่ปัญหา PM 2.5 การดำเนินการเกิดจากความร่วมมือคนในชุมชนอำเภอดอนพุต จังหวัดสระบุรี ซึ่งเกิดจากความต้องการแก้ปัญหาเกษตรกรในดอนพุตที่มีรายได้น้อย โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ปลูกข้าวกันเป็นหลัก และมักจะประสบปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้งทุกปี ดอนพุตโมเดล สนับสนุนให้ประชาชนหันมาปลูกผักมูลค่าสูง 4 ชนิดมานำร่อง ได้แก่ 1) ผักโมโรเฮยะ

ที่มีวิตามินสูง 2) เห็ดมิลกี้ ที่มีโปรตีนสูง 3) เห็ดยามาบูชิตาเกะ บำรุงสมอง 4) ข้าวเจ๊กเชยเสาให้ที่มีน้ำตาลต่ำ เหมาะกับผู้ป่วยเบาหวาน ภายใต้การดำเนินการของบริษัทและนารายได้ส่วนหนึ่งมอบสู่สังคม ดำเนินการในการกระจายสินค้า ทำการค้าและเป็นจุดรับซื้อผลิตผล โดยมีส่วนราชการส่งเสริมการจำหน่ายสินค้า โดยในการดำเนินการผลตอบแทนในปีแรกนั้นแบ่งรายได้ร้อยละ 70 ให้เป็นประโยชน์สาธารณะ แบ่งเป็นร้อยละ 30 คืนสู่เกษตรกรในพื้นที่ พร้อมทั้งมีการจัดตั้งร้านอาหารเพื่อนำเสนอคอร์สอาหารที่ใช้วัตถุดิบหลักทั้ง 4 และพืชผักในชุมชนมาประกอบอาหาร และขายของฝากและสินค้าแปรรูปจากวัตถุดิบทั้ง 4 ซึ่งเป็นการดำเนินการที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Maryam (2012) กล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญของ วิสาหกิจเพื่อสังคม สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) วิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดการกระจายทักษะ และความรับผิดชอบให้แก่สมาชิก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำให้กิจการมีความยั่งยืนในระยะยาว 2) ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ (Partnership) ทั้งความร่วมมือจากองค์กรอื่น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน 3) การดำเนินการวิสาหกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องอาศัยความคิด สร้างสรรค์และมีการรอบความคิดใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้และปฏิบัติได้จริง อีกทั้งช่วยในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดได้ 4) มีการจัดทำแผนธุรกิจและการตลาดรวมถึง มีผู้เชี่ยวชาญ และมีการบริหารจัดการงานที่ดี 5) มีการวางแผนเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางสังคมขององค์กรได้ 6) สมาชิกในการดำเนินการต้องมีแรงบันดาลใจรวมถึงมีความมุ่งมั่น ในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวของการดำเนินการวิสาหกิจเพื่อสังคม 7) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการของวิสาหกิจเพื่อสังคม 8) การดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมต้องมีความเป็นอิสระจากการแทรกแซงการดำเนินงานของทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง 9) ดำเนินการเป็นไปตามสภาพแวดล้อม กฎหมาย และข้อบังคับ ในการดำเนินการวิสาหกิจเพื่อสังคมมีความเหมาะสมกับประเทศไทยโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท เนื่องจากช่วยในการสร้างรายได้ให้ประชาชนในพื้นที่สร้างอาชีพ และสร้างความเข้าใจความต้องการของประชาชนในชุมชน และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐและที่เกี่ยวข้องสามารถทำงานร่วมกับประชาชนในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุดโมเดล เกษตรกรทำนาปลูกผักเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ประชาชนจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ดอนพุดโมเดล โดยเข้าร่วมปลูกผักมูลค่าสูง 4 ชนิดมานำร่อง ได้แก่ 1) ผักโมโรเฮยะ 2) เห็ดมิลกี้ 3) เห็ดยามาบูชิตาเกะ 4) ข้าวเจ๊กเชยเสาให้ ภายใต้การดำเนินการของบริษัทวิสาหกิจเพื่อสังคม บริษัท ดอนพุด เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด และนารายได้ส่วนหนึ่งมอบสู่สังคม ดำเนินการในการกระจายสินค้า ทำการค้าและเป็นจุดรับซื้อผลิตผล โดยมีส่วนราชการส่งเสริม การจำหน่ายสินค้า โดยในการดำเนินการผลตอบแทนในปีแรกนั้นแบ่งรายได้ ร้อยละ 70 ให้เป็นประโยชน์สาธารณะ

แบ่งเป็นร้อยละ 30 คืนสู่เกษตรกรในพื้นที่ พร้อมทั้งมีการจัดตั้งร้านอาหารเพื่อนำเสนอคอร์สอาหารที่ใช้วัตถุดิบหลักทั้ง 4 และพืชผักในชุมชนมาประกอบอาหาร และขายของฝากและสินค้าแปรรูปจากวัตถุดิบทั้ง 4 ชนิด ในการเข้าไปมีส่วนร่วม ขับเคลื่อนดอนพุดโมเดล ประกอบกับนโยบายในด้านการส่งเสริมการปลูกผักมูลค่าสูง ดูแลง่าย ไม่มีขั้นตอนยุ่งยาก และสามารถเสริมสร้างรายได้ให้กับประชาชนได้อีกทางหนึ่ง จึงได้เข้าร่วมขับเคลื่อนงานดอนพุดโมเดลในครั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980) ได้ศึกษาวิจัยในโครงการที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนพร้อม ได้เผยแพร่รายงาน การศึกษาวิจัยได้แบ่งโครงสร้างพื้นฐานของการมีส่วนร่วมมิติที่ 3 การมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นอย่างไร (How is participation occurring with in the project?) มีประเด็นที่ควรพิจารณา 4 ประเด็น ได้แก่ 1) พื้นฐานการมีส่วนร่วมจะพิจารณาเกี่ยวกับ แรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ที่มาจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง แรงจูงใจที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมาจากแหล่งที่ใดบ้าง 2) รูปแบบของการมีส่วนร่วมจะพิจารณาเกี่ยวกับรูปแบบขององค์การและการมีส่วนร่วม ทั้งทางตรงและทางอ้อม 3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วมจะพิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วมและขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม 4) ประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมจะพิจารณาเกี่ยวกับการมอบอำนาจแก่บุคคลและการปฏิสัมพันธ์ ในคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในแต่ละครั้งและสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (2565) การติดตามและประเมินความก้าวหน้าตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน 5 มิติ (5P) ได้แก่ 1) การพัฒนาคน (people) ให้ความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจน และความหิวโหย และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม 2) สิ่งแวดล้อม (planet) ให้ความสำคัญกับการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศเพื่อพลเมืองโลกรุ่นต่อไป 3) เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (prosperity) ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ความเป็นอยู่ที่ดี และสอดคล้องกับธรรมชาติ 4) สันติภาพและความยุติธรรม (peace) ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีสังคมที่สงบสุข และไม่แบ่งแยก และ 5) ส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (partnership) ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลการดำเนินงาน และปัญหา/อุปสรรค ของรูปแบบดอนพุด โมเดล การส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี ให้การสนับสนุนการปลูกผัก ให้ความรู้กับการปลูกพืชทางเลือก เช่น ผักโมโรเฮยะ เห็ดมิลกี้ เป็นต้น ส่วนใหญ่ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่อำเภอดอนพุด ในการแก้ไขปัญหาพื้นที่หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่อำเภอดอนพุด มีการแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือการทำงาน และข้อมูลร่วมกัน ภายใต้การดำเนินการของบริษัทวิสาหกิจเพื่อสังคม บริษัท ดอนพุด เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด สนับสนุนให้ประชาชนหันมาปลูกผักมูลค่าสูง 4 ชนิดมานำร่อง ได้แก่ 1) ผักโมโรเฮยะ 2) เห็ดมิลกี้

3) ศึกษามาบูชิตาเกะ 4) ข้าวเจ๊กเชยเสาไห่ ภายใต้การดำเนินการของบริษัทและนํารายได้ส่วนหนึ่งมอบสู่สังคม ดำเนินการในการกระจายสินค้า ทำการค้าและเป็นจุดรับซื้อผลิตผลโดยมีส่วนราชการส่งเสริมการจำหน่ายสินค้า โดยในการดำเนินการจัดสรรผลตอบแทนในปีแรกนั้นแบ่งรายได้ ร้อยละ 70 ให้เป็นประโยชน์สาธารณะ แบ่งเป็นร้อยละ 30 คืนสู่เกษตรกรในพื้นที่ พร้อมทั้งมีการจัดตั้งร้านอาหารเพื่อนำเสนอคอร์สอาหารที่ใช้วัตถุดิบหลักทั้ง 4 และพืชผักในชุมชนมาประกอบอาหาร และขายของฝากและสินค้าแปรรูปจากวัตถุดิบทั้ง 4 ชนิด ซึ่งเป็นการดำเนินการที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน ในการช่วยเหลือประชาชนตามบทบาทความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสำรวจ และให้ความช่วยเหลือประชาชนในชุมชน การดำเนินงานของดอนพุดโมเดล บริษัท ดอนพุด เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ประชาชนมีสุขภาพที่ดีขึ้นสามารถนำสิ่งดี ๆ คืนกลับสู่สังคม โดยการให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน สนับสนุนชุดลูกเสือสนับสนุนเครื่องมือทางการแพทย์ให้กับโรงพยาบาลดอนพุด ถือได้ว่าสามารถเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการวิจัยของ เกวลิณ มะลิ (2557) ศึกษาวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยในมิติทางเศรษฐศาสตร์ และมิติของสังคมเป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์ชุมชน มีการผลิตสินค้าและบริการต่อเนื่อง โดยนำกำไรที่ได้มาแก้ไขและพัฒนาชุมชน และการศึกษาของ Donwe Choi and jinsol Park (2021) ศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ผลการศึกษา พบว่าการดำเนินการจะเริ่มขึ้นนั้น ขึ้นอยู่กับนโยบายผู้บริหาร งบประมาณ บุคลากร และเครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ในพื้นที่ การพัฒนาธุรกิจท้องถิ่นเป็นประโยชน์ต่อประชาชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จัดการประชุมเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) แนวทางการดำเนินงานให้เป็นไปตามระเบียบ และกฎหมายราชการ
2. สร้างการรับรู้ความสำคัญให้กับประชาชนในพื้นที่ ให้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจการในรูปแบบของการเป็นผู้ปฏิบัติงานต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สนับสนุนการแปรรูปผลิตผลของวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เช่น การแปรรูปผลิตผลที่มีในพื้นที่ ผลิตภัณฑ์จากพืชเศรษฐกิจ การทำกระเปาะจากไม้ไผ่ การแปรรูปข้าว อ้อย และสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มในพื้นที่
2. สนับสนุนนวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ ๆ การแปรรูปสินค้า การตลาดแนวใหม่ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) และสนับสนุน

การใช้พลังงานทดแทน เช่น พลังงานโซลาร์เซลล์มาใช้ในภาคประชาชนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพื่อลดต้นทุนการผลิต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งต่อไป คณะวิจัยสามารถต่อยอดผลการวิจัยครั้งนี้ในการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของนโยบายที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐส่วนภูมิภาคที่สามารถดำเนินการได้ตามกฎหมาย และข้อบังคับเพื่อเป็นประโยชน์ต่อภาคเอกชนและประชาชนในพื้นที่

2. การวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาการพัฒนาของทีมอำเภอตอนพุทธในการต่อยอดภารกิจของหน่วยงานภาครัฐส่วนภูมิภาคในการส่งเสริมการทำธุรกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักให้เกิดการทำงานเชิงบูรณาการได้

เอกสารอ้างอิง

- เกวลิน มะลิ. (2557). กิจกรรมเพื่อสังคมในประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ (Journal of Economics and Management Strategy)*, 1(2), 104-112.
- บานชื่น นักการเขียน และ เพ็ญศรี บางบอน. (2559). *การพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พลอยนภัส ธนัทธัญญากิตต์. (2565). *การบริหารการปกครองส่วนภูมิภาคแบบบูรณาการ 4.0 (การค้นคว้าอิสระ)*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). *เศรษฐกิจพอเพียง*. <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html>
- วิกิพีเดีย. (2567). *อำเภอตอนพุด*. <https://www.wikipedia.org/wiki/อำเภอตอนพุด>
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)*. สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*.
- สำนักนโยบายและแผน. (2563). *แผนปฏิบัติราชการกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ. 2563 - 2565)*. สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.
- สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น. (2566). *โครงการอำเภอบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน*. กรมการปกครอง.
- Muhammad Yunus. (1970). *แนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคม*. <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q>
- Maryam Haghighi. (2012). The effect of brain-based learning on Iranian EFL learners' achievement and retention. *Procedia -Social and Behavioral Sciences* 70 (2013) 508 – 516
- Cohen and Uphoff. (1977,1980). *การมีส่วนร่วม*. [https://www.google.com/search?q=Cohen+and+Uphoff.+\(1977\)](https://www.google.com/search?q=Cohen+and+Uphoff.+(1977))
- Donwe Choi and jinsol Park. (2021). ศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม Local government as a catalyst for promoting social enterprise. *Public Management Review*, 23(5), 665-686.

บทวิชาการ

กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองของเยาวชนเพื่อสังคมคุณภาพ

พระนราธิเบศร์ นรวโร (กองมี่)¹, กานต์สินี ชลปัญญาภิรมย์²

ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์³ และพัชรียา พองจันทา⁴

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาถึงความสำคัญของประเด็นคุณธรรมทางการเมือง อันเป็นแนวทางในการเสริมสร้างคุณธรรมดังกล่าวในเยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมในอนาคต หากเยาวชนได้รับการปลูกฝังคุณธรรมทางการเมือง จะช่วยให้พวกเขาเติบโตเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างแข็งขัน นอกจากนี้ การมีคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชนยังมีบทบาทสำคัญในการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ส่งเสริมประชาธิปไตย และสร้างสังคมที่เข้มแข็งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว บทความนี้ยังได้นำเสนอแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชน ผ่านหลากหลายวิธีปฏิบัติ เช่น การบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรมทางการเมืองในหลักสูตรการศึกษา การจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้างแบบอย่างที่ดีโดยผู้ใหญ่ในสังคม การใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และการปลูกฝังคุณธรรมในครอบครัว โดยคุณธรรมทางการเมืองที่สำคัญ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความยุติธรรม และความมีวินัย การเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชนจึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อสร้างสังคมคุณภาพในอนาคต

คำสำคัญ: การเสริมสร้างคุณธรรม, คุณธรรมจริยธรรม, เยาวชน

¹ นักศึกษาปริญญาโท วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, Email: Nara_b_@windowslive.com

² นักศึกษาปริญญาโท วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.

³ ดร.อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.

⁴ ดร.อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.

The Process of Fostering Political Morality in Youth for a Quality Society

Phra Naratibeth Naravaro (Kongmee)¹, Karnsinee Chonpanjanikon²

Silawat Chaiwong³ and Patchareeya Fongchanta⁴

Abstract

This article aims to study the significance of political morality as a guideline for fostering such morality in youth. Its objective is to analyze the future impact on society if youth are instilled with political morality, which will help them grow into responsible citizens with a sense of public consciousness and actively participate in social development. Furthermore, having political morality in youth plays a crucial role in preventing corruption, promoting democracy, and building a strong society to achieve these objectives. This article also presents approaches to enhancing political morality in youth through various practices, such as incorporating content about political morality into the education curriculum, organizing activities that promote political participation, setting good examples by adults in society, utilizing mass media to disseminate accurate information, and instilling morality within the family. Key aspects of political morality include honesty, responsibility, sacrifice, justice, and discipline. Therefore, fostering political morality in youth is a process that requires cooperation from all sectors of society to create a quality society in the future.

Keywords: Fostering Morality/ Enhancing Virtue, Morality and Ethics/ Ethical Principles, Youth

¹ Master's student of Nakhon Lampang Buddhist College, Email: Nara_b_@windowslive.com

² Master's student of Nakhon Lampang Buddhist College.

³ Dr., school of Educational Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College.

⁴ Dr., school of Educational Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College .

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบันบ่งชี้ถึงความท้าทายหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและทัศนคติของเยาวชนต่อระบบการเมือง ความเสื่อมถอยของความเชื่อมั่นในระบบการเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่น่ากังวล อันมีสาเหตุจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่โปร่งใส และความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้บั่นทอนความหวังและศรัทธาของเยาวชนทำให้พวกเขามองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวและไร้ประโยชน์ นอกจากนี้ การขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนก็เป็นอีกหนึ่งความท้าทายสำคัญ เยาวชนบางส่วนอาจรู้สึกว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ หรือไม่มีช่องทางที่เข้าถึงได้ง่ายให้พวกเขาได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การไม่เข้ามามีส่วนร่วมนี้ทำให้สังคมสูญเสียพลังและความคิดสร้างสรรค์ของคนรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในยุคข้อมูลข่าวสารท่วมท้น อิทธิพลของข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง (Fake News) ได้กลายเป็นภัยคุกคามที่สำคัญ ข่าวดลอมและข้อมูลที่บิดเบือนสามารถแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อทัศนคติและค่านิยมทางการเมืองของเยาวชนที่อาจยังขาดวิจารณญาณในการกลั่นกรองข้อมูล ขณะเดียวกันความท้าทายในการปลูกฝังคุณธรรมในยุคปัจจุบันก็มีความซับซ้อนมากขึ้น อิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยม ค่านิยมที่เน้นวัตถุนิยม และการขาดแบบอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่ในสังคม อาจลดทอนความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรม และจิตสำนึกต่อส่วนรวมในเยาวชน

คุณธรรมทางการเมือง เป็นหลักคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่นักการเมือง ผู้นำทางการเมืองและประชาชนพึงมีและปฏิบัติในทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต การยึดประโยชน์ส่วนรวมความรับผิดชอบต่อนานาชาติ การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และความคิดเห็นที่แตกต่าง ด้วยแนวทางเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชน ด้วยการปลูกฝังตั้งแต่ระดับการศึกษาบรรจุหลักสูตร "หน้าที่พลเมือง" ที่เน้นจริยธรรมทางการเมืองและความรับผิดชอบต่อประชาชนส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการอภิปรายหรือกิจกรรมจำลองรัฐสภา ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณฝึกให้เยาวชนกล้าคิด กล้าถาม ไม่ยอมรับข้อมูลเพียงด้านเดียว สร้างแบบอย่างที่ดีจากผู้นำ มีการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาเยาวชนและสนับสนุนให้เยาวชนเข้าร่วมเวทีสาธารณะ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การสร้างคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา เป็นสิ่งจำเป็น (เพ็ชรี รูปะวิเชตร, 2547) แต่มีสถานศึกษาเป็นจำนวนมากที่ละเลยหรือขาดความเข้มแข็งในการรักษาหรือส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากร ทั้งผู้สอนและผู้เรียน ทั้งนี้ เพราะมีการมุ่งเน้นการผลิตคนให้มีความรู้ เป็นปริญญาชนมากกว่าปัญญาชนหรือบางแห่งผลิตคนแต่เป็นคนที่ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ มีแต่วุฒิการศึกษาเป็นเครื่องประดับเท่านั้น หรือผลิตคนที่มีความรู้แต่ขาดคุณธรรมและจริยธรรมหรือมีทัศนคติและค่านิยมผิด ๆ จนทำให้คนในสังคมวัดคุณค่ากันที่ผลประโยชน์ การมุ่งหาสิ่งตอบสนองความต้องการของตนเองอย่างขาดคุณธรรมประจำใจ มีความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ยังได้ให้ความเห็นว่าการแก้ไขหรือการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาครูอาจารย์มีส่วนสำคัญในการนำและสร้างคุณธรรม จริยธรรม เพราะเป็นเรื่องภายในจิตใจที่สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก ครูจึงควรเป็นแบบอย่างที่ดี ครูจะต้องสร้างจิตใจที่มีความเมตตา กรุณาต่อเยาวชน มีความปรารถนาดีต่อเยาวชน การสอนทุกครั้งจะต้องมีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิต ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของเยาวชนอย่างสม่ำเสมอ ครูต้องหมั่นหาบทความรายงานการวิจัยงานเขียนเรื่องราวหรืออาจสร้างบทความที่ดีที่สร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สังคมและนำมาเผยแพร่ให้กับเยาวชนในห้องเรียนหรือติดบอร์ดเพื่อให้มีการอ่านอย่างทั่วถึงอยู่เสมอ ครูต้องมีการรณรงค์ ส่งเสริม ยกย่อง ประกาศให้รางวัลแก่ผู้เรียน หรือคนในสังคมที่ทำความดี ความงาม มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นที่ยกย่องและเป็นแบบอย่าง ขณะเดียวกันเยาวชนที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมที่พึงงาม ครูจะต้องให้อภัยและให้โอกาสสนับสนุนให้เยาวชนผู้นั้นกลับตัวกลับใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสียใหม่อย่างอดทนอดกลั้นและทุ่มเท

จากการศึกษาและการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม พบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 6 ประการ คือ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550) 1) ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ 2) ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์ สุจริต 3) ผู้เรียนมีความกตัญญู กตเวทิตา 4) ผู้เรียนมีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว 5) ผู้เรียนมีความประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และ 6) ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หากนำจริยธรรมไปทำเป็นวิชาจริยธรรมก็จะไม่เกิด เพราะจริยธรรมไม่ใช่วิชา ท่านอาจารย์พุทธทาสจะย้ำว่า การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือการปฏิบัติ และการได้ผลจากการปฏิบัติที่เรียกว่าปฏิเสศคือ ผลจากการปฏิบัติ และยังได้กล่าวตอนหนึ่งในการประชุมและปาฐกถาพิเศษเรื่องพลังเยาวชนเพื่อสร้างคุณธรรมว่าโรงเรียนแต่ละแห่งต้องสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นคุณธรรม เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมที่จะเกิดขึ้นกับเยาวชนผู้ที่เป็นเยาวชนของชาติในอนาคต (เชวง เศษะโกศยะ, 2563) ดังนั้น ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนวิธีการและกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพของประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางการศึกษาซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเยาวชนอันเป็นอนาคตของชาติ รากฐานของการพัฒนาประเทศต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพของประชากรภายในประเทศเป็นสำคัญและการพัฒนาคนให้มีคุณภาพเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป จึงมีความสนใจในประเด็นคุณธรรมทางการเมือง อันเป็นแนวทางในการเสริมสร้างคุณธรรมในเยาวชน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความสำคัญของประเด็นคุณธรรมทางการเมือง อันเป็นแนวทางในการเสริมสร้างคุณธรรมดังกล่าวในเยาวชน

กระบวนการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองให้กับกลุ่มเยาวชน

สถานศึกษาเป็นสถานที่ที่เยาวชนใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง หลักสูตรการศึกษาควรมีการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม ควรมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจเชิงจริยธรรมและการทำงานร่วมกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมจะช่วยให้เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์เกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลที่มีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมได้พัฒนาขึ้นตามลำดับพัฒนาการคุณธรรมและจริยธรรมของมนุษย์สามารถแบ่งออกเป็น 3 ชั้น และสามารถนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งชั้นพัฒนาการทางจริยธรรม (Jean Piaget, 1997) ได้ดังนี้ 1) ชั้นก่อนจริยธรรม (ตั้งแต่แรกเกิด จนถึง 2 ขวบ) เป็นชั้นที่ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมและระบบกฎเกณฑ์ได้ แต่ยังมีความต้องการทางกายซึ่งต้องการการตอบสนอง ดังนั้น การกระทำจะฟังกระทำ เพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยที่ไม่คำนึงถึงผู้อื่น 2) ชั้นเชื่อฟังคำสั่ง (ระหว่างอายุ 2 - 8 ขวบ) เด็กจะสามารถรับสภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ โดยเห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตามโดยไม่สนใจถึงผลที่จะตามมา 3) ชั้นยึดหลักแห่งตน (ระหว่างอายุ 8 - 11) เด็กในวัยนี้จะมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาสูงขึ้น คลายความเกรงกลัวอำนาจจากภายนอก สามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลและประสบการณ์ประกอบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะกล่าวครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แนวทางในการจัดกิจกรรม คุณธรรมจริยธรรมที่ควรส่งเสริม รวมถึงแนวทางการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษาในสังกัด ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในหลักคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการ ดังนี้

1. การส่งเสริมด้านความพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชน การปลูกฝังความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้เยาวชนเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่ไม่ตกเป็นเหยื่อของกระแสบริโภคนิยมและการทุจริตคอร์รัปชัน พวกเขาจะสามารถตัดสินใจทางการเมืองบนพื้นฐานของข้อมูลที่รอบด้านและตระหนักถึงผลกระทบต่อส่วนรวม การส่งเสริมความพอเพียงยังเชื่อมโยงกับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการตระหนักถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาการเมืองในระยะยาว

ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ปรัชญาของความพอเพียงประกอบด้วยสามหลักการสำคัญ ได้แก่ ความพอประมาณ หมายถึง การดำเนินชีวิตและการพัฒนาที่อยู่ในระดับที่พอดี ไม่มากเกินไป

ไม่น้อยเกินไป และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจ และการกระทำทุกอย่างต้องอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล พิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ อย่างรอบด้าน และคาดการณ์ถึงผลที่จะตามมาอย่างรอบคอบ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก แต่ (ณัฐพงษ์ ทองภักดี, 2559) กล่าวไว้ว่า ความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบคุ้มกันที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน นอกจากนี้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังตั้งอยู่บนเงื่อนไขสำคัญสองประการ คือ เงื่อนไขความรู้ ซึ่งหมายถึงการมีความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งหมายถึง การมีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความเพียร และการมีสติปัญญาในการดำเนินชีวิต

2. การส่งเสริมด้านความกตัญญู

ความกตัญญู คือ การตระหนักและยอมรับในบุญคุณของผู้มีพระคุณ รวมถึงสังคม และประเทศชาติ การปลูกฝังความกตัญญูในเยาวชนจะช่วยสร้างสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และกระตุ้นให้เกิดความปรารถนาที่จะตอบแทนคุณแผ่นดิน การตระหนักถึงประวัติศาสตร์และความเสียสละของผู้คนในอดีต จะเป็นแรงบันดาลใจให้เยาวชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อรักษาและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น การส่งเสริมความกตัญญูยังนำไปสู่การเคารพกฎหมายและกติกาสังคม รวมถึงการเห็นคุณค่าของสถาบันต่าง ๆ ที่เป็นรากฐานของประเทศชาติ ดังนั้น ความกตัญญู หมายถึง คุณธรรมที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่าง ๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องพึ่งอาศัยสิ่งเหล่าอื่นอีก เช่น อาศัยปัจจัย 4 เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมคุณลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดา เป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้แต่ต่อสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย (ปริยานุช ธรรมปิยา, 2555)

ความกตัญญู เป็นเหมือน “การรับรู้” และ “การตระหนัก” ถึงบุญคุณที่ผู้อื่นได้กระทำต่อเรา ไม่ว่าจะเป็นบุคคล สัตว์ สิ่งของ หรือแม้แต่ธรรมชาติรอบตัวเรา เป็นการมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของการช่วยเหลือและการสนับสนุนที่เราได้รับในขณะที่ กตเวที เป็น “การกระทำ” ที่เกิดขึ้นตามมา เป็นความพยายามที่จะตอบแทนบุญคุณเหล่านั้น ด้วยการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือ การดูแล การยกย่อง การรักษา หรือการทำให้สิ่งนั้นคงอยู่ในสภาพที่ดั่งเดิมดังที่ ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2559) คุณธรรมทั้งสองประการนี้จึงไม่อาจแยกออกจากกันได้อย่างแท้จริง การมีความกตัญญูอย่างแท้จริงย่อมนำไปสู่การแสดงออก

ซึ่งความกตเวทียในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเสมอไป และการกระทำด้วยความกตเวทียี่ก็เป็นเครื่องยืนยันถึงจิตใจที่ตระหนักและซาบซึ้งในบุญคุณ การมีทั้งความกตัญญูและกตเวทียี่จึงเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสังคมที่สงบสุขและมีความสุขสมดัง ทั้งต่อเพื่อนมนุษย์และต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

3. การส่งเสริมด้านความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับการเมืองที่มีคุณภาพ การปลูกฝังความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่ ต่อบุคคลอื่น และต่อสังคมประเทศชาติ จะช่วยป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันและการใช้อำนาจในทางที่ผิด เยาวชนที่เติบโตขึ้นด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จะเป็นพลเมืองที่น่าเชื่อถือ มีความจริงใจ และพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ การส่งเสริมความซื่อสัตย์ยังรวมถึงการเคารพในหลักการแห่งความถูกต้องและยุติธรรม

ความหมายของความซื่อสัตย์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2553 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความซื่อสัตย์” หมายถึง ประพฤติตรงและจริง ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง อภิญญา มีอาจ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความซื่อสัตย์” หมายถึง การกระทำ หรือ การแสดงออก ซึ่งการประพฤติอย่างเหมาะสม ตรงต่อความเป็นจริง มีความประพฤติตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจาใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น **ธีรบุษ สุนทร** ได้ให้ความหมายของ “ความซื่อสัตย์” หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสมดีงาม ตรงต่อความเป็นจริงอย่างตรงไปตรงมาทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น **กฤติพงศ์ บุญรงค์** ได้ให้ความหมายของ “ความซื่อสัตย์” หมายถึง การประพฤติ อย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง เช่น ตรงต่อหน้าที่ตรงต่อคำพูด ตรงต่อกฎเกณฑ์ ปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาอย่างเหมาะสมทั้งทางกาย วาจาใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง จากความหมายข้างต้น ผู้วิจัยจึงพอสรุปได้ว่า “ความซื่อสัตย์” หมายถึง ความประพฤติอย่างเหมาะสม ตรงและจริงใจ ทั้งทางกาย วาจา และใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง ความสำคัญของความซื่อสัตย์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและคุณประโยชน์ของความซื่อสัตย์สุจริต ไว้ดังนี้ ความสุจริต ความมุ่งมั่นในประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง จะเกิดขึ้นและยั่งยืนอยู่ได้ด้วยสติปัญญา สติ คือ ความระลึกรู้ ปัญญา คือ ความรู้ชัด ที่เกิดขึ้นจากความฉลาด สามารถคิดพิจารณาได้อย่างถูกต้องแยกแยะ ดังนั้น ความสุจริตและมุ่งมั่นจะยั่งยืนอยู่ได้ด้วย สติปัญญา หมายความว่า เมื่อบุคคลผู้มีสติรู้ตัวมีปัญญารู้ชัดในคุณค่า ของความสุจริตและสร้างสรรค์ความเจริญบนพื้นฐานของความสุจริตแล้ว ก็จะเป็นความนิยม เชื่อมั่น พึ่งพอใจในความดี การกระทำดีความมั่นใจพึงพอใจนั้นจะเป็นเครื่องหนุนประคองความสุจริต พร้อมทั้งมุ่งมั่นที่จะทำให้คงอยู่ (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2552) การปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตในตัวเยาวชนนับเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต เนื่องจากเยาวชน

เป็นวัยที่กำลังอยู่ในช่วงของการเรียนรู้และซึมซับคุณค่าต่าง ๆ การปลูกฝังคุณธรรมแห่งความซื่อสัตย์สุจริต ตั้งแต่เยาว์วัย จึงเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกที่ดี และสามารถสร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน การปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตในเยาวชนสามารถดำเนินการได้หลากหลายมิติ โดยเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมแรกที่เยาวชนได้สัมผัสพ่อแม่และผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติตนด้วยความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การรักษาคำพูด การยอมรับผิดเมื่อทำผิดพลาด และการแสดงความจริงใจในการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวจะเป็นบทเรียนที่มีค่าและซึมซับเข้าไปในจิตใจของเยาวชนอย่างไม่รู้ตัว นอกจากนี้ การพูดคุยและสอนถึงความสำคัญของความซื่อสัตย์ การให้กำลังใจเมื่อเยาวชนแสดงความซื่อสัตย์ และการชี้ให้เห็นผลกระทบของการไม่ซื่อสัตย์ก็เป็นสิ่งจำเป็นในการเสริมสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของจริยธรรม ข้อนี้

สถานศึกษา เป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญในการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตในเยาวชน โรงเรียนและครูอาจารย์ควรสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมคุณธรรมความซื่อสัตย์ เช่น การมีกฎระเบียบที่ชัดเจนและยุติธรรม การส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความรับผิดชอบร่วมกัน การให้ความรู้เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ และผลของการประพฤติซื่อสัตย์ การยกตัวอย่างบุคคลหรือสถานการณ์ที่แสดงถึงความซื่อสัตย์ รวมถึงการให้โอกาสเยาวชนได้ฝึกฝนการตัดสินใจเชิงจริยธรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ การลงโทษอย่างเหมาะสมเมื่อมีการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์ ก็เป็นสิ่งสำคัญในการย้ำเตือนถึงผลของการกระทำดังกล่าวจนนอกเหนือจากครอบครัวและสถานศึกษา สภาพแวดล้อมทางสังคมและสื่อต่าง ๆ ก็มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตในเยาวชน การสร้างสังคมที่ให้ความสำคัญและยกย่องผู้ที่มีความซื่อสัตย์ การนำเสนอเนื้อหาในสื่อต่าง ๆ ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และการมีแบบอย่างที่ดีในสังคม จะช่วยเสริมสร้างค่านิยมแห่งความซื่อสัตย์ในหมู่เยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตในเยาวชนจึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และซึมซับคุณธรรมข้อนี้อย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ มีความซื่อตรง และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไปตลอดไปไม่เสื่อมคลาย

ผู้ศึกษามีความเห็นว่ ความซื่อสัตย์สุจริตจึงเป็นการบูรณาการของความจริงใจทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ การแสดงออกทางกายที่ซื่อตรง คือ การประพฤติอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การสื่อสารทางวาจาที่ซื่อสัตย์คือการพูดความจริง ไม่โกหก ไม่ใส่ร้ายป้ายสี และการมีจิตใจที่ซื่อตรง คือ การคิดดี ปราศจากอคติ และไม่มีเจตนาแอบแฝง การหล่อหลอมและส่งเสริมคุณธรรมแห่งความซื่อสัตย์สุจริตในทุกระดับจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสังคมที่มีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือ และสามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน

4. การส่งเสริมด้านความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ คือ การตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองและการปฏิบัติหน้าที่นั้นอย่างเต็มความสามารถ พร้อมทั้งยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง การปลูกฝังความรับผิดชอบในเยาวชนจะช่วยให้พวกเขามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีสำนึกและตระหนักถึงผลกระทบของการตัดสินใจของตนเองต่อสังคม การมีความรับผิดชอบยังนำไปสู่การเคารพกฎหมาย การมีวินัยในการใช้สิทธิและเสรีภาพ และการพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของสังคม ความหมายของความรับผิดชอบ กลุ่มประชาสัมพันธ์ (สำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ได้ให้คำนิยามของ คำว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาการบริหารจัดการ การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตนเอง บริพัตร ณ อยุธยา และสายฤดี วรกิจโกศาทร (2547) ความรับผิดชอบหรือ Responsibility หมายถึง การกระทำให้ถูก พิจารณาจากกิจกรรม การกระทำที่ถูกเวลา (กาลเทศะ) ทันเวลา ตรงต่อเวลาด้วย เป็นกิจกรรมฝึกให้รับผิดชอบต่อตัวเองต่อครอบครัวและต่อสังคมในที่สุด เทียบกับสร้างเสริมวินัยพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ - เพิ่มเติม ช่วยที่ 1/ยุค) ให้ความหมายของคำว่า “วินัย” หมายถึง ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝนควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตที่ดั่งงามเจริญก้าวหน้า และควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม ฤทธิมาณี (2550) อ้างถึงใน เตมศักดิ์ สุวรรณ, 2553) ความรับผิดชอบ หมายถึง สภาพที่รู้จักหน้าที่ และทำงาน หรือดำเนินการตามภาระหน้าที่ให้บังเกิดผลลัพธ์มากที่สุดและเงื่อนไขที่ต้องมี คือ การรู้ (เรียนรู้หรือการรับรู้) ภารกิจที่ต้องกระทำในหน้าที่นั้น ๆ มีอะไรบ้างหรือหนึ่ง คือ รู้หน้าที่นั่นเอง

ลักษณะของความรับผิดชอบ

คนที่มีความรับผิดชอบมีลักษณะ ดังนี้ คือ ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด และสุดกำลังความสามารถ ไม่ว่าจะต้องเผชิญอุปสรรคมากมายเพียงใด เสร็จและทันเวลาที่กำหนดโดยไม่มี การควบคุม ถ้ารับในส่วนที่เป็นความรับผิดชอบของตน เอาใจจริงเอาใจและขยันขันแข็ง ไม่ทิ้งงานไปกลางคัน ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ตนไม่ชอบ ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง หรือทิ้งปัญหาไว้ ไม่โทษผู้อื่น หากงานนั้นไม่สำเร็จหรือเกิดความเสียหาย และตรงต่อเวลาในการทำงานหรือนัดหมาย ลักษณะของความรับผิดชอบมีหลากหลายมากมายหลายด้าน แต่ลักษณะที่สำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าของความรับผิดชอบต่อหน้าที่การปฏิบัติงานต่อประสิทธิภาพ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546)

ผู้ศึกษาได้มีความเห็นว่า ความซื่อสัตย์ คือการปฏิบัติตนทั้งทางกาย วาจา และจิตใจอย่างตรงไปตรงมา ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เอาเปรียบ และมีความจริงใจจนเป็นที่ไว้วางใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเกิดความไว้วางใจระหว่างบุคคล และสอดคล้องกับหลักธรรมในเบญจศีลและเบญจธรรมที่เน้นย้ำเรื่องการไม่กล่าวคำเท็จและการมีสัจจะ นอกจากนี้ บทความ

ยังเชื่อมโยงความรับผิดชอบ กับความซื่อสัตย์ โดยระบุว่าผู้ที่มีความรับผิดชอบจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ดำเนินการที่ขัดต่อแนวปฏิบัติและจรรยาบรรณ ไม่หลอกลวง และไม่มีเจตนาทุจริตที่ก่อให้เกิดความเสียหาย พร้อมทั้งสรุปว่า ความรับผิดชอบ คือ การทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด เต็มความสามารถ พันฝ่าอุปสรรค และทำให้สำเร็จตามเวลาที่กำหนด ด้วยความพยายาม ความละเอียดรอบคอบ และการใช้ความสามารถอย่างเต็มที่

5. การส่งเสริมด้านอุดมการณ์คุณธรรม

อุดมการณ์คุณธรรมในบริบทนี้ หมายถึง การปลูกฝังความประพฤติที่เรียบร้อยทั้งทางกาย วาจา และใจ การมีจิตใจที่ดีงาม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีน้ำใจ เสียสละ และโอบอ้อมอารี การบ่มเพาะอุดมการณ์คุณธรรมในเยาวชนจะช่วยสร้างพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ และพร้อมที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดีงาม การมีอุดมการณ์คุณธรรมยังเป็นเกราะป้องกันมิให้เยาวชนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มพวกพ้อง อุดมการณ์คุณธรรม คือ การปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมอันพึงประสงค์ให้แก่การศึกษาในระดับอุดมศึกษา สถาบันในระดับอุดมศึกษาได้ให้ความสำคัญและใส่ใจมาโดยตลอดพร้อมกันนี้ได้มีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมไว้หลายท่าน นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าคุณธรรม และจริยธรรมมีการพัฒนาเป็นลำดับ ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งสามารถประมวลทฤษฎีในการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมคุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงาม ศีลต้องอยู่ที่กาย ที่วาจา ธรรมอยู่ที่ใจ เมื่อเรามีกายมีวาจา ที่มีศีลมีธรรมแล้ว นั้นแหละเป็นเครื่องนำชีวิตของเราให้ไปถึงจุดหมายที่ต้องการได้ และงามทุกเพศทุกวัย และการอยู่ร่วมกันในสังคมหมู่มา จำเป็นต้องมีความจริงใจต่อกัน เมื่อกระทบกระทั่งกันด้วยเรื่องเล็กน้อยก็พยายามอดทนข่มใจไม่ให้เรื่องเล็กน้อยกลายเป็นเรื่องราวใหญ่โต อีกทั้งความพยายามเสียสละแบ่งปันให้แก่คนรอบข้างชีวิตจึงจะประสบแต่ความสุขตลอดไป (พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตโต ป.ธ.9)

พระเทพคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงคุณธรรมไว้ว่า ธรรมเป็นสิ่งที่ดีงาม ศีลต้องอยู่ที่กาย ที่วาจา ธรรมอยู่ที่ใจ เมื่อเรามีกาย มีวาจาที่มีศีลธรรมแล้ว นั้นแหละเป็นเครื่องนำชีวิตของเราให้ไปถึงจุดหมายที่ต้องการได้ และงามทุกเพศทุกวัย เด็กเอาไปประดับกัณฐก หนุ่มสาวเอาไปประดับกัณฐก คนแก่เอาไปประดับกัณฐก มันไม่เหมือนกับเครื่องประดับ คือ เสื้อผ้า เสื้อผ้านั้นงามเฉพาะเพศ เสื้อผ้าของเด็กผู้ใหญ่เอาไปใส่ก็ไม่งาม เสื้อผ้าของหนุ่มสาว คนแก่เอาไปใส่ก็ไม่งาม เสื้อผ้าของคนแก่ หนุ่มสาวเอาไปใส่ก็ไม่งาม งามเฉพาะเพศเฉพาะวัย แต่เครื่องประดับคือศีลนี้ งามทุกเพศทุกวัย ส่วนธรรมะหมายถึง ทรงไว้ซึ่งผู้ปฏิบัติ ดังนั้น ผู้ที่ต้องการความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ต้องมีธรรมะ 4 ข้อไว้ประจำใจ นั่นก็คือ

1. ความจริงใจ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ พูดจริง ทำจริง จะอยู่ที่ไหน อยู่ในฐานะเช่นใด ก็ขอให้เป็นคนซื่อสัตย์ ทั้งต่อตนเองและคนอื่นรอบข้าง

2. การฝึกฝนหัวใจ เมื่อมีความซื่อสัตย์จริงใจแล้วยังไม่พอ ต้องมีการข่มใจฝึกฝนฝึกมีนิสัยและปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องปรับปรุงตนเอง ให้เจริญก้าวหน้าด้วยปัญญาความรู้

3. ความอดทน เมื่อมีความซื่อสัตย์จริงใจแล้ว ฝึกฝนข่มใจแล้ว ก็ยังไม่พอจำเป็นต้องมีความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหวในจุดหมาย บางคนซื่อสัตย์จริง ข่มใจจริง แต่ไม่อดทน เจอเรื่องหนักใจก็ยอมแพ้ สู้ไม่ไหวต้องอดทนด้วย จึงจะถึงจุดหมาย

4. ความเสียสละ เป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก ต้องมีความเสียสละ มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทุกคนในสังคม ช่วยเหลือเท่าที่เห็นว่าสมควรจะช่วยเหลือได้ เห็นใครควรแก่การช่วยเหลือก็ช่วยเหลือตามกำลังมากบ้างน้อยบ้าง หรือบางครั้งก็ช่วยเหลือด้วยกำลังกาย บางครั้งก็ช่วยเหลือด้วยกำลังทรัพย์ บางครั้งก็ช่วยเหลือด้วยกำลังสติปัญญา ทุก ๆ ครั้งที่ช่วยเหลือก็มีความกรุณาสงสารเป็นเบื้องหน้า มุ่งที่จะปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่นด้วยความเต็มใจ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 2551) ได้ให้ความเห็นว่า การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมในสังคมไทย ต้องดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ การ “ปลูก” และการ “ฝัง” ในส่วนการ “ปลูก” นั้น ใช้สำหรับเด็กและเยาวชน ที่เปรียบเป็นดั่งผ้าขาวและจะเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนสังคมไทยในอนาคต ซึ่งจะต้องได้รับการปลูกฝังความคิดและทัศนคติด้านคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อเจริญงอกงามเป็นเมล็ดพันธุ์แห่งคุณธรรมจริยธรรมที่จะเผยแพร่ในสังคมไทยต่อไป ส่วนการ “ปลูก” นั้น ใช้กับผู้ใหญ่ที่บางครั้งได้หลงลืมหรือละเลยการนำคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ในการประพฤติปฏิบัติให้เกิดการระลึก นึกถึง ตระหนักถึงความสำคัญ และนำคุณธรรมจริยธรรมกลับมาใช้ในการดำรงตน และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชนต่อไป ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่า 1 สาเหตุที่ทำให้ ประเทศอังกฤษสามารถดำรงมาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมที่สูงส่งเอาไว้ได้ตลอดมา คือ ชาวอังกฤษได้รับการปลูกฝังคตินิยม 7 ประการมาตั้งแต่เด็ก (ข้อ 1 - 7) และเมื่อบุคคลใดมีคตินิยมทั้ง 7 ประการครบถ้วน ก็ถือว่าเป็นผู้ที่มี “Integrity” หมายถึง การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมอันสูงส่ง มีความหมายลึกซึ้งและกว้างขวางมาก และเป็นพื้นฐานของความถูกต้องทั้งหลายทั้งปวง ที่น่าจะเป็นแบบอย่างที่ดี สำหรับการฝึกอบรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนหรือบุคคลทั่วไปในสังคมไทย ให้มีคตินิยมครบทั้ง 7 ประการ และการฝึกอบรมเด็กไทย ควรเพิ่มคตินิยมอีก 5 ประการ เพื่อให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมอันดีและสภาพของสังคมไทย ซึ่งคตินิยม 12 ประการ คือ 1) สัจจะ พุท ความจริง (Truth) 2) ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty) 3) ความระลึกในหน้าที่ (Sense of Duty) 4) ความอดกลั้น (Patience) 5) ความเป็นธรรม (Fair Play) 6) ความเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Consideration for Others) 7) เมตตาธรรม (Kindness) 8) ความกตัญญูทวาที (Gratitude) 9) ความสุภาพนุ่มนวล (Politeness) 10) ความคารวะต่อผู้มีอาวุโส (Respect for Elders) 11) รักษาคำพูด (Promise) 12) จิตสำนึกสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม (Public Conscience)

จากการศึกษาความหมายของอุดมการณ์คุณธรรม ผู้ศึกษาได้สรุปว่า หัวใจสำคัญของการปลูกฝังอุดมการณ์คุณธรรม คือ การบ่มเพาะความประพฤติที่งดงามและเหมาะสมครบถ้วนทั้งในมิติทางกาย วาจา และจิตใจ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างบุคคลที่มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริง ไม่เพียงแต่การแสดงออกภายนอกที่ดูเรียบร้อยเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมภายในซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แสดงออกถึงน้ำใจและความเสียสละ พร้อมที่จะโอบอ้อมอารีและช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ท้ายที่สุด ผู้ศึกษาได้เน้นย้ำถึงแนวคิดทางการส่งเสริมศีลธรรมสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษา โดยตระหนักถึงบทบาทอันสำคัญยิ่งของครูผู้สอนในการเป็นผู้จุดประกาย และนำทางให้นักเรียนได้พัฒนาจริยธรรม ครูไม่เพียงแต่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่ยังเป็นแบบอย่างและผู้สร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนเกิดค่านิยมทางศีลธรรมและคุณธรรมที่ได้รับการยอมรับจากสังคม ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้เองจะเป็นบรรทัดฐานสำคัญในการประเมินและตัดสินการกระทำของบุคคลในสังคมการกระทำที่สอดคล้องกับคุณธรรมและศีลธรรมนั้น ไม่เพียงแต่จะนำมาซึ่งความสุขและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมโดยรวมเท่านั้น แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อความรู้สึกภายในของผู้กระทำเอง โดยจะก่อให้เกิดความพึงพอใจและความภาคภูมิใจในการกระทำของตนเอง ซึ่งเป็นการยืนยันถึงคุณค่าความดีที่ได้ปฏิบัติจริยธรรมหรือคุณธรรมที่แสดงออกผ่านการกระทำทางร่างกายในลักษณะที่สุภาพ เรียบร้อย ถูกต้องตามครรลองของสังคมนั้น เป็นสิ่งที่สังคมปรารถนาและให้การยอมรับ แต่การแสดงออกภายนอกเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ การมีจริยธรรมอย่างแท้จริงนั้นจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการปลูกฝังและฝึกหัดอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดเริ่มต้นจากการปลูกฝังคุณธรรมให้หยั่งรากลึกในจิตใจเสียก่อน เมื่อจิตใจได้รับการบ่มเพาะด้วยคุณธรรมแล้ว การแสดงออกทางกายและวาจาก็จะสอดคล้องกับคุณธรรมภายในได้อย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้การปลูกฝังคุณธรรมในจิตใจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ศาสนาเป็นแหล่งรวมของหลักการและกฎเกณฑ์แห่งการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการชี้นำและขัดเกลาจิตใจให้เยาวชนได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมในอนาคต

แนวทางและกลไกในการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชน

การเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เยาวชนได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมพ่อแม่และผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติตนด้วยคุณธรรมต่าง ๆ และให้การอบรมสั่งสอนถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ
2. สถานศึกษา สถานศึกษาทุกระดับควรบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรมทางการเมืองเข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอน ส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง

การอธิบายประเด็นทางการเมืองอย่างมีเหตุผล และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตย ในโรงเรียน

3. สื่อและการสื่อสาร สื่อต่าง ๆ ควรมีบทบาทในการนำเสนอเนื้อหาที่ส่งเสริมคุณธรรมทางการเมือง สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง และเป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

4. องค์กรเยาวชนและภาคประชาสังคม องค์กรเยาวชนและภาคประชาสังคมสามารถเป็นกลไกสำคัญในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมทางการเมือง การสร้างเครือข่ายเยาวชนที่มีความสนใจทางการเมือง และการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในกระบวนการทางการเมือง

5. ศาสนาและสถาบันทางศาสนา หลักคำสอนทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม การส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาและนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต จะเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีคุณธรรมทางการเมือง

6. การมีส่วนร่วมทางการเมือง การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ จะเป็นการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรมทางการเมืองผ่านประสบการณ์จริง

บทสรุป

กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองของเยาวชนเพื่อสังคมคุณภาพ สิ่งสำคัญที่สุดของการศึกษากระบวนการเสริมสร้างเยาวชน คือ การเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชน มิใช่เพียงวาทกรรมสวยหรูหรือเป้าหมายที่จับต้องได้ยาก หากแต่เป็นภารกิจเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด ต่อการวางรากฐานสังคมที่มีคุณภาพและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ในโลกที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อน เยาวชน คือ พลังขับเคลื่อนอนาคตที่จะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางของประเทศชาติ การปลูกฝัง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่ไปกับการส่งเสริมคุณธรรมหลักอันได้แก่ ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และอุดมการณ์คุณธรรม ในกลุ่มเยาวชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องจึงมีอามองข้ามได้ หากปราศจากที่จะเห็นสังคมที่เข้มแข็ง มีเสถียรภาพ และก้าวหน้าอย่างมั่นคงการปลูกฝังหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบททางการเมืองของเยาวชนนั้น มีความหมายลึกซึ้งกว่าเพียงแค่การประหยัดหรือการพึ่งพาตนเองในระดับปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นการบ่มเพาะจิตสำนึกของการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การตัดสินใจบนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลและข้อมูลที่รอบด้าน และการสร้าง ภูมิคุ้มกันต่อกระแสการบริโภคนิยมที่อาจนำไปสู่ความโลภและการทุจริต เมื่อเยาวชนเข้าใจและตระหนักถึงหลักการเหล่านี้ พวกเขาจะเติบโตเป็นพลเมืองที่ไม่ถูกครอบงำด้วยผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มพวกพ้อง แต่จะสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจในประเด็นทางการเมืองด้วยวิจารณญาณ และคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวมและอนาคตของประเทศชาติอย่างแท้จริง การส่งเสริมความพอเพียงยัง

เชื่อมโยงกับการตระหนักถึงความสำคัญของความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นประเด็นทางการเมืองที่สำคัญในยุคปัจจุบัน

ขณะเดียวกัน การบ่มเพาะความกตัญญูในจิตใจของเยาวชน จะเป็นการสร้างรากฐานทางจิตใจที่แข็งแกร่ง ซึ่งเชื่อมโยงพวกเขากับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และผู้คนที่มีความสำคัญต่อการสังคม การตระหนักถึงความเสียสละของบรรพบุรุษและการเห็นคุณค่าของสถาบันหลักของชาติ จะเป็นแรงผลักดันให้เยาวชนเกิดความสำนึกรักบ้านเกิด และปรารถนาที่จะตอบแทนคุณแผ่นดินด้วยการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ การเคารพกฎหมาย กติกา และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมก็เป็นผลพวงสำคัญของการมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยความกตัญญูยิ่งไปกว่านั้นความซื่อสัตย์สุจริต ถือเป็น หัวใจสำคัญของการเมืองที่สะอาดและโปร่งใส การปลูกฝังคุณธรรมข้อนี้ในเยาวชนตั้งแต่เนิ่น ๆ จะเป็นการสร้างเกราะป้องกันมิให้พวกเขาเติบโตไปเป็นนักการเมืองหรือข้าราชการที่ฉ้อฉลและแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน การมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่การงาน และต่อผู้อื่น จะนำไปสู่ความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำงานร่วมกันในระบบการเมือง การส่งเสริมความซื่อสัตย์ยังรวมถึงการเคารพในหลักการแห่งความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค การเสริมสร้างความรับผิดชอบในเยาวชนจะเป็นการบ่มเพาะจิตสำนึกของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ พวกเขาจะตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถด้วยความเอาใจใส่และรอบคอบ ที่สำคัญคือ พวกเขาจะกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง ทั้งในด้านบวกและด้านลบ การมีเยาวชนที่มีความรับผิดชอบ จะนำไปสู่สังคมที่มีการปกครองตนเองที่ดี มีการเคารพกฎหมาย และมีการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของสังคมอย่างแข็งขันสุดท้าย การปลูกฝังอุดมการณ์คุณธรรมในเยาวชน จะเป็นการสร้างจิตสำนึกและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในสังคม การบ่มเพาะจิตใจที่ไม่เห็นแก่ตัวพร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวม และมีความโอบอ้อมอารีจะเป็นพลังสำคัญในการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและสามัคคี เยาวชนที่มีอุดมการณ์คุณธรรมจะไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความเห็นแก่ตัวหรือการแบ่งพรรคแบ่งพวก แต่จะมุ่งมั่นไปที่การสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้กับสังคมโดยรวม

เพื่อให้การเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชนประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน การบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง สถาบันครอบครัว สถานศึกษา สื่อมวลชน องค์กรเยาวชน ภาคประชาสังคม และสถาบันทางศาสนา ต่างมีบทบาทสำคัญในการร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และซึมซับคุณธรรมเหล่านี้ การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่การแสดงความคิดเห็นในโรงเรียน ชุมชน ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองระดับชาติ จะเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง และช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในระบบการเมือง และพัฒนาคุณธรรมทางการเมืองไปพร้อมกัน การเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชนมิใช่เพียงเป้าหมายที่พึงปรารถนา แต่เป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการสร้างสังคมที่มีคุณภาพ

มีเสถียรภาพและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน การปลูกฝังหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่ไปกับการส่งเสริมคุณธรรมหลักทั้งห้าประการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องโดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม จะเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับอนาคตของประเทศไทยเพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีสำนึกทางการเมืองที่เข้มแข็ง มีจริยธรรม และสามารถนำพาสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืน สมดังความปรารถนาของสังคมโดยรวม

องค์ความรู้

บทความนี้ได้ขอค้นพบกระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชนที่สำคัญคือ พลัสซัปลื่อนอนาคต ที่จะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางของประเทศไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับเยาวชนได้

1. องค์ความรู้ใหม่ด้านความพอเพียงทางการเมือง

แนวคิดหลัก ความพอเพียงทางการเมืองในเยาวชนมิใช่เพียงการประหยัดทรัพยากร แต่เป็นการพัฒนาสำนึกพลเมืองที่มีเหตุผลและวิจารณ์ญาณ สามารถวิเคราะห์ระบบการเมืองและเศรษฐกิจอย่างรอบด้าน ตระหนักถึงความเหลื่อมล้ำ และแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นธรรมในระดับโครงสร้าง รวมถึงรู้เท่าทันและใช้ประโยชน์จากข้อมูลและเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อป้องกันการตกเป็นเหยื่อของการบิดเบือนข้อมูลและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์บนพื้นฐานของข้อมูลที่ต้องการประยุกต์ใช้ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงวิพากษ์เกี่ยวกับระบบการเมืองและเศรษฐกิจ การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะอย่างรอบด้าน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายและตรวจสอบได้ การรณรงค์ให้เยาวชนตระหนักถึงผลกระทบของการบริโภคต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และการสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนในระดับชุมชนและประเทศชาติ

2. องค์ความรู้ใหม่ด้านความกตัญญูทางการเมือง

แนวคิดหลัก ความกตัญญูทางการเมืองในเยาวชนขยายขอบเขตจากการตระหนักถึงบุญคุณในอดีตสู่การเห็นคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิด การเคารพในสิทธิมนุษยชน และการตระหนักถึงความเชื่อมโยงของสังคมในระดับโลก รวมถึงการเรียนรู้จากประวัติศาสตร์และความผิดพลาดในอดีต เพื่อสร้างอนาคตทางการเมืองที่เป็นธรรมมากขึ้น การประยุกต์ใช้ส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์การเมืองและสังคมไทยอย่างรอบด้าน การศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเยาวชนจากภูมิหลังที่แตกต่างกัน การรณรงค์ให้เยาวชนเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และการสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างประเทศ

3. องค์ความรู้ใหม่ด้านความซื่อสัตย์สุจริตทางการเมืองในโลกดิจิทัล

แนวคิดหลัก ความซื่อสัตย์สุจริตทางการเมืองในยุคดิจิทัล เน้นความรับผิดชอบต่อในการสร้างและเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ การต่อต้านข่าวปลอมและการบิดเบือนความจริงในโลกออนไลน์ รวมถึงจริยธรรมในการใช้สื่อดิจิทัล และการเคารพในความเป็นส่วนตัว

และทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่นการประยุกต์ใช้ ส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการพัฒนาทักษะ การตรวจสอบข้อมูล การรณรงค์ให้เยาวชนตระหนักถึงผลกระทบของการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง การสนับสนุนการสร้างเนื้อหาออนไลน์ที่สร้างสรรค์และมีคุณค่า การอบรมเรื่องจริยธรรม ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ และการส่งเสริมการเคารพกฎหมายและกฎระเบียบในโลกดิจิทัล

4. องค์ความรู้ใหม่ด้านความรับผิดชอบทางการเมืองเชิงรุก

แนวคิดหลัก ความรับผิดชอบทางการเมืองในเยาวชนก้าวไปสู่การเป็นพลเมือง ที่กระตือรือร้นและมีส่วนร่วมเชิงรุก ในการแก้ไขปัญหาสังคมและการเมือง การตรวจสอบ และตั้งคำถามต่ออำนาจอย่างสร้างสรรค์ และการสร้างสรรค์ทางออกที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยเน้นการใช้สิทธิและเสรีภาพพลเมืองอย่างมีวิจารณญาณและสันติวิธี การประยุกต์ใช้สนับสนุน การรวมกลุ่มของเยาวชนเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมและการเมือง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ เยาวชนในการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นนโยบายสาธารณะการฝึกฝนทักษะการสื่อสาร และการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล การสนับสนุนการทำงานอาสาสมัครและการมีส่วนร่วม ในองค์กรภาคประชาสังคม และการส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างมีความรับผิดชอบ

5. องค์ความรู้ใหม่ด้านอุดมการณ์คุณธรรมทางการเมืองที่เชื่อมโยง

แนวคิดหลัก อุดมการณ์คุณธรรมทางการเมืองในเยาวชนขยายขอบเขตสู่การ ตระหนักถึงความยุติธรรมและความเสมอภาคในระดับโลก การสนับสนุนความหลากหลาย และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในระดับโลก โดยมีจิตสำนึกความเป็น พลเมืองโลกและมุ่งเน้นการสร้างสรรค์สังคมที่ยั่งยืนและเป็นธรรมสำหรับทุกคน การประยุกต์ใช้ ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นทางสังคมและการเมืองระดับโลก การสนับสนุนกิจกรรม แลกเปลี่ยนเยาวชนระหว่างประเทศ การรณรงค์ให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิ มนุษยชนสากล การสนับสนุนการทำงานร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศ และการส่งเสริม การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับโลก ด้วยการบูรณาการองค์ความรู้ใหม่เหล่านี้เข้าสู่ กระบวนการพัฒนาเยาวชน จะเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ มีสำนึกทาง การเมืองที่เข้มแข็ง มีจริยธรรมที่ทันต่อยุคสมัย และสามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความ เจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง การบูรณาการองค์ความรู้ใหม่ทั้ง 5 ด้านนี้เข้าสู่กระบวนการ พัฒนาเยาวชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สถานศึกษา สื่อมวลชน องค์กรเยาวชน ภาคประชาสังคม และหน่วยงานภาครัฐ จะเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงและครอบคลุม ในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง พวกเขาจะไม่เพียงแต่มีความรู้ความสามารถทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังมีสำนึกทางการเมือง ที่เข้มแข็ง มีจริยธรรม ที่ทันต่อยุคสมัย มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ ความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนและสร้างสังคมคุณภาพที่เราทุกคนปรารถนาอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ควรเปิดโอกาสให้เยาวชนได้สร้าง “เครือข่ายผู้นำเยาวชนคุณธรรม” เพื่อเป็นแบบอย่าง และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง คัดเลือกและสนับสนุนเยาวชนที่มีศักยภาพและแสดงออกถึงการ ยึดมั่นในคุณธรรมทางการเมืองให้เป็นผู้นำเยาวชนในชุมชน โดยให้พวกเขาได้รับการพัฒนา ศักยภาพเพิ่มเติม (เช่น การอบรมภาวะผู้นำ การจัดการโครงการ การสื่อสาร) และมีบทบาท ในการเป็นแบบอย่างที่ดีและขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมทางการเมืองในกลุ่มเพื่อน และในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบ กลไก และแนวทางการเสริมสร้าง คุณธรรมทางการเมืองในเยาวชนที่ประสบความสำเร็จในประเทศต่าง ๆ ที่มีบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การศึกษาควรวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ และความท้าทายของแต่ละรูปแบบ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนา แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในบริบทของประเทศไทย

2.2 ควรมีการศึกษาดูตามผลในระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อ ประเมินผลกระทบของการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมืองในเยาวชนต่อพฤติกรรมการมีส่วน ร่วมทางการเมือง ทักษะคิดทางการเมือง ค่านิยม และคุณภาพชีวิตในระยะยาว การศึกษาควร ติดตามกลุ่มเยาวชนที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมทางการเมืองอย่างเป็นระบบตั้งแต่เยาว์วัย และเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการหรือได้รับการบ่มเพาะในระดับที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). *ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์*.
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เต็มศักดิ์ สุวรรณ, (มปป.). (16 เมษายน 2568). *ประโยชน์ของโครงการ*.
<https://sites.google.com/site.krotermsaksuwan/home/keiyw-teim-sakdi/>.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2551). *ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
และเจ้าหน้าที่ของรัฐ*. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2555). *พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม กรมการศาสนา
กระทรวงวัฒนธรรม โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด*.
- เพ็ชรี รูปะวิเชตร. (2547). *เอกสารรวบรวมบทความทางวิชาการ บทความพิเศษและบทความ
งานวิจัยของอาจารย์ ดร.เพ็ญรี รูปะวิเชตร. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ ภาควิชา
อาชีวศึกษาคณะศึกษาศาสตร์:มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2550). *มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์
พิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. บริษัท จุด
ทอง จำกัด.
- Jean Piaget. (1997). *The Moral Judgment of the Child*. Routledge&Kegan Paul Ltd.

แนวทางการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

สุพรรณษา สุเทศ*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จำนวน 54 คน ซึ่งการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี มาจัดทำกลยุทธ์ตามประเด็นการพัฒนาทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การเสริมสร้างอาชีพและรายได้ แก่สตรี 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งสตรี องค์กรสตรี และการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 3) การเสริมสร้างขีดความสามารถองค์กรในการบริหารกองทุนฯ ตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ลดปัญหานี้ค้ำชำระ 2) กลยุทธ์เพิ่มอัตราการชำระหนี้ เพื่อบรรลุตัวชี้วัดการชำระคืนตามกำหนดมากกว่าเป้าหมายที่กำหนด 3) กลยุทธ์ส่งเสริม อาชีพลูกหนี้ อนุมัติเงินทุนหมุนเวียนในการส่งเสริมอาชีพ 4) กลยุทธ์ส่งเสริมรายได้ อนุมัติเงินทุนหมุนเวียนจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีรายได้เพิ่มขึ้น 5) กลยุทธ์พัฒนา เครือข่ายองค์กรสตรี ในการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี 6) กลยุทธ์เสริมสร้างบทบาทและคุณภาพชีวิตสตรี สนับสนุนเงินอุดหนุนเพื่อพัฒนาบทบาท และคุณภาพชีวิตสตรี 7) กลยุทธ์ปรับปรุงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการบรรลุตัวชี้วัด จำนวนโครงการ 8) กลยุทธ์พัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ตามที่กระทรวงการคลังกำหนด 9) กลยุทธ์พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการ และ 10) กลยุทธ์พัฒนาบุคลากร เพื่อการบรรลุตัวชี้วัดจำนวนโครงการที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ของเจ้าหน้าที่กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, กระบวนการมีส่วนร่วม, แผนปฏิบัติการ

*นักวิจัยอิสระ, E-mail: wpromnart@gmail.com

Enhancing Participatory Approaches to Reviewing the Five-Year Operational Plan of the Women's Development Fund

*Suphansa Suthet**

Abstract

This article presents an enhanced approach to reviewing the Five-Year Operational Plan of the Women's Development Fund by integrating academic frameworks with participatory inputs gathered through a consultative meeting involving 54 fund practitioners from both local and central levels. The review process begins with a comprehensive analysis of credible sources, including relevant research studies related to the Fund's operations, data collection on issues and needs from fund staff, online surveys, and stakeholder consultations. Insights from these sources inform the formulation of strategic directions aligned with the Fund's three core development themes: 1) Enhancing women's careers and income generation. 2) Strengthening women, women's organizations, and improving quality of life. 3) Enhancing organizational capacity to manage the Fund in accordance with good governance principles.

This process has resulted in the expansion and refinement of strategies and indicators to comprehensively address all aspects required by the Ministry of Finance's evaluation standards. The updated strategies and corresponding performance indicators include: 1) Strategy to reduce overdue debt, achieving the indicator of lowering the percentage of overdue loans below the target threshold. 2) Strategy to increase repayment rates, achieving the indicator of raising the proportion of loans repaid on schedule above the target. 3) Strategy to promote livelihoods for borrowers, achieving the indicator of the number of projects approved for working capital to support occupations. 4) Strategy to promote income generation, achieving the indicator on the percentage of approved working capital projects that result in increased income. 5) Strategy to develop women's organizational networks, achieving the indicator on the number of organizations actively engaged in capacity building and quality-of-life development, supported by Fund grants. 6) Strategy to strengthen women's roles and quality of life, achieving the indicator on the number of projects supported by grants that enhance women's roles and well-being. 7) Strategy to improve information

technology systems, achieving the indicator on the number of projects that enhance the Fund's IT efficiency. 8) Strategy to develop management systems, achieving the indicator of meeting the Ministry of Finance's operational performance standards. 9) Strategy to strengthen management capacity, achieving the indicator on the regular review of strategic, annual action, digital, and personnel development plans. 10) Strategy to develop personnel, achieving the indicator on the number of projects that improve fund staff efficiency. Furthermore, action plans and project frameworks have been designed to align with expected outputs, ensuring effective implementation in support of the Fund's overall mission.

Keywords: Review of the Five-Year Operational Plan, Strategy, Key Performance Indicator (KPI), Women's Development Fund

*Independent Researcher, Email: wpromnart@gmail.com

บทนำ

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเป็นกลไกภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุน การ พัฒนาศักยภาพของสตรีในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยมุ่งหวังให้สตรีมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและมีบทบาทอย่างเข้มแข็ง ใน ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม ภายใต้หลักคิดเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศ และความยั่งยืนของชุมชน ในช่วงที่ผ่านมากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้จัดทำแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) เพื่อกำหนดกรอบทิศทางการดำเนินงานของกองทุนให้เป็นระบบ และสามารถขับเคลื่อนเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีวิสัยทัศน์ “เป็นแหล่งทุน ที่สำคัญของสตรีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจในชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน” อันสะท้อนถึงบทบาทของกองทุนในฐานะแหล่งทุนทางเลือกที่ไม่เพียง ตอบโจทย์ทางเศรษฐกิจแต่ยังครอบคลุมถึงการเสริมสร้างศักยภาพและคุณค่าของสตรี ในสังคมไทย

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานในระยะสองปีแรกของแผนฯ ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจที่ยังคงฟื้นตัวไม่ทั่วถึงสถานการณ์หนี้สินครัวเรือน ที่อยู่ในระดับสูง ความไม่แน่นอนด้านภูมิรัฐศาสตร์ เทคโนโลยีดิจิทัลที่รุดหน้า และภาวะสังคมสูงวัย ที่มีผลต่อโครงสร้างแรงงานในชุมชนล้วนส่งผลโดยตรงต่อกลุ่มเป้าหมายของกองทุนพัฒนา บทบาทสตรี โดยเฉพาะกลุ่มลูกหนี้รายย่อย องค์กรสตรีในระดับพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ที่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการขับเคลื่อนภารกิจ ด้วยเหตุนี้ การทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้แผนฯ มีความยืดหยุ่นทันสมัยและตอบโจทย์สถานการณ์ จริงได้มากขึ้น การทบทวนครั้งนี้มุ่งเน้น “การปรับปรุงเฉพาะบางส่วน” โดยเฉพาะในประเด็น ของกลยุทธ์และตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของแผน เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนการลดหนี้ค้างชำระ เพิ่มอัตราการชำระหนี้ ส่งเสริมอาชีพลูกหนี้และรายได้อย่างเป็นระบบ ตลอดจนการพัฒนา เครือข่ายองค์กรสตรี การยกระดับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเพิ่มขีดความสามารถ ของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารกองทุนให้มีประสิทธิภาพ ในด้านกลยุทธ์ ได้มีการปรับเปลี่ยนเป็น 10 กลยุทธ์ใหม่ ที่มีความเฉพาะเจาะจงและตอบโจทย์สถานการณ์ อาทิ กลยุทธ์ลดปัญหาหนี้ค้างชำระ การส่งเสริมอาชีพลูกหนี้ และการพัฒนาระบบการบริหาร จัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนตัวชี้วัดก็ได้ปรับเปลี่ยนเป็น 10 ตัวชี้วัด โดยเน้นผลลัพธ์ที่จับต้องได้ เช่น การลดหนี้เกินกำหนด การเพิ่มโครงการที่มีผลต่อรายได้ลูกหนี้ การประเมินผลการดำเนินงาน ตามเกณฑ์กระทรวงการคลัง และการวัดผลของโครงการที่ช่วยพัฒนาเจ้าหน้าที่และระบบ เทคโนโลยีของกองทุน โดยผลที่คาดว่าจะได้รับจากการทบทวนแผนฯ ได้แก่ (1) การกำหนด แนวทางการดำเนินงานที่ตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจนขึ้น (2) การเสริม สร้างประสิทธิภาพเชิงระบบในการบริหารจัดการกองทุน (3) การยกระดับขีดความสามารถ

ของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน และ (4) การเชื่อมโยงแผนฯ กับแนวนโยบายระดับชาติ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ทั้งนี้ การจัดทำและทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปีของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ถือเป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่ต้องอาศัยแนวคิดและเครื่องมือทางวิชาการเพื่อให้แผนงานมีความครอบคลุม ทันต่อสถานการณ์ และสามารถตอบสนองต่อพันธกิจของกองทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการทบทวนแผนฯ ครั้งนี้ ได้มีการนำแนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) มาประยุกต์ใช้ เพื่อประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคทั้งภายในและภายนอกองค์กร ด้วยการใช้ข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง ได้แก่ การเก็บข้อมูลปัญหาความต้องการจากเจ้าหน้าที่ และการสำรวจข้อมูลในระบบออนไลน์ รวมถึงมีการจัดประชุมการระดมความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือไปต่อยอดสู่การวิเคราะห์กลยุทธ์ด้วยเครื่องมือ TOWS Matrix เพื่อให้สามารถจับคู่ข้อมูลระหว่างปัจจัยภายในกับภายนอก และสังเคราะห์ออกมาเป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสม ทั้งในเชิงรุก (ใช้จุดแข็งรับโอกาส) และเชิงรับ (ลดจุดอ่อนและป้องกันภัยคุกคาม) ซึ่งกระบวนการนี้ช่วยให้การกำหนดแนวทางการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีทิศทางและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ดังนั้น การนำแนวคิดทางวิชาการมาบูรณาการในการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปีของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จึงเป็นการยกระดับการวางแผนเชิงกลยุทธ์ให้มีความเป็นระบบ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลยุทธ์และตัวชี้วัดในอนาคตได้อย่างครอบคลุมภารกิจ และสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีถือเป็นกระบวนการพัฒนานโยบายเชิงกลยุทธ์ที่ต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการทำให้แผนปฏิบัติการมีคุณภาพ และสะท้อน ความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้ประโยชน์จากกองทุน ในทุกระดับ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องในการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปีของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ไม่เพียงส่งเสริมการบริหารจัดการเชิงธรรมาภิบาลเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนางานกลยุทธ์และตัวชี้วัดที่มีความครอบคลุม สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสามารถนำไปใช้ได้จริงในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของสตรีไทยอย่างเป็นรูปธรรม

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ต่อการพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ให้สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของสตรีไทยในทุกมิติ อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และประเทศโดยรวม ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ซึ่งจะทำได้กลยุทธ์ และตัวชี้วัดเพิ่มเติม

ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการทบทวนและพัฒนากลยุทธ์ และตัวชี้วัดของหน่วยงานให้มีความครอบคลุมภารกิจมากยิ่งขึ้น

แนวคิดทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

1. กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาและให้โอกาสแก่สตรีที่ขาดโอกาสในสังคม จากปัญหาการถูกเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม และใช้เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนแบบดอกเบี้ยต่ำหรือปลอดดอกเบี้ย เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ พัฒนาอาชีพ สวัสดิภาพ สวัสดิการให้แก่สตรี เครือข่ายสตรี และผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ในสังคมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับประเทศทุกพื้นที่ชุมชน เพื่อรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มคนหรือองค์กร ร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมพัฒนาเป็นพลังทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยมีกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เป็นหน่วยประเมินผลทุนหมุนเวียน

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ดำเนินการในระยะแรกภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี พ.ศ. 2555 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2555 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2558 และฉบับที่ 4 พ.ศ. 2558 และให้มีสำนักงานคณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีแห่งชาติ อยู่ในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี ต่อมาคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีมติเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2557 เห็นชอบให้โอนย้ายกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และสำนักงานคณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีแห่งชาติไปสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยคณะรัฐมนตรี มีมติเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2558 ให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีขึ้นในกรมการพัฒนาชุมชนโดยได้รับงบประมาณตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 จำนวน 100,000,000 บาท (หนึ่งร้อยล้านบาทถ้วน) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งกองทุน ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2559 อนุมัติให้ควบรวบ “กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (สสน.)” และ “กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย” เข้าเป็นทุนหมุนเวียน เดียวกัน โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2559

สมาชิกของกองทุนประเภทบุคคลธรรมดา รวมตัวกันตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปสามารถยื่นแบบเสนอโครงการขอรับ “เงินทุนหมุนเวียน” ที่มีวงเงินโครงการละไม่เกิน 200,000 บาท โดยมีอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.10 ต่อปี กำหนดระยะเวลาการผ่อนชำระคืนไม่เกิน 2 ปี เพื่อพัฒนาอาชีพ การสร้างงาน สร้างรายได้ ซึ่งจะช่วยให้สตรีเกิดพลังในการดูแลช่วยเหลือกันในกลุ่ม และเป็นแหล่งทุนในการพัฒนาสตรีเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง มีความมั่นคงด้านรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในชุมชนต่อไป

2. การจัดทำยุทธศาสตร์

Gerry Johnson & Kevan Scholes (2006, p.7) ได้กล่าวไว้ว่า ยุทธศาสตร์เป็นกรอบและทิศทางระยะยาวขององค์การ โดยมีการจัดสรรทรัพยากรท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่ท้าทายเพื่อให้เกิดประโยชน์กับองค์การ รวมถึงมีความสอดคล้องกับความต้องการทางการตลาดและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์การ

Willie Pietersen (2002, p.43) ได้กล่าวไว้ว่า ยุทธศาสตร์ คือ การใช้ทรัพยากรอันมีอยู่อย่างจำกัดให้สอดคล้องกันอย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการแข่งขัน การกำหนดยุทธศาสตร์จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดชุดของทางเลือกที่ถูกต้อง

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ คือ กรอบแนวทางระยะยาวที่มุ่งจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ท้าทาย เพื่อตอบสนองความต้องการตลาดและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งยังเป็นวิธีการบรรลุเป้าหมายในการแข่งขันหรือภารกิจขององค์การ โดยเน้นการเลือกทางเลือกที่เหมาะสม เพื่อสร้างความได้เปรียบอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ จักรวัชร ศิริวรรณ (2555) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ว่าเป็นการดำเนินการเพื่อให้ยุทธศาสตร์ที่ได้ถูกกำหนดขึ้นมีความเป็นรูปธรรม ปฏิบัติได้จริงเพื่อนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าประสงค์ขององค์การ โดยการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้นจะประกอบด้วย (1) การทำ SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (2) การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ (3) การกำหนดวัตถุประสงค์ในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบและหน่วยงานสนับสนุน (4) การกำหนดดัชนีชี้วัดผลงานระดับองค์การและระดับหน่วยงาน (5) กำหนดยุทธวิธีหรือแผนงานในการปฏิบัติ (6) การกำหนดเป้าหมายของแต่ละกิจกรรม พร้อมกับดัชนีชี้วัดผลงาน

3. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในด้านจุดแข็ง (Strength) และจุดอ่อน (Weakness) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกด้านโอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) โดยนำ SWOT Analysis มาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ ซึ่ง SWOT Analysis เกิดจากการวิจัยของ Stanford Research Institute ในช่วงปี ค.ศ. 1960 - 1970 เพื่อค้นหาว่าทำไมการวางแผนด้านการประสานงานจึงได้ล้มเหลว โดยใช้ชื่อว่า การวิเคราะห์แบบซอฟต์แวร์ (SOFT Analysis) ซึ่งมาจากการตั้งคำถามในการวิเคราะห์ว่า ปัจจัยที่ดีและปัจจัยที่ไม่ดีของการดำเนินงาน โดยปัจจัยที่ดีในปัจจุบันหมายถึงความพึงพอใจ (Satisfaction) และปัจจัยที่ไม่ดีในอนาคตหมายถึงโอกาส (Opportunity) ส่วนปัจจัยที่ไม่ดีในปัจจุบันหมายถึงความล้มเหลว (Fault) และปัจจัยที่ไม่ดีในอนาคต หมายถึงข้อจำกัดหรืออุปสรรค (Threat) ต่อมาในปี ค.ศ. 1964 Urick และ Orr ได้พัฒนาเปลี่ยนตัวอักษร F เป็น W และเรียกใหม่ว่า SWOT Analysis ซึ่งได้รับนิยมและถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในเวลาต่อมา

จึงกล่าวได้ว่า SWOT Analysis มีวิวัฒนาการมาจาก SOFT Analysis นั่นเอง (วิช วิรัชนิภาวรรณ, 2554, น.11-12)

ดังนั้น SWOT Analysis จึงเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการเริ่มต้นทำความเข้าใจสถานการณ์ขององค์กรก่อนการวางแผน แต่ยังไม่สามารถสร้างกลยุทธ์ที่ชัดเจนได้โดยตรง

4. การวิเคราะห์กลยุทธ์ด้วย TOWS Matrix

TOWS Matrix เป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนเชิงกลยุทธ์โดยนำข้อมูลที่ได้จาก SWOT Analysis มาทำการเชื่อมโยงปัจจัยเหล่านี้เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างกลยุทธ์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ เช่น การใช้จุดแข็งเพื่อคว้าโอกาส หรือการแก้ไขจุดอ่อนเพื่อป้องกันภัยคุกคาม ดังนั้น TOWS Matrix จึงเป็นการต่อยอดจาก SWOT Analysis เพื่อพัฒนากลยุทธ์จากการเชื่อมโยงปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งทำให้สามารถสร้างแนวทางที่เป็นรูปธรรมและนำไปปฏิบัติได้จริง

4.1 กลยุทธ์เชิงรุก (SO - Strengths-Opportunities) ได้มาจากการนำจุดแข็ง (Strength) และโอกาส (Opportunity) มาพิจารณาร่วมกัน เพื่อนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก

4.2 กลยุทธ์เชิงรับ (WT - Weaknesses-Threats) ได้มาจากการนำจุดแข็ง (Strength) และอุปสรรค (Threat) มาพิจารณาร่วมกัน เพื่อนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงป้องกัน ซึ่งในกรณีนี้จะถือว่า สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นอุปสรรคและสภาพแวดล้อมภายในเป็นจุดอ่อน

4.3 กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST - Strengths-Threats) ได้มาจากการนำจุดอ่อน (Weakness) และโอกาส (Opportunity) มาพิจารณาร่วมกัน เพื่อนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงแก้ไข ซึ่งในกรณีนี้จะถือว่า สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นโอกาสและสภาพแวดล้อมภายในเป็นจุดอ่อน

4.4 กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO - Weaknesses-Opportunities) ได้มาจากการนำจุดอ่อน (Weakness) และอุปสรรค (Threat) มาพิจารณาร่วมกัน เพื่อนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงรับ ซึ่งในกรณีนี้จะถือว่า สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นอุปสรรค และสภาพแวดล้อมภายในเป็นจุดอ่อนซึ่งเป็นลักษณะที่องค์กรอยู่ในตำแหน่งที่ควรถอย เพื่อรอจังหวะ

5. การระดมสมอง

การระดมสมอง (Brainstorm) หมายถึง การสร้างสรรค์ความคิดแปลกใหม่เชิงสร้างสรรค์จากหลาย ๆ มุมมอง และหลากหลายความคิดของสมาชิกที่มาร่วมกิจกรรมระดมสมอง ซึ่งเป็นเทคนิคที่นิยมนำมาใช้ในการค้นหาไอเดียสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ในการพัฒนางานหรือเพื่อแก้ไขปัญหา โดยสิ่งสำคัญในการระดมสมองมี 3 ประการคือ (1) ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ (2) เน้นการระดมความคิดให้ได้ปริมาณมากที่สุด และ (3) ไม่มีการตั้งกรอบ หรือประเมินความถูกต้อง ขณะระดมความคิด ทั้งนี้ การระดมสมองมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้ ขั้นที่ 1 ตั้งผู้ดำเนินการ หรือผู้อำนวยความสะดวก (facilitator)

เพื่อให้ผู้เป็นประธานงาน กระตุ้นให้เกิดการออกความเห็นอย่างเท่าเทียม กันหากมีผู้ที่นั่งเงียบ หรือบางคนผูกขาดพูดอยู่คนเดียว ช่วยใกล้เคียงหากมีผู้ที่โต้แย้งกัน เป็นต้น ขั้นที่ 2 กำหนดหัวข้อ ในการระดมความคิด หัวข้อในการระดมสมองควรเป็นหัวข้อที่เจาะจง ไม่กว้างจนเกินไป เพราะเมื่อจบการระดมสมองอาจจะไม่ได้ข้อสรุปที่นำไปดำเนินการต่อได้ ขั้นที่ 3 ระดมความคิด เพื่อให้ได้ความคิดมากที่สุด โดยมีกฎว่าต้องจดทุกความคิดโดยไม่มี การประเมินใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะทุกคนต้องได้รับอิสระในการแสดงความคิดเห็น ในขั้นนี้อาจ จะต้องกำหนด เป้าหมายในการระดมความคิด เช่น กำหนดจำนวนที่ต้องการ 80 - 100 ไอเดีย หรือกำหนด เวลา 1 - 1.5 ชั่วโมง เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้จดความคิด มีหลายเครื่องมือ เช่น ใช้ mind map, Root cause analysis (ผังก้างปลา) หรือแม้แต่การใช้กระดาษ post it ไปแปะ ตามหมวดหมู่ ขั้นที่ 4 สรุปผลการระดมสมอง สรุปออกมาเป็น 3 กลุ่มคือ (1) ไอเดียที่ดี และพร้อมไปดำเนินการได้ (2) ไอเดียที่ดี และต้องรอการพิจารณา และ (3) ไอเดียที่ต้องพิจารณาอีกครั้งก่อนดำเนินการ โดยสมาชิกคนใดคนหนึ่งจะเป็นคนจดโน้ตพร้อมทั้ง ส่งบันทึกให้กับผู้ที่ร่วมระดมสมอง ในการระดมสมองนั้น ส่วนใหญ่เราจะไม่ทิ้งความคิดใดคิดหนึ่ง เพราะในเวลานั้นความคิด ที่เราคิดว่าเป็นไปไม่ได้ หรือเพ้อฝัน อาจจะเป็นเพราะทรัพยากร ในตอนนั้นเราอาจจะไม่พร้อม ที่จะดำเนินการ แต่อาจจะเป็นจริงในภายหลังก็ได้ และขั้นที่ 5 การติดตามผล หลังจากระดมสมองเสร็จแล้ว ควรมีการติดตามผลว่า ได้นำความคิดนั้น ไปดำเนินการ แล้วผลเป็นอย่างไร เพื่อประเมินและหาหนทาง หรือนำแนวคิดที่เหลือ ไปดำเนินการต่อ

6. การมีส่วนร่วม

John M. Cohen and Norman T. Uphoff (1981, p.6) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นการที่สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการปฏิบัติ การแบ่งปันผลประโยชน์ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผลจากโครงการ

สุพัตรา ยอดสุรางค์ (2562, น.124) ให้ความเห็นว่ากระบวนการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด เป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยทั้งสองฝ่ายมีเป้าหมายเดียวกัน เพื่อช่วยให้เกิดการตัดสินใจในทางที่ดีขึ้น อีกทั้งเป็นการได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรกเกิดจากความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกันของบุคคล ซึ่งมีความคิดพ้องต้องกัน จนกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม ประการที่สองเกิดจากความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ ขณะนั้น ทำให้เกิดการผลักดันไปสู่การรวมกลุ่ม การวางแผน และการลงมือกระทำร่วมกัน ประการสุดท้าย เกิดจากการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น โดยจะต้องเกิดจากการคิดริเริ่มของประชาชนเป็นสำคัญเพื่อตอบสนองต่อกิจกรรมของชุมชน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชน หรือสมาชิกชุมชนเข้ามามีบทบาทในการคิด ตัดสินใจ ปฏิบัติ ประเมินผล และรับผิดชอบร่วมกัน

โดยผ่านการสื่อสารสองทางทั้งทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากร การตัดสินใจที่ดีขึ้น และสร้างการสนับสนุนจากสาธารณชน

กระบวนการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปีของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายในด้วย SWOT Analysis

แนวทางการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ได้รับการออกแบบให้เป็นกระบวนการที่มีความเป็นระบบ โปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ กระบวนการเริ่มต้นจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในทุกมิติ โดยให้ความสำคัญกับการประมวลข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อนำมาใช้ในการ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายในของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี โดยใช้เครื่องมือ SWOT Analysis เป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์สถานการณ์ ในขั้นตอนนี้ได้มีการสังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยบทความทางวิชาการ รายงานผลการดำเนินงาน และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 ถึงปี พ.ศ. 2567 ซึ่งครอบคลุม ทั้งข้อมูลด้านโครงสร้างองค์กร การบริหารงาน การจัดสรรทุน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ต่อจากนั้นได้มีการเก็บข้อมูลปัญหาและความต้องการของลูกหนี้และผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ รวมถึงเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางผ่านกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนถึงปัญหาในระดับปฏิบัติการ ข้อมูลที่ได้ในขั้นตอนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดประเด็นในการทบทวนกลยุทธ์และตัวชี้วัดของแผนปฏิบัติการ หลังจากได้ข้อมูลพื้นฐานแล้วจึงมีการจัดทำเป็นประเด็นสอบถาม เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ผ่านระบบออนไลน์ โดยใช้แบบสอบถามในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่ออกแบบมาเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการสำรวจนี้ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ยืนยันความถูกต้องจากผู้มีส่วนได้เสียในวงกว้าง รวมถึงเป็นการลดข้อจำกัดเรื่องเวลาและระยะทาง อีกทั้ง ยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ และให้ความเห็นเพิ่มเติมโดยมีการจัดประชุมระดมความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลาง จำนวน 54 คน ซึ่งการประชุมดังกล่าวได้ดำเนินการในรูปแบบเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ได้เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ และวิพากษ์ รวมถึงร่วมกันออกแบบกลยุทธ์ ตัวชี้วัด และกิจกรรม/โครงการที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และสถานการณ์ในปัจจุบัน จากกระบวนการทั้งหมดข้างต้นสามารถสรุปข้อมูลสำคัญตามหลักการ SWOT Analysis ได้ดังนี้

1.1 จุดแข็ง (Strengths) จำนวน 40 ประเด็น เช่น ศักยภาพของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารในระดับจังหวัดและส่วนกลาง การที่คณะทำงานสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ทุกตำบล รวมถึงระบบงานที่ชัดเจน มีกฎระเบียบและมาตรการสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

1.2 จุดอ่อน (Weaknesses) จำนวน 18 ประเด็น เช่น โครงสร้างการบริหารที่มีข้อจำกัด การลาออกของเจ้าหน้าที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องในการดำเนินงาน การที่คณะทำงานบางส่วนประกอบอาชีพอื่นจึงมีเวลาจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรม ขาดระบบประเมินผลโครงการที่เป็นระบบ และการขาดกลไกติดตามทวงถามหนี้ค้างชำระอย่างต่อเนื่อง

1.3 โอกาส (Opportunities) จำนวน 12 ประเด็น เช่น การที่กลุ่มและองค์กรสตรีมีความเข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนในระดับพื้นที่ได้ หน่วยงานราชการในพื้นที่มีความพร้อมในการร่วมบูรณาการภารกิจร่วมกับกองทุน การมีช่องทางการตลาดใหม่ ๆ ที่สามารถส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรี และการที่หน่วยงานระดับนโยบาย เช่น สมาชิกวุฒิสภา (สว.) และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ให้ความสำคัญต่อบทบาทของกองทุน

1.4 อุปสรรค (Threats) จำนวน 14 ประเด็น เช่น การที่ลูกหนี้บางส่วนไม่ให้ความร่วมมือในการชำระหนี้หรือดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่มลูกหนี้ที่ขาดประสิทธิภาพ ทำให้เกิดปัญหาในการติดตามโครงการ และภาวะเศรษฐกิจไทยที่หดตัวส่งผลให้ลูกหนี้บางส่วนมีรายได้ลดลงและขาดความสามารถในการชำระหนี้ตามกำหนด

ทั้งนี้ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในทุกขั้นตอนดังกล่าวได้ทำให้การทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีความครอบคลุมทั้งมิติข้อมูลเชิงประจักษ์และความเห็นจากผู้ปฏิบัติงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลาง ทำให้ได้ข้อมูลข้อเท็จจริงที่ตั้งอยู่บนฐานของ “ข้อมูลจริง เสียงจริง และบริบทจริง” ซึ่งจะนำไปสู่การจัดทำกลยุทธ์และตัวชี้วัดที่สามารถตอบสนองต่อพันธกิจของกองทุนได้อย่างแท้จริง และใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในระยะยาวนอกจากนี้ ยังอาจกล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมจากลูกหนี้ และผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ รวมถึงเจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง ที่มีต่อกระบวนการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปีของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีดังนี้ (1) ช่วยให้เกิดมุมมองที่มีความครอบคลุมของข้อมูลในทุกมิติ ซึ่งจะช่วยให้การทบทวนแผนมีความครอบคลุมทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ รวมถึงช่วยลดช่องว่างระหว่างแผนปฏิบัติการกับการดำเนินงานจริง (2) ช่วยสะท้อนปัญหาอุปสรรคที่พบในการดำเนินงานและความต้องการที่แท้จริงได้อย่างลึกซึ้งซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดกลยุทธ์ และตัวชี้วัดได้ตรงกับสถานการณ์ (3) ช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของในการร่วมในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการในระยะต่อไป รวมถึงลดแรงต่อต้านในการดำเนินงาน ซึ่งช่วยให้เกิดการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (4) ช่วยเพิ่มความโปร่งใสในทุกขั้นตอน และสามารถตรวจสอบได้

ซึ่งทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความเชื่อมั่นต่อแนวทางการดำเนินงานของแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี (5) ช่วยเสริมพลังการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ช่วยให้เกิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ และพัฒนาทักษะในการคิดเชิงกลยุทธ์ (6) ช่วยให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ระหว่างบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเอื้อต่อการบูรณาการภารกิจร่วมกันในฐานะภาคีเครือข่าย ในอนาคต รวมถึงเกิดความร่วมมือที่ต่อเนื่อง และ (7) ช่วยให้เกิดการรับรู้ถึงแนวโน้ม การเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับทิศทางของแผนปฏิบัติการ 5 ปี ได้อย่างยืดหยุ่น

2. การวิเคราะห์กลยุทธ์ด้วย TOWS Matrix

การทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปีของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ได้มีการนำ SWOT Analysis มาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้ง 4 ด้าน เพื่อกำหนดทิศทาง เชิงกลยุทธ์โดยใช้ TOWS Matrix มาช่วยสังเคราะห์ให้กลายเป็นกลยุทธ์ที่สามารถ ดำเนินการได้จริง จึงถือเป็นการเปลี่ยน “ข้อมูล” ให้กลายเป็น “แผนปฏิบัติการ” ที่มีความเป็น ไปได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งผลจากการวิเคราะห์กลยุทธ์โดยใช้ TOWS Matrix ทำให้ได้กลยุทธ์ที่สำคัญดังนี้

2.1 กลยุทธ์เชิงรุก (SO) ประกอบด้วย SO1: ปรับโครงสร้างหนี้เชิงรุก, SO2: สารสนเทศเพื่อการติดตามการชำระหนี้, SO3: พัฒนาลาดออนไลน์สำหรับลูกหนี้, SO4: สร้างเครือข่ายองค์กรสตรี, SO5: พัฒนาผู้นำสตรีและองค์กรสตรี, SO6: พัฒนาระบบ สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ, SO7: ยกระดับมาตรฐานกองทุน, SO8: พัฒนาแผนยุทธศาสตร์ แบบบูรณาการ, SO9: ส่งเสริมศักยภาพเจ้าหน้าที่ผ่านแพลตฟอร์ม e-learning

2.2 กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) ประกอบด้วย ST1: เสริมสร้างความรู้ทางการเงิน แก่ลูกหนี้, ST2: คัดกรองโครงการที่มีศักยภาพสูง, ST3: ที่ปรึกษาธุรกิจเพื่อเพิ่มรายได้จริง, ST4: ประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงเงินอุดหนุน, ST5: พัฒนาระบบติดตามผล และประเมินประสิทธิภาพโครงการเงินอุดหนุน

2.3 กลยุทธ์เชิงแก้ไขข้อจำกัด (WO) ประกอบด้วย WO1: พัฒนาระบบติดตาม หนี้ผ่านเทคโนโลยีและภาคีเครือข่าย, WO2: เพิ่มประสิทธิภาพการจัดสรรงบประมาณ, WO3: พัฒนาแผนธุรกิจให้มีแนวทางที่ชัดเจน, WO4: ระบบติดตามและรายงานผลการดำเนินงานตามมาตรฐานของกระทรวงการคลัง

2.4 กลยุทธ์เชิงรับ (WT) ประกอบด้วย WT1: เพิ่มสัดส่วนการสนับสนุนเงิน อุดหนุนให้กับองค์กรสตรีที่มีผลลัพท์, WT2: ปรับปรุงระบบสารสนเทศกองทุน, WT3: พัฒนาระบบบริหารจัดการแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการดิจิทัล, WT4: พัฒนาเจ้าหน้าที่ กองทุนให้เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

3. วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์หลัก พันธกิจ ประเด็นการพัฒนา กลยุทธ์ และตัวชี้วัดของ กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

3.1 วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์หลัก และพันธกิจของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

วิสัยทัศน์ : เป็นแหล่งทุนที่สำคัญของสตรีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจในชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

เป้าหมายหลัก : สตรีมีความมั่นคงด้านรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นผู้นำในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน

พันธกิจ : 1) จัดสรรเงินทุนหมุนเวียนให้แก่สตรีและองค์กรสตรี เพื่อนำไปใช้ในการสร้างงาน การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน 2) จัดสรรเงินอุดหนุนในการพัฒนาสตรี องค์กรสตรี และเครือข่ายสตรีให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครอง แก้ไขปัญหาสตรี พัฒนาคุณภาพชีวิตสตรี และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน และ 3) บริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ให้มีความมั่นคงตามหลักธรรมาภิบาล

3.2 การกำหนดประเด็นการพัฒนา กลยุทธ์ และตัวชี้วัดของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

การทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในปี พ.ศ. 2568 ได้มีการปรับปรุงกลยุทธ์และตัวชี้วัดที่แตกต่างจากการทบทวนในปี พ.ศ. 2567 เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงทั้งภายในองค์กรและสภาพแวดล้อมภายนอก รวมถึงสามารถนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนได้อย่างเป็นรูปธรรม

3.2.1 แผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ.2567) ประกอบด้วย 3 ประเด็นการพัฒนา 9 กลยุทธ์ และ 7 ตัวชี้วัด ดังนี้

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 การเสริมสร้างอาชีพและรายได้แก่สตรี มีเป้าหมาย คือ สตรีมีรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ และ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนากลุ่มอาชีพสตรี กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด และกลยุทธ์ที่ 3 การส่งเสริมช่องทางทางการตลาด (2) ตัวชี้วัดที่ 1 จำนวนโครงการที่กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอนุมัติในการส่งเสริมอาชีพ ตัวชี้วัดที่ 2 ร้อยละของโครงการที่ได้รับการอนุมัติเงินกู้จากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีรายได้เพิ่มขึ้น และตัวชี้วัดที่ 3 จำนวนผลิตภัณฑ์ของสตรีได้รับการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP)

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งสตรี องค์กรสตรี และการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีเป้าหมาย คือ องค์กรสตรีและเครือข่ายสตรีมีศักยภาพในการพัฒนาสตรี และมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชน ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ และ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) กลยุทธ์ที่ 4 การพัฒนาศักยภาพสตรีและองค์กรสตรี กลยุทธ์ที่ 5 การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายสตรีทุกระดับ และกลยุทธ์ที่ 6 การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) ตัวชี้วัดที่ 4 จำนวนสตรีได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในชุมชน ตัวชี้วัดที่ 5 จำนวนองค์กรที่มีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตที่ได้รับการอนุมัติเงินอุดหนุน

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี (3) ตัวชี้วัดที่ 6 จำนวนโครงการที่องค์กรสตรีได้รับการสนับสนุนเงินจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเพื่อพัฒนาบทบาทและคุณภาพชีวิตสตรี

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 การเสริมสร้างขีดความสามารถองค์กรในการบริหาร กองทุนฯ ตามหลักธรรมาภิบาล มีเป้าหมาย คือ กองทุนมีความมั่นคง บริหารด้วยความเป็นธรรม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ และ 1 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) กลยุทธ์ที่ 7 การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรในการขับเคลื่อนกองทุนฯ กลยุทธ์ที่ 8 การพัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศ และกลยุทธ์ที่ 9 การพัฒนาระบบในการบริหารจัดการ (2) ตัวชี้วัดที่ 7 การบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีมีผลการดำเนินงานผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่กระทรวงการคลังกำหนด

3.2.2 แผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2568) ประกอบด้วย 3 ประเด็นการพัฒนา 10 กลยุทธ์ และ 10 ตัวชี้วัด ดังนี้

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 การเสริมสร้างอาชีพและรายได้แก่สตรี มี 2 เป้าหมาย คือ

1) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกองทุนและลดปัญหาหนี้ค้างชำระ ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ และ 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1.1) กลยุทธ์ที่ 1 ลดปัญหาหนี้ค้างชำระ และกลยุทธ์ที่ 2 เพิ่มอัตราการชำระหนี้ (1.2) ตัวชี้วัดที่ 1 ร้อยละของหนี้เกินกำหนดชำระต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนด และตัวชี้วัดที่ 2 ร้อยละของ ยอดเงินกู้โครงการมีการชำระคืนตามกำหนดมากกว่าเป้าหมายที่กำหนด

2) เพื่อให้สตรีมีรายได้ที่มั่นคง เพื่อให้กลุ่มสตรีมีรายได้ที่มั่นคง เพื่อให้สตรีมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ และ 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ (2.1) กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมอาชีพลูกหนี้ และกลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมรายได้ (2.2) ตัวชี้วัดที่ 3 จำนวนโครงการที่กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอนุมัติเงินทุนหมุนเวียนในการส่งเสริมอาชีพ และตัวชี้วัดที่ 4 ร้อยละของโครงการที่ได้รับการอนุมัติเงินทุนหมุนเวียนจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีรายได้เพิ่มขึ้น

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งสตรี องค์กรสตรี และการพัฒนาคุณภาพชีวิต มี 1 เป้าหมาย คือ

1) เพื่อความยั่งยืนขององค์กรและคุณภาพชีวิตของสตรีในระยะยาว ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ และ 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1.1) กลยุทธ์ที่ 5 กลยุทธ์พัฒนาเครือข่ายองค์กรสตรี และกลยุทธ์ที่ 6 เสริมสร้างบทบาทและคุณภาพชีวิตสตรี (1.2) ตัวชี้วัดที่ 5 จำนวนองค์กรที่มีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตที่ได้รับการอนุมัติเงินอุดหนุนจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และตัวชี้วัดที่ 6 จำนวนโครงการที่องค์กรสตรีได้รับการสนับสนุนเงินอุดหนุนเพื่อพัฒนาบทบาทและคุณภาพชีวิตสตรี

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 การเสริมสร้างขีดความสามารถองค์กรในการบริหารกองทุนฯ ตามหลักธรรมาภิบาล มี 2 เป้าหมาย คือ

1) เพื่อปรับปรุงระบบบริหารความเสี่ยงทางการเงิน สร้างความโปร่งใส และมีกลไกการบริหารกองทุนมีมาตรฐาน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ และ 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1.1) กลยุทธ์ที่ 7

ปรับปรุงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการบรรลุ และกลยุทธ์ที่ 8 พัฒนาระบบการบริหารจัดการ (1.2) ตัวชี้วัดที่ 7 จำนวนโครงการที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และตัวชี้วัดที่ 8 ผลการดำเนินงาน ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่กระทรวงการคลังกำหนด

2) เพื่อให้สามารถสนับสนุนการดำเนินโครงการอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ และ 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ (2.1) กลยุทธ์ที่ 9 พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการและกลยุทธ์ที่ 10 พัฒนาศักยภาพ (2.2) ตัวชี้วัดที่ 9 การทบทวนแผนยุทธศาสตร์/แผนปฏิบัติการประจำปี/แผนดิจิทัล/แผนบุคลากร และตัวชี้วัดที่ 10 การบรรลุตัวชี้วัด จำนวนโครงการที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

3.3 ประเด็นการเปลี่ยนแปลงและเหตุผลความจำเป็น

การเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์และตัวชี้วัดของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีเหตุผลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงดังนี้

3.3.1 การเพิ่มประเด็นด้าน “การบริหารหนี้” เป็นกลยุทธ์ใหม่ โดยแผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ.2567) ยังไม่มีการระบุประเด็น “หนี้ค้างชำระ” ไว้อย่างชัดเจน แม้จะเป็นปัญหาสำคัญในการบริหารกองทุน ขณะที่ในแผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2568) ได้เพิ่มกลยุทธ์ที่ 1 และ 2 คือ “ลดปัญหาหนี้ค้างชำระ” และ “เพิ่มอัตราการชำระหนี้” พร้อมกำหนดตัวชี้วัดเฉพาะ เช่น ร้อยละของหนี้เกินกำหนดชำระที่ต่ำกว่าเป้าหมาย และอัตราการชำระคืนตรงเวลา เพื่อให้สามารถติดตามและจัดการหนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเชิงกลยุทธ์ ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับความสำคัญของปัญหาหนี้เป็นประเด็นระดับนโยบาย

3.3.2 การเน้นกลยุทธ์ “อาชีพลูกหนี้” แทน “กลุ่มอาชีพทั่วไป” โดยแผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2567) ให้ความสำคัญกับ “การพัฒนากลุ่มอาชีพสตรี” โดยไม่จำแนกเฉพาะกลุ่มลูกหนี้ แต่แผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2568) แยกกลยุทธ์ “ส่งเสริมอาชีพลูกหนี้” ออกมาเป็นการเฉพาะ ซึ่งช่วยตอบโจทย์เชิงเป้าหมายให้ “ลูกหนี้มีรายได้เพิ่มขึ้น” และสามารถชำระหนี้ได้ดีขึ้น สะท้อนถึงการปรับทิศทางกลยุทธ์ให้มีเป้าหมายที่ชัดเจนและเน้นผลลัพธ์โดยตรงต่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

3.3.3 การปรับโครงสร้าง “กลยุทธ์” ให้เชื่อมโยงกับ “เป้าหมายย่อย” ที่ชัดเจน โดยแผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2567) ใช้โครงสร้างกลยุทธ์แบบ “รวมกลุ่มตาม ประเด็นพัฒนา” โดยไม่จำแนกเป้าหมายย่อย ขณะที่แผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2568) ได้จำแนก “เป้าหมายย่อย” เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกองทุน, การลดหนี้ค้างชำระ, การเสริมสร้างรายได้ที่มั่นคงของสตรี, การพัฒนาระบบบริหารจัดการ, การพัฒนาศักยภาพ ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนถึงการยกระดับ “การบริหารแผนด้วยหลักการการจัดการเชิงกลยุทธ์” โดยมีเป้าหมายเชิงผลลัพธ์ที่ตรวจสอบได้ และสามารถสื่อสารไปยังภาคปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

3.3.4 การปรับตัวชี้วัดจาก “กิจกรรม” สู่ “ผลลัพธ์” (Outcome-based) โดยตัวชี้วัดเดิมในแผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2567) ส่วนใหญ่เป็นเชิงปริมาณ เช่น จำนวนโครงการหรือจำนวนผู้เข้าร่วม ในขณะที่แผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2568) ได้เพิ่มตัวชี้วัดเชิงผลลัพธ์ เช่น ร้อยละของยอดชำระหนี้ตามกำหนด, จำนวนโครงการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่, ผลการดำเนินงานที่ผ่านเกณฑ์กระทรวงการคลัง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการปรับระบบการติดตามประเมินผลให้ สามารถวัดความคุ้มค่าและผลกระทบที่แท้จริงของแผนงาน ได้ดียิ่งขึ้น

3.3.5 การเพิ่มกลยุทธ์ด้าน “เทคโนโลยีสารสนเทศ” และ “บุคลากร” โดยแผน ปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2567) เน้นการพัฒนาสมรรถนะบุคลากร และระบบสารสนเทศ เพียงบางกลยุทธ์ สำหรับในแผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2568) ได้มีการแยกเป็น กลยุทธ์เฉพาะ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 7: ปรับปรุงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ, กลยุทธ์ที่ 8: พัฒนาระบบการบริหารจัดการ, กลยุทธ์ที่ 10: พัฒนาบุคลากร ซึ่งสะท้อนการตระหนักถึง ความสำคัญของ “ระบบภายในองค์กร” ในการสนับสนุนผลสัมฤทธิ์ของแผน และสอดคล้องกับหลักการธรรมาภิบาลด้านประสิทธิภาพและความโปร่งใส

3.3.6 ความจำเป็นในการรองรับเกณฑ์การประเมินทุนหมุนเวียน เนื่องจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีต้องดำเนินงานตามเกณฑ์ของกระทรวงการคลัง ดังนั้น ตัวชี้วัดในแผนปฏิบัติการ 5 ปี (ทบทวนปี พ.ศ. 2567) เช่น “ผลการดำเนินงานที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน” และ “การทบทวนแผนยุทธศาสตร์/แผนดิจิทัล/แผนบุคลากร” จึงถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่า กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้มีการปรับเป้าหมายให้สอดคล้องกับมาตรฐานการกำกับติดตามในระดับประเทศ

สรุปได้ว่า การปรับปรุงกลยุทธ์และตัวชี้วัดของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่ม “ประสิทธิผล” และ “ความยืดหยุ่น” โดยสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวเชิงนโยบายที่มุ่งผลลัพธ์ที่จับต้องได้ เพิ่มประสิทธิภาพของระบบงานและตอบโจทย์ปัญหาเชิงโครงสร้างที่กำลังเผชิญอยู่ ทั้งในมิติการคลัง ความมั่นคงของสตรีและการบริหารงานภาครัฐเชิงยุทธศาสตร์

3.4 เปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2567 กับ 2568 กลยุทธ์ และตัวชี้วัดของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

การเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์และตัวชี้วัดของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ระหว่างปี พ.ศ. 2567 กับปี พ.ศ. 2568 สามารถนำมาเปรียบเทียบได้ดังนี้

กลยุทธ์ ปี พ.ศ. 2567	ตัวชี้วัด ปี พ.ศ. 2567	กลยุทธ์ ปี พ.ศ. 2568	ตัวชี้วัด ปี พ.ศ. 2568
-------------------------	---------------------------	-------------------------	---------------------------

1. การพัฒนากลุ่มอาชีพสตรี	1. จำนวนโครงการที่ได้รับอนุมัติในการส่งเสริมอาชีพ	1. ลดปัญหาหนี้ค้างชำระ	1. ร้อยละของหนี้เกินกำหนดชำระต่ำกว่าเป้าหมาย
2. การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด	2. ร้อยละของโครงการที่มีรายได้เพิ่มขึ้น	2. เพิ่มอัตราการชำระหนี้	2. ร้อยละของยอดเงินกู้ที่ชำระคืนตรงเวลา
3. การส่งเสริมช่องทางการตลาด	3. จำนวนผลิตภัณฑ์สตรีที่พัฒนาเป็น OTOP	3. ส่งเสริมอาชีพลูกหนี้	3. จำนวนโครงการที่ได้รับอนุมัติทุนหมุนเวียน
4. การพัฒนาศักยภาพสตรีและองค์กรสตรี	4. จำนวนสตรีที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ	4. ส่งเสริมรายได้	4. ร้อยละของโครงการที่มีรายได้เพิ่มขึ้น
5. การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายสตรีทุกระดับ	5. จำนวนองค์กรที่ได้รับอนุมัติเงินอุดหนุน	5. พัฒนาเครือข่ายองค์กรสตรี	5. จำนวนองค์กรที่ได้รับเงินอุดหนุน
6. การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต	6. จำนวนโครงการที่องค์กรสตรีได้รับสนับสนุนเงิน	6. เสริมสร้างบทบาทและคุณภาพชีวิตสตรี	6. จำนวนโครงการที่ได้รับเงินอุดหนุนเพื่อพัฒนาสตรี
7. การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรในการขับเคลื่อนกองทุนฯ	7. ผลการดำเนินงานผ่านเกณฑ์มาตรฐานกระทรวงการคลัง	7. ปรับปรุงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ	7. จำนวนโครงการที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพระบบสารสนเทศ
8. การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ		8. พัฒนาระบบการบริหารจัดการ	8. ผลการดำเนินงานผ่านเกณฑ์มาตรฐานกระทรวงการคลัง
9. การพัฒนาระบบในการบริหารจัดการ		9. พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการ	9. การทบทวนแผนยุทธศาสตร์/แผนปฏิบัติการ/แผนดิจิทัล/แผนบุคลากร
		10. พัฒนาบุคลากร	10. จำนวนโครงการที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่

สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

การทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปีของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เป็นภารกิจที่มีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่เพื่อให้เกิดการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องที่ทำให้แผนปฏิบัติการมีความสอดคล้องกับบริบทจริง และตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างแท้จริง โดย“องค์ความรู้ที่สำคัญ” เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม ในการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปีของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี สรุปได้ดังนี้

1. การออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ โดยการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ เริ่มต้นจากการออกแบบกระบวนการอย่างมีระบบ และมีการวางขั้นตอนที่เชื่อมโยงกัน อย่างชัดเจน ตั้งแต่ 1) การสังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ 2) การเก็บข้อมูลจากลูกหนี้และผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ 3) การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล 4) สัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ผ่านระบบออนไลน์ และ 5) การจัดประชุมระดมความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลาง ซึ่งการออกแบบที่ครอบคลุมหลายช่องทางนี้ ได้ช่วยให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนมุมมองรอบด้าน ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติงานในพื้นที่

2. การใช้แนวคิดทางวิชาการควบคู่กับประสบการณ์จริงในพื้นที่ โดยมีการผสมผสานแนวคิดทางวิชาการ เช่น การวิเคราะห์ SWOT, การใช้ TOWS Matrix และแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยให้กระบวนการทบทวนแผนมี “กรอบแนวคิดที่เป็นระบบ” ไม่ใช่เพียงการรวมความคิดเห็นเท่านั้น แต่สามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์และตัวชี้วัดที่ชัดเจนได้ ในขณะเดียวกันเป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ได้ถ่ายทอดประสบการณ์จริงที่พบในการดำเนินงานของกองทุนในแต่ละจังหวัด ทำให้เกิด “ความรู้ที่เป็นบริบทเฉพาะ” ซึ่งกลายเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่สำคัญสำหรับการออกแบบนโยบาย

3. การสร้างความเป็นเจ้าของแผนร่วมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็น การ “ให้พื้นที่ในการตัดสินใจร่วม” ผ่านการให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสเสนอแนวทางกลยุทธ์ และร่วมจัดทำตัวชี้วัดที่ตนเองจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อการดำเนินกิจกรรมในแผนปฏิบัติการ 5 ปี และพร้อมจะผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของแผนปฏิบัติการอย่างแท้จริง

4. การพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานที่เข้าร่วมกระบวนการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี โดยการจัดประชุมระดมความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลาง เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ โดยทำหน้าที่เป็น “เวทีการเรียนรู้ร่วมกัน” ที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานได้เข้าใจแนวคิดการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงระบบ และการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับการทำ

แผนระดับนโยบาย ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นทั้งกระบวนการ “สร้างแผน” และ “สร้างคน” ไปพร้อมกัน

5. การพัฒนาตัวชี้วัดร่วมเพื่อให้สามารถประเมินผลได้จริง โดยตัวชี้วัดที่ถูกปรับปรุงและเพิ่มเติมจากกระบวนการมีส่วนร่วมจะสามารถ “สะท้อนผลสัมฤทธิ์ของแผนปฏิบัติการ 5 ปีในเชิงคุณภาพ” เช่น การใช้ร้อยละของหนี้เกินกำหนดที่ต่ำกว่าเป้าหมายการเพิ่มรายได้ของผู้กู้ การประเมินผลการดำเนินงานตามเกณฑ์กระทรวงการคลัง เป็นต้น ซึ่งตัวชี้วัดในลักษณะดังกล่าว ย่อมช่วยให้สามารถติดตาม ตรวจสอบ และรายงานผลลัพธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับข้อเท็จจริง

6. การเชื่อมโยงเป้าหมายระยะยาวกับการดำเนินงานในระดับพื้นที่ โดยการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปีในลักษณะดังกล่าวย่อมช่วยสร้างเป้าหมาย ระยะยาวได้อย่างมีคุณภาพ เช่น การสร้างความมั่นคงของสตรี การลดความเหลื่อมล้ำ หรือการสร้างธรรมาภิบาลในกองทุน ซึ่งสามารถถูกถ่ายทอด และ “แปลงเป็นภารกิจที่จับต้องได้” ในระดับพื้นที่

7. กระบวนการมีส่วนร่วมในการทบทวนแผนปฏิบัติการ 5 ปี ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการบริหารแบบ Top-down ไปสู่การวางแผนแบบมีความยืดหยุ่น (adaptive planning) และเชื่อมโยงแนวทางจากล่างขึ้นบน (bottom-up) อย่างมีนัยสำคัญซึ่งถือกลไกเชิงกลยุทธ์ที่ทรงพลัง เนื่องจากการออกแบบมาอย่างรอบคอบบนฐานของข้อมูลจริง มีการอ้างอิงกรอบแนวคิดทางวิชาการ และมีการสร้างพื้นที่ให้ผู้ปฏิบัติงานได้เข้ามามีบทบาทอย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยสร้างความร่วมมือ ความเข้าใจ และความไว้วางใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนภารกิจในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 การนำตัวชี้วัดจากแผนปฏิบัติการ 5 ปี ไปใช้ในระดับพื้นที่ เพื่อให้ “ตัวชี้วัดเชิงผลลัพธ์” ที่ได้จากการทบทวนแผน 5 ปี สามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ โดยมีระบบการทดลอง ปรับใช้และประเมินผลอย่างเป็นระบบและยืดหยุ่น

1.1.1 การกำหนดพื้นที่นำร่อง/พื้นที่ทดสอบโครงการ (Pilot Areas)

1.1.2 จัดทำแผนการดำเนินงานในพื้นที่นำร่อง

1.1.3 ร่วมออกแบบโครงการ/กิจกรรมที่มุ่งสู่ผลลัพธ์ตามตัวชี้วัดที่เลือก

1.1.4 ดำเนินโครงการตามกรอบระยะเวลา (3 เดือน/6 เดือน/1 ปี)

1.1.5 ติดตามผลรายไตรมาส และปรับปรุงแบบให้เหมาะสม

1.2 การกำหนดแนวทางประเมินผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด

1.2.1 ใช้แนวทางการประเมินผลแบบ “ผลลัพธ์เป็นศูนย์กลาง” (Outcome-Based Evaluation) ซึ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นจริงกับกลุ่มเป้าหมาย มากกว่าปริมาณกิจกรรมที่ทำ

1.2.2 แนวทางการเก็บข้อมูล โดยใช้ Digital Form หรือ Google Form เพื่อให้จัดการและวิเคราะห์ง่าย

1.2.3 สรุปผลจากพื้นที่นำร่องเพื่อปรับตัวชีวิตหรือเพิ่มมาตรการสนับสนุน

1.2.4 พื้นที่ใดมีความโดดเด่นให้จัดทำเป็น Best Practice เพื่อขยายผล

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการนำไปปรับใช้กับภารกิจอื่น ๆ ของกรมการพัฒนาชุมชน

2.2 ศึกษาผลการนำไปปรับใช้กับการจัดแผนปฏิบัติการในพื้นที่ของหน่วยงานในสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- จักษ์วัชร ศิริวรรณ. (2555). *แนวคิด ความสำคัญ และกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/437659>.
เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2568.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2554). *การบริหารจัดการและการบริหารยุทธศาสตร์ของหน่วยงานของรัฐ*.
โพธิ์เพช.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). *การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. สถาบันพระปกเกล้า.
- สุพัตรา ยอดสุรางค์. (2562). แนวคิดว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน.
วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 14(1), 122-132.
- Gerry Johnson, Kevan Scholes, Richard Whittington. (2006). *Exploring Corporate Strategy*. Financial Times Prentice Hall.
- John M. Cohen and Norman T. Uphoff. (1981). *Rural Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation, and Evaluation*. Rural Development Monograph No.2. Rural Development Committee, Centre for International Studies. Cornell University.
- Steiss, Alan Walter. (2003). *Strategic Management for Public and Nonprofit Organizations*. Marcel Dekker.
- Willie Pietersen. (2014). *The Strategic Learning Process*. Retrieved January 28, 2024.
from <https://williepietersen.com/strategiclearning>
- Schermerhorn, J. R. (2002). *Management*. John Wiley & Sons.

แนวปฏิบัติในการเตรียมต้นฉบับบทความ
เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน
Journal of Research and Development, Community Development
Department

การส่งบทความต้องจัดพิมพ์ตามรูปแบบที่กำหนด และต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน จึงจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร ผู้เขียนต้องส่งต้นฉบับผ่านทาง Online โดยแนบไฟล์ (Word) ของบทความต้นฉบับส่งมาที่ <https://so11.tci-thaijo.org/index.php/cdd> การเตรียมต้นฉบับ จะมาลงตีพิมพ์ควรปฏิบัติตามคำแนะนำ ดังนี้

1. ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

1.1 บทความวิจัย (Research Article) หมายถึง บทความที่นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าใหม่ ๆ ทั้งในด้านทฤษฎี และด้านปฏิบัติที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในศาสตร์สาขาต่าง ๆ มากขึ้นกว่าเดิม โดยบทความวิจัยมีลักษณะเด่นตรงที่เป็นการนำเสนอปัญหาที่ผู้เขียนได้ศึกษาหรือประเด็นที่ต้องการคำตอบ มีการกำหนดกรอบแนวคิด อ้างอิงแนวคิดทฤษฎีมาวิเคราะห์ เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบพร้อมทั้งสรุปปัญหาได้อย่างชัดเจน เป็นการสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการ ต่อไป

1.2 บทความวิชาการ (Academic Article) หมายถึง บทความหรืองานเขียนซึ่งมีการทบทวนวรรณกรรม และสำรวจองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อการวิเคราะห์สังเคราะห์ วิพากษ์ และสรุปผลในประเด็นที่ศึกษา

2. การส่งผลงานตีพิมพ์

ผู้นิพนธ์ต้องส่งผลงานในระบบ Online Submission ของวารสาร “วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน” โดยส่งต้นฉบับของท่านได้ที่ <https://so11.tci-thaijo.org/index.php/cdd>

*หมายเหตุ: ผู้ใช้งานใหม่ ต้องลงทะเบียน (Register) ข้อมูลของท่านกับระบบฯ ก่อน จึงจะสามารถ Log in และส่งผลงานได้)

3. รูปแบบการตีพิมพ์

วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน จะตีพิมพ์ผลงานในรูปแบบตีพิมพ์ (Print) และรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Online) โดยสามารถดาวน์โหลด Template ต้นฉบับ ได้ที่นี่ https://drive.google.com/drive/folders/1Yv46s_hV-R4r8D54jJTrVdxKkpA-aWu7?usp=drive_link

4. กำหนดการตีพิมพ์

2 ฉบับต่อปี ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - มิถุนายน และฉบับที่ 2 เดือนมิถุนายน - ธันวาคม

5. กระบวนการประเมินบทความ

- บทความทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในสาขาอย่างน้อย 3 ท่าน (Peer Review) จากหลากหลายสถาบันและความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ

6. ลิขสิทธิ์ของบทความที่ได้รับการตีพิมพ์

- ข้อเขียน ทรรศนะ และความคิดเห็นในบทความต่าง ๆ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นความรับผิดชอบแต่อย่างใดของกองบรรณาธิการวารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน (ซึ่งหมายรวมถึง บรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิในกองบรรณาธิการ หรือบรรณาธิการรับเชิญ) และกองบรรณาธิการวารสารฯ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป หากมีประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับเนื้อหาผู้พิมพ์จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

- กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตัดทอน/ปรับแก้ถ้อยคำบางประการ เพื่อความเหมาะสม

- วารสารการวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน อนุญาตให้สามารถนำไฟล์บทความไปใช้ประโยชน์และเผยแพร่ต่อได้ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขสัญญาอนุญาต CC Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) โดยต้องแสดงที่มาจากวารสาร ไม่ใช่เพื่อการค้า ห้ามแก้ไขดัดแปลง

- การนำเนื้อหา ข้อความหรือข้อคิดเห็น รูปภาพ ตาราง ของบทความไปจัดพิมพ์เผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ต้องได้รับอนุญาตจากกองบรรณาธิการวารสารฯ ก่อนตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พุทธศักราช 2537

7. การเตรียมต้นฉบับ

7.1 บทความวิจัย (Research Article)

1) การพิมพ์ ใช้ตัวอักษร TH Sarabun New หรือ TH Sarabun PSK ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เว้น บทความภาษาอังกฤษ อาจใช้ Times New Roman โดยอนุโลมได้ ในส่วนของหัวข้อเรื่อง ใช้ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา และในส่วนของเนื้อหา ใช้ขนาดตัวอักษร 16 ตัวปกติ กระดาษขนาด A4 เว้นทั้ง 4 ด้าน 1 นิ้ว (2.5 ซม.) ระยะห่างระหว่างบรรทัดแบบ Single Line Space โดยความยาวของต้นฉบับ รวมทุกรายการ (ชื่อเรื่อง - เอกสารอ้างอิง ตาราง และรูปภาพ) จำนวนไม่เกิน 20 หน้า พร้อมระบุเลขหน้ากำกับทุกหน้า

2) ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ควรกระชับและตรงกับเนื้อเรื่อง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนาอยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ

3) ชื่อผู้เขียน (Authors) ให้ระบุเฉพาะชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม ขนาดตัวอักษร 14 ตัวปกติจัดชิดขอบขวาอยู่ถัดลงมาจากชื่อเรื่อง

4) ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียน ให้พิมพ์เครื่องหมายดอกจันตัวเล็กและตามด้วยตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียน ขนาดตัวอักษร 14 ตัวปกติชิดขอบซ้ายด้านล่างสุดของกระดาษในหน้าที่ 1

5) บทคัดย่อ (Abstract) จะต้องมีย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษความยาวไม่เกิน 250 คำ ขนาดตัวอักษร 14 ตัวปกติ

6) คำสำคัญ (Keywords) ต้องมีคำสำคัญทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษาไม่เกิน 3 - 5 คำ

7) เนื้อเรื่อง (Text) ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา และบทสรุป หากมีภาพประกอบกราฟ หรือตาราง ให้ใส่ประกอบไว้ในเนื้อเรื่อง ต้องมีชื่อและเลขกำกับภาพ กราฟ ตาราง ตัวอักษรที่ปรากฏในภาพกราฟ ตารางต้องเป็นตัวอักษรชนิดเดียวกับที่ใช้ในบทความ และควรมีความชัดเจน ความยาวของเรื่อง รวมภาพ ตาราง ไม่ควรเกิน 20 หน้า เนื้อหาภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจ ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อนเนื้อหาต้องเรียงลำดับดังนี้

(7.1) บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

(7.2) วัตถุประสงค์ (Objective) ให้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

(7.3) การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) กล่าวถึงสรุปการค้นคว้า ศึกษา รวบรวม ประมวลผลงานทางวิชาการ เช่น ผลงานวิจัย บทความ เอกสารทางวิชาการ และตำราที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหรือประเด็นที่ทำการวิจัย

(7.4) ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

(7.5) ผลการวิจัย (Results) ให้นำเสนอในรูปของตารางแสดงผล และรูปภาพ โดยสรุปหลังจากการวิเคราะห์ทางสถิติแล้วไม่จำเป็นต้องแสดงวิธีการวิเคราะห์ทางสถิติ ทั้งนี้คำอธิบายและรายละเอียดต่าง ๆ ของตารางและรูปภาพต้องมีความชัดเจน กระชับ และมีหมายเลขกำกับด้านล่างของภาพ หรือตาราง

(7.6) การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เพียงใดและควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบกับผลการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการนำไปใช้ประโยชน์ และการให้ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต หรือวิจารณ์ (Discussion) เป็นการอภิปรายผลจากข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการทดลองของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ ๆ ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

8) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) เป็นการแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

9) กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เพื่อแสดงความขอบคุณแก่ผู้ให้ทุนวิจัยหรือผู้ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการวิจัย

10) เอกสารอ้างอิงใช้ระบบ (Name-year Reference) โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานสากลมีรูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association) เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสารหนังสือหรือแหล่งข้อมูลอินเทอร์เน็ตก็ได้ทั้งนี้ผู้เขียนเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดในการตีพิมพ์บทความ

การอ้างอิง

1. การอ้างอิงในเนื้อหาใช้ระบบนาม-ปี (Name-year Reference)

1.1 (ผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) การอ้างอิงแบบนี้จะเขียนไว้ท้ายข้อความที่ต้องการอ้างอิง

ตัวอย่าง (สุกัณดา วงศ์วีระชัย, 2566, น. 82-83)

ในกรณีไม่ปรากฏเลขหน้าให้ใส่เพียงชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์

(สุกัณดา วงศ์วีระชัย, 2566)

1.2 ผู้แต่ง (ปีพิมพ์) ในกรณีที่ระบุชื่อผู้แต่งไว้ในเนื้อหาแล้ว ไม่ต้องระบุไว้ในวงเล็บอีกครั้งหนึ่ง เช่น ชื่นฤทัย วรวรรณ (2566) ได้กล่าวถึง.....

2. การอ้างอิงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มีรูปแบบการเขียน ดังนี้

(ชื่อผู้ให้ข้อมูล, สัมภาษณ์, วันเดือนปีที่สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านความคิด ตัดสินใจ และการวางแผน ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น (อุษามณี วงศ์สวัสดิ์, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2566)

7.2 บทความวิชาการ (Academic Article)

1) **การพิมพ์** ใช้ตัวอักษร TH Sarabun New หรือ TH Sarabun PSK ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เว้น บทความภาษาอังกฤษ อาจใช้ Times New Roman โดยอนุโลมได้ ในส่วนของหัวข้อเรื่อง ใช้ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนา และในส่วนของเนื้อหา ใช้ขนาดตัวอักษร 16 ตัวปกติ กระดาษขนาด A4 เว้นทั้ง 4 ด้าน 1 นิ้ว (2.5 ซม.) ระยะห่างระหว่างบรรทัดแบบ Single Line Space โดยความยาวของต้นฉบับ รวมทุกรายการ (ชื่อเรื่อง - เอกสารอ้างอิง ตาราง และรูปภาพ) จำนวนไม่เกิน 20 หน้า พร้อมระบุเลขหน้ากำกับทุกหน้า

2) **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ควรกระชับและตรงกับเนื้อเรื่อง ขนาดตัวอักษร 18 ตัวหนาอยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ

3) **ชื่อผู้เขียน (Authors)** ให้ระบุเฉพาะชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม ขนาดตัวอักษร 14 ตัวปกติ จัดชิดขอบขวาอยู่ ถัดลงมาจากชื่อเรื่อง

4) **ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียน** ให้พิมพ์ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียน ขนาดตัวอักษร 14

5) **บทคัดย่อ (Abstract)** จะต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 250 คำ ขนาดตัวอักษร 14 ตัวปกติ

6) **คำสำคัญ (Keywords)** ต้องมีคำสำคัญทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษาไม่เกิน 3 - 5 คำ

7) **บทนำ** เขียนอธิบายประเด็นหลักของเนื้อหาที่จะเขียน ปรากฏการณ์ ความน่าสนใจ ความสำคัญ โดยนำข้อมูล งานวิจัยที่ตีพิมพ์/หนังสือ/บทความวิชาการ เพื่อที่จะบ่งชี้สถานการณ์ปัจจุบันขององค์ความรู้ (knowledge) หรือการทำงานของนักปฏิบัติ (practice) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมาพอสังเขปเพื่อชี้ให้เห็นว่าที่ผ่านมา มีการค้นพบอะไรบ้างและค้นพบโดยใครบ้างเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการนำเสนอให้เห็นว่ายังมีช่องว่าง (gap) ของงานวิจัย

8) **เนื้อหา** อธิบายเขียนควรอธิบายถึงการสืบค้นเนื้อหาเอกสาร บทความ การวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงให้เห็นถึง “ช่องว่างของความรู้” (knowledge gap) ที่ยังไม่ถูกพิจารณา ซึ่งการศึกษาครั้งนี้สามารถเติมเต็มช่องว่างของรู้นั้นได้ การทบทวนวรรณกรรมต้องมีการอ้างอิงอย่างครบถ้วน รวมทั้งควรมีการวิเคราะห์และจัดระบบความสัมพันธ์ของวรรณกรรมเหล่านั้นด้วย โดยเขียนสรุปเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนนำเอาทฤษฎี /แนวคิดที่ทบทวนมาใช้ในการวิจัยอย่างไร ในประเด็นไหน

9) **สรุปองค์ความรู้** สิ่งที่ได้จากการศึกษา และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ โดยให้เห็นว่าผลงานดังกล่าวได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างไร ใครคือผู้ใช้ และมีกระบวนการผลักดันผลงานดังกล่าวสู่การใช้ประโยชน์ทั้งเชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ และเชิงสาธารณะอย่างไร

(9.1) **องค์ความรู้/นวัตกรรม**จากการศึกษาควรเขียน องค์ความรู้/นวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ผลการวิจัยอย่างกระชับและชัดเจนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้

ตั้งแต่ต้น โดยสามารถนำเสนอในรูปแบบที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย เช่น ตาราง กราฟ แผนภาพ รูปภาพหรือคำบรรยาย เป็นต้น

(9.2) การถ่ายทอดและนำไปใช้ประโยชน์ เขียนวิธีการขยายผลการศึกษา หรือการถ่ายทอดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์แก่วงวิชาการ ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ หรือข้อเสนอเชิงนโยบาย

10) เอกสารอ้างอิงใช้ระบบ (Name-year Reference) โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานสากลมีรูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association) เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือแหล่งข้อมูลอินเทอร์เน็ตได้ทั้งนี้ผู้เขียนเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดในการตีพิมพ์บทความ

หลักเบื้องต้นในการอ้างอิงข้อมูลแต่ละส่วน

1. ผู้แต่ง

1.1) ผู้แต่งคนไทย: ลงชื่อต้นและนามสกุล ไม่ต้องระบุคำนำหน้านามที่แสดงเพศ ตำแหน่งทางวิชาชีพ การศึกษา บรรดาศักดิ์

1.2) ผู้แต่งชาวต่างชาติ: ใช้ชื่อสกุลเท่านั้น

1.3) ผู้แต่ง 2 คน : ภาษาไทยค้นด้วย "และ" ภาษาอังกฤษค้นด้วย "&"

1.4) ผู้แต่ง 3-20 คน : ลงชื่อผู้แต่งทุกคนค้นแต่ละคนด้วย "," ก่อนคนสุดท้ายค้นด้วย "และ" สำหรับภาษาไทยหรือ "&" สำหรับภาษาอังกฤษ

*สำหรับการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งมากกว่า 3 คน ให้ลงชื่อผู้แต่งคนที่ 1 และตามด้วย “และคณะ” สำหรับภาษาไทย หรือ “et al.” สำหรับภาษาอังกฤษ

1.5) ผู้แต่งเป็นชื่อหน่วยงาน ให้ใช้ชื่อหน่วยงานเต็มเป็นผู้แต่ง ไม่ลงชื่อหน่วยงานย่อ

หมายเหตุ: ทุกรายการที่อ้างอิงในเนื้อหา ต้องปรากฏในรายการบรรณานุกรมเสมอ

2. ปีพิมพ์

ระบุปีพิมพ์ตามที่ปรากฏ หากไม่ปรากฏปีพิมพ์สำหรับภาษาไทยใช้ “ม.ป.ป.” (ไม่ปรากฏปีพิมพ์) “n.d.” (no date) สำหรับภาษาอังกฤษ

3. บรรณานุกรม (Bibliography)

- การเขียนบรรณานุกรมใช้รูปแบบของ APA (American Psychology Association)เวอร์ชัน 7 (APA 7th) ดังตัวอย่างตามชนิดของเอกสารดังนี้

3.1 หนังสือ

ชื่อ สกุล./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์)./ สำนักพิมพ์หรือผู้จัดพิมพ์.

ตัวอย่าง กัลยา วาณิชบัญชา. (2558). สถิติสำหรับงานวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 9). ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

3.2 บทความวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่(ฉบับที่)./ เลขหน้า.

ตัวอย่าง จิราวรรณ สมหวัง. (2561). การพัฒนาศักยภาพแหล่งเรียนรู้สำหรับการจัดการโซ่อุปทานสินค้า เกษตรปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดลพบุรี. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 11(2), 63 - 75.

3.3 บทความวารสารอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่(ฉบับที่)./ เลขหน้า./ URL

ตัวอย่าง พิเชษฐ์ พลพิชิต และชลภัสร์ วงษ์ประเสริฐ. (2560). วัฒนธรรมสารสนเทศสุขภาพในชุมชนชนบทไทย. วารสารบรรณศาสตร์ มศว, 10(2), 63-77.
<http://ejournals.swu.ac.th/index.php/jlis/article/view/9957>

3.4 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

เจ้าของผลงาน./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์)./ สำนักพิมพ์หรือผู้จัดพิมพ์./ URL

ตัวอย่าง กรมการพัฒนาชุมชน. (2564). แนวทางการดำเนินงาน ศูนย์เรียนรู้โคกหนองนาพัฒนาชุมชน. <https://yasothon.cdd.go.th/wpcontent/uploads/sites>

3.5 วิทยานิพนธ์

เจ้าของผลงาน./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ [ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต/ปริญญาานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต/ไม่ได้ตีพิมพ์]./ ชื่อมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง วิริยะ โภคาพันธ์. (2558). การศึกษาและพัฒนาแบบทดสอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู [ปริญญาานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3.6 เว็บไซต์

ชื่อผู้เขียนเนื้อหา/เจ้าของเว็บไซต์(ถ้ามี)./(ปี,/วัน/เดือนที่เผยแพร่)./ชื่อเรื่องหรือหัวข้อ
เนื้อหา./

ตัวอย่าง มูลนิธิยุวพัฒน์. (2656, 25 พฤษภาคม). *การเรียนรู้ตลอดชีวิต*. [https://www.yuvabadhanafoundation.org/th/ข่าวสาร/บทความทั่วไป/-learning/องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์. \(ม.ป.ป.\). ประวัติและความเป็นมาขององค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. http://www.thaiveterans.mod.go.th/new_v2/wvo_v2/history.html](https://www.yuvabadhanafoundation.org/th/ข่าวสาร/บทความทั่วไป/-learning/องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์. (ม.ป.ป.). ประวัติและความเป็นมาขององค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. http://www.thaiveterans.mod.go.th/new_v2/wvo_v2/history.html)

วิธีเรียงบรรณานุกรม

ใช้หลักการเดียวกันกับการเรียงคำพจนานุกรม หรือ Dictionary ที่เป็นยอมรับกันทั่วไป โดยคำที่มีตัวสะกดจัดเรียงไว้ก่อนคำที่มีรูปสระตามลำดับ ตั้งแต่ ก - ฮ ดังนี้

ก ข ค ศ ฃ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ท ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ
พ ฟ ภ ม ย ร ฤ ถำ ล ฤ ภา ว ศ ษ ส ห พ อ ฮ

ส่วนคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะตัวเดียวกัน เรียงลำดับตามรูปสระ ดังนี้

อะ อัว อัวะ อำ อำ อี อี อี้ อุ อุ เอะ เอ เอาะ เอา เอ็น เอีย เอียะ เอื้อ เอื้อะ
แอะ แอะ โอะ โอะ ไอ ไอ

*หมายเหตุ: หากการเขียนบรรณานุกรมขึ้นบรรทัดใหม่ เว้นไป 7 เคาะ

